

सत्यमेव जयते.

हिंदी तलेसभात.

करने जे—उपरांत—करे तेवुं पात्रं.
स्वधर्मशी अष्ट यष्ट, विश्वास्त्री जनेला.

व्यलियार निषेधना उपदेशक

महान् पापी वाघ कवीनी

* प्रख्यात पुत्री जानु अंणीकादेवी,

उज्ज्वर, आर्य लक्ष्मी,

जे पतिने परलूनार, पांचसेंनी पदमणी.

प्रकाशक.

जानु रक्षमणी.

संस्थातनास्तिपरो धर्म

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૮૮-૬ . . . વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ હિંદી તિલસ્માત

વિષય ૮૨૧૪

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

બ્લૅક ૧૮૮૬

હુનર મહાસાગરનું સત્ય અને સત્યશોધન યાને

હિંદી--તલેસમાત

અને ખાસ વધારા તરીકે

ખાનુ અંખીકાદેવી ઇચ્છાવર (આર્યક્ષત્રગ્ન)

સ્વદેશહિતાર્થે--લખી ભજવી બતાવનાર,

મેજક પ્રોફેસર--એચ. બી. શરમા.

ધી ઇન્ડીયન બુકશોપ ભાગ ૧, ૨, ૩, ના પ્રગટ કર્તા.

પ્રકાશક આર્યખાનુ રૂક્મણી.

 સ્વદેશ સેવા કાજના, કરતા સક્રિય પોષક;

તન મન ધન અર્પણ કરી, વિરક્તા પડતા બહાર.

અમદાવાદ--“વિજયપ્રવર્તક” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

ગ્રંથસ્વામીત્વના (સર્વ હક કર્તાએ સ્વાધીન) રાખ્યા છે.

સંવત ૧૯૬૩ — સને ૧૯૦૭.

કીંમત દાઢ રૂપીઆ.

(૨) પ્રેમ તણો સાગર કઠીણ, હીણગળધી ન તરાવ;
તરે ખરે જે ટેકધી, તે નરમાન મનાય.

કલોલ તામે શેરીસાના સવળ શીવરાગ બહેચરની સુઘ પુત્રી
શ્રીમતી આર્યબાનુ, કાશીનો સ્વર્ગવાસ.

જન્મ ૧૯૩૨ ના પોષ શુદ્ધ ૧૫. ૧૮૮૬

લગ્ન ૧૯૪૨ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૫.

મૃત્યુ ૧૯૫૯ ના જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૧૫.

જન્મ ગયેલો વખત ફરીને મળતો નથી, ગુમાવેલું રત્ન હાથ આવતું નથી, આવેલો અવસર પુનઃ પ્રાપ્ત થતો નથી અને ભોગવેલી ભાગ્યોદય દશા દ્વિતીયવાર દ્રશ્યમાન થવા પામતી નથી તેમ મારી પ્રથમ જન્મગામી મળેલી સત્ય પ્રેમી માનવતી માનુની મધ્ય વયે યોવના વસ્થાએ પતિભક્તિ પૂર્ણાનંદે પસાર કરતાં નિમીત્તકાળે સ્વર્ગાગમન કીધું કે જેણે પંદર વર્ષનો લાંબો પ્રેમ પંથ મારા દરેક વિચારોને અનુકુળ થઈ સંસારસાગર ધણી ઉત્તમ રીતે વહન કીધો હતો, જે ઉપરના દીનથી કમ નસીએ અઠકો પડવાથી દરેક બહેવારાદિક ઉપાધી મારે માથે આવી પડી. દ્વિતીય જન્મગામી સાથી શોધ્યો પરંતુ અહીં વરસના અરસામાં પ્રપંચી પ્યાર પ્રકાશમય થવાથી સદાના છુટા છેડે અધમતાથી ભ્રમણ કરવા વિચરતી થઈ ત્રિતયાવસ્થાના તુરંગમાં બાનુ અંબીકા દેવી માત્ર અહીં માસનીજ અર્ધાંગના બની પતિનું પાંચસેનું પાણી કરી ગાત પિતાનું પોષણ કરવા તેઓ સાથે ઉચ્ચવળ કીર્તિથી પસાર થઈ, એ રીતે અહીં વરસ અને અહીં માસની દુઃખ મુશ્કેલી બે ભારભર્યા કુ પ્રત્યનો ધંતકાળ મેળવી સ્વહરતે સાધ્વી બની સદાએ માટે દૂર થઈ પરમાત્મા તેમની સત્ય રોવાનો યોગ્ય બહોલો સદા શાન્તિપ્રદ સગર્યો—(વધુ વિસ્તાર ચરીત્રમાં.)

એચ. બી. શર્માની સવિનય અરજ.

સ્વર્ગવાસીની બાનુ કાશીની જગોપરનું દરેક જાતનું કામકાજ ચલાવવાનો હક તથા મારી માલિકીપણાવી સધળી માલ મીલકતવો અધીકાર બાનુ રૂદમણીને હા. ૧૫ ડીસેમ્બર ૧૯૦૬ ના રોજથી સ્વાધીન કીધો છે. માટે સધળી જાતના કામકાજ માટેનો પત્ર વહેવાર-આર્યબાનુ રૂદમણી.

સીસીસ એચ. બી. શરમા. એ સરનાથે ચાલુ રાખવા અહેરણાની કરી

સમજન સાર લહે સદા, દુર્જન દોષ મહેન;

(૩)

રતી ઉદય થાતાં નહી, તિગર પ્રકાશ હજોન,

ગ્રંથાર્પણ.

પરમાત્માની પૂર્ણ કૃપાથી આ જગતમાં જોમને મનુષ્ય જન્મ રૂપી અમુલ્ય રત્નનો લાભ મળવા સાથે કુદરતી પર્કજ્ઞાન અને વિચાર શક્તિનું અયામ જળ પ્રાપ્ત થવા જોએ ભાગ્યવાન છે, એવા સ્વદેશ પ્રેમી સદ્જ્ઞાતા સમજનો અને સુજ્ઞ સુન્દરીઓના પવિત્ર હસ્તકમળમાં આ લઘુ ગ્રંથ સપ્રેમ સમર્પું છું, તેનો એકવાર કૃપા સાથે સ્વિકાર કરી ન્યાય દ્રષ્ટી અને વિવેક બુદ્ધિવડે રદ્ય મંદિરમાં સત્યા સત્યથી અવલોકન કરશે તો મારો લેવાયેલો સ્વરૂપ પરિભ્રમ સફળ થયો માની સદાને માટે કૃતાર્થ બનીશ,

બુદ્ધિ બળથી જ્ઞાનની પરિક્ષા કરવાનું કઠીણ કાર્ય ચતુર જનો સિવાય બની શકવું અસંભવિતજ છે અને તેથી આ ગ્રંથનું અવલોકન કરવા તેવા સત્ય શોધક કદરદાન સુજ્ઞ મહાશયોની નેક કદમમાં રજૂ કરી મારી ફરજ અદા કરું.

આ પુસ્તક વાંચવા માટે આપનું વિચાર યુક્ત ધ્યાન આપતાં પહોંચતા પરિભ્રમની મારી બાહું છું.

इत्यलम् सुज्ञेषु किं बहुना.

લી૦ સ્વદેશ પ્રેમાભિલાષી પ્રકાશક.

આર્યમાનુ રૂક્મણીના સવિનય પ્રણામ.

(૪) ઇચ્છાથી જન અવનિર્ગાં, કીર્તિ અચળ દરેન;
ઇચ્છાથી ગહીમાં વળી, નર નિશિચર બનંત,

એચ. બી. શર્માની ત્રીજી જીવંતની સત્ય પ્રેમી પતિત્ર, પ્રેમદા રત્ન આર્યપ્રકાશ, ગુજરાતી પંચ, કાઠીયાવાડ મિત્ર અને ટિકાદાર વીજેરે વર્તમાન-પત્રોમાં કેટલોક ચાલુ વખત અપાયેલી આનાંદ જનક વલાય ચાલુ સાક્ષી આખર લગીમાંજ કીમતી લાભ, મફત, મફત, સને ૧૯૦૬.

ઈચ્છાવર (આર્ય લખોત્સવ) પ્રસંગ માટેનો,

પાલનપુર તાલુકા કુળવાડના રહીશ જોશી માધુરાગ હરીરાગ કવીએ પોતાની પુત્રી અંબીકાદેવીની પસંદગી અને ઇચ્છાથી ખાસ તેમનાં માત પિતાએ, મેલક પ્રોફેસર એચ. બી. શર્મા સાથે મહેસાણા તાળાના વડસ્મા ગામે સવામાસ લગી રોકાઈ પોતાના ચાકસ દરાવો પૂર્ણ કરી સગાતન આર્ય ધર્માનુસાર વેદોક્ત વિધીથી ૧૯૧૨ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૩ રવી તા. ૬ મે ૦૬ ના રોજે દીવેલા કન્યાદાનની આનાંદજનક ખુશાલીના શુભ સમયની યાદ-ગીરિના સગાંજીએ એક સ્વદેશહિતાર્થની ખાતર ઉગરની મુદતની અંદર જે કોઈ પૈસાના પોષ્ટ કાર્ડથી નીચેનાં એકરૂપે પોતાનું નામ ઠાગ લખી જણાવશે તેમને ગુપ્ત વિદ્યા પ્રકાશ, ચિત્રપુરના સમત્કાર અને કવિકૃત ચતુરનો શણગાર અથવા સાર્વજનિક વિષય નિબંધગાળા દરેક જણને મફત મોકલી આપવામાં આવશે.

જાનુ અંબીકાદેવી એચ. બી. શર્માની મીસીસ (સ્ત્રી) તરીકેના સધળા કામકાજનો વહીવટ કરવાને યોગ્ય શિક્ષણ મેળવી લાયક થતા સુધી સધળી વ્યવસ્થા એચ. બી. શર્મા પોતાના હસ્તકથી અને જોખમના ખર્ચથી ચલાવશે; કવિએ કેટલાક વખત પછી ચતુરના શણગાર પુરા નહીં પાડયાથી ધણાક આહુકેને બે ચોપડીઓ મોકલવામાં આવી છે.

આર્યજાનુ-અંબીકાદેવી-મીસીસ એચ. બી. શર્મા.

વડસ્મા-પોષ્ટ ડાંગરવા. } અમદાવાદ—ગાંડવીની પોળમાં
પ્રાંત-ગુજરાત. } વીછીની પોળ-નંબર ૨૨૭૭.

દેશ પરદેશનાં સંખ્યાબંધ સ્ત્રી પુરુષોનાં સાડા ખારસો આશિર્વચનો મુખારકળાદી આ લગ્ન માટેની આવી ગઈ છે.

ચિંતાગણિ ગણિ ખોમને, ધરે કાચમાં પ્રીત; (૫)
સ્વરૂપ શુદ્ધ સમન્ને નહી, એજ ખરૂં વિપરીત.

ભાવાર્થ ભૂમિકા.

તલેસમાત (કુદરતના છુપા ભેદો) જાદુ યાને મેજીક.

આ પુસ્તકનું ગૂઢાશય વાળું નામ ફારશી ભાષાના શબ્દથી અલંકૃત ક્રાધેક્ષું હોવાથી અજ્ઞાન્તાને વશ રહેલાં જે સમજ મનુષ્યોને સમજવામાં અને વાંચવામાં હાસ્યપદ સાથે ગિર્માદ્ય પાળું દર્શાવતું ભાષ્ય આપશે. પરંતુ જે તેઓ સત્યાસત્યના શુદ્ધ વિચારથી નિષ્પક્ષપાતિપણુના અવલોકનથી વિચાર સ્મૃતિમાં લાવશે તે તેનું કંઈક જ્ઞાન સદ્જ્ઞાતા વાંચકોને આવશ્ય થયા વિના રહેશે નહીં. અને તેથી સ્વરૂપમાં એજ કે ?

આથ તલેસમાત ઝૂં છે,

દ્વિતીય સંગિત સરોદ;

ત્રતિય તર્કનું જ્ઞાન છે,

વિધ વિશે કર જોજ.

વિવેકી વાંચકોને સચિનય વિનંતી કે ? આ પુસ્તકને દરેક પૃષ્ઠને મથાળે અપાયેલી સુવર્ણમય મોતીની હારાવળી ધારણ (ગ્રહણ) કરવાને ગુણગ્રાહકો આવશ્ય યાદમાં લેવાને વિસ્મૃત થશે નહીં.

વધુ માહિતી વિષયાનુક્રમણિકાથી પ્રાપ્ત કરવા કૃપા કરવી.

પ્રસંગાનુસાર જે જે અથો અને અંધકારોનો આશ્રય લેવામાં આવ્યો છે તે સર્વેનો આ સ્થળે આભાર અને ઉપકાર ગાનતાં કૃતાર્થ થાઉં છું.

અલમતિ વિસ્તરેણ બુદ્ધિ મદ્રશિરોમણિષુ ॥

લી. સ્વદેશ પ્રેમાભિલાષી-પ્રકાશક.

(૬) કુટિલ કામ કુડાં કરે, ૩૨ નવ ખાય લગાર;
વિશ્વ વિશે વિખ્યાતમાં, રહજ મુખ શ્યામ થનાર,

અમદાવાદ ગુજરાતી પંચ તા. ૩૦-૬-૧૯૦૬ અને તા. ૭-૧૦-૦૬ માં

અપાએલી. જાહેર નોટીસ;

અતુરના શણગારનો કર્તા ઉપદેશક કવી જોશી માધુરામ હરીરામ તેની પત્નિ રામા સાથે પોતાની પરણાવેલી પુત્રી નામે અંજાને તેણીના દાગીના અને લીધેલા રૂપીઆ ઉપરાંત કેટલાક સરસાગાન સાથે તા. ૨-૬-૦૬ ના રોજથી અમદાવાદ વીંછીની પોળ નં. ૨૨૭૭ વાળા મકાનમાંથી પુત્રી ઉપર પૈસા મેળવવાની હતીમ યોજનાથી પસાર થયા છે, જેનો તપાસ કરતાં કંઈ પણ પત્તો મળી શક્યો નથી, માટે જે મદદાશય તેમનો મળી આવતો યોગ્ય હાલ નીચેને એડ્રેસે ક્ષણી જણાવશે તે દરેકને મારી ત્રફ્ટી જાહેર પડનાર જાણુ અંખીકાદેવી ચરીત્ર નોવેલ મફત આપવામાં આવશે, આવી રીતની તેમની બદ દાનત જણાયાથી મારી સાથેના સમંધનો કોઈપણ હુક રહેલો નથી તેમજ મારા થયેલા ખર્ચ અને પહોંચાડેલા નુકસાનના તેઓ જવાબદાર અને જોખમદાર છે. વીગતવાર વધુ જિના ચરીત્રમાં દાખલ કરી જાહેર પા-
ટવામાં આવશે.

મુ. વડસ્મા-પોષ્ટ ડાંગરવા. એચ. બી. શર્મા.

મીત્રનું તપાસ પોષ્ટ કાર્ડ. અમદાવાદ—તા ૧૨ અક્ટોબર ૧૯૦૬.

પરમસ્નેહી બાઈશ્રી હરીલાલ શર્મા તથા મીંડ જટાશંકર મુ. વડસ્મા. તમારો પત્ર તથા હેન્ડળીલો મળ્યાં છે, જાહેર સ્થળે વહેંચવામાં આવ્યાં છે જાદ આ તરફ અંખીકાદેવીનો તથા તેના પ્રપંચી પિતાનો તપાસ કરતાં કશો ચણુ પત્તો નથી, બારીક તપાસ જરી છે, દીપોત્સવીના તહેવારો આપના વિચારે સુના છે, આપણા સહવાસનો આનંદ તેજ કીમતી છે, અફસોસ ! કળિયુગી દેવી અને તેના સ્વાર્થાધ પિતાનો પ્રતાપ પરિતાપ કર્તા થયો છે, લી. દર્શનાતુર-માસ્તર નારણજી તથા પરસોતમ શામળના પ્રજ્ઞામ.

વિષ્ણુમયી જન પ્રીતથી, હિત સમજાવેડાય;
વિપરિત વર્તેતો પછી, ધિક્ક ધિક્ક તેને થાય,

વર્ગવાર-વિષયાનુક્રમણિકા-વિચારથી વાંચશે,

મંગળા ચરણ-અનહદ અલખ ઓરમ્ કારકે—પૃષ્ઠ	૧
કવિ ગોવર્ધનરાગ બાકનો ઉદ્દેશ.	૩
શુર્જરગિરામાં ગણ્યાતી પ્રખ્યાત કુશે	૪
બદુષ્ટ અક્ષર અને પુસ્તક પ્રકાશકના પતિનું નામ	૫
મેજીક મહામંત્ર અને તેની વિધી	૬
કર્ણુ પિશાચી તંત્ર-અંતર્લાપિકા વૃત સાથે	૭
પ્રયોગ પરિક્ષા-અને ધારેલી ચીજો જાણવા વિશે	૮
મશહુરે મુદક-પ્રખ્યાત ચીજો પ્રાપ્ત કરવાનાં સ્થાન	૯
દારની દરીયાફત-અને તેના દમામદાર દરજ્જા	૧૦
મૂર્તિ પૂજા પ્રમાણ-તેના વાસ્તવિક દ્રષ્ટાન્તો સાથે	૧૪
મૂર્તિ મહીંગા-જુજંગી છંદ	૧૮
પરમાત્માની પટેન્ટ પ્રાર્થના-ગાયત્રી મંત્ર	૧૯
ગાયત્રીનો અર્થ ગાયનમાં	૨૧
ધ્રુપદ-ચોતાલ-પ્રથમ મણી ઊંકાર	૨૩
ત્રિતાળ-લાવણી-ઊં નામ ગિજસાર મંત્ર	૨૪
અમુક્યરતન ઊં કાર પવિત્ર પ્રણવપટ	૨૫
ખુશ ખચર અને દૈવી પ્રગળ	૨૭
મૃશ્વરી સ્તવન-જુજંગી વૃત છંદ	૨૮
ત્રીન સસલેક કીતના કાન ?	૨૯
પ્રત્યક્ષ પ્રયોગ-જાતેથી કરી જુઓ?	૨૯
ગજલ-પરસ્પર તુમ જનો રક્ષક	૩૦
બદુ મેજીક અને તમેસમાત-માટે વિચાર	૩૧
જેય. જી. શર્મા કૃત ૨૫ ખેલોની પેટી નં-૧	૩૨
" " " દસ ખેલોની પેટી નં-૨	૩૩

ગણિત વિધાનો શુભ પ્રયોગ	૩૪
વીસમી સદીનો વિચીત્ર વિજય	૩૫
તાત્કાલિક તાંત્રિક પ્રયોગ	૩૬
આનન્દાનંદના નન્દ	૩૭
પવિત્ર પ્રભુવનો પાતાળમાં પગ પેસારો... ..	૩૯
ત્રિતાળ લાવણી-તું કુચ્છકર ઉપકાર જગતમે	૪૦
બહુગર બાગ ૩ જો અને જાગતી કળા	૪૧
નિરુદ્ધાગી માટે એક ઉમદાતક અને કીમતી સાધન	૪૨
એમ્બ્રોયડરી મશીન	૪૩
પ્રત્યક્ષ પંદરો અને અને સીધ વીસોયંત્ર	૪૫
મારા પતિની ઉગર	૪૬
કાકતું વિરિકતું રો આતે રંગને	૪૭
આર્ય સમાજના ઉત્તમ દસ નિયમો	૪૮
વાંચીને મનન કરવા યોગ્ય ઉત્તમ મંથો	૪૯
બુદ્ધિવાનનો ઈન્સાફ જાણવા યોગ્ય	૫૦
અળખા અર્થોદય સર્વ દ્વિતાશ્રમ	૫૩
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણના પસંદ કરવા યોગ્ય પ્રયોગો	૫૬
પ્રભુવપટ નંબર પહેલાના રાજ્ય સ્થાનોના અભિપ્રાયો, ...	૫૭
પ્રભુવપટ નંબર બીજોનો અભિપ્રાય આર્ય પ્રકાશ	૬૧
પ્રભુવપટ નંબર બીજોનો અભિપ્રાય માનોત્તેજક	૬૨
હર્ષદ તરંગ-અને સુન્દરી સુખોદનો મત	૬૩
આર્યવર્તની પૂર્વ ઓર વર્તમાન સ્થિતી	૬૫
જાવિષ્ય વાણી પ્રયોગ	૬૮
દેશી જનાવટનું ઉમદાકાગ	૬૯
ગાયત્રી સ્વરૂપ દ્વિતય કથન	૭૧

પ્રણવપટ ઓ પ્રસ્તાર-AUM	૭૭
પટવૃત્તિ શુદ્ધ જ્ઞાન અને અજ્ઞાન્તા વચ્ચેનું અંતર ...	૮૦
સંગીતકળા-તલે સંગાત-ગુપ્ત શક્તિએ	૮૩
દરેક પ્રાણી માત્રનું જીવન ઓરૂમ AUM	૮૫
ઔકારની ઉત્પત્તિ અને તેનો લય	૮૬
આવાજની ત્રણ ગુપ્ત શક્તિ	૮૬
સંગીત-ખાસ સ્ત્રી કેળવણીનો એક ભાગએ	૯૦
સંગીત શીખવાની મતલબ	૯૨
આપણી માનવંત સરકારને આરજ	૯૫
આધુનિક સંગીત શિક્ષકો	૯૬
સ્ત્રીઓ માટે ખાસ સ્ત્રી શિક્ષકોની જરૂરએ	૯૭
દિગ્દર્શ થયેલા કેટલાક અગર ગાયકો	૯૮
દેશદ્રાઢી આ દેશમાં જન્મી જીવશે નહિ	૧૦૧
સ્વદેશ બંધો નીરનરો જન્મી ઘણું જીવે	૧૩
વીંટી છુપાવનારને આજ્યેય રીતે કહી આપવો	૧૦૬
સંખ્યાનો ભુસેલો આંક કહેવાની રીત	૧૦૭
સજીવન યમપુરી દર્શન	૧૦૮
ભુત સાગીત કરી બતાવવું	૧૧૦
કળી માધુ કૃત ચોર મારી મોર બનાવવાનો પ્રયોગ ...	૧૧૧
એચ-ગી-શર્મા કૃત બવિષ્ય કથન પ્રયોગ	૧૧૨
કોપપણ અમુક સંખ્યા ધારવાનો કોડો	૧૧૬
કાગર દેશમાં બનતો બેલ-ચીત્ર સાથે	૧૨૫
મનોહર કાન્તાની કઠીણ પ્રતિમા	૧૨૬
ત્રિચારાજમાં મહારી મહોરદાર માથુક	૧૨૭
કાગર દેશની આજ્યેય કરામત	૧૨૮

ચીકાગોનુ ગદ્યાન પ્રદર્શન...	...	...	...	...	૧૩૦
સત્યનારાયણ કથા અથવા પ્રસ્તોત્રનિષદ્ધ	...	...	...	...	૧૩૨
નિષ્પક્ષપાત્રી નિશ્ચય અને સત્ય સિદ્ધાન્ત	...	...	...	...	૧૩૭
આર્ષજલનો આમીન ઉઠો આપભ્રંશછે	...	...	...	...	૧૪૦
ઔરમ્ની ઝોળખમાં થતી મોટી ભુલ	...	...	...	...	૧૪૨
માંગરોડ ધર્મ પ્રકાશનો પ્રભુવપટ માટે વિચાર	...	...	...	...	૧૪૩
પ્રભુવપટ નંબર પહેલાનો નમુનો	...	...	...	...	૧૪૫
આશ્રયદાતા આર્યવૃષ્ટ્યેશ્રીની નામાવળી	...	...	...	...	૧૪૬
કદરદાન સદ્ગુણ સુમ ગૃહસ્થો	...	...	...	...	૧૪૮
પ્રકાશકની સવિનય અરજ	...	...	...	...	૧૪૯
શ્રીયુત્-રમેશ ચન્દ્રદત્ત સાહેબનો અભિપ્રાય	...	...	...	...	૧૫૨
દિવાન ખાનાનાં રાખવા લાયક ફોટો	...	...	...	...	૧૫૩
પ્રકાશકની પ્રાર્થના	...	...	...	...	૧૫૪
સત્ય પ્રેમી પ્રિયાને પ્રેમાર્પણ પત્રિકા	...	...	...	...	૧૫૫
સ્વયંવર-મંચાવર અને દૈવી લગ્ન	...	...	...	...	૧૫૬
સાધવી સતીનાં લક્ષણ અને કુલટાના આચાર વિચાર	...	...	...	...	૧૬૦
પંદર વર્ષની પ્રથમ જીંદગીનો પ્રેમ પંથ પૂર્ણાનંદે પસાર	...	...	...	...	૧૬૪
માતૃ સ્વર્ગવાસ અને શોકાગ્નિ સરિતા	...	...	...	...	૧૬૫
દ્વિતીય જીંદગીનો દેખાવ અને દોઝખી સુખ દુઃખ	...	...	...	...	૧૬૭
પ્રપંચી પ્યાર અને કળિયુક્તી પીંગળાનું પલાયન	...	...	...	...	૧૬૮
ત્રિયા વરયાનો તુરંગ અને સુમ પાનુની શોધ	...	...	...	...	૧૬૯
૧૯૬૨ ચૈતર શુક્ર ૧૨ અને પાનુ દેવી દર્શન	...	...	...	...	૧૭૦
લગ્ન દરાવથી ભવિષ્ય જાંધન	...	...	...	...	૧૭૨
કવિને વરગાથી લખેલો વિચાર સુક્ત પત્ર	...	...	...	...	૧૭૪
કૃષીએ ભાવળ્યના જમાઈને લખેલો ખાત્રી પોષ્ટ પત્ર	...	...	...	...	૧૭૬

પસંદ કીધેલા પતિને જાનુ દેવીએ લખેલો કવર દ્વારા પત્ર	૧૭૮
જાનુ દેવીએ તાકીદથી પરણ્યા લખેલું પતિને પોષ્ટ કાર્ડ ...	૧૭૯
પ્રેમ ઘેલી પ્રેમદાએ મીત્ર મારફતે કરાવેલો ટેલી ગ્રાફીક આરડર	૧૮૧
સ્વદેશ સેવા અને સ્વધર્મ રક્ષણાર્થે સ્વાત્માર્પણ ...	૧૮૩
કઠીને તેમના બનેલા જમાઇ ત્રફથી દિલાસા પત્ર ...	૧૮૫
પ્રીય મીત્ર સાથે પ્રેમ રતનને પ્રેમ પત્રી ...	૧૮૬
મીત્ર મારફતે પ્રાણુ પ્રિયાને સુવર્ણ મુદ્રીકા બેટ ...	૧૮૨
ઘર વાખરાની વ્યવસ્થા અને સાયબીનો સુમાર ...	૧૮૩
જાનુ અંબીકાદેવી માત પિતા સાથે વડરમે આવી પહોંચ્યાં	૧૮૪
પ્રીયાની પ્રાયવેટ પ્રસંગથી મુલાકાત અને વાતચીત ...	૧૮૭
ધી ઝોછું ખાવા મળવાથી પિતાનો કોપ અને દેવીની દીલગીરી	૨૦૧
બહુ સારું ન્યારે તે માટે શાન્તિ થાય એમ હું કરીશ ...	૨૦૩
પ્રાણુ પ્રિયા સાથે અદ્રષ્ટપણે કીધેલી રમત મગત ...	૨૦૫
બકાવલી અને તાળુલ મુદકનો આખે હુગ ચિતાર ...	૨૦૭
મધ્ય રાત્રીએ મનહર માથુકની મુલાકાત ...	૨૧૦
પતિ પાસેથી પિતાને પૈસા અપાવવા પ્રિયાની પત્રીકા ...	૨૧૨
જાનુ અંબીકા દેવીએ વડરમાના વરખડના વનમાં કીધેલી મુસાફરી	૨૧૬
કઠીને શોધવા માટે આવી પહોંચેલો કાળ ...	૨૧૮
લગ્નો તસવનો આનંદ જનક દિવસ ...	૨૨૧
કવો અને તેની પત્ની રામાએ પુત્રીનો સોપેલો હરત ...	૨૨૬
દેબિ પુરત અને પહેરામણી કરી પુત્રીને પતિ સાથે વળાવવી	૨૩૨
વહસાખ વદી. ૨ ગુરૂ. વિલાસી રજની ...	૨૩૪
જાનુ દેવીએ નરધાં સાથે ગાયેલું ગાયન ...	૨૩૬
જાનુએ સંગીત શિક્ષણ લેતાં પ્રતિ ગૃહ સંસાર ચલાવવો...	૨૩૮
પૂર્વના પૂન્યેજ પ્રિયા પ્રાપ્ત થયાં છો ...	૨૪૦

તમારી જુદાઈથી હું ઝુરી મરી રગડતો થઈશ	૨૪૧
બહાલી લ્યો માત્ર હું ચઢા પીશ, તમે ખાઈ લ્યો ?	૨૪૨
હું પણ આપનો એક મધુકરજ છું ને ?	૨૪૩
જાનુએ બહેન પણીના લગ્ન પ્રસંગમાં બાગ લીધો, ...	૨૪૪
જાનુની બેવકુફી અને જનકનો જુરસો	૨૪૫
ડહો શત્રુ સારો પણ મુખે મીઠા કામનો નહી, શણગાર નં. ૨	૨૪૬
મારા સોનેરી સુખી દિવસો પ્રિયા પ્રસંગે આનંદ વિલાસ અને	
મોજા મજાદમાં ગાળવા લાગ્યો... ..	૨૪૮
એક શ્રીમંત શેડીયાને પુત્રી પરણાવવા ચડાવેલું પાણી	૨૪૯
શા વારને હાંપન દારો છે ? સાફ કરવામાં અચકાવું નહી	૨૫૦
પણુ મારેતો પાડા બોલકાને ઉટકા ફળનાર છે	૨૫૧
મારા જાપના જાપનો આવેલો સ્વર્ગ ભુવનમાંથી પત્ર	૨૫૩
તારા જાપના જાપને પ્રથમ ઓળખ્યો નહી	૨૫૪
સ્વર્ગ ભુવનની બાળ મળી ખરી	૨૫૫
મહાન પાપીને મજેલા દસ માળ્યુએટ છલકાળો	૨૫૬
સ્વર્ગ ભુવનમાં સતી જાનુ અંગીકારેવી	૨૫૭
જાલીસણા મધુ તરફથી જાણવા લાયક થીના	૨૫૮
સ્વર્ગ ભુવનમાં શું ? આવાં સખસો હશે ?	૨૫૯
બાઈવાડો ગાશનો કે બચ્ચવાનો રણતુર	૨૬૦
સ્વર્ગ ભુવનમાં મારી પ્રિયાને લખેલો છેલ્લો પત્ર	૨૬૧
ખાજ વિધવા જાનુ રક્ષમણીનું પુનર્લગ્ન	૨૬૪
બાઈચ આર્ય સગાજનો નંખર પહેલાનો અભિપ્રાય	૨૬૫
ગાજણા દાકોર સાહેબ પ્રણવપટ માટે શું કહે છે	૨૬૬
સ્વદેશ સેવા જાળવવા માટેની ઉમદા તક	૨૬૭
શુભ કામ કરવા વિશે પ્રતાપિક દોહરા	૨૬૯

આર્યોની સર્વોત્તમ સેવા શી	૨૭૦
ગાયત્રી મહાત્મ ઇમેજમાં.	૨૭૧
આર્ય સમાજથી અગ્રાત મહાશયો માટે-મજન	૨૭૪
આ દુનિયાનો ચોથો તલે સમાત	૨૭૫
આંગળીથી ખતાવવાનું શું ઉગદાક્ષણ નથી	૨૭૭
એક વક્ષદાર વાગાની બહાદુરી બરેલુ અગ્નયેજ ચરીત્ર	૨૭૯
સંગીત શોખીન બાનુઓ માટેજ	૨૮૦
આનંદ દેવ યક્ષ	૨૮૧
ત્રીજો તલે સમાત	૨૮૨
સુવિખ્યાત વક્રિકો અને બહાદુર ગારિસ્ટરો પ્રત્યે પ્રાર્થના	૨૮૩
વર્તમાન પત્રાધિકારીઓ અને ગારીકાધ્યક્ષોને વિનંતી	૨૮૪
વર્તમાન વિન્યવંત ઔષધ ખજારો	૨૮૫, ૮૬, ૮૭
સૃષ્ટી મેન દાતા હોત; યાચક કોણુ યાચતો	૨૮૮
દિલાવર દોસ્તોથી દિપતા દરગાહશ્રી દિર્ઘાયુસ્તુ	૨૮૯
બકોદા, સીંદવરજ્યુમીની પ્રસંગે સમાર્પિત કીધેતો પ્રણવ	૨૯૧
આશ્રયદાતા આર્યનૃપવર્યશ્રી	૨૯૨
ઉર્દુ ચીત્રપટ નંબર પહેલાનો નમુનો ત્રીજો	૨૯૩
આશ્રય આરડર પત્રિકા	૨૯૪
આશ્રયદાતા કદરદાન કૃપાવંતો અને ગુણુચ ગૃહસ્થો	૨૯૫
બારકું બાંધ સમુદ્રમં ડારો	૨૯૭
લાહી અને પોળો રટેટ પોળ કાડ	૨૯૮
આથી લોકો મને શું કહેશે	૨૯૯
સત્યોપદેશ મજન	૩૦૩
કર્તોની કુદરત-રાગ હોરી	૩૦૪

(૧૪) ભારજ દોષ સ્વિકારતાં, હૃદય યયો ઉદ્ધાસ :

કુ મુજ મંરિગાં હતો, મળવા મુક્યો પાસ,

અજ્ઞાન્તાને વશ રહેલી આર્ય જાળાઓને સદ્બોધ શિક્ષણ લેવા યોગ્ય
અસંકાર યુક્ત દ્રષ્ટાન્તો સાથે પદ્યમાં રચાયેલું

કુમારજા દોષ દર્શક—કીમત ત્રણ આના

આ પુસ્તક તેના પ્રગટ કર્તા તરફથી અવલોકનાર્થે એટ તરીકે મળ્યું છે. જેનો
સ્નેહાભાર સાથે સ્વિકાર કરતાં તેમાં આવેલા વિષયો દિગ્દર્શનથી ડંડા વિ-
ચારથી જોતાં પ્રગટ કરતાના સ્તુતી પાત્ર પ્રયાસને ધન્યવાદ આપું છું. વાંચ-
કની સુગમતા અને રમુજનંદાર્થે એક આધુનિક સમયના મધ્યમ સ્થિતિના
ગૃહસ્થાશ્રમને અનુસરતી બોધનિય વાર્તા કદખી તેતુ રહસ્ય પદ્યમાં અનેક
રાગના છંદ વૃત્તોમાં તેનો દર્શનિક ભાવ તાદ્રસ્યમય કીધો છે, જેને માટે વિદ્વ
જનોનાં ઉત્તમ પ્રસંસા પત્રો મળેલાં પ્રગટ કીધાં છે. આ પુસ્તક રચનામાં
એક આર્ય સત્તારીએ સ્વદેશોત્તિની ઉદયતા થવાનો ઉત્તમ ભાવ અને હેતુ
દર્શાવી વર્તમાન રૂઢીના કટંગા રિવાજો અને ઉદભવતા દોષો ટાળવાના સુબોધો
ધણા અસરકારક વર્ણવ્યા છે, છેવટે અલ્પમાં પોતાની પિછાન માટે જીવન
વૃત્તાન્ત પણ પદ્યમાંજ પ્રકાશ કીધું છે, પતિ પ્રેમ પ્રાપ્ત કરવામાં નિરાશ
પામતી નારીઓને એક ઉત્તમ શિક્ષા ગુરૂની ગરબ સારનાર દરેકને વાંચવા
યોગ્ય છે, કદ બગીસપેછ પોણાત્રણ ફોર્મનું છે. જોધવ્ય તેમજ નીચેના કોષ
એટ્રેસે લખી મંગાવી લેવું.

સૌ. બાનુ રૂક્મણી શર્મા. }

વડરગા—પોષ્ટ ડાંગરવા.

સૌ. ડી. એન. પ્રકાશક.

જણોર પોષ્ટ ચમારમાગ.

**ટીપ—મિથ્યાવાદી કવીના ચતુરના શણગાર કરતાં મૂરખ
ભારજને ઉપદેશ.**

સુષ્ણ જ્ઞેન દીવાળી એ સહજગણે દરજે સદુપયોગે પદ્યમાં રચી અજ્ઞાન્તાનું
જ્ઞાન ભાગિનીઓને કરાવ્યું છે, જેનો મુકાબલો કરવા મારા કદરહાન અણ્યાહક
રસીક સન્નનોને સવિનય વિનંતી છે. પૃષ્ટ ૧૫૩ નો ફોટો ખરીદનારને મફત.

ભલે સળે શણગાર પણ, જ્યાં પ્રેમવિષ્ણુ તેહ;
રહ્ય દિપે નહીં તેહનું, ભલે દિપે જો રેહ.

રહ્ય વિશે નથી સ્નેહ તો, બલે સજીવન હોય; (૧૫)
મૃતમય ગણવાં તેહને, ગમે ન લેવી છાંય.

એક આર્ય બચિની ત્રફથી આવેલો પત્ર—જાણી, તા. ૮-૧૦-૦૬.

શ્રીયુત્ મહાશય, સદગુણાલંકૃત ધર્મ બન્ધુ, એચ બી. શર્મા.

આપનો સવિનય પ્રેમાળ પત્ર તથા તે સાથે હેન્ડબીલો અને બુકો વીગેરે મળ્યાં છે, વાંચી અવલોકન કરતાં આપને આકસ્માત દુખાબ્ધિમાં હુબેલા દર્શાવ્યાં છે, વાંચી દીલગીર થાઉં છું. એતો ખુદલું જ છે કે, આપ જેવા સદગુણી અને પ્રેમની પ્રતિભાથી વિમુગ્ધ થતાં બહેન અંબીકા કદિપણ સુકૃતિથી સુખી થનાર નથીજ. હરીઈચ્છા, આપે પત્રમાં લખેલી સવિસ્તર હકીકત આ બહેનના બ્યાનમાં છે.

હોહરા.

સ્વામી સુખે સુખ માનતી, સ્વામી દુઃખે દુઃખી થાય;

સાધવી જે આ સૃષ્ટીમાં, પ્રેમ પૂરણ પરખાય.

દુઃખ બુખનું વેઠતાં કેસરી જાડ નવ ખાય;

તેમ પતિના પ્રેમનો, સતી વિયોગ ન રહાય.

વામા જે વિખુટી પડે, તજ પતિનો પ્યાર;

કાણ સતી તેને કહે, આ અવની મોઝાર.

માટે ધીરજ ધારશે, હક્ષ વીર ફિલ મધ્ય;

મળશે ગ્રાહક ગુણી, સતી શિરોગણી સદ્ય.

થયું થવાનું જે હવું, હરી ઈચ્છા અનુસાર;

એમ વિચારી શાન્તિને, રાખો રહ્યા ખાર.

કમલ ભુસેલ સૂતા પતિ, ગોવરધન ખરનાર;

એ ત્રય આપ તણી સહુ, પાડો ઈચ્છા પાર.

સી. દિનભગીની. સૌ. દીવાળીબાઈ નાથાભાઈના

અભિવંદન.—કુભારજી દોષદર્શકના પ્રગટ કર્તા.

સ્થળ સંકોચે—વધુ વિસ્તાર ચરિત્રમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે.

નાખી પ્રીતિ પાસલે, જે નવ લે સંબાળ;

ખરે ન દિલમાં લાગણી, તેને છે ફિટકાર.

(૧૬) જુદા જુદા દેહ પણ, રક્ત ઐક્ય જો હોય;
અનુપ આ અવનિ વિશે, દંપતિ તેનો રહોય.

એચ. બી. શર્માની ચોથી જીવંતીની ભાગ્ય દેવી.

સનાતન આર્ય ધર્માનુસાર પુનર્લગ્ન—જુઓ પૃષ્ઠ. ૨૬૪
સ્વર્ગવાસીની આર્યજાનુ કાશી. મીસીસ એચ. બી. શર્માની યોગ્ય પ-
દ્વિને લાયક થવા માટે જો બાનુઓની પાછળ અથાગ મહેનત અને પરિશ્રમ
લેવાયા છતાં, જેમ કથિરને કનક અને કોલસાને ક્ષેત કરવા સાથે કાગને હા-
સની પંક્તિમાં લાવવા કરવામાં આવતો અપાર ચત્ન પણ આખરે વ્યર્થ
નય છે, તેમ સત્ય પ્રેમના શુદ્ધ અંતઃકરણથી અનેક પ્રકારની લેવાયેલી મારી
ઉત્તમ યોજનાઓ તદ્દન નિષ્ફળ અને નિરાશી પણા વાળી થવા પામ્યાથી તે-
મજ મારો હામ ધંધો. વેપાર ઉદ્યોગ અને જુદાસંસારને જોડતું નુકસાન તથા
મુશીબતો પડતી હોવાથી ખાસ મેં મારી છેવટની યોજના અને પસંદગીથી
કવિહા નિવાસી જોરસદા પ્રાહ્લાજી ડાહ્યારાગ ઉદયશંકરની પુત્રી બાળ વિધવા
બાનુ રક્ષમણી કે જેણી કેટલોક વખત કૃપાવર્ચ શ્રીમદસ્વામી દયાનંદ અનાથા-
શ્રમ આશ્રમેર અને ભરૂચ આર્યસમાજના પ્રચુળ મહાશય નાથુભાઈ ઇચ્છારાગ
વૈશ્ય આશ્રિત હતી. તેની સાથે કરીપ્રાંતના મહેસાણા તાળાના વડરમા ગામે
તા. ૧૫ ડીસેમ્બર ૧૯૦૬ ના રોજે ભરૂચ આર્યસમાજના આશ્રય નીચે વેદો-
ક્ત વિધીથી અરસપરસની સંપૂર્ણ ઇચ્છાથી પુનર્લગ્ન કરીધું છે. અને તેથી મારી
સ્વતંત્રપણાની સઘળી માલીકીનો હક અને વારસો ઉપરની મીતીથી બાનુ
રક્ષમણીને સ્વાધીન કરીધો છે, તેમજ બાનુ કાશીના નામથી ચલાવવામાં આ-
વતું. દરેક ભતવું કાગકાજ તથા તેનો યોગ્ય વહીવટ અને વ્યવસ્થા કરવાને
તેને માલીક અને મુખતીયાર તરીકે મારી રાજ્યશીથી સ્વિકાર કરેછું. વધુ
વિસ્તાર પુનર્લગ્નપદ્ધતિદર્શકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે.

લી. મેજક પ્રોફેસર—એચ. બી. શર્મા.

ૐ

અલ્પજ્ઞાનથી ભવતાણું, ભય જ્યગ સરવે ભય;
સાચાં પ્રેમી જીવતે, જીવન મુક્ત મુનાય.

ઓરમ્.

સત્તિચદાનન્દેશ્વરાયનમઃ

સતત+ચિત+આનંદ+ધર્મવરાય, નમઃ

મંગળાચરણ—પ્રભુ પ્રાર્થના,
રાગ—વાંચકની—મરજી—અનુસાર

અનહદ અલખ ઓરમ્ કારહે,

તૂ નિરાકર અકાલહે, તૂ ન્યાય કારી દયાલ હે,

તેરી ન કોઇ મિસાલહે, અનહદ,

તેરા ન કોઇ તોલહે, લખ્યા ન ચૌડા ગોલહે,

તેરા અજબ એક ડોલહે, અનહદ,

નહીં રૂપ રસ ઓર ગન્ધ હે, નહીં નાડી નસકા બંધહે,

તૂ સત ચિત આનંદ હે, અનહદ,

તૂ અચલ ઓર અખૂટ હે. અખંડ ઓર અદૂર હે,

એક સમ નહીં કહીં પૂટ હે, અનહદ,

કાલાન પીલા લાલ હે, નર નારો વૃદ્ધન જાલ હે,

એકરસ, તૂ તીનો કાલહે, અનહદ,

સારે તેરા સ્થાનહે, તૂ જ્ઞાન કા બીજાન હે,

તૂ પ્રાણ કા બી પ્રાણ હે, અનહદ,

ધતના બડા આકાશ હે, ધરકા બી તુજમે બાસ હે,

સખમે તેરા પ્રકાશ હે, અનહદ,

તૂ મુક્ત ઓર વિજ્ઞાન હે, તેરે ન કોઇ સમાન હે,

તૂ સર્વ શક્તિમાન હે, અનહદ,

(૨) પ્રણવોધનુઃશરોહ્યાત્મા બ્રહ્મતલ્લક્ષ્યમુચ્યતે ।

અપ્રમત્તેનવેદ્યવ્યં શરવત્તન્મયોભવેત્ ॥મુ૦સ્વં૦ ૨૬૦૪॥

કારણ જગત તેરે હાથ હે, યહ જીવ અનાદિ સાથ હે,
એક તૂહી સખકા નાથ હે, અનહદ
જીતના યહ સખ સંસાર હે, તેરેહી સખ આધાર હે,
તૂ સખકા સરજન હાર હે, અનહદ,
નહિ આપ દેહ ધરતાહે તૂ, નહિ જન્મતા મરતાહે તૂ,
નહિ દુઃખમે પડતાહે તૂ, અનહદ,
જગત રચતા વારમ્વાર તૂ, કરતાહે ફિર સંહાર તૂ,
રખાતાહે યહી વ્યવહાર તૂ, અનહદ,
કરતાહે પર ઉપકાર તૂ, દેતા કર્મ અનુસાર તૂ,
દેખે હે સખકા કાર તૂ, અનહદ,
નહિ પાપીયોકો તારતા, નહિ ધાર્મીયોકો મારતા,
નહિ નિયમ અપના ટારતા, અનહદ,
જો યુક્તિ ઓર પ્રમાણુસે, સખકુછ યથાર્થ જાનમે,
વહતૂમ હો તેરે ધ્યાનસે, અનહદ,
યોગી જો દસમે દ્વારકો, દેખેહે તત્ત્વ કે સારકો,
તરજાય વહ સંસારકો, અનહદ,
તુજકો નહી જો જાનતા, આચા તેરી નહી માનતા,
વહ મુક્ત ગિટી જાનતા, અનહદ,
મુજકો ન તેરા પારહે, વેદો મે સખ વિસ્તારહે,
તૂજકો જો જાને પારહે, અનહદ,

ॐ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ ॥

નગૃહંગૃહમિત્યાહુર્ગૃહિણીગૃહમુચ્યતે ॥ (૩)

ગૃહંતુગૃહિણીહિન મરણ્યસદશંભવત ॥૧॥

યત્ર નાર્યસ્તુ પૂજ્યન્તે. રમન્તે તત્ર દેવતાઃમનુ॥

નર્કખાણુ નારી નહી, નારી રતનની ખાણુ,

નારીથી સૌ નીપન્યા, કુવ, પ્રેલલાદ સમાન,

સ્વદેશ પ્રેમી સુવિખ્યાત સાક્ષર કવિ ગોવર્ધનરામ ભાષ કહે છે કે ! સ્ત્રીઓ પાંડિત થાય, કુટુંબ પોષક થાય, સ્વસ્થ થાય, શરીરે બલવતી, રોગહિન અને સુંદર થાય, યોગ્યતાના પ્રમાણમાં કુટુંબ બંધનમાંથી તેઓ મુક્ત સ્વતંત્ર થાય, અને તે મુક્તતાથી અને સ્વતંત્રતાથી કુટુંબની મૂર્ખ ઇચ્છાઓ અને કલેષોમાંથી છુટી, એ, કુટુંબનાં ખરાં કલ્યાણ કરવા શક્તિ મળી અને ઉત્સાહિની બને, કુટુંબના બાલક વર્ગને પોષણ અને શક્તિ આપે અને વૃદ્ધ વર્ગની કલ્યાણ વાંચ્છનાઓ તૃપ્ત કરે, પતિ ભક્તિ પરાયણ થઈ પતિનું જીવન ઉન્નત કરે, અને તેના આન્તર વિલાસોની ઉર્મિઓમાં પોતાનાં રહ્ય તરંગ ભેળવી દર્ષ મનુષ્ય જીવનને દિવ્યતા મય કરી નાંખે, અને અન્તે સ્વદેશમાં ઉદય સૂર્યનાં તેજસ્વિ કિરણો સંપૂર્ણ વિસ્તારથી પ્રસારે, એજ આર્ય સુંદરીઓના જીવનની સાફસ્યતાછે, સ્ત્રી વિના ગૃહ નથી, ગૃહ વિના પ્રજા નથી, અને પ્રજાવિના રાજ્ય નથી, સ્ત્રીની ઉન્નતિ વિના દેશની ઉન્નતિ અશક્ય છે,

કહે નેપોલિયન દેશને, કરવા આખા દાન;

સરસ રીત છે એજ કે, દો માતાને જ્ઞાન;

(૪) જનની જણેતો ભક્ત જન, કાં “ દાતા કાં સુર, ”
નહોતર રેહજે વાંઝણી, મત ગગાવીશ તુર;

ગુર્જરગિરામાં ગણાતી પ્રખ્યાત પુશો,

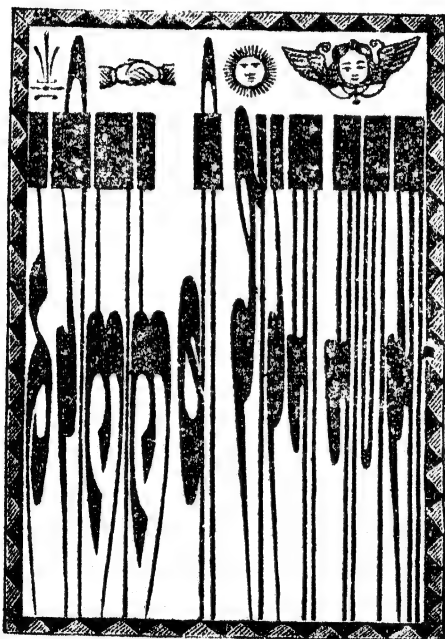
ઝાડ મધ્યે તાડ પુશ, ડુંગરાનો પહાડ, વાણીયાની લડાઈ, સીમ-
ળાનું હોર, બાકા વિના તીર, ગુણકનો ઘાટ, કાવ્ય વિના ભાટ, દાતા
વિના નામ, ધણી વિના ધાક પાડા વેલાનું શાક, પરાળની તાપણી
ફેરા ખવરાવી આપવું, બીખારીનું માન, દાંત વિના ગાવું, નદી વિના
નાવું માન વિના જવું ડોડીનો વેસો કનાળાનો રેસો, આંખુવાનું ગાડું
અંતર વેગનું નાકું કાદવનો જોડો લાકડાનો ધોડો. કાતરાની ધાણી
વગર વિચારો વાણી, આવટાની ધાણી ભરથરીનું પાણી, કાચ્યાની કોટ,
મણકીનો લોટ, પિંગળ વિના કવિ, નિરદય અનુભવી, ઇન્જત વિના
વેઠ, હુકમ વિના હેડ, પોગલીની લાજ પોપાં આઈનું રાજ દરજીનો
જસો મૂરખનો તમાસો, ગસુરની દાળ, ભવૈયાની ગાળ, ખાચલાનો બોલ
થોરાયાનો છોલ, હીજડાની નાત જુઝમીની જાત, ખાતર વિના ખેતી
ઓમાસાની રેતી ધાંચળની વાર, ગધેડાની લાર, કંચડાનો કાંટો, કંચડ-
વાની જાન અંટીનું ધાન લેકિવાનું ગણતર ચુના વિના ચણતર, ખીસ-
કોલીની રાફ અવદીયનો ઇન્પાફ, ખેડવાળનું નોતર, શ્રાવકની સરવણી,
જેઠમાસની પવરણી, ખાંત વિના ખેત્ર, છટા વિના છેલ, સોનીઓનું
સાચુ, નોખ વિના નામ, શોકયોનું હેન કનાળાની રેત, રાંડોરાંડનું નાણુ.
નાતરાનું ટાણુ વજન વિના વાત સાહીનો ભાત, સરચુવાનું સાલ દેડ-
કાની ચાલ, જ્ઞાન વિના તાન મસ્કરીનું માન, હુદીઆનો આચાર વધ
જીવનો વિચાર. મોક્ષ વિના જ્ઞાન, સુરવિના સાન. પટલમ વિના પેચ.
નેપાળાનો રેચ, ધોળી વિના ધોવું, જુક્તિ વિના જોવું, સલાટોનું ધ્યાન,
કુંભારેનું વાન, જુગારીનો જશ, ભક્તિ વિના રસ, નાણા વિના ઓટી.
કદર વિના કસોટી, કુકડાનું વેતર. જવાસાનું ખેતર. પુશ, પુશ;

જેપર જેને પ્રિત નહીં તે નિંદે તે મુઠ;
ત્યાગી નિંદે નારીને—કહી નરકનો કુંડ.

(૫)

મારા પ્રખ્યાત પતિનું નામ જાણવું હોય તો ? વાંચો ?
જો, જાણ્યા હોય તો ? નીચેના જાદુઘ અક્ષર,
કે જેમની હું, છું, સૌભાગ્યવતી નવીન પત્નિ.

આર્યભાતુ—કાશી—શરમા.

અનુભવથી સૌ આવડે, કાંઈ નથી મુશ્કેલ;
અધર દોરપર બુદ્ધિને, કરતા નટ સૌ ખેલ.

પુલ્કિતપાળ શું ના કરે, જુઓ જમાનો હાલ;
વરાળને વિશ્વાસ દેલ, કર્યા વીજળી ખ્યાલ.

(૬)

જાનીને કદી નવ નડે, દેવ દૈત્યના દુત;
સુધરેલાં નરનારીને, વળજે નહીં કદી છુત.

મેળક મહા મંત્ર.

હુહુયહ મંતર, દેખો યહચંતર, બજ હયેધંતર બાલે અખંતર
અચ્છા યહ જંતર. ઉછલે સમંદર. કાખીલ યહતંતર શીરે સખખંદર
જેખીયહ બણતર, સખહીસે બરતર, રમુજકા ગણતર, કયેસા હયે સુન્દર
ટાલે જો દુઃખ રોગ. મંગેવો નહીં ભોગ, જગાયા મહાજોગ, દેખીયેજી તુમ-
ભોગ, બજ તમાસા. મયાયા ખાસા, ધુલ ઝોર ધમાસા, બજતાહે તાસા
મારૂં જો એક ફાલ બનેગી એસીતાલ, વોહ આગીઆ ખેતાલહે ઝોર
ખેતરપાલ હે, બજજી હનુમાન, કદીમ સુસેમાન, હકીમજી લુકમાન
ઝોરજીન પરસ્તાન જાદુકા હજીતખાન દેવો માજીદરાન, જંગી કોહ-
સ્તાન, વેસી ઝો મસ્તાન, સખવશ હોજનય સખગમ ખોજનય-દીલમુખ
હસજનય-સખગમ હઠજનય આવોજી દેખો, હસોઝોર નાચો, એસો
હયે સાચો, મેરો યહ તમાસો, શર્માઓ જે સાધ્યો, નજરસે યહપેખો,
ગુરૂકી શક્તિ, મેરી બક્તિ કુરો મંત્રો ધશ્વરો વાચા, હૈં, હટ હટ
સ્વાહા—

વિધી—દરરોજ સવારમાં વહેલાં ઉઠી—દાતણપાણી કરી શીતળજ-
ળથી મુખ ધોઈ શરીરે સ્વસ્થ થઈ એકાગ્ર ચિત્તે કોઈ પણ સ્ત્રી યા પુરૂષ.
ઉપરના મંત્રને પૂર્વેના પશ્ચિમ દીશા સામે ઉભા રહી સાતવાર ખેલી
વિજયદાતા વિસા-અથવા પંદરા યંત્રનું દર્શન કરી કોઈ પણ કાર્ય
આરંભેતો તે નિર્વિઘ્ને પાર પડે છે,

આ યંત્રો હમારા હૈં કાર પ્રણવના નં. ૧ લા તથા નં ૨ ના
ટુકડાઓમાં સારી રીતે ભરવામાં આવે છે, લી. પ્રકાશક,

આર્યભાતુ-કાશી, શરમા, કૃત કર્ણ પિશાચી તંત્ર પ્રયોગ,

૧	૯	૧૬	૨૪
સેરવતી.	સેહદેવ.	વાહ્મીક.	કેમળાપતિ.
૨	૧૦	૧૭	૨૫
દેવયંતી.	દેશરથ.	મારૂતી.	રવીવર્મા.
૩	૧૧	૧૮	૨૬
જ્ઞાનવતી.	વિશ્વામિત્ર.	નીતીપાળ.	શોભાગ્યવતિ.
૪	૧૨	૧૯	૨૭
તારામતી.	ધ્યાનંદ.	વિશ્વીક્રમ.	ઉમાપતિ.
૫	૧૩	૨૦	૨૮
સુકામણી.	નુરજહાં.	નન્દી.	તપસ્વિ.
૬	૧૪	૨૧	૨૯
કેકઠ.	ભાતુમતી.	તીલોતમા.	મહાલસા.
૭	૧૫	૨૨	૩૦
નર્મદા.	નરકાસુર.	સુખનવા.	દીપાભાઈ.
૮		૨૩	૩૧
હીમાચળ.		નીર્મળા.	નળરાજ.

ઉપરના દરેક નામેનો પ્રથમ અક્ષર લેવાથી એક અંતર લાપિકા બનેલો વાંચનારની ધ્યાનમાં આવ્યા વિના રહેશે નહીં, આ પ્રયોગ-દરેકના નામ ઉપર બનાવી આપવામાં તથા શીખવવામાં આવશે કીમત રૂ. ૫) પાંચ. જાડુ (મેજુક) વિદ્યા સંજ્ઞાથી વધુરાત મેળવવા હમ્મણ રાખનાર શોખીન ગૃહસ્થોએ પૃષ્ઠ ૫ ના જાડુ અક્ષર-વાળા નામથી-અમદાવાદના શરનામેથી લખવા તરફી લેતી.

પ્રયોગ પરિક્ષા.

સુર ખંધુઓ અને જડેનો, ?

પ્ર૦, આપ દોના સમાન છો ?..... જી૦ તે જાણી લીધુ તો હશેજ અગર તે માટે શંકા હોય તો આ પૃષ્ઠ પાછળજ જતાવેલા તંત્રમાંથી ૩૧ નામો પૈકી એકાદ નામ જોવાથી આપના અંતર રહ્યમાં નિશ્ચય થયું હશે, અને કોઈ પણ નામના લાગી થવા તમોએ પસંદ કીધું હશે, પણ તે-તમારા અને પરમાત્મા સિવાય બીજુ કોણ જાણે તેમ છે, તેનો ખ્યાલ કરશો પરંતુ જે આપ દરમારા કરો અને ફક્ત મારા એકજ પ્રશ્નનો જવાબ તમે પુરો આપશો તો તમાર પસંદ કરેલું નામ જરૂર કહી આપવા શક્તિવાન છું—તો હવે તે માટે જરા તરતી લેશો—તે એજ કે—આપનુ નિશ્ચયતાથી પસંદ કરેલું નામ—આગળ આવેલા પાંચ નંબરના જત્રોમાં આપનુ નામ કયા કયા નંબરના જત્રોમાં છે અથવા—કયા કયા નંબરના જત્રોમાં નથી તેજ માત્ર જણાવશો, એટલે મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર મહાદેવી બુદ્ધિની પુર્ણ કૃપાથી આપીદર્શ—ગહાર ગામથી જવાળ મંગાવનારા મહાશયોએ અડધા આનાની ટીકીટ બીડવી, તમોને તેનો સંતોષ કારક જવાળ મળેતો જરૂર તેને—જોવા જાણવા અને શિખવા ચત્તન કરજો કારણ તેનુ મહત્વ ઘણુજ અભયળી ભરેલું છે તે વિચાર—દ્રષ્ટીથી અવલોકન કરશો તો માલમ પડશે અને—તમો તેથી બીજા ધુર્ત-ઢાંગી અને પ્રપંચી જોશો ગુરુ મહાત્મા, અજધુત અને ભવિષ્ય વેત્તા યોગીયોના ભ્રમભળ રૂપી જપાટામાં આવી જતા બચી શકશો—તમો માત્ર આ પ્રયોગથીજ તેમના—મન બુદ્ધિના વિચારની પરીક્ષા કરજો અને જ્યારે તેમનામાં આ પ્રત્યક્ષ નામો પૈકી કોઈ પણ નામ બુદ્ધિ બળથી યા હૈવિ સિદ્ધિથી કહી આપવા શક્તિ નથી તો—તેના ભવિષ્યમાં કહેલા વિચારો સત્ય માનવા એ તદ્દન અજ્ઞાનતા અને મૂર્ખાઈ ભરેલું સમજશો, દરેક કામ કહી જતાવવાનું માથે લેઈ ફતેહમંદ થાઓ ત્યારેજ તે માટેની શાખાસી અને મૌન મેળવી છકશો,

સરસ્વતી.	ઉમાપતિ.	મારતી.	વિરતીકમ.
જ્ઞાનવતી.	વિશ્વામિત્ર.	સહદેવ.	રવીવર્મા.
ચુડામણી.	મદાલસા.	તીલોત્તમા.	નરકાસુર.
નુરજહાં.	નર્મદા.	નીર્મળા.	નળરાજ.

મશહુરે મુદ્ક, બરરી, ચુનોને પાપડી સુરતમાં, વાડી ગાડોને દીવાળી મુઆબમાં, હોળી ડોળીને જોળી મારવાડમાં ગરદ ગરકીને મશર અમદાવાદમાં ધુળ ખપોને મચ્છર વડોદરામાં, મુળા મગદળને આદિબુ રીધપુરમાં જુક જોડાનેરગ જેપુર, કંકુ કુંભારને સુડી પાટણ, દોરી દહીને પેડાં મથુરામાં શ્રી કાંટાને શુદર પાક સોજીના સુંક જામદળને ધોતલી ધોળકામાં, છીદરી છાલને છોંપા ખેડા, છોંકણી છાસને કાલાં વીસ્મગામમાં, નદી નારીને રૂપ ચાનોદ કન્યાળી, પાહાડ પાણીને પાંદડાં મોડાસામાં, ગાય ગોવાળને માંકડાં જોકુળમાં, ખેડાં ખેરાંને બળદ વીસ નગરમાં, કપાસ કચેરીને કામદાર બરચ, હાથી, સાથીને લકડ મલબારમાં, મેવો સેવોને મીઠાછ કાબુલમાં, બરફ આબુને કાળી કલકતામાં મરણ મુરતીને મોક્ષ કાશીમાં વાણી પાણીને ગાયન હિંદુસ્તાનમાં, કાચ કારીગરને કેળવણી ચીનમાં કાલાં, કાઠીને લાઠી કાઠીયાવાડમાં, આદમી, હમારતને કળા વિલાયતમાં અને શુરગોવીંદને ગોપાળ માંજુહામાં.

દેવયંતી.	નળરાજ.	દશરથ.	વિશ્વામિત્ર.
ભાનુમતી.	નરકાસુર.	કેકય.	વિરવીકમ
નર્મદા.	ઉમાપતિ.	જ્ઞાનવતી.	નીતીપાળ.
નીર્મળા.	સુધનવા.	શૌભાગ્યવતિ.	દાદાભાઈ.

દારની દરીયાફત—કામદાર, નામદાર, ગામદાર, ઈનામદાર, માલદાર, મકાનદાર, દુકાનદાર, ખાણુદાર, ધાણુદાર, વહાણુદાર, પહાણુદાર, પાનદાર, પાટીદાર, મતાદાર, મામલતદાર, વહીવટદાર, ફક્તરદાર, ગફલતદાર, જરદાર, જોરદાર, જમાનદાર, જમીનદાર. ગોલદાર, મોજદાર, ફોજદાર, રોજદાર, વફાદાર, વનદાર; વતનદાર, વાંટાદાર, દફેદાર, હોદ્દેદાર, સુબેદાર, કુબેરદાર, કલ-મદાર, અમલદાર, ગુલામદાર. છરદાર, છડીદાર, છટાદાર, પટાદાર, જટાદાર, ધનદાર, ધંધાદાર. ચોળદાર, તોપદાર, હવાલદાર, પગારદાર, રસાલદાર, મસા-લદાર, અરજદાર, કરજદાર. લેણુદાર, દેણુદાર, વળનદાર વળદાર, બળદાર અને કલદાર, આ બધા દાર સાહેબો માત્ર એકજ સેકંડમાં ખોલી નથો તો ખોલ-નારને તે માટે શાખાસી (થેંકસ) આપવી ઘટે છે, થોડા માસ ઉપર ઠઠવાલ નિવાસી હ. પ. શુકલ, મારા પતિના પીછાનવાળા સ્નેહી હોવાથી અત્રે અમારે ત્યાં કામ પ્રસંગે આવેલા હતા તેઓને ધણીક જાનના રમુજ ફકરાઓ તમામ મોઢે ખોલવાનો વધુ મહાવરો અને ઝડપ હતી. તેમાંના કેટલાક વાંચ-નારને ગમત આપે તેવા હોવાથી અત્રે મેં તે પ્રગટ કર્યા છે,

તારામતી.	નંરકાસુર.	મદાલસા.	સુધનવા.
ભાનુમતી.	નંજરાળ.	નુરજહાં.	કેકઠ.
ચુગમણી.	નર્મદા.	તપસ્વિ.	ધાનંદ.
તીજોતમા.	નીર્મળા.	નન્દી.	દોદાભાઇ.

રમારણજીત—ગાયન. ૫.

રાજ વિર રહ્યા રાયતા, અન્ય વિચાર મહી;
કોઇ શીખ્યા કૃષિકામ, કોઇ થયા સધ. રાજ.
સારંગીના સુર બેઠા, રાજમાં સંભારે;
હારમોતીયમ વગાડી, વખતને વિહારે. રાજ.
કોય મેન કોઇ બન્યા, ફરે ફાંકડા;
કેશને સમારી વાળે, મુછ આંકડા. રાજ.
કહો એ દેશનો ઉદાર, શી રીતે કરે;
પ્રજા બિચારી બાપડી, બાલે ને રોષ મરે. રાજ.

હીમાચળ.	ઉમાપતિ.	કંમળાપતિ.	નરકાસુર.
સહદેવ.	ભાનુગતી.	શોભાગ્યવતિ.	નળરાજ.
દેશરથ.	મદાલસા.	ગુરજહાં.	વિશ્વામિત્ર.
રેવીવર્મા.	દાદાભાઈ.	તપસ્વિ.	ધાનંદ.

અશ્રુમતિ—ગાયન. ૪૦.

કરે અભિમાન જે હેરાન, ધરી ગુમાન,
 સહી અપમાન તે નાદાન, ખમે નુકસાન;
 મળ્યું બહુ ધન રૂપાણું, બદન કે વિદ્યા પ્રસન્ન,
 કર્યો પરમાર્થ તો તો જાણ્યું, મળ્યું એ પ્રમાણ્યું.
 મધુ સંચય કરી મરી રહ્યો, મદમાં ભમર અજાણ્યું;
 ના દીધું ના ભોગવ્યું, નાહક જોયો પ્રાણ્યું.
 દીધું હાથે રહે સાથે, તે સાચું સમજ,
 મળ્યો જન્મ રાય તોતો હાય, પત્યું અભિમાન;
 ગાળ્યું વાદળ જળ બર્ષું, વરસ્યું ન આતક મુખ;
 પવન ઝપાટે ઉડીયું, ભાગી ન કાઢની જુખ.

વાલ્મીક.	નન્દી.	કંમળાપતિ	તંપરિવ.
મારૂતી.	તીલોત્તમા.	રવીવર્મા.	મદલસા.
નીતીપાળ.	સુધનવા.	શોભાગ્યવતિ.	દાદાભાઈ.
વિસ્તીકમ.	નીર્મળા.	ઉમાપતિ.	નળરાગ.

તારા સુંદરી—૧૭.

કેવા પાપી પ્રપંચી પુન્ય છે, જ્યાંય ત્યાંય આજકાલ;
સાથે સો સો સલામો બરાય છે, જ્યાંય ત્યાંય, હાલ આજ.

કેવા ઢોંગે ધીંગાય, ફરી ફંદે ફસાય;

મદ માને મોહાય, પણુ સમજે ન કાંય,

કેવું આંધળે બેરૂં કુટાય છે, જ્યાંય ત્યાંય આજકાલ.

હા ગાળ તે ગાળ ગવાય છે,

સાચાં મોતી તે સહેજે વટાય છે;

ખોટા હીરા તે હીરા ગણાય છે,

જો જો દુનીયાનો કેવો આ ન્યાય છે.

જ્યાંય ત્યાંય આજકાલ—કેવા૦

(૧૪) શિખા, ટીકા, ને પટ્ટીકા, મુરખ હિંદુના ચિન્હ;
એથી ઉલટાં દીસતાં, ગુણી મલેન્છનાં ચિન્હ.

સુઝ મહાશયો ? અને સ્વધર્માભિલાષી આર્ય બહેનો.

આ સંસારીક વ્યવહારો સાથે ધર્મ સખધી ગાન મેળવવાનું દરેક મનુષ્યનું ઉત્તમ કર્તવ્ય છે, અને તેથી આ સ્થળે ચાલતા રમુજના પ્રસંગમાં તે માટેનું કંઈક બ્યાન જણાવવામાં આવે તો—તે કંઈ અયોગ્ય ગણાશે નહીં, અનેક ધર્મોનું અવલોકન કરતાં મને જે નિશ્ચય સત્ય રીતીથી જણાયો છે, તે કોના પ્રતાપથી, તે આપ જણતા તો હશેજ છતાં શંકા નિવારણાર્થે મારે જણાવવું જોઈએ કે મહર્ષિ સ્વામી શ્રી દયાનંદજીના જીવન ચરિત્રથી અને સત્યાર્ય પ્રકાશ જેવા સત્ય દર્શક નિષ્પક્ષપાતી ઉત્તમ ગ્રંથોના અધ્યયનથી તેમજ તેજ મહર્ષિ સ્થાપીત આર્ય સમાજે ના શુદ્ધ ઉપદેશોથીજ જાણવા પામીશું. જેનો કેટલોક લાભ ? ઉત્સુક આર્ય બંધુઓની જાણને સાર અત્રે પ્રસંગાનુસાર દર્શાવવા અભિલાષા રાખીશું.

॥ મૂર્તિ, પ્રમાણ ॥

(૧) જેવી રીતે સમુદ્ર લોટામાં જન્મ ન થઈ શકે અને જે જન્મ થઈ જાય તો તે સમુદ્ર નહિ; એજ પ્રમાણે કોઈ સર્વવ્યાપક એક જગાએ નહિ રોકી શકાય અને જે રોકી શકાય તો તે સર્વવ્યાપક નહિ. પરમાત્મા સર્વવ્યાપક છે એટલા માટે તે મૂર્તિમાન નથી.

(૨) હરેક દેહયા શરીરને માટે આવશ્યક (જરૂરી) છે કે તે લંબાઈ, પહોળાઈ અને જાંઘાઈ રાખતું હોય અને તેના દેશ તથા કાળની પણ આવશ્યકતા છે એ કારણથી કોઈ શરીર અનાદિ નથી પરંતુ પરમાત્મા હમેશાં દેશ, કાળથી અલગ છે.

તારન તરન તિમરહરન, સગર્યં સદ્ગુરુ દેવ; (૧૫)
અશરન, શરન અભય કરન, ઉત્તમ ગુરપદ સેવ,

(૩) મૂર્તિ, પ્રતિમા, ચિત્ર અને ફોટો શરીરના પ્રતિબિમ્બ કે છાયા વિના નહિ હોઈ શકે માટે જેનું શરીર નહિ તેની પ્રતિમા અગર ફોટો કોઈ બુદ્ધિમાન કદાપિ માની શકે નહિ અને જનાવી શકે નહિ. એટલા માટે નિરાકાર પરમાત્માની મૂર્તિ કોઈ પ્રકારે થતી નથી.

(૪) શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજી, શ્રીરામચંદ્રજી, હનુમાન, ભૈરવ, દેવી, દુર્ગા, શિવ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, જગન્નાથ, ગદ્રીનારાયણ અને કાલી ઇત્યાદિ મહાત્માઓની મૂર્તિઓ ધણું કરીને સૌ મંદિરોમાં દેખા દેહે પરંતુ પરમાત્મા પરબ્રહ્મની મૂર્તિ કોઈ મંદિરમાં નથી જેથી સ્વતઃ સિદ્ધ છે.

(૫) ઉપર લખેલા મહાત્માઓને સૌ મનુષ્ય જાણે છે કે એ માંથી દરેકે કોઈ એક સમયમાં જન્મ લીધો થોડા વખત સુધી રહી સંસારી વ્યવહારો કરતા રહ્યા અને પછી સમય આવતાં શરીર છોડી ગયા અને તે શરીરો હમણાં નથી. તેમના ઉત્તમ ઉત્તમ ઉપદેશો પ્રમાણે ચાલવાથી અને તેમનાં યોગ્ય કર્મોનુકૂલ પોતાનાં કર્મ કરવાથી આપણે થોડો ધણો લાભ મેળવી શકીએ તથાપિ અનિસ શરીરની પ્રતિમાઓ પાસે ધૂપ, દીપ નૈવેદ્ય ધરવાથી અને તેમની સામે માથું નમાવવાથી જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી,

(૬) આજ સુધી કોઈ પ્રાણીએ પરમાત્મા પરબ્રહ્મને ચર્મચક્ષુ અગર ખીજી ઇન્દ્રિયોથી જોયા નથી અને જેને જોયા નથી તેની મૂર્તિ જનાવવી તે કટલી બધી અજ્ઞાન-તા છે.

(૭) જે વસ્તુ શરીરધારી છે તે હરહમેશ ધટતી વધતી રહે છે, એક સ્થિતિમાં રહી શકતી નથી. પરમાત્મા નિરંતર એકરસ અને અચળ છે એટલા માટે તેની મૂર્તિ નથી.

(૧૬) કઈક મોહથી મોહી પડ્યા, કઈક વહેમથી ગાંધી;
કંઈક દેખા દેખી પડ્યા, અણુ સગળથી આંહી.

(૮) શરીરનો ધર્મ (સ્વભાવ) છે કે રોગ, વિપદ, બય, ક્ષય
વૃદ્ધિ, વિકાર, સૂકાવું, ગળાવું અને સડવું એમાંથી કોમને, કોમને,
વશ રહેછે એટલા માટે શરીરનું નામ ક્ષણભંગુર કહેવું છે. પરમાત્મા
એ વિકારોથી રહિત છે,

(૯) ધણું કરી અમારા મૂર્તિપૂજક ભાઈ એ ઉત્તર આપ્યા
કરેછે કે મૂર્તિપૂજ પરમાત્માના ધ્યાનની પ્રથમ સીડી છે અને જ્ઞાન
પ્રાપ્તિ બાદ તેને છોડી દષ્ટ્યું. આ તેમનું કહેવું યોગ્ય નથી; કેમકે
એક તો એ કે આજ સુધીમાં કહી સાંભળવામાં આવ્યું નથી કે
કોઈ મૂર્તિપૂજકે મરણ સમય સુધીમાં પણ મૂર્તિપૂજ છોડી હોય
બદ્ધે સેકડો તો મરતી વખતે પણ ગળામાં લટકાવીને મરેછે. ખીનું
સીડીનું પ્રયોજન ઇષ્ટસ્થાન (મોક્ષસ્થાન) પર પહોંચવાનું અર્થાત્ જ્ઞા-
નની પ્રાપ્તિનું હવે વિચાર કરવા જોઈએ કે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિને માટે કઈ
સીડી હોઈ શકે. વેદાધ્યયન (વેદનું બણવું) કે મૂર્તિપૂજ ? એ તો
સર્વ લોક બણે અને માને છે તથા સર્વ સત્શાસ્ત્રોનો પણ એજ
સિદ્ધાન્ત છે કે વિદ્યાજ્ઞ જ્ઞાનનું સાધન છે; મૂર્તિપૂજ નથી,

(૧૦) કોઈ ભાઈ જોમ પણ કહ્યા કરેછે કે અંચળ મન મૂર્તિ
વિના સ્થિર રહી શકતું નથી માટે અમે મૂર્તિ સામે રાખી પરમા-
ત્માનું ધ્યાન કરીએ છીએ. હવે જોવું જોઈએ કે એ તેમનું કહેવું
ક્યાં સુધી ઠીક છે. અમે પોતે મૂર્તિપૂજના સમયમાં સેકડોવાર મ-
નની પરીક્ષા કરી પરંતુ કદી પણ તેને જ્ઞાન્ત ન જોયું. જોમ કે,
કૃષ્ણજીની મૂર્તિપર ધ્યાન જતું હતું કે તુરત ભાગવતનો દશમસ્કંધ
ચાલ આવતો હતો અને આંખ, કાન, નાક છત્યાદિપર ધ્યાન જવા-

એંગા તીરે ધર કરો, નાહો નિર્ભંગ નીર; (૧૭)
દત્ત વિના પામો નહી, કહી અથે દાસ કળીર.

થી મન વિશેષ ગમરાતું અને ગરૂડ, શેષનાગ તથા ક્ષીર સમુદ્રની
કથાઓપર ધ્યાન જવાથી મન તેથી પણ વિશેષ ડગમગતું હતું; ન
શ્રીરામચંદ્રજીની મૂર્તિથી એન થતું અને ન શિવલિંગ કે જગન્ના-
રીથી શાન્તિ પ્રાપ્ત થતી હતી. પ્રિય બાપજો ! કર્તવ્યમાં આત્મી
જાઓ પછી કહેવું પ્રમાણિક છે. બધી રીતે કરતાં જોવામાં આવ્યું
છે કે મૂર્તિપૂજાથી મનની શાન્તિ કદી નથી થઈ શકતી. વિદ્યા વિના
અવિદ્યાનો નાશ થતો એ અસત્ય છે. વિદ્યા વિનાના મનનો વેગ
બહુજ મોટો છે તે કોઈ મૂર્તિમાન પદાર્થથી રોકી શકાતો નથી. જે
મૂર્તિમાન પદાર્થદ્વારા મનની સ્થિરતા થઈ શકે તો પછી ઉપાસના
આદિ ઉપદેશોનું પ્રયોજન નહિ રહે મનુષ્ય રાત્રિ દિવસ ધન, સ્ત્રી
અને પુત્રાદિમાં સ્વભાવથીજ મન લગાડ્યું રાખે છે એ બધા પદાર્થ
મૂર્તિમાનજ છે છતાં મનુષ્યનું મન સ્થિર નથી થતું એટલા માટે
મનુષ્યનું મન જ્યારે સ્થિર થશે ત્યારે નિરાકાર દ્વારાજ ઘસે-મનને.
વેગ રોકવાને એક મહાન સર્વવ્યાપક જ્યોતિર્મય પરમાત્માજ એવા
છે કે તેના વેગને બીજી તરફ જવાથી રોકી દે એટલા માટે જગ-
ત્પિતા, પરમાત્મા, નિરાકાર, જ્ઞાનસ્વરૂપ જોશ્મકારનુંજ ધ્યાન કરવું
સર્વ મનુષ્યો તે પરમ યોગ્ય છે.

(૧૮)   જીવો કહે ન જીવાને, તું મને કાંઈ દે;
અખો ભગત એમ કહે કે, તારી એક ધુરી કે જે.

મૂર્તિ મહિમા, છંદ ભુજંગી.

કેસે અમૂર્તકી મૂર્તિ બનાકં, સર્વ દેશીકો એક દેશી કરાયં,
આવાહન કરે તો. કહાંસે બુઢાયં, વિસર્જન કરે તો કહાકો પકાયં,
આસન સિંહાસન કિસીકો લગાયં, નિરાધારકો કિસકે આશ્રય ગિઠાયં,
અપ્રાણીકો પ્રાણુ પ્રતિષ્ઠા કરાયં, જડ વસ્તુકો કેસે ચૈતન બનાયં,
પાધાર્થ આચમન કિસકો કરાયં, સદા શુદ્ધ નિર્મળમે કિસકો નિલાયં,
ધૂપઝોર પુષ્પ ગન્ધ કયોકર સુંધાયં, નિર્લેપ કો લેપ કેસેલગાયં,
જ્યોતિકો દિપક જ્યોતિ દિખાયં, સૂરજકો જુગનકા આન્દ બતાયં,
નૈવેદ્યકે પીંછે શુદ્ધજલ ચઢાયં, કુધાકો હટાકર તૃપાકો ખુન્નયં,
ખાન ઝોર સુપારી ધલાયચી મીલાયં, ચેકયા ઉનેકે હોઠકી રંગત બઢાયં,
ખતધામ જીરકાહે સર્વસ્વજીરકાં, દેકર ટકા દક્ષણા બદલાચાહં,
પ્રદક્ષીણમે જીરકા નહીં અંતપાયં, ફિરેગિર્દ ઉરકે કેવલ ચક ખાયં,
જાગ્રત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ સેન્યારા, કિસીકો સુઢાયં કિસીકો જગાયં,
અજન્માકોનીજ આજ જન્મા બતાયં, અમીચન્દ કયો ઉનકેધોખે લગાયં.

न तस्य प्रतिमा अस्ति यस्य नाम महद्यशः।

हिरण्य गर्भ इत्येष मामाहिंसीदित्येषा यस्माज्जात

इत्येषः ॥ यजु ० अ ० ૩૨ મં. ૩ ॥

અર્થ—જે પરમેશ્વર માતાદિના સંયોગથી કદાપિ ઉત્પન્ન થયો નથી, થતો નથી અને થવાનો નથી તે કદિ પણ શરીર ધારણ કરીને બાળક, યુવાન કે વૃદ્ધ થતો નથી. તેની પ્રતિમા એટલે મૂર્તિ, છબી, પ્રાતઃજાગ અને તેને મળતું કાંઈ છેજ નહિ કારણ કે તે મૂર્તિરહિત, અનન્ત, સીમારહિત તથા સર્વવ્યાપક છે. જે તેજસ્વી સુર્યોદિની ઉત્પત્તિનું કારણ છે—કર્તા છે.

જેના મનમાં જે ગમ્યો, તે તેનો સજ્જનાર; (૧૬)
મુસલમાન અલ્લા ગણે, હિંદુ દસ અવતાર.

પરમાત્માની પેટન્ટ પ્રાર્થના,

ગાયત્રી મંત્ર: ॥

ઓ૩મ્—યજુ૦ ૪૦ મં. ૧૭

ભૂર્ભુવ: સ્વઃ—તત્સવિતુર્વરેણ્યમ્ભર્ગોદેવસ્યધીમહિ ।

ધિયોયો નઃ પ્રચોદયાત્ ॥ યજુ૦ અ૦ ૩૬ મં૦ ૩ ॥

આ શબ્દો ખાસ બ્રાહ્મણ વર્ગ માટેજ જોડવાને ઇશ્વરી હ-
જુરમાંથી નિર્માણ થયેલા છે, અને જે તેને કોઇ અન્યપંથી મનુષ્ય
સાંભળે તો તેનું, સત્ત્વ કળી થઇ જાય છે, આત્મું ધણા અજ્ઞાન સ-
મજીઓનું માનવું છે, વળી તેનો અર્થતો થઈ શકતોજ નથી આત્મું
ધણી જગોએ કેવળ સુત્ર ધારણ, અભણ બ્રાહ્મણો પાસેથી સાંભ-
ળવામાં આવે છે, આ કેવું અજ્ઞાન અને પોતાની માતૃભાષાતું વિ-
રમ્બુ કરવાથી વહેમજગમાં જોયાં ખાતા પોતાની અમુલ્ય જીંદગી
વૃથા ગુમાવે છે, મહર્ષિ સ્વામી શ્રી દયાનંદ સરસ્વતીએ આપણા
સુભાગ્યે. સનાતન વેદધર્મનો પુનરોદ્ધાર કરી આપણને અજ્ઞાનતા રૂપી
અધિકારમાંથી બચાવી લઇ મહાન પરોપકારી કાર્યોની વિનય પતાકા
આપી વર્તમાં ફરકાવી પોતાનું નામ અમર કરી ગયા છે—અજ્ઞાનતા
રૂપી અધિકારને દુર કરી જે ખરું શુદ્ધજ્ઞાન આપે છે તેજશુર થવાને
યોગ્ય છે, પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવાનો અધીકાર સર્વે પ્રાણી માત્રને
છે અને તે ગમે તે રીતે ગમે તે ભાષામાં કરી શક્યા હક ધરાવે છે,

(૨૦) ભયાદસ્યાગ્નિસ્તપતિ ભયાત્તપતિ સૂર્યઃ ।

ભયાદિન્દ્રશ્ચ વાયુશ્ચ મૃત્યુર્ધાવતિ પञ्चમઃ ॥

તેનું કંઇ ઈશ્વરી બંધન યા ફરમાન નથી ગાયત્રી મહામંત્ર એ વેદમાં આર્ય પ્રજા માટે એક અમુલ્ય રત્નરૂપ શિરોમણી છે, તેની પુજા ધ્યાન અને ઉપાસના દરેક જણને સેવન કરવા યોગ્ય અને અભય પદની પ્રાપ્તી કરાવનાર એક સર્વોત્તમ તારક મંત્ર છે. બંધુઓ ? આ મંત્રને શપ્દ માત્રથી આપી છંદગી લગી અર્થ સમજ્યા વગર બોલવામાં આવે તો તેથી કંઇ કાર્ય સિદ્ધિ થતી નથી, પરંતુ વિધી સપ્રમાણ, તેની ક્રિયા કરવાથી કલ્પ વૃક્ષ સમાન ફળ દાતા છે, તેના દરેક સ્વર યોગાભ્યાસના નિયમાનુસાર પુરક, કુંભક અને રેચકથી લેવા જોઇએ અને તેને અંગે દરેક વૃત્તિઓ એકાગ્ર થવા માટે મુદ્રાઓ સાધ્ય કરવી અવશ્ય જરૂરની છે, સહજ જાપ બોલવા માત્રથી કરવા કરતાં માત્ર પાંચ જાપ યોગ વિધીથી હમેશાં કરવામાં આવેતો તેનુર્ફળ અગાધ છે, જડ અજ્ઞાન અને અચેતન પદાર્થોનું સેવન કરવા કરતાં, આ મહામંત્રની-પુજા ધ્યાન ઉપાસના દર્શન અને સેવન કરવામાં દરેક આર્યોનું ખરૂં કર્તવ્ય છે સ્થળ સંકોચને લીધે આ વિષે વધુજિના હવે પછીના, મારા પ્રગટ થતાગ્રંથમાં સવિસ્તર દર્શાવીશ, એક દરબારશ્રી ત્રદ્વિ મને પુછેલા પ્રશ્નના પ્રત્યુત્તરમાં ઊર્કાર અને ગાયત્રી મંત્ર શુ છે તેના ખુલાસો હું આજે સ્વદેશ પ્રેમી આર્ય બંધુઓની દ્રષ્ટી સામે પ્રગટ કરું,

ધશ્વરને ગન અવનીમાં, સગાન છે સૌ કોઈ; (૨૧)
મણુ જન્મનીરાય રંક, તણી રીત એક જોઈ.

રાગ. નિશાળની બીજી ત્રીજીનો ચોપાદ્ય ત્રિતાળી.

હ્રં અકાર ઉકાર મકાર, ત્રીનો માત્રોકા એક જોડગ કાર,
પરમેશ્વરકા ઉત્તમનાગ, જનતેહે ઇસે ખાસી આમ;
અર્થ ખિચાર કરે જો આપ, કયોં ન કટ જાયે ઉનકે તાપ.
“મૂ” હે પ્રાણોકા બી પ્રાણ, “મુ” સગ દુખ છુકાવન હાર,
“સ્વ” હે આપ સદા સુખ રૂપ, ધર્મિયોં કો કરે મુક્ત સ્વરૂપ;
“તત્” ઉસ ઇશ્વરસેહમ લોગ, ભક્તિ બાવસે કરે સંયોગ.
“સચિતુર” જગકા સરજનહાર, રવિ શશિહે શ્રુકા ચગકાર,
“ચરેણ્ય” ગૃહણુ કરનેકે લાયક, “મર્મ” શુદ્ધ પવિત્ર સાયક;
“દેવસ્ય” જ્યોતિમય જોર જ્ઞાન, “ધીમહિ.” ઉસકા ધરે હમધ્યાન.
“ધિય” બુદ્ધિયો કે અવગુણુ હરે, યોગ. હમારી સહાયતા કરે,
“પ્રચોદયાત્” કાપેરણા અર્થ, શુભ ગુણોકાદેવે સાગર્થ્ય;
પ્રાપ્તિ કરે હમ ધર્મ જોર અર્થ, ખીતન જાવે જન્મ વ્યર્થ.
તનમન ધનસે કરે ઉપકાર, ગાયત્રીકા અર્થ ખિચાર;
અમીચન્દ સંધ્યા કરદોકાલ, સત્ય ધર્મ કે નિયમ પાલ.

અ, પ્રજ્ઞા, ઉ, વિજ્ઞુ, મૂ, મહેશ્વર, જે રજ, સત્વ, તમ, એ
ત્રિગુણાત્મક માયાથી આજગતમાં સ્વયં પોતાની અગાધ શક્તિવડે.
ઉત્પતિ, સ્થાપિતિ અનેલય અનાદિ કાળથી ચલાવ્યા કરેછે, એવાજે
જગતનિયંતા સત ચિત આનંદ સ્વરૂપ પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા, સર્વ
જગતના જીવન આધાર પ્રાણુથી પશુ અધિક પ્રિય, સર્વ દુઃખોથી રહિત,
જેના સંમતી જીવાત્મા સર્વે દુઃખોથી મુક્ત થાયછે, જે નાના વિધે
જગતમાં વ્યાપક થઈને સર્વને ધારણુ કરેછે, જે સર્વજગતને ઉત્પન્ન
કરનાર તથા ઐશ્વર્ય દાતાછે, જે સર્વ સુખોને આપવા લાગે, તેમજ

(૨૨) અક્ષર ઉત્તેજન વિના, બહુ નિર્માલ્ય;
હાલ જુઓ આ હિંદના, કારીગર કંગાલ.

જેની પ્રાપ્તિની કામના, સર્વે કોઇ કરેછે, એવાજે પરમાત્મા સ્વિકારવા
યોગ્ય, અતી શ્રેષ્ઠ શુદ્ધ સ્વરૂપ તથા પવિત્ર કરવા વાળા ચૈતન્ય બ્રહ્મ
સ્વરૂપછે, એવા પરમાત્માના સ્વરૂપને હમે સર્વે લોકો ધારણ કરીએ, એવા
પ્રયોજનથી કે જગદીશ્વર જે સચિતા દેવ, પરમાત્મા હમારી બુદ્ધિઓને
પ્રેરણા કરે, અર્થાત બુદ્ધ કામોથી છોડી સારા ઉત્તમ કાર્યોમાં પ્રવર્ત
કરે હે પરમેશ્વર! નિરંજન નિર્વિકાર! સર્વાન્તર્યામીન! હે સર્વધાર
જગતપતે! સકલ જગદુત્પાદક! હે અનાદે! વિશ્વંબર! સર્વવ્યાપીન! હે
કરુણા મૃત વારિધે? હે ભગવંત? સર્વે સગર્થોના સગર્થ? સમિચ્છા-
નન્દનન્ત સ્વરૂપ, નિત્ય સુદ્ધ, નિત્ય બુદ્ધ, નિત્ય મુક્ત સ્વભાવવાળા,
કૃપાસાગર, સત્ય ન્યાય કરવા વાળા જન્મ મરણાદી ક્તેશ રહીત,
અમ્કાર રહીત, સર્વેના ઘટઘટના બાણુત વાળા, સર્વેના ધર્તા, પિ-
તા, ઉત્પાદક, અન્નાદિથી વિશ્વનુ પોષણ કરવા વાળા, સકળ ઐશ્વર્ય
યુક્ત, શુદ્ધ સ્વરૂપ તથા જે પ્રાપ્તિની કામના કરવા યોગ્યછે, એ પ-
રમાત્મા જે શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપછે, તેને હમે સર્વે ધારણ કરીએ,
એવા પ્રયોજનથી કે. તે પરમાત્મા હમારા આત્માઓનો તથા બુદ્ધિ-
ઓનો અન્તર્યામી સ્વરૂપ હમોને દુષ્ટાચાર અધર્મ યુક્ત ગાંગોથી છો-
ડાવી, શ્રેષ્ઠાચાર અને સત્ય માર્ગે ચલાવે, તેને છોડીને બીજી કોઇ
વસ્તુનું ધ્યાન હમે લોકો કરીએ નહી, કેમકે તેની કોઇ તુલ્ય અને
અધિક છેજ નહી, તેજ હમારો પિતા, રાજા, ન્યાયાધીશ, તથા
સર્વે સુખોનો આગવા વાજો કૃપાર્વત જગત નિર્ધતાછે,

સોડયમાત્માઽધ્યક્ષરમોક્ષારોઽર્ધિમાત્રં પાદામાત્રા માત્રા
ચપાદા અકાર ઉકારો મકાર इति॥ (માણ્ડૂક્યોપનિષદ)

પ્રથમ ન્યાયીએ અને, કરે ન્યાય નિર્ધાર; (૨૩)
આ ભવ ન્યાય મળ્યો નહી, તો પરભવ મળનાર,

અ, ડ, મ, એ ત્રણ અક્ષરોનો સમુદાય ઓરમ છે. એ પરમેશ્વરનું મુખ્ય નામ છે. એને પ્રણવ પણ કહે છે. પ્રકર્ષેણ નયતેન્મેન । અર્થાત્ પ્રકૃષ્ટતાથી જેની દ્વારા જગદીશ્વરને મેળવે છે તે આ ઓરમ છે.

ધ્રુપદ—ચોતાસ.

પ્રથમ મણી ઝાંકાર, દેવમણી મહાદેવ,
માનમણી નારદ, વેદમણી બ્રહ્મા—પ્રથમ,
વિદ્યામણી સરસ્વતી, નદીમણી ગંગા,
સાજમે મૃદંગ મણી, નિરતમણી રંભા—પ્રથમ,
ગીતકો સંગીત મણી, સંગીત કે સુર મણી,
સુરકો અક્ષર મણી, માન તાલ લગદા—પ્રથમ,
કહે ભૈરવ ગામરા સુનો, ગોપાળ નાયક,
દીનમણી સૂર્ય ચોર, રેનમણી ચંદા—પ્રથમ,

વેદાદિ શાસ્ત્રોના પડન પાડન અને સમસ્ત શુભ કાર્યોમાં ઓરમનું પ્રથમ ઉચ્ચારણ છે. એના ધ્યાનથી યોગી પુરૂષો સદ્ગતિ મેળવે છે. સમસ્ત ઋષિ મુનિઓ અને ધર્મના નેતાઓએ એનેજ આરાધવા યોગ્ય માન્યો છે. ઔદિક અને પારલૌકિક બધાં સુખોનું ભવન (સ્થાન) એજ છે. સંપૂર્ણ સિદ્ધિઓનું મૂળ છે. એના મહિમાનું વર્ણન કોણ કરી શકે છે? મહાત્મા મનુજી કહે છે કે અકારંચાપ્યુ કારંચ

મકારંઙ્ચ પ્રજાપતિઃ । વેદત્રયાન્નિર્દુહદ ભૂર્મુવઃ

સ્થરિતીતિચ ॥ પ્રજાપતિએ ઋગ્, યજુ, સામ એ ત્રણ વેદોથી અ, ડ, મ એ ત્રણ અક્ષર કહાડી ઓરમ નો ઉપદેશ કર્યો છે. મહાર્ષિ સ્વામી દયાનન્દસરસ્વતીજી મહારાજે એનું પરમ મહત્ત્વ બતાવ્યું છે. જુઓ? શુભ સત્યાર્થ પ્રકાશ-કી ૩ ૧ાદોઢ,

(૬૪) સત સંગત ધ્વજ આધારી, અંત લગીએ શ્રેષ્ઠ;
બીજા મટી વાદ્મીક બન્યો, સત સંગે રૂપિ જોઈ.

લાવણી—ત્રીતાળ.

ઓરમ નામ નિજસાર મેત્ર, તિસકો વિસરાના નહીં ચાહીયે;
ઓરમ નામકો છોડ, ઓર ગુણકો ગાના નહીં ચાહીયે.
ઓર રહે તો રહે, બધા એક બગવત રક્ષા નહીં ચાહીયે;
ગૌઆણણુ સાધુ સંત, સતગુરુકો સતાના નહીં ચાહીયે.
દુર્જન કાલા નાગ, ગોદીમે ખીજાના નહીં ચાહીયે;
અપને પૈરકે તલા, ઉંખ વિધુએકા દયાના નહીં ચાહીયે.
પાસ શસ્ત્ર નહોતો, સિંહ સોતેકો જગાના નહીં ચાહીયે;
વર્ષા રતુમે મુદ્દત કિસીકા, મકાન ગિરાના નહીં ચાહીયે.
દિલકી બાતે ખોલ, બેઠ ત્રિયાકો જતાના નહીં ચાહીયે;
ગંગા યમુના છોડ, નદી નાળાકા ન્હાના નહીં ચાહીયે.
અદ્ય કામકે હેતુ, મિત્ર સોતેકો જગાના નહીં ચાહીયે;
લાખ અમીરી હો, પણ અપની જાત છિપાના નહીં ચાહીયે.
ઘરમે હોવે નારી, માત્ર વેશ્યાકો ખિલાના નહીં ચાહીયે;
કહેતેહે “તિગુન ગિરિ” હરિકા યજ્ઞ વિસરાના નહીં ચાહીયે.

યથાર્થ તાત્પર્ય—આ આર્યવર્ત બાતે ભુમીમાં, શર્મા-બ્રાહ્મણ
વર્મા-ક્ષત્રી, ગુપ્ત-વૈશ્ય અને દાસ એટલે શુદ્ર એ ચારે વર્ણુગાં રત્ન
રૂપ મનુષ્ય જન્મ પામ્યા છતાં, જે સનાતન વેદ ધર્મનું, ગાયત્રી મહા-
મંત્રનું અને ઓરમકારરૂપી સતચિત. આનંદ સ્વરૂપ પરમાત્માનું.
ધ્યાન. ઉપાસના, સેવન, અને દર્શન સત્યપ્રેમથી પ્રીતી પુર્વક આદર-
સત્કાર નથી કરતો, તે એક સ્વધર્મ દેશ દ્રોહી નાસ્તિક બની, પોતાના
પુણ્ય પિતારૂપ મુગટ મણી શિરછત્રને પાદ પ્રહાર કરનાર અધમ
ચોનીને પ્રાપ્ત થતાં, હમેશને માટે આ જગતમાં નિંદા પાત્ર થાય છે,

કાલદંડ કે પાસ તે, મોહ ફેદતે જન; (૨૫)
શીવાપતિ શીવ કમલમે, પ્રણવ લેતહે સ્થાન.

અમુલ્ય રત્ન ઑં કાર પવિત્ર પ્રણવ.

મનોવાંચિત મોક્ષ દાતા, અક્ષય અને અવિનાશી આ ઉત્તમ ગ-
હાગંત્રથી કોઇ પણ દિન બાગીજ આર્ય મહાશય અચાન હશે, પુજા,
ધ્યાન ઉપાસના અને સેવન કરવા યોગ્ય, રાજ્યભુવન, ગૃહમંદિર અને
પ્રાર્થના સ્થાનના ઐક શૃંગાર રૂપ, સત્ય પ્રેમી, સર્વાન્તર્યામી, પરમાત્માનુ
અચળ નાગ હમેશાં જ્ઞાનાનંદથી રદ્ય મંદિરમાં અવલોકન કરવા સાડ
લાંબો વખત ટકી રહે તે સાડ ઐક મળગલના ઉંચા કપડા ઉપર
રંગમેરંગી ઉનના ભરત કામથી તદ્દન દેશી બનાવટથી હસ્તકૃતકારી
ગીરીથી ચારે બાજુ ફલવેલની સુંદર કીનાર મુકી તૈયાર કરવામાં
આવે છે, જે દરેક વર્ગનાં ગૃહસ્થ અને શોખીન સ્ત્રી પુરુષોને અવ-
શ્ય રાખવા લાયક ઐક ઉમદા કામનો જોવા લાયક નમુનો છે જેને
ગાટે કદરદાન રાજા મહારાજાઓ ત્રફથી ઉત્તેજન સાથે ધણા ઉત્તમ
પ્રકારના અભિપ્રાયો મળી ચુકેલા છે, તેમજ જાહેર વર્તમાન પત્રકા-
રોએ પોતાના ઉચ્ચમતો પત્રમાં પ્રદર્શીત કીધેલા છે-જેમાંના કેટલાક
આ પુસ્તકમાં પ્રગટ કીધેલા છે તે ઉપર સુઘ વાંચકો પોતાનું ધ્યાન
જરૂર આપશો, અને આશા રાખુ છું કે મારા-સ્વદેશ પ્રેમી સુઘ
બંધુઓ ? અને બહેનો ? તેનું ઐક ઐક નંગ પોતાની શક્તિ અ-
નુસાર ખરીદ કરવા ફરમાશ કરી જનતુ ઉત્તેજન અને આશ્રય આપી
ઐક સ્વદેશ હિતાર્થના પરમાર્થીક કાર્યમાં ઉત્તેજક થશો, તો પરમ
કૃપાળુ પરમાત્મા તમારા ઉત્તમકાર્યનો શ્રેષ્ઠ બદલો આપી તમારી સુખ
વાંચનાઓ અવશ્ય પૂર્ણ કરશેજી—

(૨૬) જે જેનો જાણક હશે, તે તેની યુજા જોય;
હીરાની કીમત કરે, ઝવેરીજન જે હોય.

આ પ્રણવનો સર્વે આર્ય ગદાશયો એક સરખી રીતે લાભ લઈ શકે એવા હેતુથી તેની નીચે પ્રમાણે કીમતની વ્યવસ્થા રાખી છે. જે તેની બનાવટ-મહેનત-અને ખર્ચના પ્રમાણમાં જોનારને વા-જળીજ નજાણે, ખાસ આશ્રયદાતા—રાજા મહારાજ, અને અમીર ગૃહસ્થો માટેજ ઉદાર સખી સજ્જન સમગ્ર બનાવવામાં આવતો.

નં. ૧ રૂ. ૧૦) દસ અને તે ઉપરાંત સુગ્ર માતાઓના મુખા-રકનામ પ્રત્યે લીધેલા પરિશ્રમની યોગ્ય કદર કરતાં એક અબજા ઉ-ત્તેજન તરીકેનો ઉદાર આશ્રય, એજ કીમત.

નં. ૨ રૂ. ૫) પાંચ ખાસ ફરગાશ કરવાથીજ નામ કામ સાથે વિજય દાતા વીસોયાપંદરો યંત્ર મુકીને બનાવી આપવામાં આવશે—છઠ્ઠા રાખનાર ગૃહસ્થોએ—પોતાનો પુરો પત્નો લખી નજાણે.

નં. ૩ રૂ. ૧૧) દોઢ, સર્વે સાધારણ વર્ગના મનુષ્યો ખરીદી શકે તેવો સાદો પણ ધણો શોભાપમાન અને મનરંજન છે,

મુચ્ચના—અન્ય ધર્મના ગદાશયો, યુરોપીયન, પારસી અને મોહોમેદન, ગૃહસ્થો માટે ખાસ તેમનીજ ભાષામાં પરમાત્માનુ પ-વિત્ર નામ પુર્ણ પ્રકાશીત કરવામાં આવશે, જેથી તેમને પણ આ ઉમદાકામનો ઉપયોગી લાભ લેવા સગવડતા બરેલો સમય મળી આવશે અને તેથી આ કામ જોયા બાદ આ હુન્નર શીખવાની મ-રજી હશે તો તેનાં જોઈતાં સાધનો વ્યાજખી કીમતથી પુરાં પાડવામાં આવશે નં. ૨ નો પ્રણવ ખરીદનારને ત્રીકાળ દર્શી આવતો તેની પુરી માહિતીની ચોપડી સાથે બેટ તરીકે આપવામાં આવશે,

મામદાવાદ—નવતાક. } આર્યમાનુ-કાશી-શરમા-
સિ સંગીત હારમોનીયમ શિક્ષક.

કર્મતણો કરવો નહી, કદીએ વાદ વિવાદ; (૨૭)
 ઔરંગ શાહ રાજ થયો, કેદ પડ્યો મુરાદ.

ખુશખબર અને દેવી પ્રમળ,

ખાસ અમારા આશ્રય દાતા, સ્વદેશ પ્રેમી આર્યબંધુઓ માટે, આજે આ લઘુ પુસ્તક આપની સેવામાં રજુ થતાં આ મારીસાયેનું પ્રથમ પીઠાન થવામાં વિવિધ વિચારો દર્શનીક થવા પામતા હશે, પરંતુ તેનો આપ આન્તર દ્વારા વિશ્રાન્તિથી સ્મૃતિમાં લાવવા રહેજ પરિશ્રમ લેશોતો વગર વિલંબે મને જાણીશકશો, છતાં પણ જો શંકા નિવૃત નહી થતી હોયતો તરફી સાથે “ જાદુઘ અક્ષર ” ઉપર દ્રષ્ટી નાંખનાથી તુરત આપણી શંકા સગાધાનનો નીકાલ આવી જશે,

આપના ઘણા લાંબા વખતનાં ઉત્તેજનો અને આશ્રયો માટે અમે, આમારી છીએ અને આશાછેકે આવખત પણ તેવીજ રીતે પરમકૃ-
 પાણુ પરમાત્માની પૂર્ણ કૃપાથી અને તેની નિમજ ન્યાઈ દ્રષ્ટીથી તમે આજના વર્તમાન સમયે પણજે આ સાંસારીક ચાલતા પ્રસહમાં જાગ્યવંતી સુખી દશાને પ્રાપ્તથઈ જગ રચના અવલોકવામાં તેમજ યસસ્વિપણાની કીર્તિ મેળવવા હયાતીથી હસ્તીમાં હશોતો જરૂર એક-
 વાર મને ફરમાશી પત્ર પાઠવી મારા એક લીધેલા ઉત્તમ ચત્તને સમજા કરી બનતું ઉત્તેજન આપવા ઉત્સુકથશે, આ વર્તમાન કાળમાં હિંદ-
 પર પડતાં અનેક આપત્તિ રૂપી વાદળોથી મહાન દુરદશા થઈ રહીછે જે જોતાં કોના રહ્યમાં શોક ચિન્તા અને ભય ઉત્પન્ન થયા વિના રહેશે, આયુષ્ય અદ્યપછે, દેહ ક્ષણબંધુરછે, નાશવંતછે, અને ખરૂ જો તાં માર દીવસનીજઆ હંદગાનીછે માટે સત્ય પુરૂષાર્થ અને સદ્વિધા-
 નુ મહણુ કરવું દરેક મનુષ્ય માત્રનું શુભ કર્તવ્યછે, જાવી દશાની ખબર નથી કંઈક વિરપૂરૂષો આલ્યા ગયાછે, જાયછે અને જશેજ, આ ઉપર મરહુમ સાક્ષર કવી ડાહ્યાભાઈએ રચેલું પદ ધણુ બોધનીય હોવાથી અત્રે દાખલ કીધુંછે.

(૨૮) મરદોડી મરદી રહે, સખીયોડી ખેરાત;
ઇસ દુનિયાસે જો ગયે, ખાલી ઉતકે હાથ.

ઉદયલાલ-ગાયન ૨૮ રાગકાફો.

મન ગાયાના કરનારારે, જરી જોને તપાસી તારી કાયા;
પુછી જોને તુ પંડીત પુરાણારે, કોઇના અમર લેખ લખાયા; મન.
કાચીછે કાયા માટીની માયા માટીના ખેલ ખનાયા,
શાણ્ણાતો સમજી અલગ થયા, બાળક ગિચારા લપટાયારે. જરી જોને.
લાળોની પાંખો ગઇછે પીંખાઇ, જોને મૂઠપર લીંચુ ઠરાયા;
કળના કોવાડાથી કોણ બચ્યુંછે, બાલે રંક હોયને બલે રાયારે. જરી જોને.
સંધ્યાના જેવા રંગ સોનેરી, વંધ્યાને લાડ લડાયા;
જોખનને તન ધન તેવાં સમજવાં પાણીમાંના પડછાયારે. જરીજોને.

છંદ—ભુજંગી વૃત, ઇશ્વરી સ્તવન,

નમઃ હોં નમઃ હોં નમઃ પ્રાણુદાતા, નમઃ હોં નમઃ હોં નમઃ પ્રિયતાતા;
તૂ આકાશ સજ્જદર સ્થાનમે વ્યાપક, સૃષ્ટિકારયાતા તુહીડે વિધાતા.
અકાયમહે તુ કાયા તેરી નહીહે, નિરાકારહેતુ નહીં જન્મ પાતા;
અતિ સૂક્ષ્મસેંબી હે સૂક્ષ્મતૂ હે પરમાણુઓકે બી અન્તર સમાતા.
તૂડે નાડી નસકે બંધનસે બાહિર, સદા મુક્ત ઓર એક રસતૂ કહાતા;
તૂ શુદ્ધ ઓર નિર્મળ તૂડે જ્ઞાનસાગર, અવિધાકા નાશકતૂ વિધા બહાતા.
નહી પાપકા બેશ તુમમે જરાબી, ન્યાયકારી હેતૂ ન્યાયક જનાતા;
સર્વવિત સર્વજ્ઞ. સજ્જકા દ્રષ્ટા, સર્વ સાક્ષી મનકે અંદર રમાતા.
બ્રહ્માંડકા એક સ્વામી તૂહીહે, સર્વેશ સજ્જકા નિયમમે ચલાતા;
અકારણુહે તૂ, આદિ તેરા નહી, નિરાધાર તૂ સજ્જમે શક્તિ ખસાતા.
સૃષ્ટિ કે આરમ્ભમે વેદ દ્વારા. પરગણુખ મોક્ષકા રરતા દિખાતા;
નહીંપાર પાસકતે તેરી દયાકા, અભાગીહે વહજન તુમકો ભુજાતા.

સ્વધર્મો બિલાપિ આર્ય મહાશયો ? એકવાર અમુદ્ય રતન રૂપી
ઈશ્વર પ્રણવને તમે ખરીદવા ભુલતા નહીં. જે-ધર્મ અર્થ-કામ-અને
મોક્ષ એ ચારે પદાર્થોની પ્રાપ્તી કર્તાછે. લી. આર્યજાનુ-કાશી-શરમા.

પોષ્ટમાં લખવાનાં ફેનસી જેલ વાળાં કોરાં કાંઈ; (૨૯)
કીમત ૧૦૦ સો નંગના ગાત્ર છ આનાજ.

તીન સસલેકા કેટલા કાન ? કીં. ૩. ૨) બે.

દેખો તો છ અને ગણો તો ત્રણ, આ એક વિચીત્ર જેલ જો-
વાલાયક હોવાથી એમશ્રોયડરીમશીનથી એક રૂગાલ (ટુવાલ) કસોથ
ઉપર સુંદર વેલ પત્તાની કીનાર ચારે બાજુ મુકી વચ્ચે આ રમુજી
ચીત્ર રંગબેરંગી ઉત્તનાજ કામથી બરવામાં આવ્યું છે જે દરેક જણને
જોવા લાયક તેમજ પાસે રાખવા લાયક હોવાથી અગારા માનવંતા
કદરદાન શોખીન આહકોની સેવામાં મુકવાને ખાસ તૈયાર કીધું છે.

પ્રત્યક્ષ પ્રયોગ જાતે કરી જુવો ? કંઈ ખરચ નથી.

એક કાચનો અથવા પીત્તળનો ગ્લાસ શેર સવા શેર પાણી
સમાય તેટલો લઈ તેમાં કીનાર સુધી પાણી ભરો, અને સપાટ એક
ટેબલઅથવા પેટી ઉપર સાફ આખો કાગળ મુકીને તે ઉપર પેલો
ગ્લાસ મુકો હવે ટેબલ અથવા ગ્લાસને બીલકુલ નહીં અડતાં માત્ર
એક છેડે કાગળને પકડીને ખેંચીદ્યો ? પણ યાદ રાખજો કે ગ્લાસમાંનું
પાણી બહાર પડે નહીં તેમ તેની જગોથી દુર ખસે નહીં અને માત્ર
કાગળજ ખેંચાઈ આવે, આ કામ સહેલાઈથી આપ બનાવી શકશો.

નરમાદાનું જોડું-એકજ આનો મોકલવાથી પરીક્ષા માટે મફત.

વાહ ? આ જોડું કેવું સંખી અને સુખી છે. કોઈ પણ રીતે
તેને જુદા પાડી સખત કેદ કરી બંદીવાન બનાવો. બેને જુદા રા-
ખવા ગમે તેમ યત્ન કરો, પણ તે તમારા કબજામાં નહીં રહેતાં બંને
જોડ પાછી ભેગી થયા વિના રહેનાર નથી કારણ કે તેઓ એક
બીજાપર ખરા સ્નેહનો અને સત્ય પ્રેમનો પુરો હક ધરાવે છે.

અમદાવાદ—નવતાડ—આર્યબાનુ કાશી—શરમા,

(૩૦) જન્મીને આ જગતમાં, જે શોધો કંઈ સાર,
તો ધરજો ધીમે રહી, ધર્મ દાલ તરવાર.

ગજલ.—સુનોતમ યાર પરદેશી જયન કેસે નિબાતોગે, ઓ રાહ.

પરસ્પર તુગ જનો રક્ષક, યહ ઉત્તમ મત હગારા હે;
ખુદ્દે શબ્દો યહ વેદો મેં, ઇશ્વરને પુકારા હે.
હનોમત ગૌગાતા કો, પદાર્થ દેને વાલા હે,
જરા કુછ ગૌરસે દેખો, યહ બારતકા સદારા હે;
હમે જે દૂધ મીઠા હે, તુમ્હે કયા મખન ખારા હે.
તાઆસ્સુખકા કુદ્દાગ, હાથસે પૈર અપને મારા હે,
મુસલમાન કયા ઇસાઈ કયા, યહુદી કયા નસારા હે;
યથાર્થ જ્ઞાન જે જાને, વહી ઇશ્વરકા ખારા હે.
કહી અનજલ કુરાંહે, કહી પુરાન અઠારા હે,
પરસ્પર એકકા એક દેખી, ઇસીકા વિદ્ય સારા હે;
સનાતન વેદકા માર્ગ, ઉસે સજાને ખિસારા હે.
પ્રેમકા કોષ હે ઉસ્મેં, યહ સ્વામીને નિહારા હે,
થીઉસ્કે બાખ્ય મેં ગડગડ, દયાનન્દને સુધારા હે;
પક્ષકા છોડકર દેખો, વહી સુખકા કિનારા હે.
બલાઈ સખકી હે ઉસમેં, પ્રભુ પદકા નિજારા હે,
સુનોયામત સુનો યારો, ધર્મકા સમ્યાનકારા હે;
બ્રહ્મ ક્રિયા વેદકા માર્ગ અહિંસા ધર્મ ધારા હે.
યહી માર્ગ હે મત જૂઓ, ન કાલા હે ન ગોરા હે,
મિલો સખ જીવ આપસમેં, ગયન સમજો તો સારા હે;
નહી શીર દુઃખહી હગકો, નવલસિંહ” યહ ખિચારા હે.
આર્ય સંગીત પુખ્યાવળી.

બળ કરતાં કળથી બને, કામ સહુ શુભ રહેલ; (૩૧)
તાણું પણ કુંચી વડે, ઉઘાડવું ન મુશ્કેલ.

બાદુબાદુ (મેથક) તલેસગાત-એટલે મનુષ્યશક્તિ ઉપરાંત દેવતાઈ સિદ્ધિ અથવા મંત્ર (વિચારશક્તિ) સામર્થ્ય વડે કોષપણ્ય અદ્ભુત ચ-મત્કારી કાર્ય કરી બતાવવું તેનું નામ બાદુ છે અને કોષએ કંઈપણ આવું કાર્ય કીધું કે તુરત જોનારના મનમાં ઉપરનો ભાવ વ્યાપ્ત થાય છે, હમણા હું જે પ્રયોગો પ્રસિદ્ધિમાં મુકુલું તે મંત્ર સામર્થ્ય વડે એટલે શબ્દ માત્રથી થયા છે કે કેમ ? અથવા તે જે શબ્દ માત્ર-થીજ થતા ન હોય તો બાદુના ખેલો એવું નામ આપવામાં આવત નહીં આ ઉપરથી એમજ સિદ્ધ થાય છે કે, કોષપણ્ય દ્વારા કેમ થાય છે, અથવા કેમ થવાની તેની જ્યારે આપણને બીલકુલ ખબર પડતી નથી તથા આપણો વિચાર તર્ક અને બુદ્ધિ તે કાર્ય કરવા (નહીંજાણવાથી) હીમત ધરાવી શક્તિ નથી ત્યારે આપણને મુગેમોઢે બાદુ વિધાને ખરી કીધા વગર છુટકો નથી એની ખાત્રી જ્યારે આપ આ પુસ્તકમાં આપેલા ખેલોનું અવલોકન કરશો ત્યારે તુરત જણાઈ આવશે, પુસ્તકો વાંચવાથી, જોવાથી, અને સાંભળવાથી તેમજ વાતો કરવાથી આ વિધાનુ જ્ઞાન કદી પણ મેળવી શકાતું નથી, એવો મારો પોતાનો જા-તી અનુભવ છે. વળી આ વિધા જાણવા વાળા હમેશાં પોતાનું દરેક કાર્ય શુભ રાખે છે, જેથી શીખનારના મનનો શોખ પૈસાની ખુવારી કીધા વગર પુરો થતો નથી, એવું ધારી મારા આર્થ બંધુઓને અદ્ય-મુદ્યે આવો કીમતી લાભ આપવા મેં પ્રયાસ લીધો છે, તેને અવશ્ય ધ્યાનમાં લેશો. આ વિધા એટલું મહત્ત્વ અને પ્રબળ શક્તિ ધરા-વે છે કે તેનો કંઈ પારજ નથી અને તેજ કારણથી તેનું કંઈપણ જ્ઞાન રાખથી ત રંક સુધી દરેક મનુષ્યને મેળવવું અવશ્ય જરૂરનું ઉપયોગી છે, તેની ખાત્રી જ્યારે આપ આ એક આર્થ અળખા સ્ત્રીના અદ્ય કામની પરીક્ષા કરી જાશો તો તુરતજ નજરે જણાઈ આવશે.

(૩૨) ધણી સુચીગતથી મળે, તેની કીમત પૂર;
મૂલ્યવાન મોતી જુઓ, પાકે દરિયો દૂર.

પ્રાફેસર એચ-બી-શરમાકૃત-મેજીકબોક્સ નંબર વન-૧

મદુના પચીસ ખેલોની પેટી. કી. રૂ. ૨૫)

તદન જુદી જાતના અગ્નયેષ અમલકારો જતાવનારા મીત્ર ગંડળ,
ખેડક, મીજલસ, મેળાવડા, તેમજ નાટકમાં રટેજપર કરો શકાય, તે-
વા ગરીબ ગૃહસ્થ, અમીર, અમલદાર, રાજા મહારાજા, વીજેરેને શી-
ખતા તેમજ જાણવા લાયકના તૈયાર કરી અદ્યપમુલ્યે અમુલ્ય, વિદ્યા
અતુર જનોના હિતાર્થેજ બહાર પાડ્યા છે માટે શોખીન અને
કદરદાન ગૃહસ્થો અને જાનુઓ એક વાર મંગાવી અવશ્ય ખાત્રી કરશો.
ખેલ ૧ આગીઓ વૈતાળ ૨ મેજીકગ્લાસ ૩ ચીનાઇ રોશનાઇ ગુલા-
બજળનો વરસાદ ૪ હુકમી હથોડી, ૫ ગેમી ગુરંજ, ૬ મેજીક ડગ્ગી
૭ મેજીકરસીક, ૮ ફાટોગ્રાફીક પ્લેટ, ૯ બહુરૂપી કાર્ડ, ૧૦ જ્યોતીષી
કાર્ડ, ૧૧ ટ્રાવેલીંગબોલ, ૧૨ મેજીકપીકચર બુક, ૧૩ શાહી પાણીના
હુકમી ગ્લાસ, ૧૪ સજીવન ડગો, ૧૫ વિલક્ષણ બોર્ડ, ૧૬ તલેસમા-
તીક રૂપીયા, ૧૭ હુકમી પીશાય, ૧૮ જાદુઇ જ્ઞાનસ, ૧૯ વિચીત્ર
કરંડીયો, ૨૦ બેદ બરેલો ચમચો, ૨૧ ધી ઇન્ડીયન મેજીક બોલ,
૨૨ વીંટી લાકડીનો મેજીક મેળાપ, ૨૩ હથાઈ ચકલી, ૨૪ કર્ણુપીશા-
તંત્ર ૨૫ મેજીકપ્લેટ ભુસાનાંકુશો અને મંડળીને છેલ્લીબેટ, પ્રથમ પૈ-
સા મોકલ્યા વગર કોઇને પણ ખેલો અને તેનો સામાન આપવામાં
આવશે નહીં પોષ્ટ કરતાં રેલવે માર્ગે સામાન મંગાવનારને વધુ સુગમ
પડશે—ખરીદેલો કોઇ પણ ખેલ જોયા બાદ પાછો લેવામાં આવશે
નહીં આ પેટી ખરીદનારને નંબર જીજનો પવિત્ર પ્રણવ બેટમગશે.

અમદાવાદ—આર્યબાનુ-કાશી-શરમા.

ખાંધી મુઠી લાખની, ઉઘાડી વા ખાય; (૩૩)
યંત્રો સૌ આ દેશમાં, આવ્યે સહજ જણાય.

જાદુના દસ ખેલોની પેટી નં ૨ કી. રૂપીયા પાંચ.

૧. આકર્ષણી નળી—સામા માણસની આંખની નળી દ્વારા પકડાઈ જવો.
૨. અપૂર્વ જળસ્થંભન—પાણી ભરેલો કાચનો ગ્લાસ ઉઘો રાખવો.
૩. સજીવન દોરો—ચાર સેરો દોરો કરી વચ્ચેથી કાપી આપો કરવો.
૪. ભાનુમતી તંત્ર—પાનુ ચીઠી રૂપીયો ગુમ કરવો તથા પાછો લાવવો.
૫. મેજકટે બલકાર્ડ—સામા માણસની ધારેલી સંખ્યા કહી આપવી.
૬. વિચીત્ર પાસા—પાસાના દાણા ઉપર નીચે બદલાઈ જવા.
૭. હુકમી ગોળો—દોરા ઉપર ગોળાનું હુકમ પ્રમાણે ઉતરવું.
૮. અભયેષ્ઠ ગળાણી—પીવેલું દુધ પાછું બહાર દાઢી બતાવવું.
૯. રૂમાલનું અંતરીક્ષ ગમન—રૂમાલને હાથમાંથી હવામાં ગુમ કરવો.
- ૧૦ સાત દુકડાનો ચૌરસ—આ દુકડાઓને સમચૌરસમાં ગોઠવવા,

ખેલો ના પસંદ થયાની ખાત્રી કરી આપનારને ડબલ પૈસા પાછા, જેમ-
નાથી એકદમ ભારે રકમ ખરચાય તેમ નથી તેમજ ખેલો ખોટા હોવાની
અને નહીં આવડવાની જેમને અણપતીજ છે તેમની એક ખાત્રીને સાર તથા
જાદુ વિદ્યાની એક મહાન ચમત્કારીક અને અભયેષ્ઠી પમાડનારી અદ્ભુત શ-
ક્તિનો પ્રચાર આર્ય પ્રજામાં ફેલાવી વહેમી વિચારોનો ચિનાશ કરવાના ઉત્તમ
હેતુથી ઘણી જુજ કીમતમાં ખેલોના કમ્પલીટ સામાન સાથે આ પેટી પ્રસિ-
દ્ધમાં મુકી છે.—માટે—શોખીન સમજનો અને બુદ્ધિવાન બાનુઓ ? તેને એ-
કવાર મંગાવી અવશ્ય ખાત્રી કરશો અને તેથી તમેને ખરો અનુભવ જણાય
તો પછી આગળ આ મહાન વિદ્યાને ગૃહણ કરવા અવશ્ય ચત્ન કરજો. જેથી
તમે થોડા વખતમાં અને જુજ ખર્ચમાં તેના કીમતી લાભ મેળવવા ભાગ્યવા-
ન થશો, આ પેટી ખરીદ કરનારને નંબર ત્રીજોનો પવિત્ર પ્રણવ ભેટ મળશે,
માટે વહેલો તેજ વહેલો.

અમદાવાદ—આર્યબાનુ—કાશી શરમા.

(૩૪) કુદરતની કારીગરી, જેતાં અજબ થવાય;
દાડમના દાણા જુઓ, જુકતી બંધ જણાય.

ગણિત વિદ્યાનો ગુપ્ત પ્રયોગ.

ખાસ વિદ્વાન, વિરો, તેમજ બુદ્ધિવાન બાનુઓ માટે કી. રૂ. ૧)

મહાશય ? જ્યારે આપ વ્યવહારીક ઉપાધીમાંથી મુક્ત થઈ વિચાર ભુવનમાં વિશ્રામ લેતાં જ્ઞાના સાગરમાં મગ્ન હો, ત્યારે આપ આ પ્રયોગની પરીક્ષા લેવાને આપનું જ્ઞાના બળ જ્ઞાતા હશે તો જ-રૂર અજમાવી અનુભવ લઈ ખાતરી કરશો, વિચાર ભુવનમાં કોઈ પણ ભાષાનું પુસ્તક તો હશેજ અને તેમાં પાંચથી પાંચસો સુધીનાં પૃષ્ઠ એટલે પાનાં પણ હશે તથા તેમાં લીટીયો અને શબ્દ પણ પુષ્કળ આવેલા હશે. ત્યારે તે પુસ્તકમાંથી તમારી ધ્યાનમાં આવે તે પૃષ્ઠ ધારજો અને તે પૃષ્ઠમાંથી દસની અંદરમાંજ કોઈ પણ લીટી ધારજો તથા તે લીટીમાંનો શબ્દ પણ અમુક કેટલામો છે તે યાદ રાખજો હવે તે પ્રમાણે પુસ્તકનું પાનું લીટી અને શબ્દ તમારા મનમાં નક્કી કીધા પછી કંઈક સેવા જનવવાનીએ પ્રમાણે તરફી લેશો. સાહેબ આપનું જે પૃષ્ઠ ધારેલું હોય તેને ૧૦ ગુણો અને તેમાં ૨૦ ઉમેરી તેમાં તમારી લીટી ઉમેરો તથા તેમાં બીજા ૫ જાદુ વિદ્યાના મહાન ચમત્કારના નામની યાદગીરીમાટે વધારો અને તે આવેલી સંખ્યાને પાછા ૧૦ ગુણો અને તેમાં તમારો ધારેલો શબ્દ પણ જે દસની અંદરમાંજ છે. તે ઉમેરો અને પછી કુલ સંખ્યા કેટલી થઈ છે તે પુસ્તકના નામ સાથે જ-વાળ માટે ટીકીટ મોકલી લખી જણાવજો જેથી તમારું ધારેલું પૃષ્ઠ લીટી અને શબ્દ કયો છે તે જણાવીશ-આ પ્રયોગ રૂપણું રાખ પાસેથી નળ રાખજો અથ્થ વિદ્યા શીખવી લીધો હતો.

અદ્ભુત દેખો આયનો, સ્થિર કરી ચિત્ત મન; (૩૫)
પરી પરસ્તાન સ્વર્ગની, સ્હેલ કરો જઈ વન.

વીસમી સદીનો વિચીત્ર વિજય.

નવીન નવાઇ—“ H. B. S. ” અદ્ભુત ચમત્કાર

ત્રિકાળ દર્શી આયનો કી. રૂ. ૨ બે

માનસિકયોગ, મેસમેરીઝમ, હાજરાયત અને સમાધિ વિધાના અભ્યાસ, ચમત્કારોની પ્રત્યક્ષ ખુશી, મૃતક પિતૃઓનું દેખવું, તથા તે સાથે વાતચિત, પ્રેતનગરી યમપુરી આદીર્શન, દુર દેશના સમાચાર, અને તેના તાત્કાલીક બરેલા દેખાવો, માનસિક રોગો દુર કરવાના સહેલા ઉપાય, દ્રષ્ટી આકર્ષણ અને ત્રાટક મુદ્રા સાધ્ય કરવાથી થતા અમુલ્ય અને કીમતી વસ્તુઓ તથા ખિનાઓ જાણવાના લાભ માત્ર બે રૂપીયાની નજીવી કીમતમાં મેળવવાને નહીં ભુલતાં તથા ખીજા-બ્રમ અને વહેમ જાળમાં નહીં ફસાતાં સત્ય નિધાનુ અવ-શ્ય ગૃહણ કરો, જુઓ અને ખાત્રી કરો, આ આયનામાં દરેક મા-ણસો ધણી સહેલાથી જોઈ શકેછે, અને તેથી પણ, વધુ ઝડપે. જાળક અને ખાત્રીઓ સ્થિર ચિત્ત અને એકાગ્રચિત્તિ વાળી હોવાથી જોવા શક્તિ ધરાવેછે, આયનાને સંભાળથી સાચવી રાખવાથી ધણી વખત લગી દરેક જણને ઉપયોગી થઈ લાખનું કામ કોડીમાં કરેછે, જોવાની વિગતની ખુલાસાવાર કૃતી બુક આયના સાથેજ મળશે, ખીજા નંબરનો પત્રિક પ્રણવ ખરીદ કરનાર મહાશયોને એક પ્રયોગ પ્રખ્યાતીના દિવાળે માત્ર બેટ તરીકે મફત આપવામાં આવશે. પો-સ્ટેજ પેકીંગ ખર્ચના છ આના વધારે પડશે.

અમદાવાદ.—આર્યજ્ઞાનુ. કાશી. શરમા.

(૩૬) ચમત્કાર ચીંતામણી, અખતરો એજ તંત્ર;
ચાલાકી ચતુરાઇ છે, વશીકરણ મહા મંત્ર.

તારકાળીક તાંત્રીક પ્રયોગ.

કોઇ પણ આનંદીત અવસરે ત્રણચાર મોજી મીત્રો અથવા પાંચસાત બાહોશ બાતુઓ એકઠાં મળવાનો પ્રસંગ પામે— તે વખતે આ પ્રયોગની પરીક્ષા કરવાને હુલતાં નહીં. રમવાનાં બાવન પાનાનો એક ગંજફા હોય તથા એક પૈસો, વીંટી, અને કુચી એ ત્રણ ચીજો લઇ એક ટેબલપર રાખો, બાદ અમુક ત્રણ નંબરો કાચમ કરી નંબર વાન ૧ નંબર ૬ ને ૨ નંબર થીને ૩ પાંના આપો અને તેમને દરેકને એક એક ચીજ છુપાવવાને કહો પછી—બાકીનાં ૪૬ પાંના રહેલામાંથી મારા નીચેના સવાલ પ્રમાણે પાનાં ઉઠાવી હોય ? જોણે પૈસો લીધો હોય તેણે પોતાની પાસે જેટલાં પાનાં હોય તેટલાંજ પાનાં તેમાંથી હોય, જોણે વીંટી લીધી હોય તેણે પોતાની પાસે જેટલાં પાનાં હોય તેથી ૩ગણ એટલે બમણાં હોય અને જોણે કુચી લીધી હોય તેણે પોતાની પાસે જેટલાં પાનાં હોય તેથી ચાર ગણાં પાનાં હોય, બાકી કેટલાં પાનાં વધે છે તેની સંખ્યા સાથે ત્રણ નંબરોનાં નામ જવાબ માટેની ટીકીટ સાથે મને આપ તરફી લઇ જણાવશો તો ત્રણે ચીજોના છુપાવનાર શોખીનોને જતાવી આપીશ, અને તેજો આપને ખરૂં જણાયતોજ પછીથી આ મહાન ત્રિધાને ગૃહણ કરવાને તથા તર્ક, વિચાર અને બુદ્ધિગ્ધાન વધારી સુખ સંપત્તિ અને યશ મેળવવાને ખરે યત્ન કરજો, આ પ્રયોગ ૩૫૩ મળ્યા સિવાય શીખવી શકાય તેવો નથી. ફીમત રૂપીઆ ૫ પાંચ

ઉધમ પણ આવજો ફળે નસીબવિના નિશ્ચય. (૩૭)
 ઊંદરને ઉધમ ફળ્યો, દીધો સર્પે ડંચ.

આનન્દા નન્દના નન્દ છપ્પય.

સૂર ઉદિત તળ કહા, દર્દ ચકવા નહી બાગે;
 દીપ ક્રિયો તળ કહા, નેન ખચોત ન લાગે.
 ચંદ કૌમુદી કહા, દર્શ દેખ્યો ન ચડોરા;
 કમલ પ્રકૃક્ષિત કહા, જાસ લોભિત નહિ ભોંરા,
 ધન ગાજ ગાજ વરખ્યો કહા, ચાહન પુરત ચાતકી;
 પરખીન પ્રેમ જનનંત થોં, પ્યાસ ન યુક્ત જાતકી.

ગોંડળ મહારાજ શ્રી ભગવંતસિંહજી સાહેબ જહાદુર.

સાયલા દરજાર શ્રી વખતસિંહજી સાહેબ જહાદુર.

કટોસણુ દરજાર શ્રી તખ્તસિંહજી કરણસિંહજી સાં

એમનાપર વિજય આશિષ સાથે નંબર ૧ નો પ્રણવ પાંચ
 સાત-દિવસના પરિશ્રમથી તૈયાર કરી ઉત્તેજનીય ઉમંગી ઉત્સાહથી
 પારસલ પોષ્ટથી મોકલવામાં આવેલ પરંતુ પાંચે હઠાડે માલીક લેતા
 નથી એવા શેરા થઇ પાછાં આવ્યાથી—વચમાં કંઇ વિદ્વ નડવાનું
 કારણ સમજી દ્વિતીયવાર પુનઃ પોષ્ટ પારસલ કરવા છતાં પણ તે
 પૂર્વદશાને પામ્યાં, મારી અળખા જતીથી વધુ પુરપાર્ય કંઈ નહી જ-
 ની શકવાથી છેવટનો ધલાજ સંતોષાનંદમાની મારા વિચાર લુવનમાં
 તેમને જોવા સાર ટાંગી મુકી સેનામાં વધારો કરીએ પરંતુ જો
 વખત આ પ્રણવો દ્રષ્ટીગોચર થવા પામ્યા હોત તો કંઈપણ કુદરતિ
 વિચાર રહ્ય મદિરમાં ઉત્તમ પ્રકારથી માત પરંતુ અફસોસ કે આ

(૩૮) હંસ ગયે સારસ ગયે બયે કાગ શિયાળ;
આશિષ દેતાં સિંહને, વિપ્ર થયો તુર્તકાળ.

પ્રજુવો હનુરશ્રીની મુલાકાત નહી પામતાં અનાદરી આવકારથી
વીણે મુઠે પોતાનો રંગ નિસ્તેજ અનેકો દર્શાવે છે—જે કામ જાત મ-
હેનત લાઘ પરિશ્રમથી ધણા ઉમંગે તૈયાર કીધું હોય, તેનો એકદમ
નાશ કરવામાં કેાનું રદય કઠોરતા કરશે, આ વિચારથી તેને જમને
તેમ કાયમ રાખી—દૈવી કૃપાથી કોઈ દીન કળવાન વૃક્ષજ કળ આ-
પશે એમ ગાની—જેનારાઓની સમજુતીનું સમાધાન કરે છું.

સવૈયા.

પાનીકે જંતુ કહા પહિયાનત, ગીખમકે તપકી ગીરદીકી;
કેસરકી કરિહો કહ કિંમત, હેન પરખજહાં હરદીકી,
કાયરકો ન કધુ પરિહેકલ, સૂરનકો સુધિ હે મરદીકી;
બે દરદી ન પ્રખીન લહે કધુ, જાનંહિગો દરદી દરદીકી.

નાંદોદ મહારાણા શ્રી છત્રસિંહની સાહેબ બહાદુર;
લુણાવાડા મહારાણા શ્રી વખતસિંહજી સાહેબ બહાદુર;
વરસોડા દરબાર શ્રી સુરજ મલજી સાહેબ.

આ પ્રજુવો નામદાર શ્રીની મુલાકાત લેવા ભાગ્યવાન થયા છતાં
કેવા વિચાર અને કુદરતિ કદરથી પાછા વાળવામાં આવ્યા હશે, ઝોં-
મકાર પવિત્ર પદની પિછાન નહી થઈ હોય અગર પોતાનું—પ્રખ્યાત
માનવંતુ મુખારક નામ પ્રીય નહી પડ્યું હોય યા વિજય દાતા વિસોયંત્ર
વિરોધિ બન્યો હશે અથવા—અર્પેલી આશિષ અઘટિત મણ્યાર્થ હશે
કિંવા પ્રજુવના કુદરતી રંગે જમાનાના—વર્તમાન રંગો સાથે યુદ્ધ મ-

શૈલે શૈલે ન માણિક્ય, મૌલિકં ન ગળે ગળે; (૩૯)
સાધવો નૈવ સર્વત્રાણિ, ચંદનં નૈવ વને વને,

ચાચું હશે—કે જોશે. તે રાજ્યભુવન પામવા હીનભાગ્ય યતાં મારા
આશ્રયમાં પાછા—આવવા દરમાશી થયા, રાજ્યપતિને સલાહકાર આ-
માત્ર મંડળોએ પણ યોગ્ય સંમતિ નહીં સુચવી હોય કે જ્યારે નેક રા-
જ્યોમાં ત્રણ માર્ગે અનેક રીતે સેંકડો ખર્ચોગ્ય થાય છે તો આ
એક બુદ્ધ ખર્ચ પરોપકારાદિ ઉત્તેજનાર્થે કાંચો કરવાથી અક્ષય ખ-
બનો ખુરી જનાર નથી ઇશ્વરીય ગતિ—ગળવાન છે, આ પ્રભુવનો
ચાલુ સાલની આખર સુધી, રાહ જોવા છતાં કંઈ દરમાન નહીં મળેતો
છેવટે નામદાજે તેને ઉમેડી નાંખી—ટાપીયો. તકીયા આગર સદ્વી-
પરો બરવાનો ઉઘાગ કરી થયેલુ ખર્ચને મહેનતનો થોડો ઘણો બ-
દલો મેળવતાં તેઓ શ્રીનો સદા વીજ્ય ચાહીશ.

પવિત્ર પ્રભુવનો પાતાળમાં પગ પેસારો.

વાસણા—મહીકાંઠાના દરબાર શ્રી તપ્તસિંહજીને નંર જનો
પ્રભુવ પારસલ પોષ્ઠથી મોકલાવેલો. તે માણસ મોકલી ખમર મં-
માવનાં. પહોંચ્યો નથી એમ જણાવી ફરી આઠ દસ પત્ર લખતાં
કાંઈ વાતનો ચોક્કસ જવાબ મળતોજ નથી. તેમનો આ જવાબ
એક સસલુ સિંહને લઈ જવા જવો છે. તેમનુ પુરપાર્ય પ્રયત્ન જેમ
યોગ્ય લાગે તેમ કરી—પોતાની જાંઘીને દીપાવામાં—શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિનો
સદ ઉપયોગ કરે—અસ્તુ.

(૪૦)

મનમરે માયામરે મરમરે મયે સરીર;

આશા તૃષ્ણા નવમરે કહગયે દાસ કળીર.

येषां न विद्या न तपोनदानं ज्ञानं न शीलं न गुणो न धर्मः ३६
ते मर्त्य लोके भुवि भारभूता मनुष्य रूपेण मृगाश्चरन्ति ॥

દેખાનહી કછુસાર જગતમે દેખા નહી કછુસાર-એ રાહ.

તુકુછ કર ઉપકાર જગતમે, તુકુછ કર ઉપકાર;

મનુષ્ય જન્મ અમોલક તુજકો, મિત્રેન વારમ્યાર. ૧

કર્મ ઉપાસના યાન કાંડકો. કર્મ અપકર્મ વિચાર;

જગતમે સુખ દુઃખ પ્રાપ્તહોવે, સખકો પૂર્વ કર્મઅનુસાર. ૨

સુકૃત અપના કરધન સંચય, યહ વસ્તુ હેસાર;

દેશ ઉત્પત્તિ કર પિતૃસેવા, ગુણીયનકા સત્કાર. ૩

શીલ સંતોષ પરસ્વાર્થ રત, દયા ક્ષમા ઉરધાર;

ભૂમેકો ભોજન પ્યાસેકો પાની, દીન યથા અધિકાર, ૪

કઠિણ સમયમે હોવેગા સાથી, તેરે શ્રેષ્ઠ આચાર;

તો તે ધનકા કરતૂ સંગ્રહ, સુખહો સર્વ પ્રકાર. ૫

હોવે અગાની કહે બ્રહ્મરિગ, તિસકો હે ધિકાર;

કર્તવ્ય આવશ્યક “અમીચન્દ” જો કહે પદ ચાર. ૬

આશાગોડી.

મરદ પછે મરવામાં, શુરાની શોભા મરદ પછે મરવામાં,

ડહાપણુ નવ કરવામાં-શુરાની

દેશનું દ્રવ્ય જનું અટકાવા, અરજ ઉરે ધરવામાં, શુરાની,

કનક એ સુખ નકાસુ છોડી, ગૌરક્ષણ કરવામાં, શુરાની,

દેશતણી દિનતા અટકે જોમ, ઉપાયો કરો આદરવામાં, શુરાની.

મંહારામ અતિશે રસીભો, વિજય વિજય કરવામાં. શુરાની

ધો ઇન્ડીયન જાદુગર ભાગ ત્રીજો કી. ૩. ૨. બે,

આ પુસ્તકમાં જુદાં જુદાં નવ પ્રકરણ લખવામાં આવ્યાં છે. ૧ માહેશ્વરીતંત્ર. ૨ આવરેજ પ્રકાશ. ૩ જગજ્ઞા સુખીતંત્ર. ૪ પક્ષી શબ્દજ્ઞાન. ૫ ગાર્હી વિદ્યા-ગાર્હી મદારી ભુવા વીગેરેના ૪૦ જાતના બેસોની રીત અને ખુલાસા આપેલા છે. ૭ અખયશ્રી અખતરા યાને રમુજ હીકમત. ૭ કોમોપથી યાને રંગથી રોગ મટાડવાની વિદ્યા. ૮ વૈદ્યકૃપતર સામાન્ય રોગો માટેના દેશી ઔષધોના ઉપ-ચાર. ૯ કલિયુગાચાર અને તાંત્રીક રહસ્ય એ રીતે નવ પ્રકરણ રો-ગલ સોજપેજ પુસ્તકના કદમાં ૨૫૦ પૃષ્ઠના પાકા પુંકાના અંથમાં લખ-વામાં આવ્યાં છે. તાકીદે મંગાવે પુસ્તક ઘણું સસ્સ અને જોવા લાયક છે.

જાગતી કળા—કીમત રૂ ૧૫ દોઢ આ અંથમાં મૃતક મનુષ્યના આત્માને બોલાવવો તથા તે સાથે વાત ચીત કરવી. પોતાના ગરેલા પીત્રુઓથી, તથા પત્નીથી વાત ચીત જાણવી પોતાના સંતાનનો હાલ જાણવો મૃતક મા, બાપથી ધન આદિકનો હાલ જાણવા આ-હતા હોતો આ પુસ્તક અવસ્ય મંગાવી મન કામના પુર્ણ કરે તે સિવાય મેસમેરીજમને જાણવાની રીતો, કે જે વડે ભૂત બવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની બીના જાણી શકાય છે, દેશ દેશાન્તરના સમા-ચાર જાણવા, અશ્વાધ્ય રોગોની ચિકિત્સા કરવી યોગાબ્યાસ કરવો તથા ક્રીમેશનની શુભ સમાની જાણવા લાયક બીના પક્ષીશબ્દજ્ઞાન તાં-ત્રીક ક્રીયાના અખયેજ અમલકારોનું વીવેચન છાયા પુરૂષ સીધ કરવા ની વિધી વીગેરે તાત્કાળીક અમલકારો પ્રાપ્ત કરવાના અમુક્ય અને કીમતી વિષયો છે.

(૪૨) આલસ્યંદિ મનુષ્યાણાં શરીરસ્યો મહાત્રિપુઃ
નાસ્ત્યુ ઘમસમોવન્ધુઃ કૃત્વાયં નાવસીદતિ. ॥

નિરૂઘોગી માટે એક ઉમદા તક અને કીમતી સાધન.

સુગ્ર ખહેનો? તમારો દુરસદનો વખત હમેશાં કેવી રીતે ગુજરોછો? મારા ધારવા પ્રમાણે તમારી જીંદગીનો અમુક ટાઈમ, ગેરવ્યાજબી ગપાટા મારવામાં, હાસ્યવિનોદી મજાક મસ્કરીમાં માથાફેડામાં નકામાં ટાયલાંથી નીંધા કરવામાં અથવા ભક્તિ ભાવમાં પડ્યાં હશેતો, સરી-તાઓના શીતળ જળથી સ્નાન કરી પવિત્ર બની વૃત્તોત્સવ કરવામાં, દેવ દેવીના દેવળોમાં સુદ્ધચિત્તથી એકાગ્ર બની પુજા ધ્યાનકરવામાં અથવા મહાત્મા અને ગુરુ મહારાજ તથા આચાર્યોની આસનાવાસનામાં તેમજ પોપથીલાની પૌરાણીક કષ્ટીત દંતકથાઓ સાંભળવામાં આનંદ સાથે ગુમાવતાં હશે, પરંતુ પતિભક્તિ પરાયણ થઈ તેમની પુજ્ય સર્વોત્તમ સેવા કરવામાં; વડીલોની માવજત કરવામાં, અવિદ્યા રૂપી અંધકારને મારી હઠાવી સત્યવિદ્યાનું ગૃહણ કરવામાં તેમજ આળસને દુર કરી કામ કૌશલ્ય અને હુનર કારીગીરીના ઉત્તમ ઉદ્યોગોમાં સ્થિર ચિત્તથી તમારો સોનેરી સમય ભાગ્યેજ સદઉપયોગમાં જતો હશે.

પ્રીયખહેનો તમે વિચાર કરી જોશેતો આવજા કારણથી આપણે આધુનિક કાળમાં અધમાવસ્થાએ આવી પહોંચ્યાં છીએ અને તેથીજ આપણી ઉપર દુઃખ અને આપત્તિરૂપી અનેક વેદનાઓ ગુજર્યાકરેછે અને તે આપણા અમાન પણાથી મુઠે મોઢે સહન કરી પોતાની આળસાઇના હઠીલા દરદોનો પુરો પસ્તાવો કર્યા કરીએછીએ, આર્થ વર્તમાં પૂર્વની થઈ ગયેલી આર્થ મહીલાઓએ કેવી રીતે ઉદ્યોગી બની પોતાના પતિવૃત્ત્ય પણાના મહાન સદ્ગુણોથી આશ્રવનીમાં ફિતીવત

વિદ્યા, ધન.ઉદ્યમવિના કહોજી પાવે કૌન; (૪૩)
 બિન ડોલાયે ના મિલે જ્યું પંખેકે પૌન.

નામો અમર કરીગઇ છે તેઉપર જરા ધ્યાન આપશોતો રહેજમાં જ-
 હ્યાઇ આવશે અને તેનુ સાધન પુરી રીતે જાણવાસાર-ધ્રાળ-કાઠીમાવાડ
 નિવાસી-કેશવજી વિશ્વનાથ ત્રિવેદીએ સતીમંડળ-બ્રા-૧-૨ દરેક
 ભાગની કીમત રૂ ૨) રાખી આર્ય પ્રજાની સેવામાં મુકવાને સ્તુતીપાત્ર
 પ્રયાસ કરેલો છે, તે વાંચી જોવાથી માલમ પડશે, વળી હાલમાં
 પણ પાશ્વિભાત્ય દેશોમાં સ્ત્રી કેળવણીથી કેટલી ઉન્નતિ અને ઉત્તમ
 સ્થિતિ આવી ગઇ છે તે આપણે નજરે જોઇએ છીએ ઉદ્યોગ અને
 યત્ન કરવામાં કોઇ પણ વાતની શરમ નથી એ દેખીતુંજ છે.

એમ્પ્રોયડરી મશીન—કીમત રૂ ૫) પાંચ

હાલમાં થોડો વખત થયાં એક પ્રખ્યાત કાશીગરે ધણું ઉપયોગી
 યંત્ર બનાવેલું છે જેના વડે ધણીજ સારીરીતે બરવાનુ કામ થઇ શકે
 છે સાલ, દોસાલા, ટેબલકલોથ, ટાપીયો, તકીયા, સ્કીપરો વીગેરે ઉ-
 પર સુંદર વેત્રપત્તાં પાંદડી દુત્ત તેમજ મનપસંદ આકૃતિ અને ચિત્રો,
 મખમલ ઉપર રંગ ભેરંગી ઉતરી દરેક માણસ બરતકામ કરીશકે છે
 આ મશીનથી બનેલુ કામ આપણા દેશી શોખીનો સિવાય યુરોપીયન
 ગૃહસ્થો તેમજ જાનુઓ વધુ પસંદ કરેછે આ મશીન દરેક ઉદ્યોગી
 ગૃહસ્થોએ પોતાના ઘરમાં રાખવું ધણુ જરૂરનુછે કારણ તેથી પોતાનાં
 સ્ત્રીબચ્ચાં તેમજ બૈરાઓ જે નવરાસના વખતે આવું કામ કીધા કરેતો
 ધણો લાભ અને ફાયદો આપણા દેશી બંધુઓને થયા વગર રહેનહી
 ન્યારે વિલાયતમાં આવાં યંત્રોદ્ધારા અનેક પ્રકારનાં ઉમદા કામો માત્ર
 સ્ત્રીઓજ તૈયાર કરવામાં રોકાઇ હજારો રૂપીયા હાઈવાસીઓ પાસેથી

(૪૪) માલ વિનાની મુલકમાં, ચીજ કેઈ કહેવાય;
જ્યાં જેનો માલક નહીં. ત્યાં તે તુચ્છ ગણાય.

પેલા કરે છે ત્યારે આપણામાં એટલો ઉત્સાહ નહીં આવે કે આવી ઉપયોગી ચીજો ખરીદી પોતાનાં નિર્ધોગી અને આગસુ થતાં બાળકો અને સ્ત્રી પુરૂષો પાસે આવાં સર્વોપયોગી કામ બનાવરાવી દ્રવીદ્રીપણાની ગરીબી અવસ્થામાંથી તથા હજારો રૂપિયાના થતા ખર્ચથી બચે, ખાસ સ્ત્રીઓને આકામ જાણવાથી ઘણું ઉપયોગી અને લાભકર્તા છે આ કામ જાણવાથી એક સાધારણ કુટુંબના માણસોનું ખર્ચ નભાવી શકાય છે તેમજ શોષીન બાનુઓને જ્યારે પોતાના ખાનગી ખર્ચમાં વાપરવા માટેના પૈસાની તંગી અને અડચણો ભોગવવી પડે છે તો આવાં કામથી તેનો સારો લાભ મેળવી કરેલા ઉદ્યોગનું ઉત્તમ ફળમેળવે છે આમશીનની કીમત માત્ર ટપાલ ખર્ચ સાથે રૂપિયા ૫) પાંચ મોઢલવાથી તેની પુરી માહિતી સાથે મોઢલવામાં આવશે. મરીજ તેમજ મધ્યમ વર્ગની ઉત્સાહી અને ખંતીલી બાનુઓને આ કામ મફત શીખવવામાં આવશે. બહાગામ શીખવાની ઉમેદ રાખનાર બાનુઓએ પત્ર વહેવારથી અગર રૂ. ૩ મળી ખુલાશો મેળવે.

અમદાવાદ—નવતાડ—આર્યબાનુ—કાશી શરમા.

સિસંગિત હારમોનીયમ શિક્ષક.

ડાકણ શાકણની નથી. જગમાં કાંઈ એકાણ; (૪૫)
મન ઇચ્છાતે જૂત છે, શક ડાકણ સૌ જાણ.

एकब्रह्म गुणवेद, गृहवस्वा रव्यसागर
शरदिक्रमद्य कृतंदेवि, सर्वकार्येषु सिद्धिदं.

પ્રત્યક્ષ પંદરેા યંત્ર,

૮	૩	૪
૧	૫	૯
૬	૭	૨

સીદ્ધ વિસો યંત્ર.

૪	૬	૨
૭	૩	૯
૧	૫	૮

ગારણ, મોહન, ઉચ્ચાટન, વ-
શીકરણ સ્થંભન-આકર્ષણ અને
વિદેશણ આદિ નવે ક્રિયાઓ તેના
યોગ્ય સાધનથી જાની શકે છે.
એવેા તાંત્રીક ગ્રંથોમાં તેનો અ-
પાર મહીમા જતાવેલો છે. ઓં-
મકાર નં. ૧-૨ જામાં આ યંત્ર
સુક્રામાં આવે છે તેમજ આંદી-
ના તાવીજ ઉપર જનાવેલા યંત્રો-
ની કીમત રૂ. ૧૧ સવા મોકલ-
વાથી મળી શકશે. મંગ્રાવી જુ-
ઓ ? અને ખાત્રી કરો.

સાત આઠ અને દસ ખાના-
માંનો વીસો યંત્ર મળી શકે છે,
પરંતુ નવ ખાને વીસનો યંત્ર
કવચિત્તજ મળે છે અને તેનું મા-
ત્રમતો વળી જીરફી પાસ ખીસા
ઉસ્કુ ક્યા કરે જગદીસા વર્ણવેલું
છે. આ યંત્ર પાસે અથવા ગૃહ-
માં રાખવાથી વશીકરણ કાર્યસી-
દ્ધિ, શત્રુપીડા, દ્રવ્યપ્રાપ્તિ પુત્રોત્પ-
તિ અને પ્રેત ખાધાપર રામખાણ
સમાન ઇજાજ છે. તાવીજનો
રૂ. ૧૧ સવા.

(૪૬) સમજ્યો તે દીનથી ગણું, અવનીમાં અવતાર;
દીસે મોઢે મૂઝ પણ, વર્ષ થયાં દશ બાર.

મારા પતિની ઉમર.

એક વખત કોઇ ગૃહસ્થે મારા પતિની ઉમર પુછતાં તેમણે તેને પાંચ સાત વર્ષની જણાવી તેથીતેને ઘણું હસવું આંબું અને વિચારમાં પડ્યો, જેથી તેમણે ઉપરના દુહાથી સગજ પાડી કહ્યું કે. મહાશય? મારીઉમર જોકે ત્રીસ બત્રીસ વરસની થવા આવી છે, પરંતુ ખરૂં જોતાંતો દશબાર વર્ષજ થયાં છે, કારણ જ્યાં લગી આપણે અ-જ્ઞાનતા રૂપી અધિકારમાં શુન્ય ભ્રમ્યથી કાંઇ પણ શુદ્ધ વિચાર, ઉત્તમ જ્ઞાન અને સત્ય વિદ્યા ગૃહણ કરી શક્યા નથી ત્યાં લગી તે ઉમર નકામીજ સમજવાનીછે કેમકે હુંપણ કેટલાંક વરસલગી, ગાડરીયા પ્ર-વાહની માફક બાપદાદાનુ પુછકુ વર્તમાન રૂઢીને પકડવાની આલથી સહેજનંદી સંપ્રદાયમાં પડેલો હોવાથી પરમાત્મા પ્રભુનુ ખરૂં સ્વરૂપ. ગુણ કર્મ અને સ્વભાવ નહી પારખી શકવાથી અચૈતન્ય અને જડ પદ્ધ-ર્થો માટી, પાષાણ અને ધાતુઓની હાસ્ય જનક સેવાઓ કરવાંમાં વ-ખત ગુમાવ્યો જોષીઓના ગૃહ ગણપતિ નેશકુ કેતુ તથા પનોતીઓ નાં પાપ નિવારણાર્થે જાપ પુજાથી શાન્તિ પમાડવામાં રોકાયો, મૃતક પિતૃઓને ગતી પેંચાડવામાં શ્રાદ્ધ,તર્પણ,ને ત્રિપીડી કરવામાં ગુંથાયો. ગાહાન સિદ્ધિ મેળવવા હનુમાન, ગરુડ બગલામુખી ત્રિપુરભૈરવી અને કાળી સાથે છીનમસ્તાની શોધમાં પડ્યો સુવર્ણ સિદ્ધિ માટે કળા, કલ્પ અને મુદ્રાઓ બાંધી મારણ મોહન અને વશિકરણ વિદ્યા માટે કામરૂ દેશનો કઠણ પરિશ્રમ માથે ઉઠાવ્યો મુક્તિ અને મોક્ષ મેળવવા મારાથી પણ અજ્ઞાન મૃતક આધીન મનુષ્યોને મહાત્મા ગુરૂ માની કાન

શુરાતન શા કામનું, નહીં પરમારથ પ્રીત; (૪૭)
જગ જીત્યું શીકંદરે, મૂવા પછી વિપરીત.

કૃકાવી પવિત્ર કીધા પરંતુ યાનોદ્યે જાણથી નીરાશ પામ્યો અને છે-
વટે મેજીક (જાદુ) વિદ્યા સળાધીનું મહાન અપૂર્વ જ્ઞાન મેળવવા
જાગ્યવાન થયો અને તેના અરૂપજ્ઞાનથીપણુ પરમાત્મા સિવાય અન્ય
મનુષ્યોની સામે યુદ્ધિજાળથી ચાતુર્ય અને તર્કજ્ઞાનમાં જીત મેળવતો
જનનાથી સત્ય અસત્ય જાણી શકતો તેથી અતે મહર્ષી સ્વામી દયા
નન્દજીના નિષ્પક્ષપાતી સત્યોપદેશથી પોપલીલાની પ્રપંચી જાળમાંથી
છુટવા પામી સમ્યક્જ્ઞાનન્દ સ્વરૂપ ઓમ ની ઉપાસના કરતાં મારા સ્વદેશ
પ્રેમી જાંધુઓની સેવા જાળવવા શક્તિવાન થયો ત્યારથીજ મારી અ-
મુલ્ય જીવંતીની ખરી ઉમર માનુંધું, જીવો જાદુષ અક્ષર
લી-પ્રકાશક-આર્યજ્ઞાન.

કાકતું વિરીકતું રને ચાતે રમજે

ઉપરનું વાક્ય, બરાબર ગોઠવી આપી લખી મોકલનારને ચાર
આનાની કીમતનું કોષ્ટ પણ એક પુસ્તક મફત બેટ તરીકે મોકલી
આપવામાં આવશે, જવાબ સાથે હમેશાં પોષ્ટ ખર્ચની એક આનાની
ટીકીડ મોકલી આપવી જોઈએ.

આર્યજ્ઞાન—કાશી—શરમા.

(૪૮) આર્ય ધર્મ પ્રેરક અમર, જ્ઞાન શિરોમણીચંદ્ર;
જુણી વૃંદના રદ્યમાં દયાનંદ સુખ કંદ.

આર્ય સમાજ પ્રવર્તક સ્વામી દયાનન્દર્ષિ.

પ્રણિત સમાજના શ્રેષ્ઠ નિયમો.

૧. સર્વ સત્ય વિદ્યા અને જે પદાર્થ વિદ્યાથી જાણવામાં આવે છે તે સર્વનું આદિ મૂલ પરમેશ્વર છે.

૨. ઇશ્વરસમિચ્છાનંદ સ્વરૂપ, નિરાકાર, સર્વશક્તિમાન ન્યાયકારી, દયાળુ, અજન્મા, અનન્ત, નિર્વિકાર, અનાદિ, અનુપમ, સર્વાધાર, સર્વેશ્વર, સર્વવ્યાપક, સર્વાન્તર્યામી, અજર, અમર, અમય, નિત્ય પવિત્ર, અને સૃષ્ટિકર્તા છે; એની ઉપાસના કરવી યોગ્ય છે.

૩. વેદ સત્ય વિદ્યાઓનું પુસ્તક છે. વેદનું બાણવું, બણાવવું અને સાંભળવું સંભળાવવું એ સર્વ આર્યોનો પરમધર્મ છે.

૪. સત્યનું શ્રદ્ધા કરવામાં અને અસત્યને છોડવામાં સર્વદા ઉદ્યત રહેવું જોઈએ.

૫. સર્વ કામ ધર્માનુસાર અર્થાત્ સત્ય તથા અસત્યનો વિચાર કરીને કરવાં જોઈએ.

૬. સંસારનો ઉપકાર કરવો એ આ સમા (સમાજ) નો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય છે. અર્થાત્ શારીરિક, આત્મિક અને સામાજિક ઉન્નતિ કરવી.

૭. સર્વ સાથે પ્રીતિપૂર્વક ધર્માનુસાર યથાયોગ્ય વર્તવું જોઈએ.

૮. અવિદ્યાનો નાશ અને વિદ્યાની વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ.

૯. પ્રત્યેક જણે પોતાની ઉન્નતિથી સંતુષ્ટ ન રહેવું જોઈએ; પરંતુ સર્વેની ઉન્નતિમાં પોતાની ઉન્નતિ સમાજની જોઈએ.

૧૦. સર્વ મનુષ્યોએ સામાજિક સર્વ હિતકારી નિયમ પાળવામાં પરતંત્ર રહેવું જોઈએ અને પ્રત્યેક હિતકારી નિયમમાં સ્વતંત્ર રહેવું જોઈએ.

દુર્ગુણ નાસે દેખીને, સદગુણનો પરકાશ; (૪૯)
તિંબર ઝટ ઝાંખુ પડે, જોઈ અરણ્ય ઉગશ.

વાંચીને મનન કરવા યોગ્ય ઉત્તમ ગ્રંથો ?

ગ્રહણ મહાત્મ, વૈદિક લક્ષ ઉમર, પુનર્લક્ષ નિર્ણય, વેદ શું છે. પુરાણની ઉત્પત્તિ, આન્ધિક સંધ્યા, આર્ય કર્તવ્ય પત્ર, પ્રણવ વાખ્યા, મુર્તી પ્રકાશ, આર્ય પ્રશ્નાવળી, શ્રાદ્ધની આવશ્યકતા, ગુરૂમંત્ર વાખ્યા, બ્રહ્મચર્ય વિ. બાળલક્ષ, બ્રહ્મશાનોપદેશ, પં. ગંગા પ્રસાદનુવાખ્યાન, આર્ય બજનાવળી. શનપ્રશ્નોત્તરાવળી, ચિત્રપુરના ચમત્કાર સ્તલનારાયણ સંગિત કથા અને સ્ત્રીમંત્ર ઉપરનાં વીસ પુસ્તકો માત્ર પોદેજ ખર્ચ સાથે એક રૂપીયાથી મોકલવામાં આવશે, અમુલ્ય વખત આગસતી વ્યર્થ નહીં ગુમાવતાં આવો કીમતી લાભ મેળવવા તાકીદે ફરમાશ કરો ? ભારતોત્તતિ. ૦) = આર્ય સંવત. ૦) = સ્વર્ગમાં મ. હાસબા. ૦) = સ્વર્ગમાં સળજેકેટ કમિટી. ૦) = સામાજિક પ્રોત્સાહ ૨. ૦૧) થાયોસોફીતંત્ર ૨. ૦૧) સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીનું વાંચવા લાયક જીવન ચરિત્ર ૨. ૦૧) સ્વામીશ્રીના ગુરુજી વિરજનંદજીનું બોધદાયક જીવન ચરિત્ર ૨. ૦૧) આર્ય સંગિત પુષ્પાવળી ૨. ૦૧ = પ્રબોધા એક ઉત્તમ નૉવેલ ૨. ૧) ગુજરાતી સત્યાર્થ પ્રકાશ ૨. ૧૧ ૨ગ્વેદાદિ બાળ્યભૂમીકા ૨. ૧૧ આ પુસ્તકો. મુંબાઈ અને અમદાવાદની આર્ય સમાજ સભામાંથી અથવા નીચેને સરનામે મળશે.

હર્ષદતરંગ માસિક વર્ષ એકનો ટપાલ ખર્ચ સાથે ૨. ૧૧ સાક્ષર કવિ હર્ષદરાય સુન્દરલાલ મુનશીની કસાયેલી કલમથી આ માસિક ઉત્તમ લેખોથી પ્રસિદ્ધ થાય છે નમુનાની નકલ બે આનાથી મળશે.

સુન્દરી મુખોધ માસિક—પ્રકાશક જન્ધુ સમાજ. લવાનજમ વાર્ષિક ટપાલ ખર્ચ સાથે ૨૦ ૧૧) સવા આમાસિકના તમામ

(૫૦) જરજમીનને જોઈ એ, લકાષના ત્રણ મુળ;
મેળવવા તે યુધ્ધમાં, કરે નાશ મહા કુળ.

લેખો સ્ત્રિ ઉત્પત્તિનાજ ધણા બાળે સ્ત્રી લેખકોનાજ હાથના લખાતા
હોવાથી સદગુણી બાનુઓનેતો અવશ્ય ખરીદવા લાયક છે વળી તે
સાથે તેના ખર્ચના પ્રમાણમાં લવાજમ પણ ઘણું જુજ રાખેલું છે
નમુનાની નકલ બેઆના મોકલવાથી ગળી શકશે.

અમદાવાદ.

આર્યબાનુ—કાશી—શરમા

બુદ્ધિવાનનો ઇન્સાફ.

આ દુનિયામાં પૈસાદાર તેમજ જગીરદાર હોય છે તેજ બુદ્ધિવાન
ગણાય છે અને તેજ ન્યાયાસનનો મહાન હોદ્દો ભોગવે છે, તો સુઘ
વાંચક ગૃહસ્થો ? મારી એક સ્થેજ તરફી નજીવા સુકાદા માટે છે, તો
જરૂર તે ઉપર આપનુ ધ્યાન આપશો, અમારા પિતા પુરુષાર્થા નંદનાં
અમે સાત બાળકો છીએ તેમાં છ બાઇઓની વચ્ચે હું આશ્વાનાઇ નામે
જહેન ધણી વહાલી અને માનીતિ પુત્રિછું, હમારા પિતાની છેક વૃદ્ધા
વસ્થા થવા આવેલી હતી. તેમની મુખ્ય મીઠકતમાં માત્ર એક સવાસો
સમ ચોરસ એકરનું ખેતરજ મત્ર હતું પણ આ ખેતર અને તેની
જમીન કસદાર હોવાથી તે એટલીતો કીમતી હતી કે તેમાં દર વર્સે
લાખો રૂપીયાની પેદાસ ઉત્પન્ન થતી હોવાથી તેને કાચા સુવર્ણની
જમીનની ઉપમા આપી શકીશું; આ જમીનની પાછળથી તકરાર થાય
નહી ગાટે અમારા પિતાએ બાગોની વહેંચણી પોતાના હાથેજ કરતાં
જવામાં એક ઉત્તમ કર્તવ્યતા વાપરી હતી, કેટલાક અમાન અને અણુ-
સમજના મનુષ્યો પોતાની માલીકી પેદાસની વ્યવસ્થા કાઇ રીતે નહી
કરી શકવાથી છેવટે આખરે તેમાં કુસંપ કમેશ દ્રોષધર્ષા અને વેર

સંપ વિના સૃષ્ટિ મહી, સરે ન એકે કામ; (૫૧)
 સંપ વિનાના ક્ષત્રીએ, ખોવાં રાજ તમામ.

ઉત્પન્ન થવા પામે છે. અમારો પિતા ધણો સમૃદ્ધ અને વિચારવંત હોવાથી પોતાના મરણની છેલ્લી ધડીએ અમોને સાતે જણને પાસે બોલાવી કહ્યું કે? મારાં બહાણાં બાળકો તમે સત્ય નીતિથી આ અસાર સંસારનો ચાલતો એક એક સ્વપ્નવત વહેવાર સારી રીતે પસાર કરજો, તથા પરમાત્મા ત્રકથી તમને બવિખ્યમાં જે સુખ પ્રાપ્ત થયું છે તેનો સદા સદઉપયોગ કરી પરોપકાર અને પરમાર્થિક કાર્યોમાં હમેશાં ઉત્સુક રહેજો અને આપણા ઉઘોગી આબુટ ખજાના રૂપ સુવર્ણમય સમયો-રસ ખેતરને. તમે સાતે જણ વહેંચી લેજો તેની વહેંચણી મારા હાથે સાત બાગોમાં કરતો જાઉં છું અને તેના ચોક્કસ બાગના નમુના માટેના તૈયાર કીધેલા ટુકડાઓ આપણી તમેસમાતીક ટૂંકમાં બંધ કીધેલા છે તેને ઉઘાડવાની કુચ્છી આપણી માનીતી બહેન આશાચાંદના હસ્તક સોંપું છું માટે તેજ પ્રમાણે તમારા બાગો વહેંચી લેવા બીન તકરારથી મારા છેલ્લા વચનને માન આપજો એમ કહેતાં તેમનો પવિત્ર આત્મા ચાંદ્યો ગયો. બ્યારે અમારા પિતાના મૃત્યુને બાર દીવસ થઈ ગયા ત્યારે અમે અમારા બાગો પાડવાના વહેંચણીના નમુના તપાસવા માટે સાતે રૂબરૂ મળી ટૂંક ખોલી જોયું તો એક કાગળના સાત ટુકડાઓ બનાવેલા માલગ પડ્યા તેને બહાર કાડતાંની સાથે પોતાની નજરમાં આવે તેમ સૌએ કડકાઓ ખેંચી લીધા પણ વહેંચવા કેવી રીતે કારણકે તેમની આકૃતિ માપના પ્રમાણમાં વિચીત્ર હતી અમે સાતે જણા નમુના ભેગાકરી સમયોરસમાં ખેસારવા લાગ્યાં તો તેનો એક ભાગ ઉત્તર જાયતો બીજો દક્ષિણ. અને ત્રીજો ખેસારીએતો પુર્વ સામું મોં કરે તો બીજો ચોથો પશ્ચિમ દીશામાં રીશાય અમોએ આ ટુકડાઓ

(૫૨) દાતા દાતા મરગયે, રહગયે મખીયુસ;
બેને દેને કુછ નહી, લડનેમે મળયુત.

ને સમયોરસ માપમાં બેસારવાને દરેક જણે એક એક દીન ગુમાવતાં સાતમે દીને મારી પાસે આવ્યા આખો દીવસ અને અડધી રાત્રી સુધી મહા મહેનત કરી ચુકી પણ મારી સવે આશા નિષ્ફળ થઈ અમારો પિતા કંઈ અજ્ઞાન હતો નહી કે જેથી આવી ખોટી વહેંચણી કરે છેવટે સ્વાર્થ આંધળો છે અને તેથી દરેક જણ પોત પોતાના લાભનું શોધવા લાગ્યા જોકે મારા ત્રણ ભાઈઓ સખી, સજ્જન અને સદ્ગુણસિંહ હમેશાં ન્યાય માર્ગથીજ પોતાનો હિસ્સો મેળવી તેમાંજ આનંદ મેળવવા માગતા હતા ત્યારે કૃપણ કંજુશ અને કાદરસિંહ અમારા ચારેનું પાણી કરી પિતાના વચન ઉપર પગ મુકવાને બેઈમાન થતા હતા; ગૃહસ્થો? હું આશ્ચર્યાચ્છ આ જગતની ઉત્પત્તિના વખતથી છેવટના મહા પ્રલયના વખત સુધી એકજ રૂપમાં બાળ મુવાન અને વૃધ્ધાવસ્થા દર્શાવતી અમર પણ ભોગવું છું. ત્યારે મારા છ ભાઈઓ મારી લાંબી જીંદગીના અમલમાં પુનઃ પુનઃ કર્મોનુસાર જન્મ મૃત્યુ ને પામતા મારી સાથે અયોગ્ય તકરાર કરવા મંડ્યાજ રહે છે, કદાપી હું જો ધારંતો સધળા ભાઈઓના ભાગો ઉચાપત કરવા શક્તિવાન છું પરંતુ મારી એક સંતોષાળાઈ નામે સખીના અન્યાય પણે નહી વર્તવાના સહ્યોધથી મારો વ્યાજખી હિસ્સો મેળવવા અને મારા ભાગ્યવાન ભાઈઓનો કુસંપ પણ દુર કરાવવાના ઉત્તમ હેતુથી, આ નમુના કીધેલા દુકડાઓ લઈ સમયોરસમાં મોઠવાવવા માટે હોંદ, ચીન, જાપાન, રશીયા અને અરબસ્તાન સાથે આખો યુરોપ ફરી વળી હજારો મનુષ્યોની મુલાકાતથી તજવીજ કીધી પરંતુ અફસોસ કે અઘાપી લગી આ સાતે દુકડાઓ સમયોરસમાં બેસાડવાને કોઈ શુદ્ધિવાન ન્યાયનો

ન્યાયને પણ હોયછે, સ્વાર્થ સાથે સંબંધ; (૫૩)
ધર્મરાજ જીવું વદયા, સ્વાર્થ સમે થઇ અધ.

રસ્તો કાઢી આપી શક્યો નથી. પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની પૂર્ણ કૃ-
પાએ અને દૈવી ગતિના ભાવીયોગે આપની સામે આ વાત ચીતનો
ખુલાસો કરવા ઉત્તમ અવસર મળવા પામ્યો છે, અને ભવિષ્યમાં
આશા રાખીશું કે આ કામ આપની બાહોશી ભરેલી બુદ્ધિ અને વિ-
ચાર વંતા ખ્યાલથી તેનો સંતોષ કારક રસ્તો શોધી આપી મારી-
આશા સફળ કરશે. એવી ઉમેદ રાખીશું જેથી અમારા લાંબા વખ-
તના ચાલતા આવેલા વિરોધનો ચુકાદો આપના હાથે થવાથી અમે
આપનાં આશીર્વાદ રૂપ થઇશું અને તેથી મારી આ પ્રથમ ચુકાકાત
ના પ્રસંગમાં આ કામ તરફી સાથે પુર કરી આપવાથી મારૂ આ-
ગળનું બીજું કામ બાકી શકવા સહાયભુત થશે તેમજ મારા આ
પુસ્તકમાં લખાતા પ્રયોગોનું અવલોકન લઇ શકશે. એવો કંઈક ખ્યાલ
મારા વિચારમાં આવી શકશે. જીઓ ? દસ ખેતોની પેટીમાંનો નં. ૧૦
આ સાત દુકડાઓ પોસ્ટેજ ખરચનો માત્ર એકજ આનો મો-
કલવાથી દરેકજણને મફત મોકલવામાં આવશે, જેથી અનુભવ થશે.

અમદાવાદ.

આર્યબાનુ. કાશી. શરમા.

નવતાડ.

શ્રિસંગિત હારમોનીયમ શિક્ષક.

ધી અબળા આર્યોદય સર્વ હિતાશ્રમ;

સુજ સજજનો ? અને માનવંતી મહીલાઓ ?

આ સંસાર સમાજમાં જન સુધારણાએ વિદ્વાન મહર્ષિઓએ
ચાર આશ્રમ નિર્માણ કીધેલા છે ૧ ગૃહસ્થાશ્રમ ૨ બ્રહ્મચર્યાશ્રમ.
૩ વાનપ્રસ્થાશ્રમ ૪ સન્યસ્તાશ્રમ, તેમાં સાર્વજનિક નિષ્પક્ષપાતપ-

(૫૪) ઉદારતા વિષુ એકલી રિધ સિદ્ધ, જુડી નણુ;
રતન વગરની આંખ તે, છે પણ નહી નિરખણુ.

જ્ઞાથી જ્ઞેતાં ગૃહસ્થાશ્રમની પાછળજ ત્રણ આશ્રમોનો મુખ્ય આધાર રહેલો છે, જો ગૃહસ્થાશ્રમ ઉત્તમ સ્થિતીમાં નહી હોય તો ત્રણે આશ્રમો મહામુસીમતેથી આપત્તિમાંજ પસાર કરવા પડેછે, માટે પ્રથમ ગૃહસ્થાશ્રમનો સત્કાર કરવો દરેક મનુષ્યને અવશ્ય જરૂરનોજ છે. આ આશ્રમની ઉદ્યતા પામવાનો ખરો આધાર, અળખા સ્ત્રી જાતીની ઉન્નતિ થવામાં અને તેમની સ્વદેશ બક્તિની સેવા જળવવામાંજ દીર્ઘ દ્રષ્ટીથી વિચાર કરતાં સમાયેલો માત્રમ પડશે.

આજકાલ સેંકડો સુધારકો, અને હજારો ઉપદેશકો, જોકે આ વિષયો ઉપર પોતાનાં અસરકારક વાખવાનો આપવામાં તેમજ પ્રકાશમાં લાવવાને બહાર પડેછે, પરંતુ તેમાં શુદ્ધ અંતઃકરણથી નિઃસ્વાર્થપણે તન, મન અને ધનનો વ્યય કરનાર વિસ્લાજ વિર રનો હશે, રાજ્યાશ્રયથીજ આ આશ્રમ ઉચ્ચપંક્તિમાં લાવી શકવા સંભવ છે, તથા ગૃહસ્થવર્ગોની ઉદારતા બરેલી સહાયતાથી તેનું સંરક્ષણ થતાં હમેશાં વધે વૃદ્ધિ થતી જાય, એ વાત નિઃસંદેહછે ગૃહસ્થાશ્રમને સાધન જૂન અળખા ઉન્નતિને લગતું જે ઉપરના નામગી આર્યોદય સર્વ હિતાશ્રમ મારી એક અદ્વ્ય શક્તવાનુ સાર જાતી પરિશ્રમથી માત્ર એક આર્યજ્ઞેનોના લાભાર્થે. સાંસારીક, સર્વોપયોગી સાહીત્યોનુ જ્ઞાન આપવાથી ભવિષ્યમાં તેમને હિતાવહ થશે એમ ધારીને યોજનામાં લાવવા પરિશ્રમ લીધોછે તો સ્વદેશ હિતર્થી. સુસંગતાઓ તેમાં મને ઇચ્છાનુ સાર આશ્રયદાતા થઈ ઉત્તેજક થશે એવી આશા રાખુ છું.

સુમો ? તન મનથી સ્વદેશ બક્તિની સેવા જળવવા હું જેટલી યતનવાન, ઉમંગી, અને ઉત્સાહિત છું, તેટલી ધન (પૈસા) થી બી-

વનિતા જો વિદ્યા બણે, સમજે તેનો સાર; (૫૫)
ઉપજે પ્રજા પ્રવીણતા, સુખરે આ સંસાર.

જીવવાને દૈવી કૃપાથી અશક્ત હોવાથી લાચાર છું, કારણકે? “ દાતા કે ધર દોલત નાહી. સુમકુ ધન દીયો હે ભારી ” જો વાક્યાનુસારે ઇશ્વરી કુદરત બંધાઈ છે, હું મારા જીવ પરિશ્રમથી, ગુણગુણ, અને કદર વંત વિદ્વજન શિરોમણી સબજનોની કોઈ પણ જાતની ઉત્તમ પ્રકારના સ્વાર્થની ખાતર સેવા જાળવીને આશ્રય મેળવવાની આશા નીચે જતાવેલા મુખ્ય હેતુ માટે રાખું છું.

- ૧- સંગિત સાહિત્ય અને હારમોનીયમાદી વાજાંત્ર શિક્ષણ
- ૨- સનાતન વૈદિક ધર્મજ્ઞાન અને તેનો સાર્વજનીક પ્રચાર
- ૩- વિદ્યા હુજર અને કળા કારીગરીના સામાન્ય જ્ઞાનથી માહિતી
- ૪- વહેમ વિનાશક તાંત્રીક પ્રયોગોના ગુપ્ત ભેદો જાહેરમાં સુ-કવા તથા સ્ત્રી સમાજ મંડળોમાં કરી જતાવવા.

ઉપરના વિષયોનું મને કેટલુંક સામાન્ય જ્ઞાન અને માહિતી સ્વજાતી અનુભવ અને અભ્યાસ કીધેલો હોવાથી તેના ઉપયોગી થતા કેટલાક લાભ મધ્યમ વર્ગની આર્ય જાતુઓને મદત મળી શકવા યોજના રાખી છે મારી આ યોજનાનો પૂર્ણ આધાર કદરવંતોની સહાયતા ઉપર રહેલો છે ભવિષ્યમાં આ સહાયતા જોમને પુસ્તી રીતે પ્રાપ્ત થશે તે જાણેલી રકમમાંથી મને થયેલું ખર્ચ બાદ કરતાં ૧ ભાગ ગૃહ સાંસારીક કાર્યોના ઉપયોગમાં રાખતાં બાકીનો ૧ ભાગ ઉપરના કાર્યોના પ્રચારાર્થે પરમાર્થિક ઉન્નતિ માટેનો ખર્ચ કરી તેનો સંચોજો લાભ સાર્વજનીક રીતે દરેકજણને મળી શકવા યોજના કરવા જાતી શકશે.

અમદાવાદ—આર્યજાતુ—કાશી શરમા.

(૫૬) વિદ્યા વિવિધ પ્રકારની, કર્મનાં કરૂં વખાણુ
આવે જે ઉપયોગમાં, એતું ઉત્તમ જાણુ.

પ્રત્યક્ષ પ્રમાણો.

વગર સાધને વૃક્ષની ઉચ્ચાઇ કહી આપવી કાઠ પણ
જાડથી થોડે દૂર જઇ તેના તર પીઠ કરી ઉભા રહેવું, અને વાંકા
વળી જે પગ વચ્ચે માથુ રાખી જાડ તરફ જોતાં જે જગ્યાએ ઉભા
રહેવાથી તેની ટોચ નજરે પડે તે જગ્યાથી જાડના થડ સુધીનું
આંતર માપી જોતાં તે જેટલું થાય તેટલી ઉચ્ચાઈ તેની સમજવી
આ રીતે ગમેતેવી ઉચ્ચાઇ દેખાડનારી ચીજનુ માપ કદપી શકાશે.

અનજાણ્યા માણસના છોકરા, છોકરીઓની સંખ્યા
કહેવી, સાગા માણસને ખીજા કોઈનાં છોકરા, છોકરીઓ ધારવા
કહેવું. તેને મનમાં નિશ્ચય કીધા પછી, છોકરાઓને જાગણા કરીને
પાંચે ગુણુવા કહેવું. અને તેમાં છોકરીઓની સંખ્યા ઉમેરવાને કહેવું,
પછી તે આવેલી સંખ્યા જણાવવા ફરમાશ કરતાં પ્રથમનો આંકડો
છોકરાઓનો અને ખીજો છોકરીઓનો જણાવવો,

ધણા માણસોની ધારેલી સંખ્યા એકજ જવાબમાં,
બેઠકમાં બેઠકમાં સઘળા મનુષ્યોને પોતાની મરજીમાં આવે તેટલી
સંખ્યા સુધીની એક એક સંખ્યા ધારવા કહેવું બાદ તેમને નીચે
પ્રમાણે હીસાજ કરાવવો ગૃહસ્થો? આપે ધારેલા સંખ્યાને સાતે ગુણી
તેમાં માત્ર ચતુરાઇના આર ઉમેરો, અને પછી તેને તરફી લખ દશે
ગુણો અને તે આવેલી સંખ્યાને ચૈદે ભાગો તથા ભાગતાં જે વધે
તેને ન્યાય માટે નવે ગુણી લઈ આવેલી સંખ્યાને એક યાદી માટે
ચીડી લખી તમારી પાસે ગુમ રાખો તોપણ સાહેજ હોય જુઓ ?
આપની જવાબની સંખ્યા હું એકજ જવાબમાં વીસાની વીધિયા
(૧૦૮) ની ચીડી કરી ખરી મનાવી શકું. આ ખેલો આપને
ખુલ્લા જતાવેલા છે, તો સુઘ વાંચકો ? તે ઉપર તમારૂં ધ્યાન આપશો.

વિશ્વ વિષે સર્વોપરી, વડો કીયો ધનવંત; (૫૭)
જે આપે તુજ જીવિકા, તે તારો શ્રીમંત.

પવિત્ર પ્રજુવ નંબર પહેલાના અભિપ્રાય.

શ્રીમાન આર્ય નૃપેન્દ્ર મહારાજ ધીરાજ શ્રી ૧૦૭ શ્રી,
મેજર ઝનરલ સર પ્રતાપસિંહજી સાહેબ બહાદુર.
સંસ્થાન ઇડર, જી, સી, ઍસ, આઇ, કે, સી, બી.
ઍલ, ઍલ, ડી, નામદાર હિંદુસ્તાનના શેહેનશાહ.
બહાદુરના, એ, ડી, સી ના ત્રફથી.

ઇડર સ્ટેટ, તા. ૧૫ માર્ચ ૧૯૦૫

આર્યગાનુ. કાશી. શરમા.

તમારા ત્રફથી આસનીયું, પ્રજુવ પોષ્ટ પારસલ આવ્યું. તે
નામદાર શ્રી, મહારાજ સાહેબે સ્વિકાર્યું છે, અને તે જોઇને પોતે
પ્રુથ થયા છે, અને તે માટે ઉત્તેજન દાખત તમને રૂ. ૨૦) અંકે
વીસ આજ રોજ મનીઆડર દ્વારાએ ધનાયતના મોકલ્યા છે તે પ-
હોઆથી પહોંચ--મોકલશે.

(ઇચ્છેજીમાં સહી.)

પ્રાયવેટ સેક્રેટરી.

ધરમપુર તા. ૨૫-૩-૦૫

આર્યગાનુ કાશી. શરમા.

અમદાવાદ.

લખવાનું કે, તમારા તરફથી મખમલના કકડા ઉપર અમારા ના-
મદાર મહારાજ સાહેબનું નામ બરી હાંકાર સાથે આવેલ તે બદલ
ઉત્તેજન તરીકે રૂ. ૨૫) પંદર મોકલવા અમારા મહારાજ સાહેબે હુકમ
કરવાથી મનીઆડરથી મોકલાવેલ છે જે પહોંચશે એજ તા. સદર

કપુરચંદ ગોપાલજી

પર્સનલ. આસીસ્ટન્ટ ટુધી, મહારાજ સાહેબ.

(૫૮)   કહેા ખરા સાથી કીયા, ગણિને ધરીયે ગર્વ;
દુઃખમાં સાથી દોહેલા, સુખમાં સાથી સર્વ.

પાલીતાણા દરબાર તા. ૪ જુલાઈ ૧૯૦૫

મીસીસ. એચ. બી. કાશી. સરમા. અમદાવાદ.

આલતા માસની તા. ૧નો લખેલો તમારો પત્ર તથા તેમાં લખવા મુજબ એક પારસલ મધ કાલની ટપાલમાં આવતાં નામદાર ઠાકોર સાહેબની હજુરમાં પહોંચેલ છે. અને તેથી તમોને જાણીસ તરીકે રૂ. ૧૫) પંદર મોકલવાનો હુકમ થવાથી આજ ટપાલ મારફત, પોષ્ટ મનીઆડરથી તમારા નામ ઉપર મોકલવામાં આવેલ છે. તે પહોંચેથી પોચ લખશો.

હજુર સાહેબના હુકમથી.

લાલાજી, હરીદાસ. પ્રાયવેટ સેક્રેટરી.

નંબર ૩૭૦

વળા સ્ટેટ તા. ૧૭-૪-૧૯૦૫

બહેન બાપ્તી કાશીબાઈ—અમદાવાદ.

તમારો પત્ર તા. ૧૪ મીનો મળ્યો વાંચી હકીકત જાણી છે મોકલેલા પ્રજ્વળના નમુનાની કીમતના રૂ. ૧૦) દથ આજરોજ તમારા સીરનામે મનીઆડરથી મોકલ્યા છે તો સ્વીકારો લખ પહોંચ લખાવશો.

વખતસિંહજી.

વળા દરબાર.

મર્યાદા મૂકે નહીં, જે મોટાજન હોય; (૫૯)
પૂર ચઢે સરીતા મહીં. સાગરમાં નહીં જોય.

ધાંગઢા તા. ૨-૫-૧૯૦૫

આર્યજ્ઞાનુ. કાશી. શરમા. અમદાવાદ.

તમારો પત્ર તથા પ્રજ્ઞાવ પારસલ મલ્યુંછે. જેથી નામદાર મ.
હારાજ સાહેબના ફરમાનથી રૂ. ૨૫) પચીસ ઇનામ તરીકે મો-
કલ્યા છે જેની પહોંચ લખશે.

(સહી ઇમેજમાં)

વાંસદા તા. ૧૨-મે-૧૯૦૫

આર્યજ્ઞાનુ કાશી. શરમા. અમદાવાદ.

શ્રીમાન માહારાજોલ શ્રી પ્રતાપસિંહજી રાજ સાહેબ સ્વસ્થાન
વાંસદા ત્રદ્ધી લુખવાનુકે તમે, ઓરમનો ચીત્રપટ મોકલેલો તેના રૂ
૧૩) તેર મોકલ્યાછે તે પહોંચશે.

(સહી ઇમેજમાં)

દાંતા રટેટ મીતી ૧૯૬૨ ના પોષ વદી. ૬

અમદાવાદ મધે. આર્યજ્ઞાનુ. કાશી. શરમા.

લખવાનુકે આજરોજ તમારા ત્રદ્ધી કાળા મખમલ ઉપર હ-
મારા નામ સાથે હૈં પ્રજ્ઞાવ બરી તકતામાં મુકવાનો નમુનો મોક-
લાવ્યો તે રાખી લેવામાં આવ્યો છે. તે બદલ ઇનામ તરીકે રૂ ૧૦)
દસ આજરોજ મનીઆડર કરાવી તમારી તરફ મોકલેલાછે તે પહો-
ચ્યાથી ઉત્તર લખવો.

(તેમની સહી.)

---

(૬૦) દેહું ન રાજે દીનનું, એ મોટાની રીત;
સૂર્ય શોષણ જાળનું કરી, પાછું દેજ ખચીત.

દીવાનખાનામાં રાખવા લાયક ટેબલ કલોથ માટે.
આર્યજાનુ કાશી. શર્મા. ઠે. નવતાડ.

વિ. તમે મખમલ ઉપર ઉત્તના બરતનું કાગ સાફ જાણો છો તેથી તેને ઉત્તેજન આપવા સાફ તમેજે લોખંડી કાકોર સાહેબને ટેબલ કલોથ મોકલાવેલો તે બદલ અમારી મારફતે રૂ ૧૫) પંદર આપવા સાફ લખેલું તે અમેજે તમને આપ્યાછે તે બાબતની યોચ તમેજે અમને આપીછે તા. ૫ માહે અગષ્ટ સને ૧૯૦૫ સુ. અમદાવાદ.

લી. બહેચરદાસ કર્તુરચંદ સહી-દા. ચીમનલાલ.

અમદાવાદ ૧૯૬૧ શ્રાવણ વદી ૧૦ શુક્રવાર.

સુરજ બહેન કાશી.

મને લખવાને ધણો આનંદ થાયછે કે તમેજે મારા પુત્રના લગ્નોત્સવપ્રસંગે એક અંતરલાપિકાની આર્યોગીતિ, સાથે પવિત્ર પ્રણામ પટ જાત પરિશ્રમથી તૈયાર કરી બેટ તરીકે મોકલાવેલો તે સ્વીકારતાં આભારી છું, અને તે બદલના—ઉત્તેજન તરીકે રૂ ૧૫) પંદર આજે તમને આપુછું તે કૃતજ્ઞ રાખશો. તમારો પ્રયાસ આર્ય-અગળા ઉન્નતિ અને સ્ત્રી સમાજ સુધારણાનો ધણો સ્તુતિ પાત્ર અને વખાણવા યોગ્યછે. હું આશ્ચર્ય રાખુછું કે તમે જે હુબર કાશીગીરીના કામોમાં તેમજ સં-ખીતાદિ અમુલ્ય વિસયોમાં ખંતથી ચાલું અભ્યાસનો પરિશ્રમ રાખશો તો તમે આગળ જતાં વધુ લાભ અને યસસ્વી કીર્તિ અવસ્ય મેળવશો.

લી. તમારા ઉત્તમ કામોની સદા વૃદ્ધિ જોવા ઉત્સુક.

લીસનગર નિવાસી મીસી. રવિકરજી મગનલાલ.

ટીકાકાર ટીકા કરે, ગુણ તથા અવગુણ નીજ; (૬૧)
કીડી મણી મય મ્હેલમાં, છીદ્રજીએ દસ દીશ.

પવિત્ર પ્રણવ નંબર બીજના અભિપ્રાય,

No 1 આર્ય પ્રકાશ પત્ર—મુખાબ

તા. ૩૦ એપ્રિલ ૧૯૦૫—વર્ષ ૨ જી અંક ૫ મો.

અમદાવાદમાં જન્મીતાં આર્યજ્ઞાનુ મીસીસ એચ-બી-કાશી-શરમા જેઓ હારઓનિયમ આદિના શિક્ષણ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે તેઓએ હમારા ઉપર સમાજોચનાયે મખમલ ઉપર નરદમ ઊનથીજ ભરેલો ઓરમ પ્રણવ નં ૨ જનો તખ્તો મોકલ્યો છે વિવિધ રંગમાં તે મનોહર તથા શોભાયમાન લાગે છે પાંચ રૂપિયાની કીમતમાં તે કામના પ્રમાણમાં ધણો સસ્તો છે અને પ્રત્યેક વેદાભિમાની આર્ય મહાશયોએ, તેને ફેગમાં જઢાવીને પોતાના ગૃહમંદીરમાં રાખવા યોગ્ય છે એમ હમે ખચીત કહીશું, તેથી એક શુદ્ધ હૃદયની જ્ઞાનુના પવિત્ર કામને ઉત્તેજન મળશે એટલુજ નહીં પણ ગૃહ, રાજ્ય અને મંદીર જીવનમાં શોભશે તખ્તો બરોબર ૧૪૧૧૧ ડુટ જેટલો મોટો છે પ્રણવાક્ષર મધ્યમાં ચાર જાતના રંગમાં ૬x૬ શોભી રહ્યા છે તેની ઉપર વીસો વિજ્ય ચંત્ર છે, તથા નીચે ઉનના વિષવિષ રંગમાં નીચેપ્રમાણે ભરત કામ છે,

યાદ શબ્દનુ ઉલટ શુ? કાણુ જસુમતિ કંથ; ૧ દયા
આર્યધર્મ પ્રેરક સુવ્રક, નિર્મળ કીધો પંથ. ૨ નંદ

ઉક્ત કવીતા નીચે આર્યજ્ઞાનુનું નામ આવે છે હમારા ઉપર મોકલેલા તખ્તો ઉપર સ્વદેશ પ્રેમી મુખાબખી આર્યપ્રકાશપત્ર એમ પ્રણવાક્ષરની ઉપર અર્ધચંદ્રાકારમાં ભરી લેવામાં આવ્યું છે તે માટે હમે હમારાં આર્યભગિનીનો આભાર માનીયે છીયે ઉનના ભરત કામથી

(૬૨) મુખનિષ્ણુ ઉત્તમ પદ કહો, આપેથી શું થાય;
હાંડીમાં ખાણી બરી દીપક નહીં પ્રમટાય.

કદપી શકાય છેકે રેશમ અને જરીતુ કામ પણ વધારે દેદિપ્ય માન
હોતું જોઇએ અને તેનો લાભ લેવાને ધનાઢય પૂરપોએ ચુકવું નહીં
હેવી અમે અવશ્ય બલામણુ કરીશું, ઝોજા ધનાઢયો માટે ૩૫)
તથા સાધારણો માટે સાદો પણ શોભાય માન ૩૧૥ દોઢના તખ્તા
અવશ્ય ખરીદવા લાયક છે,

No 2 જ્ઞાનો તેજક પત્ર—અમદાવાદ.

તા. ૧ માહે જુલાઈ ૧૯૦૫—પુસ્તક ૨ અક ૧૭

પવિત્ર હૈંકારનો તખ્તો તેનાં જનાવનાર શ્રીમતી કાશી શર્મા
મદની મળ્યાની પહોંચ ગતાંકમાં આપી છે આ તખ્તો નં ૨ નો
મખમલ ઉપર ઉનથી બરેતો છે જેની આશ પાસ મનોરંજક વેલ
મુકી છે વચમાં મોટા અક્ષરથી ઝોશમકાર મુકી તે ઉપર વિજય
પતાકા મુકવામાં આવેલ છે નાચે જનાવનાર તરીકે પોતાનું નામ
દર્શાવ્યું છે જેની ઉપર એક ખુશી દાર દોહરો શુંચવામાં આવ્યો છે
એકંદર આતખ્તો લાંબો પહોળો એક હાથનો ધણો પ્રસંસનીય છે
આ કરતાં હલકા બારે મુશ્વના તેઓ જનાવે છે સ્ત્રી જતીના આ
ઉદ્યોગ માટે તેમને શાઆસી ધટે છે તે સાથે તે ખરેખર ઉત્તેજન
યોગ્ય છે અને હમો તેમનો અભ્યુદય પ્રમ્છીએ છીએ વિશેષ જણ-
વીએ છીએ કે શુકમંદીર શણુગારના યોગ્ય જુદુજુદુ સાદુ બરતકામ
તેઓ કરી શકે છે અને તેવી માગણી તેવા સ્થળેથી થાયછે પણ
ખરી એ જોઇ અમેાને આનંદ ઉપજે છે વિશેષ માહિતી આ પે-
રમાં તેમની જાહેર ખબર જોવાથી મળશે.

કથીર ઉપર સોનું ચઢે, સોના સમ સમજાય; (૬૩)
પણ સોનીને ઠર ચઢ્યે, કથીર તરત પરખાય.

No 3 હર્ષદ તરંગ માસીક જુલાઈ ૧૯૦૫ પુસ્તક ૧જી અંક ૭મો.

આર્યજ્ઞાનુ કાશી શરમા અમદાવાદ. નવતાડ એગના તરફથી અમારા હર્ષદ તરંગ માસિક ખાતે ૭ પ્રજ્વલપટ નં ૨ જાનો અવ લોકનાર્યે મોકલવામાં આવ્યો છે. જે એક સુસંગીત મખમલના કપડા ઉપર મનોહર વેલપતિના મધ્ય ભાગમાં રંગ રંગીન ઉનથી ભરત કાગ કરવામાં આવ્યું છે. જેમાં પચે ઓરંગકાર પ્રજ્વલ ભરેલો છે તે ઉપર વીસોયંત્ર મુક્યો છે, અને પ્રજ્વલ મંત્ર નીચે માસીકને અનુસરતો દોહરો લખેલો છે. આ સઘળુ કાગ ઉનથીજ ઠરેલું છે; તેને જોઈને આર્યજ્ઞાનુનો અમે આભાર માનીએ છીએ, તેમની વેદાન્ત રહસ્ય ઉપર શ્રદ્ધા અને સ્વચ્છ વૃત્તિ ઉપરનાજ કાર્ય ઉપરથી સાક્ષી આપે છે. આ આર્ય પ્રદેશ વાસી માની સજ્જન પુરૂષોએ આર્યજ્ઞાનુ કાશી શરમાના ઉત્તમ કાર્યને ઉત્તેજન આપવું જોઈએ અને દરેક.

સદગૃહસ્થોએ આ ૭ પ્રજ્વલ મંત્રના બરત કાંમનો નમુનો રાખવોં અવશ્ય જરૂરનો છે, અને આશા છે કે, આર્ય મહાશયો તેને મંગાવી ભેવાને ઉત્સાહી થશે, જ્યારે તેમનુ ઉમદા કાર્ય સજ્જનો જ્ઞેશો ત્યારે ખાત્રી થયા સિવાય રહેશે નહી, વધુ માહિતી આ માસીકમાં તેમની જાહેર ખબર વાંચવાથી જણાઈ આવશે;

લી. કવિ, હર્ષદરાય સુન્દલાલ. મુનશી.

No 4 સુન્દરી સુખોધ માસીક-અમદાવાદ

પ્રકાશક. બન્ધુ સમાજ પુસ્તક ૨ જી અંક ૧૦ જુન ૧૯૦૫
આર્યજ્ઞાનુ મિસિસ. એચ. ખી. કાશી. શરમા તરફથી મખમલ

(૬૪) જશ લેતાં બહુવાર છે, અપજશમાં શી વાર;
નાક કાપતાં વાર શી, સાંધે શા આધાર.

ઉપર ઉનથી ભરેલા હૈ પ્રણવ નં ૨ જનુ ભરત કામ અમારા
ત્રદ અભિપ્રાય માટે મોકલવામાં આવ્યું છે. જુરા મખમલ ઉપર રંગ
બેરંગી રેન્ડ ઉનથી ભરેલું આ કામ ધણું જ સુંદર મનોહર અને
કુશળતા વાળું છે. અમેને મોકલેલા પ્રણવ પટમાં હૈની નીચે અમારા
પત્રને અનુકૂળ એક દોહરો પણ સુંદર રીતે ભરેલો છે, એક ગુજ-
રાતી સન્નારી પોતાનાજ હાથનીજ કળાથી આવું સુંદર ભરત કામ
કરી શકે છે, તે જોઈ અમેને ઘણો આનંદ થાય છે, તેમની જાહેર
ખગર જેતાં અમેને જણાય છે કે આવા પ્રણવ પટનું ભરત કામ તે-
મની પાસેથી બારે તેમજ હલકી કીમતેથી વેચવામાં તથા—કદરવાન
ગૃહસ્થો માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે. તો અમેને આશા છે કે, સ્પર્દેશી
બન્ધુઓ તરફથી આ—સન્નારીને પૂરતું ઉત્તેજન મળશે તો તે પોતાનું
ધારેલું કામ ખ્યાતીમાં લાવવાને વધારે ઉત્સાહી બનશે.

મોટીબોર પોષ્ટ કોઠ તા. ૨૦ જુલાઈ ૧૯૦૫

આર્યબાનુ. કાશી. શર્મા. અમદાવાદ

જત મારા જણાવ્યા પ્રમાણે તમે નંબર બીજાનો પ્રણવ પટ
૩. ૫) પાંચના વી. પી. થી મોકલાવ્યો તે સ્વીકારી; જેતાં હું ઘણો
આનંદ પામ્યું. ભરવાનું કામ ધણુ સારી રીતે મન પસંદ થાય
તેમ કરવા પૂરતું ધ્યાન આપેલું જણાય છે તેમજ તેની બનાવટ
મહેનત અને ખર્ચના પ્રમાણમાં કીમત ઘણી સસ્તી રાખેલી છે. જે
દરેકને રાખવા યોગ્ય છે.

વાલેલા. જસવતસિંહજી સરદારસિંહજી.

આર્યાવર્તકી પૂર્વ ઓર વર્તમાન સ્થિતી.

કહેતી ગોરી સુનળે આશક—એ સહ; તાલ; લાવણી.

દશા અપને દેશકી જો, હમ પાને હે,
દેખકર ઇસકો કહે કયા જોજો ગમ હમ ખાતે હે;
દિર ઇસે પહેલી દશાસે ધ્યાન કર જો મિલાતે હે,
તો ઉસ પર હમ બાઇઓ, પહેરો તક આંસુ જલાતે હે;
પહેલે યહાં ઉદાસકસે નાના વિકસિતયે શુભ ૩૫ કમલ;
અગતો અવિધા તમને આકર, હૃદયમે સગકે ક્રિયા મહલ. ૧
હમસેકમ પન્મીસ વરસલો, બ્રહ્મચર્ય પેહેલે ધરતે;
અગતો સાત યા આઠ વરસકે, લડકે જાંધનમે પડતે.
પહેલે માતા પિતા પુત્રકો, શુશ્રુક્ષમે રખસત કરતે;
અગતો વ્યાહકર ઉન અગ્રોકો, એક કોઠરીમે જારતે.
પહેલે વીર્યકી રક્ષાસે, સિંહોઝાગાન ચે હરતે;
અગતો સ્ત્રી નહો, વિષય લમ્પટી ગીદડસે બીહે ડરતે.
પહેલે વિદ્યાનોકે સંગસે થા સુંકર્મ મેં ઉનકા અમલ;
અગતો અવિધા તમને આકર રદયમે સગકા ક્રિયા મહલ. ૨
પહેલે વેદાદિક શાસ્ત્રોકો પઢકર કરતે સત ઉપદેશ;
અગતો મિથ્યા અંથ દેખકર, જનનતેહે શેષ મહેશ.
પહેલે વિદ્યાનોકા માનથા, જિનમે થા નહી કપટકા લેશ;
અગતો ધુરત પુત્ર રહે હે, દેખા જિનકે જાઠ રહે નખ અર કેશ.
પહેલે ઇશ્વર નિરાકારકા, ચિત્તમે સગકે થા ઉદેશ;

(૬૬) સરસ્વતીદષદ્વત્યોર્દ્ધવનધોર્યદંતરમ્ ॥
તદેવાનિર્મિતંદેશંબહ્યાવર્તેપ્રચક્ષતે ॥ મનુ०

અખતો ઇશ્વર માન લિયાહે ઉસકો, જિનકાહે રૂપ ઓર વેશ.
વર્ણાશ્રમ ધર્મ અનુસાર પહેલે ચલતેયે મનુષ્ય સકત;
અખતો અવિદ્યા તમને આકર રદયમે સગકા કિયા મહલ. ૩
પહેલે સજ્જન એકમતહો, દેશઉત્પતિકા કરતે ધ્યાન;
અખતો દુર્જન મગન હોતેહે, વેશ્યા બાંડકા સુનકર તાન.
પહેલે વેદાદિક શાસ્ત્રાકા, મનન પૂર્વક કરતે ગાન;
અખતો ગજલકી તાન ઉગતે, વેશ્યા સંગકર મદિરાપાન.
પહેલે દમન કર ઇન્દ્રિય મનકા, હોતેયે માની જલવાન;
અખતો વિષયમે લીનહો નિશદિન ખોતે જલ યુદ્ધિ નાદાન.
પહેલે શાસ્ત્રાકા વિચારસે, રહતન રહેતે એક બી પલ;
અખતો અવિદ્યા તમને આકર રદયમે સગકા કિયામહલ. ૪
પહેલે માતા પિતા પૂજ્યોકા, બક્તિસે કરતેયે સન્માન;
અખતો અચેતન ઓર અપૂજ્ય પાપાચુ આદિકકા કરતે ધ્યાન.
પહેલે જીવિત પિતરોકા, શ્રદ્ધાસે કરતે બોજન પાન;
અખતો મરોક્કલિયે મુસડે, તૂમકિયે જાતેહે નાદાન.
પહેલે મોક્ષકી પ્રાપ્તિકા સાધન યોગયા, ઓર ઇશ્વર પ્રણિધાન;
અખતો વિષ્ણુ પદકો વહ જાવેજો, કરશે ગંગા સ્નાન.
પહેલે યમ ઓર નિયમસે સગકા, મન પવિત્ર ઓર થા નિર્મલ;
અખતો અવિદ્યા તમને આકર, રદયમે સગકા કિયા મહલ. ૫
પહેલે યજ્ઞ હવન આદિકસે, રહતાથા શુદ્ધ નિલચારી પવન;
અખતો કાલીકે મદિરમે હોતાહે યકરેકા શિરકા પતન.
ઉભય દાસમે પહેલે સંધ્યા કરતે ઓર ઇશ્વરકા બાજન;

एतद्देशप्रसूतस्यसकाशादप्रजन्मनः ॥ (६७)

स्वंस्वंचरित्रशिक्षेरन्पृथिव्यांसर्वमानवाः ॥ मनु०

अथ सायंप्रातः जन्कर पथ्यर काकरतेडे रटन.
पडेसे दान दीनोको देते, अथतो गुमडे पावे धन;
जिसको धुत या गह कीजमे, करे अर्थ या वेस्या गगन.
पडेसे धर्मादिक पदार्थोकी प्राप्तिताया सह उपाय सरत्र;
अथतो आविधा तमने आकर रहयमे सजके किया गहल. ६
पडेसे गुणु कर्म अनुसार, उत्तम या अधमये कहेवाते;
अथतो आह्वानु कुल नीचभी पुसे तनमे न समी ते.
पडेसे आह्वानुवर्णु अन्य वर्णोको धर्म पंथ जतवाते;
अथतो दंग और कपटसे निशदिन लोगोको ठगकर पाते.
पडेसे क्षत्री भूमएजमे सुयश पताका इरकाते;
विदेशियोके पादा कान्तडो, अथतो जडुश दुःख पाते.
पडेसे वैश्य व्यापार कृषादिक कर्मोमे ये सुकुशल;
अथतो आविधा तमने आकर रहयमे सजके किया गहल. ७
पडेसे शिक्ष पद्यासे शिक्षी निर्गीत करते यान विमान;
अथतो रेश और तार देणकर; लोगोके उड गये अैसान.
पडेसे व्यासादिक पुरुषार्थका रणते ये अभिमान;
अथ निरधम होने परबी, व्यसनोमे रहेते गुलतान.
पडेसे सभ्य और आर्यतागसे, सजमे पाते ये सम्मान;
अथतो वडशी डिंदु कडकर विदेशी जन करते अपमान.
शर्मा पूर्व और वर्तमानकी दशमे हे अंतर अतिकल;
अथतो आविधा तमने आकर रहयमे सजके किया गहल. ८

आर्य संगित पुष्पावली.

(૬૮)

પાવ પલકઢી ખળર નહીં, કરે કાલકી ખાત
જીવ ઉપર જગડા બમે, જ્યું તેતર ઉપર જાજ.

રાગ ધનાશ્રી.

બજબજ તુંહી ઝું કાર, ગનવા બજબજ તુંહી ઝું કાર.
અહા વિજ્યુ શિવ સનકાદી, આઘજ્યે જપકાર મનવા,
નિરાધારના નાથ કૃપાળુ, પ્રણવ રાજ દીલધાર મનવા,
જપ માત્રથી પાપજ જાએ, જ્ઞાને ટળે બવજળ મનવા,
સંકટે સ્મરણ કરે જે પ્રાણી વિદ્ધ ટળી દુઃખ જાય મનવા,
કૃપાળુ કષ્ટ નિવારણકીજે, મહેર કરી મનમાં મનવા,

ભવીખ્યની વાણી.

આ પ્રયોગના ચમત્કારથી સેંકડો પુરૂષો અને હજારો અજ્ઞાન સ્ત્રીઓ
રજોમ જાળના ઝપાટામાં ફસાઈ પડેલાં મળી આવે છે, જેનો કેટ-
લોક ગુપ્ત બેદ વાંચકની જાણને સાર અત્રે પ્રગટ કર્યું. સલક્યુરીક
ડીદ્યુટ (એક ઐંસ ચોળો ગંધકનો તેજગળ અને અગીઆર ઐંસ
પાણી) થી એક કોરા કાગળ ઉપર મન પસંદ લખાણ કરવું જે
સુકાયા બાદ તદ્દન કોરો જણાશે. આ લખાણ જરાજર થાદ રાખી
મંડળી આગળ કહો કે વગર પુછે પારકાના મનનો વિચાર જાણવાને
હું શક્તિવાન છું, આ વાતની ખાત્રી જો તમને નહી થતી હોય તો,
કાંઈ મદદરથે પોતાના મનનો વિચાર ગુપ્તરાખી એક કાગળપર લખવા
તૈયાર થવું, એ રીતે કાંઈપણ તૈયાર થાય એટલે કહેવું કે આ ગાણસે
શું લખવા ધાર્યું છે. તે મેં જાણી લીધું છે, તેની ખાત્રીને સાર આપણે

ભોળી વશ લક્ષ્મી વશી, મનમાં બહુ લજવાય, (૬૯)
બ્યંડળ પતિની પત્નિ જેમ, સ્વપતિથી શરમાય.

લખેલા ગુપ્ત લખાણની નકલ એક જુદા કાગળ ઉપર પેન્સીલથી લખી તે કચરમાં પેક કરી કોઈ વાંચે નહીં તેવી રીતે મંડળીને સ્વાધીન કરવો, બાદ લખવા તૈયાર થયેલા માણસને ડીદ્યુટથી લખેલા કોરા કાગળ ઉપર એક ખડીયામાં શાહીને બદલે ટીકચર ચોક્ક આયોડાઇન બરી રાખવું તેથી આપણે લખી રાખેલી લીટીયોથી આડી લીટીયોમાં તેના મનના વિચારો લખી જણાવા કહેવું બાદ તેને ધુપને બદાને થોડા અંગારા મંગાવી તે ઉપર કાગળને મેજક મંત્ર બોલતાં આસેતેથી મર મી આપતા જવું જેથી થોડી વારમાં તેનું લખાણ તમામ ઉડી જઈ પ્રથમનું આપણું લખાણ નીકળી આવશે જે મંડળી એક ખીખ માણસ પાસે વંચાવતાં આપણી લખી આપેલ ચીજીને મળતું આબેહુગ વંચાશે જેથી લખનાર માણસ તો અગ્નયેત્રીમાં પડી મૃદ બની જશે અને મંડળીના જોનાર માણસોનો દૈવી સિદ્ધ ખરી છે એમજ કમ્પુલ કરશે આગ બનાવતું ખરૂં કારણ રસાયનીક ચીજોના સંયોગથી થાય છે. એટલે તે માટે હવે વધુ લખવાની જરૂર નથી.

દેશી બનાવટનું ઉમદા કામ.

સ્વદેશોત્પત્તિ હિત ચિંતક ઉદાર વૃત્તિથી સખી દીક્ષના,
પ્રાલબ્ધવાન પુરૂષો અને ભાગ્યવંત ભામિનીઓ મારેજ
ખાસ બનાવી તૈયાર કરવામાં આવે છે.

 કીંમત,—કામની, કારીગીરીની, કઠરવંત કૃપા.

હમારે હાં કોઇપણ જાતના મખમલના કપડાઉપર રંગ બેરંગી હન-
નાજ બારત કાગળી મન પસંદ જાતની ચિત્રાકૃતિમાં ટોપીયો તકીયા

(૭૦) સુમરન એસો ચાહીએ, બાકો ધરીએ ધ્યાન,
સતયુગ ત્રેતાદ્વાપર કળી, ચારે યુગ પરમાન;

ટેંગલ કલોથ, સ્ક્રીપરો, ગાલીચા, છાનપોશ, પ્રણવપટો, વિજ્યપટો વીગેરે ધણીબતની ઉપયોગી અને રાખવા લાયક ચીજો બનાવાય છે. તેમજ દરેક જાતના રંગીન રેશમ ઉપર વિવિધ રંગોના રેશમથી તથા ઉંચી જાતના સોનેરી રૂપેરી સાચા કસબથી હાથમાં રાખવા લાયકતા સુંદર રંગો. (હેન્ડકરચીટ) ટેંગલ કલોથ, વીગેરે ઉપરના ગુણ આહક શોષીત સજ્જનો માટે એક દેશી બનાવટથી હાથનુંજ વણાટ કામ મારા સ્વમતિ અનુમતની કલ્પના શકિતથી ઉયોગી સ્ત્રી કારીગરો પાસે રાજ્ય વૈભવને છાજતી દરેક ચીજો વખત મહેનત અને ખર્ચના વ્યયથી બનાવરાવી મારા માનવંતા કદર દાન આશ્રયદાતા આર્ય મહા શયેતી યાદચીરી લાયકની સેવામાં સુકવાને જે પરિશ્રમ લીધોછે તેને એકવાર મંગાવી મારા ચત્તને સફળ કરશે એવી આશા રાખુ છું આ કામને યુરોપીયન લોકોએ યંત્રો દ્વારા બનાવી તૈયાર કરવા ધણો પરિશ્રમ લઈ સુક્યા છે, પરંતુ તે વ્યર્થ ગયો છે. કારણ કે તેને જાત મહેનતથી હાથે કામ કીધા શિવાયનો બીજો એક સુગમ રસ્તો નથી રાજ્યાશ્રય વિના દેશી કામની ઉત્પત્તિ થતી ધણી અશક્ય છે.

આર્યબાનુ અંબીકાદેવી. પતિ. એચ. બી. શર્મા.

ગાયત્રી સ્વરૂપ દ્વિતીય કથન.

પ્રાચીન મહાત્માઓની માન્યતા અને આધુનિક પુરુષોની માન્યતામાં કિમિંદ બિજતા છે, અને તે શું બિજતા છે તે નિચેના સ્વરૂપ દ્રષ્ટાંતથી જ્ઞાત થવાય છે.

શ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે સત્યમાં, સમજી મારા બ્રાત; (૭૧)
અસત્યને અગણુ કરો, ઝાલો રૂડી વાટ.

ગાયત્રી—એ શું શબ્દ અથવા શું સ્વરૂપ છે તે માટે હાલના પ્રચ્છન્ન ગુપ્ત વિદ્વાન પુરૂષો તેના ઉત્તરમાં દેવી છે. એવું કહેવા તત્પર થાય છે, એટલુંજ નહીં પરંતુ કેટલાએક તો હાં સુધી અપવાદ સ્થાપન કરી કહે છે કે,

જાત્યા શાક્તા દ્વિજાઃ ન શૈવા ન ચ વૈષ્ણવાઃ

યસ્મા લુ પાસતે નિત્યં ગાયત્રી વેદ માતરમ્ ॥ ૧ ॥

ઉપતિથીજ સમસ્ત દ્વિજ વર્ગ શાક્ત છે. શૈવનથી તથા વૈષ્ણવ પણ નથી કારણકે તેઓ નિરંતર વેદમાતૃ એવી ગાયત્રીની ઉપાસના કરેછે. ઉપરનું કથન વાદીઓની સમજ પ્રમાણે ઠીક છે. પરંતુ પ્રતિપક્ષ ત્રદ્ધી તેમાં દોષનું આરોપણ કરાય છે. એ ઉભય પક્ષના સમાધાન અર્થે આ વિષય અતરે પ્રકાશ કરતાં—સુદ્ધ જ્ઞાને નિરર્થકતો ગણા શેજ નહી. વ્યાસ આદિ મહાત્મા પુરૂષોએ તો ઠીક પરંતુ ભગવાન પોતાએ પણ ગાયત્રીનું સ્મરણ, મનન, અને નિદિધ્યાસન પ્રત્યેક દ્વિજનું કર્તવ્ય સમજી આજ્ઞા કરેલીછે. અને કહ્યુંછે કે—ગાયત્રીના પરો મંત્ર ગાયત્રી વિના અન્ય મંત્ર છેજ નહી, એટલુંજ નહિ પણ તેના વિસ્તારનું સ્વરૂપ સમજતાં પણ આપણને પ્રાપ્ત થાયછે કે વેદ જેવી ઉત્તમો તમ વિદ્યા કે જે શ્રીમુખથી જન્મ થયેલીછે તેમાં પણ નવુંજ કથન વ્ર્તી સન્મુખ થાય છે ગાયત્રી—એક છંદનું નામ છે. તેને ગુર્જરભાષા છંદ કહે છે. અને ગિર્વાણ ભાષા વૃત નામથી સંબોધે છે.

ગાયત્રી ત્રિંષ્ટુપ્ જમત્યનુષ્ટુપ્ પઙ્કત્યા સહવૃહ ત્યુગ્નિક
કુકપ્શ્ચીર્મિઃ સમન્તુત્વા ॥ ઇતિવેદા :

ગાયત્રી ત્રિંષ્ટુપ્ જમતી, અનુષ્ટુપ્ પંક્તિ, ઉગ્નિક, કુકપ્, પશ્ચી.

(૭૨) સંકટ સહજ હોયપણ, સત્ય વિનાશ ન થાય
જરૂર પણેથી જાણજો, સ્વર્ગે રહેજ જવાય.

ધૃત્યાદિ છંદો (વૃત્તો) નાં અભિધાન વેદમાં પ્રસિદ્ધ છે. આ શિવાય અન્યવૃત્તો વૃતરત્નાકરાદિ વિવિધ ગ્રંથોમાં બહુ પ્રકારે પ્રસિદ્ધ છે. જેનું અત્રે વિસ્તાર કરવા પ્રયોજન નથી કારણ વેદો પતિપદના ગાયનમાં બહુધા ઉક્ત છંદો વિશેષ પણે વપરાય છે.

ભગવદ્ગીતામાં શ્રી કૃષ્ણે રવિમુખે કહ્યું છે કે “ગાયત્રી છંદ સામહ” છંદો માત્રમાં ગાયત્રી નામનો છંદ હું છું. હવે પ્રશ્ન ઉદભવે છે કે રતવન ઉપાસના આદિતું જે કથન શ્રવણ થાય છે તે રતવ; ગાયત્રીતું ? વાછંદતું ? તેનો ઉત્તર એજ કે ગાયત્રીતું એ ગાયત્રી કંઈ ત્રિપદાંકે ? ચતુષ્પદા ? ઉત્તરમાં એ ઉભયજ છે. પરંતુ છંદોગ્ય તથા સ્વદ્યારણ્યકોપતિપદ્ધતિ તેનું ચતુષ્પદા રૂપેજ ગાન થયું છે.

ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य

धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॐ

तस्य पादः—ॐ भूर्भु वः स्वः । तत् । सवितुः । वरेण्यम् ।
भर्गः । देवः । स्य । धीमहि । धियः । यः । नः । प्रचोदयात् । ॐ ॥

ॐ } अ—વિરાટ અગ્નિ અને વિશ્વાદિ
          } ઉ—હિરણ્યગર્ભ, વાયુ અને તેજસાદિ.
          } મ—ઇશ્વર, આદિત્ય અને પ્રજાદિ.

મૂ—(ભુરિતિ વૈપ્રાણઃ) જે સમસ્ત સૃષ્ટિના જીવનનો આધાર છે.
મુવઃ—(ભુવરિતિવાનઃ) જેના સંગથી સમસ્ત દુઃખથી રહિત થવાય છે.
સ્વઃ—(સ્વરિતિવ્યાનઃ) જે નાનાવિશ્વ જગતમાં વ્યાપક, સર્વને ધારણકર્તા છે.

તત્—તેના સવિતું—સધર્મા પદાર્થોને ઉત્પન્ન કરનાર એવા જે સૂર્ય.

સાથે સસજ આવશે, ગાનો ગારા મિત્ર; (૭૩)
પ્રસન્ન કરો પરમેશને, સત્યેરહી પવિત્ર.

ચરેણ્યમ્—ઉત્તમ મર્ગઃ—તેજનુ દેવસ્ય જે દિવ્ય ગુણ્ય યુક્ત.
સમસ્ત સુખોને આપનાર અને જેની પ્રાપ્તિથી સર્વ પ્રકારની ઇચ્છા
ફળી જૂત થાય છે. તે પરમાત્માનું ઘીમહિ—ધ્યાન કરીએ છીએ
ધિયઃ બુદ્ધિને, યઃ જે નઃ અમારી પ્રત્યોદયાત્—ધર્મ અર્થ કામ
અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થોમાં પ્રેરે છે.

સ્ફુટાર્થ—સધના પદાર્થોને ઉત્પન્ન કરનાર પ્રકાશનાન એવા જે સૂર્ય
(પરમાત્મા) તેના ઉત્તમ તેજનું અમો ધ્યાન કરીએ છીએ જે તેજ
(સૂર્ય વ બિન્નપ્રકાશીત પરમાત્મા) અમારી બુદ્ધિને ધર્મ અર્થ કામ
અને મોક્ષમાં પ્રેરે છે અર્થાત એ ચતુર્વિધ પુરુષાર્થોમાં યથા યોગ્ય
વિન્ય મેળવી શકાય એવાં સ્ફુટણોનું સામર્થ્ય અર્પે છે. આટલા વિસ્તર-
રથી હવે વાદીની શંકાનું સેહેજ નિર્ણય સ્વરૂપ સિદ્ધ થાય છે કારણ
કે આમાં ગાયત્રી તે દેવી છે એવું કથન ક્યાંય થઇ શકતું નથી વળી
દ્રષ્ટાન્તથી જોઇશુ કે કવચિત જુજંગી ત્રિજંગી ઇન્દ્રનાદિ વૃત્તથી પર-
માત્માની સ્તુતિ કરી તેથી તે વૃત્તની સ્તુતિ કરી શક્તિ નથી તેથી
આ સ્થળે પણ ગાયત્રી શબ્દ ઇકારાન્ત સૂચક હોઇને દેવીની સ્તુતિવા
વૃત્તની સ્તુતિ કહી શકાશે નહિ પરંતુ તદન્તરે રિચત પ્રકાશની સ્તુતિ
સૂચક એ વૃત્ત છે જેનું વ્યાખ્યાન અન્ય પ્રસંગે પ્રકાશ કરીશ, એટ-
લુંજ નહી પણ હંદગત યઃ શબ્દ (જે તેજ સ્વરૂપ પરમાત્મા પર-
બ્રહ્મ) થી પુલિંગ નિર્દોષકર્મો તેથી દેવી અર્થાત્ સ્ત્રિ લિંગ કવચિદપિ
ધટી શકતો નથી.

આ ઉત્તમ તેજ તે શું છે એ સ્વાભાવિક પ્રશ્ન આશ્ચર્યાવૃત્ત
જીવોને ઉત્પન્ન થવો સંભવિત છે; અને તે એ રીતે કે આ તેજ તે

(૭૪) સમરો ઉઠી સવારમાં, સવિતાતુ શુભનામ;
કનીષ્ઠ કુમતિ કાપશે, સરશે અર્થ તગામ,

શીવ છે ? કે વિષ્ણુ છે ? વા નપુશકલિંગે બોલાતું એવું નિરાકાર
બ્રહ્મ છે ? ઉત્તર માત્ર શક્તિનો નિર્ણય થઈ જવામાં જ છે. તો હવે
માત્ર શિવ-વિષ્ણુ-અને બ્રહ્મ અર્થે શેષ કર્તવ્ય છે સાં આપણે આ-
દિલ રદ્યના વસંત તલિકાટત તરફ દ્રષ્ટી કરીશું.

ध्येयसदा सावितृ मण्डल मध्यवर्ति
नारायण सरसिजामन साक्षि विष्टः
केयुरवान्मकर कुण्डल वान्किरीटी
हारी हिरण्मय वपुर्धृत शंख चक्रः ॥

શ્રી સૂર્ય મંડળના મધ્યમાં વર્તમાન કમળ આસન ઉપર સ્થિત થ-
યેલા બાહ્યબંધવાળા મકરાકૃત કુંડલવાળા, મુકુટવાળા, હારાવળીને ધારણ
કરનારા સુવર્ણમય શરીરવાળા તથા શંખ ચક્રાદિ જોણે ધારણ કરેલાં છે,
એવા શ્રી નારાયણ સદા ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે એજ રીતે એજ પર
બ્રહ્મ નારાયણને અન્ય સ્થળે અન્ય સ્વરૂપે વર્ણવેલા છે જુઓ,—
शुक्लांबरधरंदेवं शशिवर्णं चतुर्भुजं शुक्ल वस्त्रधारी चतुर्भुजं
જોને અને જોની કાન્તિ શશિ સદ્રશ છે એના નારાયણ સદા ધ્યાન
કરવા યોગ્ય છે, વળી અન્ય સ્થળે “મેઘવર્ણ શુભાંગ” એમ બહુ
વિધ પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલી છે પરંતુ આ સ્થળે એ પરમાત્મા પરબ્રહ્મનું
સુવર્ણમય સ્વરૂપ છે એ વિષે શ્રીકૃષ્ણે ગીતામાં અનુષ્ટુપ છંદમાં કહ્યું છે કે

यदादित्य गतं तेजो । जमदग्ना सयतेऽखिलं

यच्चन्द्रमसिय चाग्नी तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥ ૧૧

સૂર્યમાં રહેલું જે તેજ સમસ્ત જગતને પ્રકાશમાન કરે છે અને
જે ચંદ્રમાં રહેલું તેજ છે અને જે અગ્નિને વિષે પણ રહેલું છે તે તેજ

સર્વ વંતુ ॥ શોધથી, મહે માત્ર જે સાર; (૭૫)

પડિત તેને સૌ કહો, જાણો અન્ય ગમાર,

ગાંજ છે આથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે તે તેજ પરબ્રહ્માનું છે વિષે-
પમાં શ્રુતિ પણ કહે છે કે

यपेषाऽन्तरादित्ये हिरण्यमय पुरुषो दृश्यते हिरण्मय स्मश्रु-
हिरण्मयकेश आ प्रणखात्सर्वपवसुवर्णः तस्य कप्यास पुण्ड-
रीकामिवाक्षिणीति तस्योदितिनाम सप्प सर्वेभ्यः उदित उदेति
सर्वेभ्य पाप्मभ्यो यएव वेदः ॥

જે આદિત્યમાં હિરણ્યમય પુરુષ દ્રશ્યમાન થાય છે. સુવર્ણમય
સ્મશ્રુનાલા હિરણ્યમય કેશવાળા, નખથી આરમ્ભિત મરતક પર્યંત જે સર્વ
સુવર્ણ મય છે. જેનાં પ્રકુલિત કમળ સરખાં નેત્રો છે. જેતુ સર્વોપર
નામ છે. તે આ સર્વનું અંધત્વ વિનાશ કરવા અર્થ ઉદય પામ્યા છે.

જે પ્રકારે જે તેજ સાક્ષાત્ પરબ્રહ્માનું કથન કરે છે. અન્યમાં જે દ્રષ્ટી
કરતાં આપણે જોય થયું કે “કપ્યાસ પુણ્ડરીકનનય :”
આશ્રુતિથી વિષ્ણુ પરમાત્માનું સ્તવન સૂચન છે. એવી શંકા કરવી
નહી વિષ્ણુ એજ સમિચ્છાનંદ પરમાત્મા શ્રી સૂર્યાન્તર્ગત રહેલા છે
જોટલુજ નહીં કિન્તુ કૃષ્ણ સ્વરૂપે વહે છે કે પ્રભાસ્મિ શશિ
સૂર્યયો” સૂર્ય ચંદ્રની પ્રભા (તેજ) હું છું. આટલા થયેલા વિવરણ-
થી સહેજ જ્ઞાત થવાયુ હશે કે ગાયત્રી મંત્રથી સ્વતઃ સૂર્યનું નહીં
પરંતુ તદ્દગરથ તેજનુજ ધ્યાન પ્રયોધાયું છે. અને તેજ કર્તૃત્વ છે
ત્યારે સૂર્ય ચંદ્ર એ શુ? એ શંકાનું પણ એવું સમાધાન છે કે સ્વામિ
સેવક જાવ સદૃશ સૂર્યચંદ્ર અને પરમાત્માનો સંબંધ છે, અર્થાત શ્રુતિ-
વેદ છે તેમ સૂર્યચંદ્ર એ પરમાત્માના આગ્રાંકિત સેવકો છે.

“यतस्यैवाक्षरस्य प्रशाशने गार्गी सूर्यचन्द्रमसौ विभृतौतिष्ठतः”

(૭૬) ગાયામાં મરતી વખત, મન નવ રહે લગાર;
તેમાંટે કરતાતણું, કરવું રટણ અપાર.

હે ગાર્ગિ ? આ અક્ષર બ્રહ્મ એવા પરમાત્માની આત્મામાં આ
સૂર્યચન્દ્ર નિરંતર ઉભા રહેછે. ક્ષતિ.--(માંગરોલ ધર્મપ્રકાશ.)

રાગ કટ્યાણુ—ધૃપદ ચોતાલ.

તેરોહી ધ્યાન ધરત બ્રહ્મા શિવ વ્યાસ પાર નારદ મુનિ;
સનકાદિક, શેષ સુરેષ રટત રહત નિશિ યાસર.
ચન્દ્ર સૂર્ય ઓર તારાગણ, ધરા મેર પથુ પક્ષી;
જલ થલ કે અગમ નિયમ, ગુણ કહત રહત નારી નર.
તૂ હીનાનાથ દયાળુ ભવપોશક વિશ્વગમર;
“માધવ” કો મુખ સંપત્તિ દીજે, જય હરદેવ જય બલદેવ નિરાકર.

પ્રભુ પ્રાર્થના—ભેરવી ગજલ.

હરજગદ મૌજુદહે, પણુ વહનજર આતા નહીં;
યોગ સાધન કે વિના, ઉસકો કેમ પાતા નહીં.
મરને ઓર જીનેકે બંધન, સે બાહીર વહ હે સદા.
ઉસકા કોઇ જીજ બેટા. ઓર પિતા માતા નહીં.
ગાન વિદ્યા સે મર કુછ, લાભ હે મહે નજર;
ફિર જગત સ્વામિકે તુ, ગુણુવાદ કયોં માતા નહીં.
જો જગત કર્તા કો મનસે આજા હે પાવતા;
કોઇ બી દુઃખ દર્દ ઉસકો શકલ દિખાતા નહીં.
રાસ્તી કો જીસને છોડા, કમરખીકી ધંખતિયાર;
મંજીસે મકસૂદ તકકરકા કદમ જતા નહીં.
મુસ્તહક કે હક દયા લેને કો આદત જીસને કી;

માલા બનાઈનેકાષ્ટકી, ખીચમે ડાલા સૂત; (૭૭)

માલા ખીચારી કયા કરે, જપનેવાલા કપૂત,

કોન હે ને પેચોતાંવે ગમસે ધજરાતા નહીં.

હે સમજ જિનકો, વહ ઉનકો જાનતેહે કમ સગજ:

ને યહ કહતેહે કોઇ કમ્મોં કા ફલ દાતા નહીં.

કુછ ભી પરઉપકારમે હોતી નહી તુજસે મદદ;

હૈંદ્ર અપને દિલ મેં ભી તૂ "ઉરદ્" શરમાતા નહીં

જેણે મનુષ્ય જન્મ ધરી પોતાની છાંદગીમાં લોક વખણે તેવું
એકોગણુ કાર્ય કર્યું નથી, તે માણસ બલકે, હજારો વર્ષ છે,
પણ તેનું સર્વ આયુષ્ય વ્યર્થ છે, અર્થાત એજેજ ગયુછે, પરંતુ ધન્ય
છે તેને કે જેણે થોડા દીવસમાંજ પુણ્ય સત્કાર્યો કરી અચળ કીર્તી
મેળવીછે, તે બાબે એક દિવસ છેવે પણ તે અમરજીએ.

અરે? પણ હું કાણુ? ક્યાંથી આવ્યો છું? ક્યાં જઇશ? મારે કોને
જાણખબો જ્ઞેઈએ? મને કોને શરણે જવાથી અભય પદ પ્રાપ્ત થશે,
મને કીયા પ્રકારનું વર્તન દિતાવહ થશે, વીગેરે બાજતોનો વિચાર
કરેક માણસને થતો હોયતો પોતાના સ્વદેશની અને સ્વધર્મની
ઉન્નતિ થયા સિવાય કદિપણુ રહેજ નહી. શી૦ શરમા.

પ્રણવ ૐ પ્રસ્તાર AUM.

जपात् सिद्धि जपात् सिद्धि जपात् सिद्धि पुनः पुनः ॥

ઉપરનું મહાવાક્ય જપતુંજ પ્રાધાન્ય પણ પુનઃ પુનઃ કથન કરેછે
અને જપથીજ સિદ્ધિ અર્થાત મોક્ષ મળે છે એવો હેતુ દર્શાવેછે. અને
સમસ્ત કર્મ કાંડ અને ઉપાસનાનું તારમ્ય જપમાંજ સંસ્થિત કરી
તેના ગૃહણુ અર્થે ઉચ્ચનાદથી એજ હેતુનું અધિકાધિક સમર્થન કરી
તત્ જપ ગત સિદ્ધિનું શ્રેષ્ઠતર મહાત્મ્ય કથી પ્રગોષે છે હવે આ રથજે

(૬૮) પ્રીતિ રૂપી પાત્ર તો, પ્રવીણથી પીવાય;

ખર આગળ સાકર ધરે, ખાતાં તે ગત થાય.

પ્રશ્ન એજ ઉદ્ભવેછે કે, કયા મંત્રના જપનું અહણુ છે. એજ પ્રાથ-
મિક સ્પષ્ટ થવાની આવશ્યકતા છે. શાસ્ત્રગત મંત્રો બિન્ન બિન્ન દેવો
તથા કાર્ય, કારણ પરસ્પરે બિન્ન બિન્ન મંત્રો યોગ્યતા છે.

સકાગ અને નિષ્કાગ અર્થે પણ પ્રત્યેકદૈવ નિમિત્ત મંત્ર પણ
વિવિધ પ્રકારનાછે કિન્તુ તે સર્વનું આ સ્થળે અહણુ નથી અતરેતો માત્ર
મોક્ષના હેતુ જૂત અને અનાદિ સર્વ ગાન્ય વેદના મંત્રની ઉપાસનાનું
બોધન છે અને તેને આપણે મંત્રનું અભિધાન પ્રબોધિ પ્રણવનેજ
ઠહી શકીશું કે જેની નિશ્ચયતા માટે ભગવદ્ગીતાના સાતમા અ-
ધ્યાયમાં શ્રી કૃષ્ણ પોતેજ કહેછે કે, “ **પ્રણવ સર્વ વેદેષુ શબ્દસ્થો
પૂરુષં નૃણાં** ” આ વાક્ય ઉપરાંત અન્ય કોના વિશેષ પ્રયોજનને
અવકાશ છે. અને તેથીજ આ મંત્ર (પ્રણવ) થી અન્યોત્તમ મંત્ર
મોક્ષ અર્પણ સર્વદા સર્વથા અ સમર્થજ છે.

જે પ્રમાણે મંત્રોનું બિન્નત્વ છે તદ્વત તેઓના ઉચ્ચારણમાં એ ભેદનું
કથન છે. સિદ્ધિનો આધાર વિશેષ રીતે ઉચ્ચારણ ઉપર પણ રહેતો
જણાય છે. તેથી એ સંકાનું સમાધાન પણ અત્રજ આપવાનું પ્રયો-
જન છે. સ્વરોચ્ચારણના ભેદમાં ઉદાત અનુદાત સ્વરિત-પ્લુત-
પ્લુતતમ-પ્લુતતર આદિ આગાં કેવા સ્વરનું ઉચ્ચારણ આ મંત્ર અર્થે
ઉત્તમ છે તે અર્થે શ્રી મદ્ બ્રહ્મવિદ્યોપનિષદ્ તરફ દ્રષ્ટી ગમનના
શ્રમને અંતે પ્લુતતરની આજ્ઞાનો નિઃશંકય સ્વિકાર થાય છે.

આ પ્રણવ ૐ નું સ્પષ્ટિકરણ ઉક્ત ઉપનિષદ બિન્નપ્રકારે કથન કરે
છે, તથા અન્ય ઉપનિષદોમાં વિવિધ પ્રકારનું સ્પષ્ટિકરણ વિવિધ પ્રકારે
પ્રબોધેલું છે. કિન્તુ સર્વનું તાપ્તર્ય વિવિધ પ્રકારે નથી. તેથી સ્વસ્થ

જેને જેશું પ્રીત છે, તે તેનાપર ધાય; (૭૬)

લોહ ચમકે દેખી ચળે, ચક્રાર અગ્નિ ખાય.

માં આ રથજે વિસ્તારતાં પ્રણવ ત્રણ ગાત્રાથી સમગ્રન્ધિત થયાનું સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે. અને તે દરેક ગાત્રાના સામર્થ્યનું કથન કરતાં અ કાર એ રૂપેદ, ગાર્દરપત્ય, પ્રટ્ટી અને બ્રહ્માજે, ડ કાર એ યજુ-વેદ, અન્તરિક્ષ દ્વક્ષિણગ્નિ, અને વિષ્ણુ છે; અને મ કાર એ શામ-વેદ સ્વર્ગ, આહવનિય, અને મહેશ્વરજે; સમસ્ત વ્યક્તિ પ્રણવથી પરિવેષિત છે. અને પ્રણવ સર્વ વ્યક્તિથી પરિવેષિત છે. એટલે પ્રણવ નું અસ્તિત્વ સમસ્ત વ્યક્તિને વિષે નાદ રૂપેસ્થિત છે, આ પ્રણવ ઓં નાનામ્ય બ્રહ્માનુ નૈરંતર્ય એકાગ્રતાવડે ચિન્તન કરે છે, તેજ પ-રિણામે મોક્ષાવસ્થા ભોગવવાનું સામર્થ્ય સમ્પાદન કરે છે.

પ્રણવો હ્યપરબ્રહ્મ પ્રણવપરઃ સ્મૃતઃ ॥

અપ્રવોડ નન્તરોડ વાહ્યોડ નપરઃ પ્રણવોડ વ્યયઃ ॥

શ્રી૦ માં૦ ડ૦ અ૦ પ્ર ૧ શ્લો ૨૬

પ્રણવજ અપર બ્રહ્મ છે; અને પ્રણવ પરબ્રહ્મજે. પ્રણવ અપૂર્વ અબ્રહ્મ અનપર ને અવ્યય છે. અર્થાત્ પ્રણવનુજ શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસન તથા તેનોજ જાપ સર્વદા સમસ્ત આર્ય વેદાનું કુલ મનુષ્યોને કર્તવ્ય છે. (ધર્મ પ્રકાશ)

ધનાસરી ધૂપદ—ચોતાલ.

તેરે નાગ **AUM** ઓં કાર, કોન પાય સકે પાર.

મહા મુનીશ મયે હાર, ગાય ગાય ધાય ધાય

તેરે.

સત્ સિત્ આનંદ સ્વરૂપ, વિના રંગ રહિત રૂપ.

તૂ અનૂપ જગત ભૂત, નિઝાકાર નિર્વિકાર

તેરે.

(૮૦) ચક્રો ચિત્ત ચિન્તન કરે, જાનુનો પ્રકાશ;
જાપ જાળી જાનુ તણો, ધ્રુવ ધાય ઉદાસ.

અજર અગર અગય રવયંચલ, અખંડ અક્ષય શુદ્ધ.

પ્રુદ્ધ મંગલ મય, તૂ અપાર તૂ અપાર તેરો.

તુ અછેદ તૂ અછેદ, સર્વ શાસ્ત્ર કહતવેદ,

નવસસિંહ કહે પૂઞર, કોન કહી સકે વિસ્તાર. તેરો.

પટવૃત્તિ—શુદ્ધજ્ઞાન અને અજ્ઞાનતા વચ્ચેનું અંતર.

AUM.

AUM.

પટવૃત્તિ પટ શું વૃત્તિ શુ અને તે કોના સંબંધમાં ?

પટ એટલે પડો, આડુ રહેલું અનીરાય રૂપવચ્ચ અહીં સદ્ગુરના પ્રસાદગળથી શિષ્ય પોતાનો સ્થિતિમાં મહા વિવક્ષણો ફેરફાર કરી શકે છે. વચમાં કાળનો પટ મહાન વિકટ અને લાંબો છે. તથા તે કાળની ગાયાનો પટ જ્ઞાનોદયે ખુલ્લો જાય છે. શાથી ? માત્ર ૐ કારની દીક્ષાથી એ ૐ કારની આસપાસના સુદ્ધ મિંદુઓ તથા દીર્ઘ મિંદુઓ રૂપી સૂર્યો એમ સૂચવે છે કે સૂર્યો અને તદ્દીન શ્રુષ્ટીઓ તમામ એ આદિચ્છલ મહા શબ્દ નાદયાને સરોદને આધારે ઉત્પન્ન થાય છે, સ્થિતિ પામે છે તેમ લય પામે છે, જે કાંધ પારી શકીએ જે કાંધ કહી શકીએ, જે કાંધ માની શકીએ, અને જે કાંધ અનુ જાતી શકીએ તેનું સર્વસ્વ એ પરમાત્મારૂપ ૐ છે જ

ૐ તત્સદિતિ નિર્દોષો બહ્યણસ્ત્રિવિધં: સ્મૃત: (ગીતા)

સાહિત્ય સંગિત કળા વિહિન, સાક્ષાત્ક્રમણુ: પુત્ર વિશાળ હીન: ॥ (૮૧)
તુષ્ટાં નાદત્રપિ છવમાનસ્ત મ્હગ્ન ઘેયં પરમં પશુનામ્ ॥

આ વચનના સૂક્ષ્મ અર્થનું વિવરણ કરવામાં શ્રી શંકરે આખું તત્વ સમજાવ્યું છે, એ વાત અદૈત વેદાન્તના અભ્યાસકોને નવી નથી. પરંતુ અત્રેના પ્રસંગમાં એ વિચાર કેવે પ્રકારે પ્રવૃત્ત થઈ વિસ્તાર પામે છે તે આપણે આપણી બુદ્ધિના સાર જોઈશું. ઔ કારનો અર્થ વિસ્તાર આર્ષ તત્વ જ્ઞાનના મંથોમાં એટલો બધો છે કે તે આ નહાના સરખા ઉદ્દગારના વિવેચનમાં ચર્ચા શકાય એમ નથી છતાં ઉપનિષદમાંના એક પ્રસંગને આપણે વિચારીશુંતો એ પ્રણવને ગદિગા કાંઈક અંશે જોઈ શકીશું.

યમરાજે નચિકેતાને આપેલા ત્રીજા વરદાનના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કહ્યું છે કે, સર્વે વેદા યત્યદમામન્તિ તપાસિ સર્વાણિ ચ ચક્ષુદન્તિ ॥ ચક્ષુઃશ્રુન્તો બ્રહ્મચર્ય ચરન્તિ તસેપદં સંબ્રહેણ પ્રબ્રહ્મિયોમિત્સના દત્તિ ॥ તેમજ યો વેદાદૌ સ્વરઃ પ્રોક્તો વેદાન્તે ચ પ્રસિદ્ધિતઃ ॥ ઇમાદિથી તથા ગાયત્રી તદ્યાદિમાં જણાવ્યા પ્રમાણે તુરીય પ્રણવ-તીત કેવલ બ્રહ્મમાંથી અર્ધગિંદુરૂપ પ્રકૃતિ ઉત્પન્ન થયો, અને તેમાંથી રજો ગુણ સમ્પન્ન શુક્લવર્ણ અ કાર ઉત્પન્ન થયો અને તેમાંથી સત્વ ગુણયુક્ત કૃષ્ણવર્ણ ઉ કાર ઉત્પન્ન થયા પછી તેમાંથી તમો ગુણ સહ રક્તવર્ણ મ કાર ઉત્પન્ન થયો, શિક્ષા મંથોમાંથી પણ ઔ કારની પ્ર-વૃત્તિ એજ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે, એ પ્રણવમાંથી પછી વ્યહતિઓ વ્યાહતિમાંથી ગાયત્રી, તેમાંથી સાવિત્રી, સાવિત્રીમાંથી સરસ્વતી, સરસ્વતીમાંથી વેદ, વેદમાંથી બ્રહ્મા, અને બ્રહ્મામાંથી લોકો ત્પત્તિ એવોક્રમ સ્પષ્ટ બતાવ્યો છે, ભુતિપણુ સાક્ષી પુરેછે કે, ઔ હત્યેતદ્વમે ડજાયત ॥ બાળ્યમાં સવિસ્તર સ્પષ્ટિકરણુ જ્ઞાન શિરોમણી શ્રી શંકરે

(૮૨) પાગ, રાગ, ને પારખુ, નાદી, ને વળી ન્યાય;
તરવું, તાંતરવુંને તસ્કરવું એ આઠે આપ કળાય,

કયું છે તે વિસ્તાર બયથી નહીં વિચારતાં પ્રણવનો અધિકાર નિર્ણય
આટલાથીજ કરીને વિરામતાં ગુપ્તનાદ શબ્દ એ વિષય ઉપર ઉતરીશું
કે જે પૂર્ણ બ્રહ્મનું પરમ શુદ્ધ ઉચ્ચસ્વરૂપ છે આપણો શબ્દ બ્રહ્મ
અથવા પાશ્ચાત્ય પુરાણ જાવનામાંનો **LOGOS** એ ઉપર જે
વિચારવું જોઈએ તે હજી શાસ્ત્ર વાદી જમાનાને બધું બાકીજ રહ્યું છે.
એમ કહેવામાં લેશ પણ બાધ નથી. જેમ પ્લીકસ નામના એક
વિચારકે નાદ્યાને સરોદની સર્વે મૂલતા ઉપર સારીપેટે આગળ વધીને
તપાસ ચલાવી છે. સારે વિચારવાનું એ છે કે આપણા કવિઓની કલ્પના
દીનાપ્રસાદ રૂપ મંગેલાં કાવ્ય અને બ્રહ્મવિલાસનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ નાદ, એ
એમાં વિશેષ શુદ્ધ ઉચ્ચત્વનું સ્વરૂપ શું ? એ ઉપર વિચાર કરતાં
જણાય છે કે નાદ અથવા શબ્દ બ્રહ્મ અને કલ્પના તરંગાદિજન્ય કાવ્ય
એમાં મહદંતર છે. શારદાચિલક માં જણવ્યા પ્રમાણે સશ્ચિદાનન્દ
ચિમવાત્સકલાત્પરમેશ્વરાત્ ॥ આસીઞ્છક્રિસ્તોજા દસ્તરસ્માદ્
ચિંદુ સમુદ્ભવઃ ॥ સત્ત્વઃ શ્રુતિ સંપન્નઃ શબ્દબદ્ધા મવત્તરમ્ ॥ તેમજ
નાદવાદિરપરા : એ જૈમુનિય સૂત્રપર વિવેચન કરતાં શ્રી શંકર સ્વામી
કહેછે કે નાદજ સદ્ગી માત્રના સ્વરૂપનું બીજ છે, સામવેદીય છા-
ન્દોએપનિષદ્માં એજ નાદ પરથી ગાનનો ઉદ્ભવવિચાર બહુ સુદ્ધ
રીતે વિચાર્યો છે તદૈડ સૌ કૃષ્ણતમદ્વષ સામઃ સ્વરઃ ॥ ઇત્યાદિ,
તેમજ ગીતામાં પરમાત્મા ઋગ્વેદને પોતાનું સ્વરૂપ નહીં કહેતાં
વેદાનાં સામવેદોઃ હમ્ એમ શા માટે કહેછે, આ ઉપરથી સુર
વાંચકોને નિશ્ચય થયો હશે કે જગતમાં સર્વથી પહેલો સરોદ અવાજ
નાદ યાને શબ્દ ઓં કારજ છે તથા જે સામવેદમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા

સ્નેહ સહીત જાણ્યો નહી, પડી તેને મુખ ધુળ,

ઉપવેદ તરીકે ગાંધર્વવેદ્યાને આર્ય સંગીતકળા તરીકે ખ્યાતી પામેલા
જો મુલ હુતરના ઉમદા વિષય ઉપર કંઇક વિચાર કરીશું.

સંગીતકળા (તલેસમાત) ગુપ્ત શક્તિ છે.

ગાયન તેની બેદી શક્તિ અને તેના જુદા જુદા રંગોથી મનુ-
ષ્યના મન ઉપર અજાણેગરીતે જુદી જુદી અસરો થાય છે.

ગાયનની કરામતી શક્તિથી મનુષ્યના મન ઉપર જે લોગણી થાય છે, તે ગાયનની આંદર સમાયેલી મતલબને લીધે નહીં; પરંતુ ગાયનનો સરોદ જે સુરોથી યતેસો હોય છે, તે સુરોને લીધેજ તે અસર થાય છે ગાયનનો હુતર આખી આલમમાં ફરતી ભોગવતા દરેક હુતરો કરતાં-વધારે મુશ્કેલી છે, સધળાંઓથી એ હુતર સંપૂર્ણ રીતે સમ્યાદન થઈ શકતો નથી-એક યુવાન હુશિયાર જાનુયાર મરદ જી. એ. એમ. એ. બેરીસ્ટર-ડૉક્ટર-હેડેમિસ્ટ્રેસ-મીડવાઈફ વીગેરે યની શકશે પરંતુ કેટલીક ખાસ ખુખીઓ, કે જે ગાયન કરવા માટે અવશ્ય જરૂરી છે. તે જે તેનામાં નહી હોયતો, કદી-પણ તે પ્રોફેસર-ઓફ મ્યુઝીક યતનાર નથી સુદીની આંદર એક નહી પરંતુ અનેક રંગ રૂપે ગાયન. દરેક સ્ત્રીજમાં અને દરેક ઠેકાણે હ-રતી ભોગવે છે, સુધરેલી દુનીયાના વતન દારોથી તે આફ્રિકાના જંગલીઓમાં પણ એ આસમાની હુતર મોખુદ છે, પક્ષીઓ અને જનવરો કે જેઓ બોલવાની શક્તિ ધરાવતાં નથી. તેઓ પણ ગાય-નથી ખુશ થવાની સમજ શક્તિ ધરાવે છે, એ બિના ઘણી પ્રકારે સાખીત થઈ ચૂકી છે, ફરકમાત્ર એટલોજ કે, માણસને બોલવાની

(૮૪) ઇશ્વર જગ પેદાકરે, માટે જગનો તાત;
પુરુષ પ્રજા પેદાકરે, તાત પણે પ્રખ્યાત.

શક્તિ હોવાથી ગાંધ શકે છે. ત્યારે જનવરો વાચા વગર પણ ગા-
યનો સરોદ સાંભળી તેની ખૂબી પીછાની શકે છે, એ સરોદ સાંભ-
ળવાની અને તેને પીછાનવાની શક્તિ, દરેક જનવરના મગજના
પ્રમાણ પ્રમાણે, તેમનામાં ખીલેલી રહેછે, સર્પ, હરણ, ઘોડો, વાનર,
તેમજ, ગરુડ-ખુલ ખુલ, પોપટ-મેનાં, વીગેરે અને છેવટે દરિયામાં
વસતાં પણ ધણાંક પ્રાણીઓ સંગીત સરોદથી આનંદ મેળવતાં
માલમ પડ્યાં છે.

સરોદયાને અવાજ દરેક મનુષ્યની આંતરને હેરાન અને હેરાત
કરે છે, બહુ બારીક અને ક્ષિપ્ર વિચારથી તપાસ કરી જોઈશું તો
આપણને ખાતરી થશે, કે અવાજની અરકતથીજ આસુર્યની હસ્તી છે.

અને એ અવાજના એકજ ધડાકાથી કોઈ દાહાડો આ જગ-
ત ફના થશે, અને એ રીતે જોતાં સરોદની કરામત ખચીત ભેદ
ભરી છે, અવાજની ખૂબીઓ ઉપર યુરોપના વિદ્વાનોએ ગંધ સદીમાં
જેજે શોધ જોળ ચલાવી છે, તેનાં પરિણામ આપણી સામે રજુ
થયાં છે, તે સર્વ પરિણામ જોયા અને તપાસ્યા પછી આપણને
એવા નિશ્ચય ઉપર આવવાની તક મળે છે, કે આર્ય સંગીતનાં અ-
વાજની ગુપ્ત શક્તિ ઉપર યુરોપના વિદ્વાનો શોધ જોળની નજરથી
કંઈપણ ઇસ્ટરો કરી ગયા નથી. જે ગુપ્ત શક્તિઓ વિષે આ
સ્થળે હું કંઈ લખવા ધાર છું, તે જાણત જો કે નવીતો નથીજ
પરંતુ-ગુપ્ત વિદ્યાના અભ્યાસીઓનેજ તે જાણીતી હોવાથી સાદી
અને સાધારણ સમજ શક્તિની નજરે જોનારોને મન તે
એક નવીન ખીના છે, એટલુંજ નહી પણ વખતના ચક્કરમાં

દરેક પ્રાણી માત્રનું જીવન. (૮૫)

પીસાઇ ગયેલી તે મહાભાત ગુપ્ત વિદ્યાના ભેદ બરમોની હકિકત આજે આ કુળવણીના જમાનામાં કુળવાચેલાં મનજેને પણ એક ઉખીયાણા (કહેવત) સમાન તે થઇ પડી છે, એવાત ખરી છે, કે જેમ જેમ ગાણુસ વધારે કુળવણીથી વધારે પ્રવિણ થતું જાય છે તેમ તેમ તે વધારે Natural જનવાને બદલે વધારે અને વધારે artificial જનતું જાય છે.

જગતમાં સર્વથી પહેલો સરોદ યાને અવાજ !

A - U - M
અ - ઉ - મ

AMEN

સંગીતકળાનાં શોખીન અને અભ્યાસી 'આનુઓ ?
તેમજ શ્રદ્ધાસ્થા ?

અખંડ બ્રહ્માંડ જે વખત હસ્તીમાં આવ્યું તેજ વખત તે પોતાની ધરી ઉપર ધ્રુમવા લાગ્યું; અને તેના ધ્રુમવાથી હૈં એવો એક સરોદ તેજપણે પ્રગટ થઇ પ્રકાશીરવો, અને હજી તે સરોદ રાત અને દીવસ ચાલુજ રવો છે હજી તે અવાજ જાંધ પડ્યો નથી, અને કદી-પણ તે જાંધ પડવાનો નથી, બ્રહ્માંડની હસ્તી જ્યાંસુધી ઝલકતી રહેશે ત્યાં સુધી હૈં સર્વ પ્રાણી માત્રનો શિરોમણી અમુસ્મરન, રૂપ એક જીવનાધાર; પ્રાણુદાતા પ્રાણુરક્ષક ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ એ ચારે પદાર્થોની પ્રાપ્તિઓ આપનાર આખી આલમના એક શિર-

(૮૬) માણસ પણ આ સમયમાં, કરે ઇશ્વરી કૃત્ય
તારયંત્રને અગ્નિરથ, જડપણ આણે નિત્ય,

છત્ર પિતાશ્વે અવિચળ અગર પણ પ્રગટેલોજ રહેશે, જ્યારે ધરા
(પૃથ્વી) પોતાની ધરી ઉપર ફરતી બંધ પડશે, જ્યારે જગતમાં
તમામ અંધકાર ફેલાશે, અને સર્વ તરફ નાશ વિનાશ શિવાય કંઈ
પણ રહેશે નહીં ત્યારેજ એ ઓં નો પ્રકાશબંધ પડશે.

જ્યાંસુધી આધરતી પોતાની ધરી ઉપર ફરતી રહેશે અને સૂર્ય
તથા ચંદ્રના પ્રકાશથી તે તપતી અને ઝલકતી રહેશે, ત્યાં સુધી
આ ઓં અવાજ નીકળતોજ રહેશે, એ રીતે સરોદનો પ્રાથમિક અવાજ
બ્રહ્માંડના પ્રગટવા સાથે પ્રથમમાંજ પ્રકાશિત થયોછે જગતમાં સર્વથી
પહેલો સરોદ તેજ હતો જગતની સાથેજ તે પ્રગટ થયોછે, અને
જગતની સાથેજ તે નાશથી પામશે સાધારણ દ્વિલસુષી એજ શિખ-
વે છે શુભ જ્ઞાન એજ કહે છે--અને આજની વિદ્યા પણ એમજ
શીખવે છે, તો આવી ગુપ્ત બોદી શક્તિને ગતુષ્ઠ જન્મ પામી
કંઈપણ સત્યજ્ઞાન પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની પૂર્ણ કૃપા અને પરસ-
નતાથીજ પ્રાપ્ત થવા ભાગ્યવાન બન્યા છતાં તેને જાણવાને જ્ઞે-
વાને જોળખવાને તેમજ હંમેશાં ધ્યાન પુજા ઉપાસના અને સેવન
કરવાને કયો હિનભાગી. ગંદગતિ અજ્ઞાન જે સમજ રહેશે ? તે
સુઘ સહજાતા વાંચક વર્ગની સમજ શક્તિની દ્રષ્ટી સામે તેઓનીજ
વિચાર બુદ્ધિની શીલસુશીના નિશ્ચય માટે તેમનેજ સેવામાં સમા-
ર્પિત કરે છું.

અવાજની ત્રણ ગુપ્ત શક્તિ.

૧. શ્રદ્ધામાં તે આકારને જન્મ આપેછે. ૨. શ્રદ્ધામાં તે તેનું રક્ષણ

જેનામાં જે નહી કળા, કરે તેહનું શું તંત્ર; (૮૭)

અક્ષર શત્રુ શું પડે, પુસ્તક પાતું પત્ર.

કરેછે અને. ૩. શ્રદ્ધામાં તે તેનો નાશ કરેછે, આર્યશાસ્ત્રાનુ મતે અવાજની આ ત્રણ બેદ બરી શક્તિ તેના ત્રણ પેદા કરનાર ત્રણ પ્રતિનીધિ તરીકે મનાય છે. જ એટલે બ્રહ્મા ઉત્પત્તિ શક્તિ અને રજો ગુણછે જ એટલે વિષ્ણુસ્થીતિ (પાળનાર) શક્તિ સત્વ ગુણછે અને મ એટલે મહેશ, લય (નાશ) શક્તિ-તમો ગુણ છે, એ ત્રિગુણાત્મક શક્તિવાળો એક અખંડ બ્રહ્મ હૈં ને નામે પ્રકાશવાન જણાવેતો છે તેજ પેદા કરનાર-પાળનાર- અને મારનાર એવી એ ત્રણ મહા બળવાન અને સમર્થ શક્તિને ધરાવનાર-સતચિત્ આનંદ સ્વરૂપ હમ પરમાત્માને-કોણ? સત્ય પ્રેમે નહીજ સ્વિકારશે? અવાજની આ ત્રણ ગુપ્ત શક્તિ હાલના કરતાં આગલા કાળમાં વધારે જણીતી અને માનીતી હતી, અવાજ નજરે પડતો નથી પણ તે કાને સંભળાય છે, આંખે તેનાં રંગ રૂપ દેખાતાં નથી પણ આધુનિક જમાનાની આગળ વધેલી વિદ્યાએ એ અવાજની ખરી સિકલ અને રંગ રૂપ કેવાં હોય છે તેને આળેહુબંધીતાર “ફોનોગ્રાફ, માઈક્રોફોન,” વીગેરે મુઝરેલાં સાહીત્યોથી આપણી સામે રજુ કરીધો છે.

એકઠીલ પસંદ ગાયનના સરોદથી હવામાં જે કંપારી (Vibrations) થાય છે, અને તેથી જે આકારો બંધાય છે, તે જો કે સાદી નજરે દેખાતા નથી પણ આજે તેના ખરા આકારનાં ચિત્રો મીરીસ હયુજસની રીતે આપણે જોઈ શકીએ છીએ, આવી રીતેથી બંધાતા દરેક આકારો ઘાટ ઘટમમાં સંપૂર્ણ હોય છે, ખારીક તપાસથી માત્રગ પડશે કે તેના ઘાટ જ્યો મેટ્રીકલ’ હોય છે ખરું જોતાં આ જગતમાં જે કંઈ નજરે પડે છે, તે ખારીક નજરે

(૮૮) જેને જે સાધન નહી, તેને તે છે વ્યર્થ;
સુંદર ગાયન બધિરને, શું ઉપજાવે અર્થ.

જેતાં જ્યાં મેત્રીના કાયદા પ્રમાણે તેનું બધારણ માલમ પડે છે, હવામાં થયેલી કંપારીથી જેને આકારો બંધાય છે, તે કાંઈજ નહીં પણ 'જ્યો મૅત્રીકલ' આકારો હોય છે PLATO કહી ગયો છે તે બંધન છે કે 'God Geo metrisēs.

રાગનો ખરો અર્થ જુસ્સો છે, આર્ય સંગીતમાં ૧૬૦૦૦ રાગો કહેલા છે, એ સરવે રાગો એક એકથી જુદા પડે છે, અમર-જો આંખણે ૧૬૦૦૦ રાગો જુદા જુદા માનીએતો આદમીના ૧૬૦૦૦ જુસ્સા હોવા જોઈએ, રૂપીમુનીઓની આ બનાવટ એવી બારીક કારીગરીથી બરપુર છે, કે આજના વખતમાં તો શું, પણ હવે પછીની યોજાઈ પણ આર્ય સંગીત તે કરતાં વધારે ઉમદા સંગીત ઉપજાવે એ અશક્ય છે તમો એ સંગીતને તમારા અધુરા અભ્યાસની નજરે નહીં જુવો, તમે એ સંગીતને ઇંગ્લેન્ડ સંગીતના આજના દમાગ સાથે નહીં સરખાવો માત્ર તમે એટલુંજ સમજીને માનીલ્યો કે આર્ય સંગીત એક ધર્મ છે, આર્ય સંગીત એક આસમાની હુન્નર છે, અને ખીજ સર્વ સંગીત-થી તે પહેલી પંકતીમાં રહેલું આપણને દર્શાવે છે, અવસ્તા અને વેદના જમાનામાં એ વિદ્યા પોતાના પુર જોસમાં ખીસેલી હોવી જોઈએ, કેમકે મંત્ર અને યસ્તના પડવાથી મોટાં મોટાં હકૂતે ખાનો તુટી જતાં હતાં, દેવતાઓની અવકૃપાનાણુદ થતી હતી તથા અ-મુક મંત્ર યસ્ત પડવાથી મનની મુરાદ બર આવતી હતી, એવી ધણીક નોંધો આજે જાણવામાં આવે છે તે જોશક ખરી હોવી જોઈએ, સમજ બ્યારે બંદગી-પ્રાર્થના જેવા જોઈએ તેવા સૂચકમાં

મરણ પરણ ગંગળ સમે, ગાવાં પડતાં-ગીત; (૮૯)

એ માટે સંગીત તણી, જીને જરૂર ખચીત,

થતી હતી, ત્યારે તે સરોદનાં 'વાઇબ્રેશન' એવાં થતાં કે તેનું છેવટ પરીણામ મનમાંનું આવતું હતું-આર્ય સંગીતના ધણાક રાગો, ર-તુના બદલાવાથી હવામાં જે ફેરફાર થાય છે, તે હવાને અનુસરતા બંધાયેલા છે, કુદરત સાથે આર્ય સંગીત હળીમળી કામ કરતું હોય; એમજ લાગે છે, આદમીના મગજમાં જે જે પ્રકારની લાગણી તે પેદા કરે છે તે વિષેનો એક દાખલો તે લખનારનાજ શબ્દોમાં રજુ કરેલું. "Then again Sound has a temper ature of its own the mental impression of Sound Very often becomes the cause of heat Indeed it is well Known that Music has Warming or Cooling I effect. "

સંગીત, સરોદવાને અવાજ એ વિષય એટલો તો અપાર સાગર છે, કે તેનો વધુ વિસ્તાર આ લઘુ પુસ્તકમાં સ્થળસંકોચે વિચરાવવો ધણો કઠીણ છે. જે સુગર રસિક વાંચકોને તેનો સંતોષ જનક સાર મહણ કરવો હોય તેમણે ખાસ કળાવંત યાને આર્ય સંગીત કળા એ નામનું ઉપયોગી અને ઉમદા જાણવા લાયક પુસ્તક તેના પ્રગટ કર્તા. ડૉ. દી. એન પટેલ જી. બી. વી. સી મુખાષ કીર્મતે ૩. ૨ એ. કે જેમની તરફથી આ પુસ્તક મને ભેટ તરીકે મળી આવ્યું છે અને તેમાંના કેટલીક જાણવા લાયક વિષયોની નોંધ અત્રે દાખલ કરતાં તેમના એક અત્યુત્તમ પ્રકારના લેવાયેલા પરિભ્રમને માટે આભારી થાઉં તે જરૂરથી એકવાર મંગાવી વાંચી જોવાને ફરકને અવશ્ય જલામણ કરું. જેથી તેનું તમે કંઈપણ વધુ જ્ઞાન અને માહિતી સારી રીતે મેળવી શકશો.

(૯૦) શરીરે શ્રમ જણાય નહી, જોગન ગમ્મત થાય;
અળખા પણ્ય એ કારણે, દળતાં ગાણુ ગાય,

આર્ય સંગીતકળા સાથે આર્યવાર્ષની બાનુઓ પુર્ય કાળમાં કેટલો નિકટનો સંબંધ અને સ્નેહ ધરાવતી હતી અને આજે તેની તદ્દન અધમાવસ્થા થતી આપણે તેમાં અજ્ઞાનતાથી તેની કેળવણી ની દરકાર નહી રાખ્યાથી કેટલા પછાત પડ્યાછીએ એ જોઈ કોના રદ્યમાં ખેદ ઉત્પન્ન થયા વિના રહેશે તેનો કંઈક ચિતાર પ્રકાશમાં લાવી આજની અધુરી કેળવણીથી અણુ માહિતગાર રહેલા સ્ત્રી સંગીત સાહિત્યના વિરોધીઓ કે જેઓ સ્ત્રી વર્ગને તદ્દન અજ્ઞાન સમજીયા માની તેઓ પોતાની બુદ્ધિની સમાનતામાં ગણવાને હલકા દરજ્જાની હોવાનો નિશ્ચય માને છે. તેમના રદ્ય ચક્ષુઓ સત્ય વિચારોના ન્યાય સીદ્ધાન્તોથી સ્પષ્ટ થતાની સતેજ કરવાનો મુખ્ય હેતુ હોવાથી મારો કંઈક અદ્ય વિચાર આ સ્થળે સુઝવાંચકોની નજર સામે રજુ કરું છું તે ઉપર તેઓ વિવેક અને વિચાર બુદ્ધિની બારીક નજરથી તપાસ કરશે તો અવશ્ય તેમના લક્ષમાં આવ્યા સિવાય રહેશે નહી કે સંગીત કળાએ ખાસ સ્ત્રીઓ માટેનોજ ખાસ ઉપયોગી અને કીર્મતી શાહીત્ય શૃંગારનો વિષય છે અને તેનો તન અને મનની કેળવણી સાથે નો જરૂરનો નિકટ સંબંધ છે. તથા તેનો પ્રચાર સ્ત્રી વર્ગમાં અવશ્ય થવો જોઈએ એમ આપણે ચોક્કસપણે માની શકીશું

સંગીત ખાસ સ્ત્રી કેળવણીનો એક ભાગ છે.

સુઝ બાનુઓ અને સદ્જ્ઞાતા બ્રહ્મસ્થો?

સંગીતયાને ગાયન કળાની કેળવણીનો અભ્યાસ આજના વખતની યુરોપીયન કેળવણીનો એક ભાગ લેખાય છે, આપણા દેશની

વનિતા જો વિદ્યા લણે, સગજો તેનો સાર; (૯૨)

ઉપજો પ્રજા પ્રવિણતો, સુધરે આ સંસાર.

ખાખાઓને અપાતી કેળવણીના એક બાગ તરીકે જોકે, હાલમાં કં-
ન્યા શાળાઓમાં તે દાખલ કરવામાં આવી છે, પણ હજી સુધી એ
કેળવણીની ઉપર સરકારી ફરજિયાતનો છાપ પડેલો નથી, યુરોપ મધ્ય
ધ્રુવેળ સંગીત કેળવણી આજે જોટલી ખિલી રહી છે, તેટલી આ
દેશની હિન્દી સંગીત કેળવણી ખિલી નથી, તેથી એમ સાબેત
નથી થતું કે, આર્ય સંગીત કળા કોઇપણ રીતે ઉતરતી પંકતીની
છે, અથવા તે શીખવા શીખાવવા લાયકની નથી, વળી તેથી એમ
પણ સાબેત નથી થતું, કે પ્રાચીન કાળમાં આદેશની સ્ત્રીઓને સં-
ગીતની કેળવણી નહીં અપાતી હતી, અથવા તેની કેળવણી આપવા
માટે વિશ્વ ફરમાનો હતો, વ્યતિત થયેલા તે જમાનાના પુર્વ કાળમાં
આ આર્યવર્ત દેશ સંગીત કળામાં એટલો તો માતર અને માહિ-
તગાર હતો, કે તે વખતમાં દરેક પ્રકારની કેળવણી સંગીતના
આકારમાં અપાતી હતી, વ્યાકરણ, ભૂગોળ, ખગોળ, જ્યોતિષ, મ-
ણીત, તવારીખ, અને કાયદા શાસ્ત્ર ઉપરાંત ધર્મ અને નિતી સમ-
ધી સર્વ પુસ્તકો કવીતા રૂપી સંગીત લખાણોમાં લખાયેલાં હજી
મોજુદછે, સ્ત્રી કેળવણી સંગીતકળાના અનુભવ વગર આગલા
વખતમાં અપૂર્ણ અને અધૂરીજ ગણાતી હતી, સંગીત કેળવણી
માટે તે વખતમાં એટલી તો ફરજિયાત હતી, કે મહેલે વસતી રા-
જ કુંવરી અને સત્યવંતી રૂપ સુંદરીઓ, તેમજ રાજ્ય અને રાણી-
ઓને પણ તેની કેળવણી (તક્ષીગ) લેવી પડતી હતી,

આર્ય સાહિત્યો ઉપરથી એવું અનુમાન માલમ પડે છે, કે
રાજ્યોના રાજ મહેલોમાં સંગીતની કેળવણી લેવા માટે ખાસ દિ-

(૬૨) સંગીત સારા મૃતતણું જોણે કર્યું ન પાન;
તે જન જન્મ મમ્યા છતાં, કેવળ પશુ સમાન.

વાનખાનાં રાખવામાં આવતાં હતાં, અને એ દિવાન ખાનામાં ગાવાની તથા નાચવાની તાલીમ આપવામાં તથા સેવામાં આવતી હતી, એટલુંજ નહીં, પણ ધર્મમાં તેમજ સંસારમાં સંગીત એક મુખ્ય ભાગ બનવતુ હતુ. દેવાલયો અને પવિત્ર પ્રાર્થના સ્થાનોમાં સંગીતનો અમલ અચળ હતો, એ ઉપરથી એવું અનુમાન નક્કી થઇ શકે છે, કે સંગીતની કેળવણી માટે દરજીઆત હતી.

આર્ય સંગીત કળા એવી સમ્પૂર્ણ હાલતે ધરાઇ ચુકી છે, કે પૃથ્વીની કોઇપણ પ્રજાનુ સંગીત એટલું સમ્પૂર્ણ હોય એમ માનવા આર્ય સંગીતની થોડી એક ખામીઓ બાદ કરતાં દરેક પ્રમાણિક સમજદારના પાડે છે—ખુદ યુરોપિયન વિદ્વાનોના એવા વિચારો જાહેર થયા છે,

આર્ય સંગીતની મોટી ખુવારીનાં કારણોમાં મુખ્ય કારણ એ હતું (અને હજીપણ છે) વિદ્વાન ગાયકો પોતાનો જ મુલ હુન્નર જાહેરમાં પ્રસિદ્ધ કરવાને બદલે, તેઓ પોતાની ઓલાદનેજ શીખવવા ખંતી હતા, અને પોતાના મરણ પછી તે હુન્નર બીજાના હાથમાં જાય નહીં માટે તે પોતાનાજ સાથે રાખી અંતકાળની મરણ પથારીએ અખંડ નોંઢામાં સુતા.

સંગીત શીખવાની મતલબ.

સંગીત માણસની તબીયત અને તન દુરસ્તી ઉપરજ સંબંધ રાખે છે એટલુંજ નહીં પણ તે ઉપરાંત માણસની જીંદગી સાથે તેનો નીકટ સંબંધ છે અને એટલા માટેજ તે આપણુ વિશેષ ધ્યાન ખેંચે

રોગ અને રિપુ તણી, વૃદ્ધિ નવ અટકાય; (૯૩)
આજસથી ધીમે ધીમે, જીવની હાની થાય.

છે સંગીતનો જે લોક એવો અર્થ વિચારતા હોય કે “ ગાયનથી જીવને ખુશ કરવો, મોજ શોખ કરવી ખાન પાનનો આનંદ વધારે ખિલાવવો,” તો તેઓ દુનિઆદારીના સાંસારીક સ્વાસ્થ્ય અને મતલબી મોજ મેળવવા કરતાં, કંઈપણ વધારે અનુભવ સંગીતને માટે ધરાવતા નથી એવું તેઓ વિચીત્ર પોતાનું અજ્ઞાનપણ જાહેર પ્રકાશ કરે છે.

સંગીતકળા શીખવાથી તનની તન દુરસ્તીને કેવા કેવા અને શું શું ફાયદા થાય છે તે જાણવાની આપણને ફરજ છે પણ તે જાણવાને માટે આપણા શરીર રચનાની વિદ્યા સાથે સંગીતને સંબંધ કેવો છે તે જાણવાની જરૂર છે, એ જાણવાથી ગાયનની કેળવણીનો અભ્યાસ કેમ કરવો, કરાવવો, અને ગાયન કેમ શીખવું શીખવવું, તે સમજ પડે છે જે રીતે એ કેળવણી લેવી ઘટે છે, તેવી રીતે એ કેળવણી લીધાથી વૈદક શાસ્ત્ર અનુસારે છાતીનાં અનેક જાતનાં દરદો દુર થાય છે.

ગાયનથી થતા ફાયદા—ગાયનની કસરતથી મનુષ્યને અનેક જાતના ફાયદા થાય છે તેમાં સર્વથી વધુ જાણવા યોગ્ય એ ફાયદા છે કે ૧ ક્ષય કે એવા બીજા કુદ્દસાના રોગો થતા નથી. ૨. કસરતથી બદન અને છાતી ખિન્ને છે. ૩. દગ લેવાની શક્તિ વધે છે. ૪. જલદી શ્વાસ અને થાક ચઢતો નથી ૫. ચહેરાની દિકાશ અને મનની નાતાકાઠી દુર થાય છે, ૬. લોહી સ્વચ્છ રહે છે. ૭. જઠરાગ્નિ સતેજ થઈ ક્ષુધા છુટે છે. ૮ ગમ અને ચિંતા દુર થાય છે. ૯. થાકેલા મગજને વિશ્રાન્તિ સાથે આનંદ મળે છે ૧૦. જીંદગીના આયુષ્યની વૃદ્ધિ થાય છે. વિગેરે આ મુખ્ય ફેરફારો ઉપરાંત ૧૧૬૬

(૯૪) સંપ્રદ કર્તા હેઠ છે, ખરે તે શિરમ્ભણુ;
સમુદ્ર છે પૃથ્વી તળે, વાદળ શિર પ્રગાણુ,

શાસ્ત્ર પ્રમાણે બીજા ધણાક સુધારા શરીરમાં થાય છે. જોગકે પાચન શક્તિવું સુધરવું અને તેથીજ આધાપછી ગાયનની જરૂર પડે છે આધાપછી કાંઈપણ ‘એક સરસાઇઝ’ કેમ તુકસાન કરે છે તે નિચેના વાક્યપરથી જણાશે.

‘Exercise after eating is injuaious because it draws away blood from the Stomach to the parts that are in activity and so interferes with digestion ’

એટલા માટે આધા પછી બીજી કસરત કરવા કરતાં-ગાયન સાંભળવાથી તન અને મનને રાહત મળે છે, તેમજ આધેલું પાચન થાય છે, વળી ગાયનથી-તીબો અને ચીડીશો સ્વભાવ દૂર થાય છે,

પ્રકાશવંતી આંદની રાત્રીઓમાં ગાયન સાંભળવાથી પોતાના વિચારો ફેરવાય છે, મગજ ખુશનુમા બને છે, નાડી જોશમાં આવે છે મગજ ઉપર તરેહવાર અસર થાય છે, મનના કેટલાક જુરસાઓને તે કાબુમાં રાખે છે. તેમજ ઉસ્કેરી પણ શકે છે, એ ઉપરાંત બેભાનના કેટલાંક દરદો ઉપર ગાયન આજે જર્મનીમાં દવા તરીકે વપરાય છે, આજની વૈદક તેમજ ગુપ્ત વિદ્યાની દ્વિલસુરીને આધારે આ સિદ્ધાંત ખોટો પાડવો મુશ્કિલ થઇ પડે છે, કે મનુષ્ય જ્યારે રાગ ઉપર સંપૂર્ણ કાબુ મેળવશે, ત્યારેજ તે પોતાના મનનો માલિક (Master of Mind) બનશે,

કવખતના મોતનો અચાવ—સંગીતના આવા અનેક ફાયદાઓ જાણીતા હોવા છતાં-જોઇને દીલગીરી ઉપજે છે, કે તેનો

મૂરખ ત્યાંહી માનીએ જહાંન પંડિત હોય; (૯૫)
દિપકકી રવીકે ઉદે. બાતન પુછે કોય,

લાભ જેવી રીતે લેવાવો જામ્યો, તેવો લેવાતો નથી, જેવી રીતે તેનો અભ્યાસ અને જ્ઞાન અપાવવું જોઈએ, તેવી રીતે જો તે આપણી બાનુઓને મળતો હોયતો સંગીતથી તેમતા તન બદલની હાલતમાં મોટો સુધારો થવો જોઈએ,

જેવી રીતે સંગીતનો અભ્યાસ થવો જોઈએ, તેવી રીતે કોઈપણ ઠેકાણે અગરજો કરવામાં આવે, તો છાતીનાં જીવલેન દરદોનો મોટો ભાગે અટકાવ થાય, ખાસ કરી આવી કિસમની ગાયનની કસરત ઉંઘરતાં છોકરાં છોકરીઓને જો તેમની શાળામાં ફરજિયાત આપાય, તો તેમની મોટી ઉમરમાં ક્ષયતુ જીવલેન દરદ થતું અટકે, ઇંચજીયા દેશી કોઈપણ ગાયન કહો, પણ ફક્ત મહોડેથી બોલીને ગાવાની કસરતથીજ ઉપરના સરવે ફાયદા થાય છે,

આપણી માનવંત સરકારને અરજ.

આજે ગાયનનો આપણે દરેક જણ ગામજો છીએ, તે સર્વે આપણા શોખ અને મોજને માટે છે. એમાં જરાપણ શક નથી, આપણામાં ગાયન એવીજ કિસમના એક તત્વ તરીકે લેખાય છે, પણ હજી એક કમીવણીના ભાગ તરીકે તેની આપણી રક્ષમાં ફરજિયાત દાખલ થઈ નથી. દેશી સંગીત ને સરકાર વફથી જેટલું ઉત્તેજન મળવું જોઈએ, તેટલું મળતુ નથી, રૂપાવંત સરકારે જેટલું હિન્દી સાહિત્ય ને માટે કીધું છે, તેટલુંજ અગરજો હિન્દી સંગીત ને ઉત્તેજન આપે, તોજ આ પુરાણો હુન્નર સજીવન થવા પામે આ દેશની ઉંઘરતી ઝોલાદોનાં ઝગડનાં બાળકો જે અભ્યાસના

(૬૬) લોભી ગુરુ લાલચુ ચેલા, દોનો ખેત્રે દાવ;
ભવસાગરમે ડુખતે, એક પથ્થરકે નાવ.

ભોજનથી કવખને કચડાઈ જઈ ક્ષય જેવા જીવતેન દરદોના બર યુ-
વાનીમાં ભોગ થઈ પડે છે, તેવા ભોગોના કિમતી જીવને વખતસર
જાચાવવા તેમના શરીરને જોઈએ તે કરતાં વધારે સ્વચ્છ હવા પુરી
પડાવવા તથા તેમના મન ઉપર ગળ ઉપરાંત પડતા વધુ અભ્યાસના
ભોજનથી થતી ખરાબીને સવખતે અટકાવવા ખીજી કસતોની સાથે
સરખાવતાં-સંગીતતી કસરત એક ખાસ ઈલાજ છે,

આધુનીક સંગીત શિક્ષકો.

કળાવૈત કરતા લખેછે કે હું એક સંગીતનો શોખીન સેવક છું
લગભગ ૨૫ વરસ થયાં સંગીતના એક પ્રમાણીક શિક્ષકની શોધમાં
ફરતો બૂલો પડ્યો છું, ગારી ફરીયાદ છે કે હજી કોઈ પ્રમાણીક શિક્ષક
મને મળ્યો નથી જેઓ મળ્યા તેઓનાં ચરીત્ર વિચીત્ર માલમ
પડ્યાં સાચો હુજર શીખવવામાં તેઓ એવું સમજતા કે હમારો ઈસ્મ
કોઈ શીખીતેશે હમારી કિરતી ઝાળી થશે હમારી કદર કોણ
જુજશે ! થોડાકો જિલકુલ “ મિયાંપોકળ ” મળ્યા, થોડાકો નિંદા
ખોર મળ્યા કેટલાકો ડોળ ધાલનારા મળ્યા, કેટલાકો ‘ સુંઠનો ગાંઠી
ઓ લઈ વૈદ જનેલા જણાયા, કેટલાક આ જમાનાના તાનસેન
મળ્યા, જેઓનો મુદ્રતેજ એકજ માલમ પડ્યો કે ‘ અકલને ચુલામાં
નાંખી સુમારથી કામ કરવું ’ ખીજા એવાતો અનેક જોયા મળ્યા
અને બેટ્યા પણ ઉદાર અને સાચો તથા ખરો પ્રમાણીકતો પચીસ
વર્ષમાં એક ખી મળી શક્યો નથી. દી. એન. પટેલ.

જેમકો ગુણ જનતો સો તાકો ગુણ લેત; (૬૭)

કાયલ આંગલીખાતહે કામ લીંબોળી લેત,

સ્રીઓ માટે ખાસ સ્રી શિક્ષકનીજ જરૂર છે.

ઉપર પ્રમાણે વિચારથી જોતાં આજ કાલ આર્યો વર્તમાં અનાચાર અને અનિતીનો ફેલાવો થતો જોઈ આપણે બહુ ખેદપામી એ છીએ જ્યારે પુરૂષોને યોગ્ય શિક્ષણ આપનારા પ્રમાણિક શિક્ષકો ભાગ્યેજ મળી શકેછે તો પછી સ્રી શિક્ષકો માટે તો ઉત્તમ ઉસ્તાદોની આશા ક્યાંથીજ રાખી શકાય, વળી સંગીત શિક્ષણ લેવા ઇચ્છનારને તો ખાસ શિક્ષકના સહવાસમાંજ વધુ વખત ઘણી છુટથી હમેશાં લેવો પડે છે અને તેવા પ્રસંગનો ગેર લાભ સ્વાર્થાધ, વિપયાન્ધ નરપિશાચો એવોતો આખરે લાગી મુકે છે કે તેનું પરિણામ છેવટે મહાન વિપરીતપણાને પ્રાપ્ત થતાં આપણા કીર્તિના સાહસને માટે સદા પસ્તાવું પડે છે.

સુઘ બાંધુઓ? અને બહેનો કે જેઓ સંગીત રહસ્યનો જેમૂલ તત્ત્વસમાતીક-પ્રુદાઇ હુનર મેળવવાને ઉમંગ અને ઇચ્છા રાખતાં હોય તેમણે જનતા સુધી કોઇ પણ રીતે વધુ ખર્ચ. થવા માટેની દરકાર નહી કરતાં લાયક જાનુજ હમેશાં શિક્ષક તરી કે પસંદ કરવાને ભુલશો નહીજ કદાપિ છેવટે તેમનહી બની શકેતો-કોઇ-વૃધ્ધ-લાયક, સદાચારી અને નિતી વાન પુરૂષની પરીક્ષાથી ખાત્રી કરી તેને કમુત્ર રાખજો, પરંતુ સ્વાર્થિ પ્રપંચી, ધૂર્ત ઢોંગી મિથ્યા બિમાની એવા અધમ નરને કદિપણ મદત શિક્ષણ આપવાનું કહેતોપણ તેનો જારણા બહારથીજ અનાદર કરી દૂરથી રજા આપજો, લઘુવયની જાનિકાઓએ સંગીત શાળાઓમાં અથવા પોતાના પિતાપાસે અગર

(૯૯) જનની જણેતો ભક્તજન, કંઠાતા કંથુર;
નહીતર રહેજે વાંઝણી, મત ગમાવીશ તુર,

પિતાતુલ્ય હોમશકે એવા સદ્ગુણા પુરષો પાસેથી શિક્ષણ મેળવવું જોઈએ યુવાવસ્થામાં આવેલી પતિવાળી સૌભાગ્યવંતી બાનુ જોએ પોતાના પતિપાસેથી અગર લાયક સ્ત્રી પાસેથી શિક્ષણ મેળવવું એ વ્યવહારુ અને સલામતિ બરેલું છે જેથી કોઈ પ્રકારે આપણે નિંદાપાત્ર નહીં થતાં આપણી ઇચ્છાઓ વણી આનંદજનક રીતે પૂર્ણ કરી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા ની-હમેશાં પ્રાર્થના કરતાં જગતનિયંતાનો વલોજ આભાર માનીશું-

રૂપરૂ સારાંશ.

સંગીત કળા સ્ત્રી કેળવણીનો એક ભાગ છે, સંસારને સુખી કરનાર, બવને સુધારનાર લાગણ્યની જોડાદોળે બનાવનાર સ્ત્રીજ છે. સ્ત્રી કેળવણી સંગીત કળા વિના અપૂર્ણ લેખાય છે, સંસારનું સુકાન સ્ત્રીને હાથ હોવાથી સ્ત્રી સંગીત કળાથી પોતાના ધર સંસારને સુખી કરી શકે છે. જેઓ એવું સમજતા હોય કે ?

સંગીત કળા સંસાર અને ધર્મનો નાશ કરનાર છે તેઓને માત્ર એટલુંજ કહેવું કે-તેમના કરતાં પૂર્વ કાળના પુરિષો કે જેઓ, આર્થ સંગીત કળાને પોતા પાછળ મુકી ગયા છે, તેઓ તેમના કરતાં વધારે-શ્યાણા સુર અને સ્વદેશ પ્રેમી તથા સ્વધર્માભિમાની હતા; આવા દૈવી-હુનર પાછળ મનુષ્યોનું વધારે ધ્યાન ખેંચાય એમાં કંઈ તવાઈ નથી, આપણે સર્વે ઇચ્છીશું કે આવા એ મુલ હુનરની ખરી ખુશી પીછાતપા અને તેની કદરદાની કરવા આપણો સમજી માતળર વર્ગ શીખે, તથા જેટલી આ બાબત મુશ્કેલ અને ગંભીર

દેશ દશા સંગાળશો. ખરચીને જો દામ; (૯૮)
 હુનર દેશ સુધારશો, રીજે રઘુવર શામ.

છે, તેટલી ગંભીરતાને સાંભળનારાઓ અને તેનો લાભ લેનારાઓ
 જાળવી શકે. ખુદરતે આ જગતમાં પેંદા કરેલાં સર્વ મીઠાં અને
 સ્વાદદાર ફળોમાં દ્રાક્ષ એ ખરેખર એક સ્વાદદાર ફળ લેખાય છે,
 જેઓ તે ફળ મેળવવાને બાગ્ય શાળી હોય છે, તેઓજ તેનો રા-
 દ ચાખવાને નસીબવંત અને છે, પણ જેઓને તે મળતી નથી,
 અગર પ્રભુએ તેમને તેવાં રસદાર ફળની લહેજતથી બેનસીબ રાખ
 વામાં કાંઈક પોતાને શુભ ભેદ દેખાડે છે, આજે તેઓ કહે છે કે
 'દ્રાક્ષ ખાટી છે' !!!

હિંદમાં થયેલા કેટલાક અમર ગાયકો,

હિન્દુસ્થાનના મશહુર ગાયકોમાં વઝીરખાં ધમારગાનાર; હાસુ.
 ખાં હદુખાં અને તાનસરખાં, ખ્યાલગાનાર; અલીજન, તસ-
 દુક, હુસેન, ટપાત્રીવટ તીલાના ગાનાર; ખાલુ જોતસીંગ અને
 નીસારખાં તાલલા વગાડનાર આદીતરામ પખાજ વગાડનાર, શુલા-
 મઅલી સરોદ વગાડનાર અને જીવજ્યુત્રાજી મહારાજ સીતાર
 વગાડનાર તરીકે જાણીતા છે, એ સર્વે મરી ગયા છે, અને તેમની
 સાથે હિન્દી સંગીતનો કેટલોક કીમતી ખજનો પણ શુભ થયો છે.
 હરદાસ-રામદાસ, સુરદાસ ખીલાસખાન, અને તાનસેન વીગેરે ગાયકો
 પોતાના હુનર અને પોતે બનાવેલા પોતાના નામના રાગોથી હજુ
 લગી જીવતા રહેલા છે, વળી જેપુરના મરહુમ મહારાજ રામ-
 સિંહજી માયનના પહેલી પંકતીના કદરદાન અને શોખીન હતા. તથા
 પોતે ખીન વખતમાં અનીચું હતા. ગાલીયરના મહારાજ જીવજ્યુ

(૧૦૦) જીનીને જન ખાવ સૌ નહી મરીને ખાય;

પણ મહારા ધરનાં જનો ખાવા મરીને ચલાય,

રાવ, બનારસના મહારાજ ધંધર પ્રસાદના રાયણુ સિંહજી. અને રા-
મપુરના નવાગ સાહેબ એ સરવે સંગીતના મહાન શોખીન અને
કદરદાન હતા, હાલમાં બાવનગરના યુવાન મહારાજ સાહેબ સંગીત-
નો ઉત્તમ શોખ રાખે છે, તેમણે અભાર સુધીમાં પોને અનેક પુસ્તકો
સંગીત કળાના વિષયનાં રચેલાં છે, વઢવાણના ઠાકોર સાહેબ તેમજ
ધાંગદ્રા મહારાજ સાહેબ સંગીતના કામને ઉત્તેજન આપનારા છે,
વડોદરા મહારાજ શ્રી શીયાજી રાવ પોતાના રાજને ખરચે વડોદરા
અને પાટણમાં સંગીત શાળા ચલાવે છે. તથા પોતાના રાજને ખ-
રચે સ્વરાજ્યના રહીશ. મી. અલાદીતને ઇંગ્લેંડ સંગીતનો અભ્યાસ
કરવા ખાસ લંડન મોકલ્યા હતા. આગ્રહસ્થ ' ડૉક્ટર ઓફ મ્યુઝીક '
ની પદવી ધરાવનાર આખા-હિંદમાં એકજ છે, ધન્ય છે, આવા ઉદ્યોગી વી-
રોને; કેજેઓઆવા ફીમતી હુન્નરોની પાછળ તનમનથી પરિશ્રમલે છે, એક
ઇંગ્લેંડકવિ કહે છે કે-જેણે પોતાની મેળે આભારી પોતાની જન્મભૂમિ છે,
એમ કોઇ દિવસ કહ્યું નથી, અને પરદેશના કિનારાપર ભટ કયા પછી
જ્યાં તેણે પોતાના ધર બાણી પગલાં ભર્યાં કે તેનું કાળજી તેને વિષે
કદિપણ દાઝ્યું નથી એવા કાયર જીવવાળો કોઇ માણસ શું જીવે છે?
જો એવો કોઇ જીવનો હોયતો જીવે? અને તેને સારી રીતે નિશા
ન કરીઆવો. અગરજો તેનો દરજો ગમે તેટલો ઉંચો હશે, અથવા તે
ગમે તેવા ઉંચા કુળનો હશે, અથવા ઇંચામાં આવે તેટલી અખૂટ
દોલત તેની પાસે હશે, તેપણ તેને માટે કોઇ ગવૈયાના આનંદમય સુ-
રાથી જીવાઇ રહેશે નહીં, તેજ દરજ્જાઓ, સત્તા અને દોલત છતાં તે
કંગાળ કેવળ સ્વાર્થ બાણી લાગેશે, એવો જીવતાં પોતાની સહીર્ષિ

અભિમાનથી મૂઠતુ કુલાઇશ નહી ઉર; (૧૦૧)
 ઇર્ષ્યા નિંદા કરી ગર્વે થઇશ જર,

ખોશ, અને ખેવડો ગાયો જમીને રડ્યા વગર-માન પામ્યા વગર, અને
 ગવાયા વગર જેતુચ્છ માટીમાંથી તે ઉત્પન્ન થયો હશે, તેમાં પાછો
 જશે, એવી દેશદ્રોહી-અને ધર્મ દ્રોહી ચંડાળને હજારો વાર ધિક્કાર
 અને ફીટકાર છે.

સવૈયા.

દેશ વિષે લવચેશ ધરેન અરેજનજે નિજદેશદુષેને,
 હીંગત નહિ ધરે ઉરમાં નિજ દેશતણું દુષોદગવાને;
 પામર સદગણાયજ તેસુખ દેશથા નધરે મનમાંજે,
 ધીકક પડયો જનની જગતે પિતુગાત વગોવિરહો જનમાંને.

દેશદ્રોહી આદેશમાં જન્મી જીવશે નહી,- છંદ સવૈયા.

વિદ્યા ધન મદ મસ્ત બનેલા બનિ અદેખા રાખેખાર
 દેશ બંધુનો દ્રોહકરીને દીન જનોને દે છે.માર;
 કંઈ ઉત્પાત કરતો રોજે ખરે ખરો ખટપટીયાખત,
 નહિ જન્મી જીવે એ પાપી મરો અકાળે લજની માત- ૧
 વપુવજ્ર કરમાં લેકાહી માથે મૂર્ખ વધારી કેશ,
 ટીકાં ટપકાં પટિયાં પાડી બાંડમવાયા જેવો વેશ;
 ૫૪ અક્ષર શીખ્યો ત્યાં શાણો સખ્ય જનો શું લડતો લાત
 નહિ જન્મી જીવે એ પાપી મરો અકાળે લજની માત- ૨
 તણુ દમડી નો થઇ તરકડો છોશું રાખી બાંધે પાઘ,
 પનથટ ઉપર છેલ બનીને ખેલ સગાણો કાઢે રાગ;
 રાંકજનોશું રોફ જણાવે ધરનહિ ખાવા અપટી ભાત,

(૧૦૨) ઇર્ષ્યાથી જન દુઃખનો નિત્ય નિત્ય બહુ થાય;
પરજન કહો યોજતો સુખે અન નવ ખાય,

નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૩

ધરમાં ભુત બાકામારે બજરંગી મારે જ્યાં દોટ,

ધંટીમાં ચપટીના જંટી બૈરવજીની ચાલે ચોટ;

મુંછ ગરોડી કરે જરાડા સમર્થ સામે ચડે દાંત,

નહિં જન્મી જીવો એપાપી મરો અકાળે લજવી માત- ૪

પાય પળીતો કરે વેપલો હિંગમરી માં જોડે દાગ;

ખોટી ટાંક ચઢાવે પાપી તોય ધરગના ખાયેસાગ;

ખટપટ ખોટા લેખ લખાવે શાખ લખાવે ખોટિખત,

નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત- ૫

પરજન સાથે પ્રીત જણાવે નિજના સામે રાખે રીશ,

રાંક જનોની સામે શરો માસ રૂપિયા પામે વીશ;

દિવાન કે સુખાનો સાળો જેવી બુઝલ બકતો વાત,

નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૬

સગાજમાં શાણો થઇ શોભે દેશ સુધારા માટે ભાવ,

બગઠગ જેવો બકત બનીને કપટ કળાથિ સાથે દાવ;

કરે ભક્ષો ઉપદેશ અવરને બળ્બાનિ બાટલિયે વાત,

નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૭

પરની રાંડી પરણવાને ચડે સુધારે જણુવી જોશ,

ધર રાંડિને ધટિ આલે સીર બોડાવા રાખે હોંશ;

નામ સુધારે કરે કુધારો બપણુ સભામાં કરતો વાત,

નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૮

પૈસાની કરવાને પૂરત દમડા માટે વેચે બાળ,

પરોપકાર પરમાર્થ દિણ જનમ્યો જગમાં જેહ; (૧૦૩)
 બાર ૩૫ અવતીભમ્યો-જાણો ખરસમ તેહ,

સાઠ વરસ સીમાયે ચડીયો એક ઉપર ખીજીને આળ;
 કુળવંતો થઈ દેર મચાવે કરે કળેડાં જણવી માત,
 નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૯
 તીર તમંગ્યા બંધુંક બખ્તર કરમાં બાહું ભડવે ભીમ,
 મદમાતો મરદાની જણવે પરમાટે લેપાવે સીમ;
 ગૌ બ્રાહ્મણ અખળાને બાળક છતાં રિયાયે કેવી વાત,
 નહિં જન્મી જીવોએ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૧૦
 ચડિ દરજે દારણુ દુઃખ દેવા નિજ દેશિને જેવો વાધ;
 અખિરે અપજશિયો થૈને બને દરાયો પરને માટ;
 દેશામૃત શેનાને છોડી પિયે મદિરા પરની સાથ,
 નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૧૧
 પોતાના પરિચારી પામ્યો બટ પડિત પાઠકનું નામ,
 બણતરમાં બિક્ષાને બહારી ચોરિ જરિ કરતો કામ;
 સંધ્યા વરપણમાં સાંમેલુ શીવ પુજનમાં શાની વાત,
 નહિં જન્મી જીવોએ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૧૨
 ધર્મ તણો આચારી થૈને ગાલ મલીદા લુટે લાખ,
 ઉપદેશે અક્ષરતા જાણે આંજે સૈને અંજન આંખ;
 બેલ ધર્મ કે ધર્મ ગધેડો ધગડો ધર્મ ન જાણે વાન,
 નહિં જન્મી જીવો એ પાપી મરો અકાળે લજવી માત. ૧૩

સ્વદેશ ભક્ત વીર નરો જન્મી ઘણું જીવો.

શાર્દૂલ વિકિરિત શ્રદ્ધ.

શિશુ શિશુ શિરોમણી ગુણનિધી દાતૃત્વતા પામિયો,

(૧૦૪) વિદ્યા ધન ઉદયમ વિના કહોજી પાવે કાન;
 ગિન ડોલાયે ના મિલે જ્યુ પંજેક પૌન,

- ભાષા ભેદ કવિત્વ દેશહિતમાં જે આંગણ વિદ્યા બાધ્યો;
 જેણે એક કળા ન વ્યર્થ જણવી શીખ્યો કળા ચોગણી,
 જેઓ દેશ વિદેશ દેશહિતમાં કીર્તિ કમાણા ઘણી. ૧
- જેણે દેશ વિશેષ દ્રવ્ય વધવા શીખાડવા હુનરો,
 સ્થાપિશાળ વિશાળ કામ કરવા પાશ્ર્વત્યના પંડિતો;
 આપી દામ ઇનામ નામી નરને વૃદ્ધિ કળા કામમાં.
 કીધી સાર્થ કમાઇ ધન્ય ગણ્યો જનમ્યા બંલે હોદમાં. ૨
- જેણે દેશ કવિત્વ કામ વધવા વ્યાપાર વૃદ્ધિ વિષે,
 કીધી વૃદ્ધિ અનેક ગુપ્ત ગુણની શોધિ પુરાણો ગધે;
 સારાં જ્ઞાત્ર વિશાળ વાણિ પરનાં ભાષાંતરોને કરી,
 કીધાં મુદ્રિત મૂલ્યન્યાત્ર ઠરવી છે ધન્ય એ ચાકરી. ૩
- જૈને દેશ વિદેશ કામ કરિયાં વિદ્યા વિશેષે બાણી,
 આંગ્યો તેહ સ્વદેશ પ્રીત કરીને રીતિ ગૃહી હોદની;
 કીધાં ભોજન બ્રહ્મ ત્યાગ ધરથી ગળ્યા તણી આટલી,
 જેણે સ્પર્શ કરી ન આપ કરથી છે ધન્ય એ સારથી. ૪
- જેણે દેશ હિતાર્થ દેહ અરખ્યો પેદા કર્યા કે પદો,
 ટાળયાં દેશ વિશેધિ નિંધ કરંમો જ્યોતી ચડે દૂષણો;
 કીધું રક્ષણ દેશ દ્રવ્ય ખરચી યાંત્રિ કળાયે કરી,
 છવો વર્ષ સહસ્ર જન્મી જગમાં ઉદ્ધાર પામૂ કરી. ૫

હુજંગી વૃત્ત છંદ.

નથી વિદ્યતા વાપરી દેશ દાઝે, નથી વાપરી પાછ જે લોક કાળે;
 નથી કામ કીધાં સ્વદેશ ભીમાની, તથા જન્મ ધાયો કરી શી કમણી,

છંદ સવૈયા.

શર થઇ શમશેર ધરી કઇ હીંદ દિગાયત માટ મર્યા છે,
ધીર કઇ ખરચી ધનને પરમારથ પુન્ય સુનામ ધર્યા છે;
વીરકઇ કલમે કરી કામ સુદામ હમેશ સુનામ ધર્યા છે
ધન્ય કહો જનમ્યા કુળ દીપક જેહતણાં સુખ કામ રહ્યાં છે. ૧
જન્મધરી જગમાં કરિકામ ન નામ રહ્યું જનમ્યોજ વૃથા તે,
દાગ અને અધિકાર મળયો પણ સ્વાર્થ વિષે બરપૂર થયો જે;
તેહ થયો ન થયોજ ગયો ધસિ હાથ હમેશ ઈર્ષ્યા ખરમાં છે,
શુકર સ્વાન સમો જગજીવન વ્યર્થ ગયો અવતાર અરે તે. ૨

હિંદની હાલત—પંડયા કૃપાશંકર ઝીણાભાઇ.

વધેકળા આપાર લાખ હુજરો સ્વદેશમાં
ટળેજ બહેમ બધનો ખસેતકો વિદેશમાં;
મળે સ્વદેશ માંત તાન ધ્યાન ગાન આદરે,
મળે સ્વદેશ વૃષ્ટિ સૌખ્ય અન્ન કોશના બારે;
મળે સ્વદેશ લક્ષ લાભ રીદ્ધિ રાજ્યની ઠરે,
કદીન રોગ દોશ કોય આવી હિંદમાં નડે;
વધેજ સંપ જંપ રાજ્ય એડવર્ડ સત્વરા,
નમી નમીજ માગિયે તુ આપ એહ મૃશ્વરા.

તાલ ધ્રુપદ. પ્રભુ પ્રાર્થના.

નમીએ પ્રીતે નિશદીન હે પ્રભુ તુજ પદમાં,
છઞીછુમ છઞીછુમ છતનનનનનન;

(૧૦૬) આયાહે સો જયગા રાજ રંક ફરીર;
કીતનં સિંહાસન ચઢે કીતને પહેરાજંજીર,

દારેના દારેના દીગ તનનનનનનનન;
થોમતથોમતા કીડ કીડ ધાધાધા,
હળી ગળી સુર બરી, ગાઓ તાનસુર,

સા રે ગ મ પ ધી ની સા—નમીએ.

મારા માનવંતા સુર વાંચકોને અત્યાર લગીના અન્ય
વિષયો વાંચવા માટેનો કંટાળો ઉપજ્યો હશે, એમ ધારી રમુજ્યે
મેજીક (ત્રણે સગાત) જાદુ સંજ્ઞાથી કેટલાક પ્રયોગો અને રમુ
કરું છું તે ઉપર તિમતુદ્ધિથી અંતર રદયના ઉંડા વિચારથી અવશ્ય
ઉતરવા સાર મહેરજાની બરી તરદી લેશો—એચ. જી. શર્મા.

વીંટી છુપાવીનારને અજાયબ રીતે કહી આપવો.

મંડળીમાંના સધળા માણસોને નંજર વાર જેસારી તેઓની
આગળ એક વીંટી સુરી કહેવું કે તમારામાંથી ગમે તે માણસ મને
નહી જતાવતાં આ વીંટી ચોરી લઈ-ચોતાના ગમેતે હાથની ગમે તે
આંગળીના પસંદ પડતા વેદા ઉપર પહેરીદ્યો-? એમ કહી આપણે
જેનારાઓથી દૂર જઈ-કમા રહેવું, અને મંડળીના માણસોમાંથી
એકાદ માણસે તે વીંટી છુપાવી લીધા પછી આપણને જ્યારે પાછા
બોલાવવામાં આવે ત્યારે આવીને કહેવું કે-તમારામાંથી એકજણ કે
જણે વીંટી કોણે લઈ ક્યાં આગળ પહેરી રાખેલી છે તેની માહિ-
તી હોય, તે મહેરજાની કરી, મારા કહેવા પ્રમાણે એક હિસાબ કરો;
એકાદ જણ તે પ્રમાણે કરવા તૈયાર થશે, તેને કહેવું કે, જોટલા
નંજરવાળા પાસે વીંટી હોય તેનો પ્રથમ નંજર મને નહી જતાવતાં

કાગ કીસીકા લેતહે, કાયલ કીસીકુ દેત;

(૧૦૭)

અપને અપને ગુણસે, જગત અપનો કરસેત,

ગુમ રીતે લખો અને તે નંચરને પછી જમણા કરો અને તેમાં બીજા પાંચ ઉમેરી બાદ તેને પાંચે ગુણો અને તે ગુણાકારમાં બીજા દસ ઉમેરો-પછી જો વીંટી જમણા હાથે પહેરી હોયતો એ અને કાગ હાથે પહેરી હોયતો તે રકમમાં એક ઉમેરો પછી તે રકમને દસે ગુણો અને તે જે રકમ આવે તેમાં આંગળીનો નંચર ઉમેરો, એવી રીતે કે-અંગુઠા પાસેની આંગળી હોયતો એક વચલી હોયતો એ અનામીકા હોયતો ત્રણ અને છેલ્લી કનીટીકા એટલે ટચલી આંગળી હોયતો ચાર ઉમેરો અને પછી જે સરવાળો થાય તેને દસે ગુણો અને તેમાં જેટલામા વેઢા ઉપર પહેરી હોય તે ઉમેરો અને તેની કુલ સંખ્યા ફેટલી આવે છે. તે મને જણાવો-જેથી-તે વીંટી છુપાવનારનો ફેટલામો નંચર છે. કયો હાથ છે કયું આંગળી છે અને કયો વેઢા એટલે આંગળીના ત્રણ કાપામાંથી કયા વેઢાએ પહેરેલી છે તે જવાબ માટે ટીકીટ મોકલી આપવાથી જણાવી આપીશ. આ પ્રયોગની પરીક્ષા કરતાં સીદ્ધ જણાયેથી કોઈ ઉભંગી જિસાહી અને તીવ્ર બુદ્ધિના શોધકને જો તે જણાવ્યા ઈચ્છા હશેતો માત્ર એક જાનાની ટીકીટ મોકલી આપવાથી તે પ્રયોગની Key of Magic કી જોડ મેજીક બુજાસાચાર મોકલી આપીશ.

કોઈ અમુક સંખ્યાનો ભુસેલો આંકડો કહેવાની રીત કોઈ પણ એક માણસને એક રકમ ગમે તેટલી સંખ્યાની લખવાને કહો અને તે જે સંખ્યા લખે તેના સવળા આંકડાંઓનો કુલ સરવાળો કરી તે ઉપરની રકમમાં બાદ કરવાને કહો પછી જે રકમ બાકી રહે-તે

(૧૦૮) ગરવા હું શું મોકલું ગરવા સજન ખાય;
ગરવા ઇચ્છે માનવી, ઉત્તમ એહ ગણાય,

ળીજા કોઇ સુપ્ત-રથજે લખી-તેમાંથી તમને ખાસ પસંદ પડે તો એક
આંકડો લુસી નાંખ્યા બાદ—જાડીની સંખ્યા જતાવવાને કહે—તે
માણસ તે પ્રમાણે કરી આપણનેજ સંખ્યા જતાવે—તેને ખાસ ન
વે બાગતાં—જે જાડી વધે—નેરકમ નવમાંથી બાદ કરતાં જેરહે તેજ
તેનો લુસી નાંખશે આંકડો—સગણ લેવો—

સજનન ચમપુરી. દર્શન.

કોઇ આનંદ જનક રજની પ્રસંગે અમુક ગાયસોની ગાંડળી મળેલી
હોય, તે વખતે કહેવું કે ! મારી યોગ વિદ્યાના અળથી હું આ દેહેજ
ચમપુરીનાં દર્શન કરાવી આપું છું, તેને જે તમે નહીં માનતા હોવ
તો, તમારી ઇચ્છા હોય તો તે હાલજ સિદ્ધ કરી જતાવી આ
પું, સાંભળનાર જનોએ હા પાડ્યા પછી તે અધાંતે એક મકાન
માં લઈ જઈ તેનાં સધળાં જારીજારણાં બંધકરી થોડીક વાર મેજક
મહા મંત્રનો જપ કરવાનો ઢોંગ કર્યાબાદ બેચાર રકાળીઓમાં ચો-
ળો સ્પીરીટ (દાદ) બરી મીઠું મેળવવું બાદ તેને સળગાવવો અ
ને જે મકાનમાં તેલના દિવા રાખેલા હોય તે સધળા ગુલ્લે કરી ફક્ત
આ સ્પીરીટ લેખ્ય નો પ્રકાશ પડવા દેવો જેથી આખા મકાનની
અંદરની વસતુઓ ગાયસો અને તેમના પોશાકોમાં વિચીત્ર ફેર
ફાર ગાલુમ પડશે, કારણ સ્પીરીટમાં મીઠું મેળવી તેજ સ્પીરીટને સ
ળગાવવાથી તેનો જે પ્રકાશ પડે છે તેમાં એવો એક અન્યથેય ચમ
ત્કાર રહેલો છે કે—જેટલી જગોમાં તે પ્રકાશ પડે છે તેટલી જગોમાં
બેડેલાં ગાયસો વીગરે ગમે તે રંગનાં હોય એટલે તે જગોમાં, લા

બ્રમીત મનતે ભૂતછે, જાણે આ સંસાર;
સાધી સાધ્ય કર્યાયપ્રી થશેનિશ્ચયેનર નાર

(૧૦૯)

લ કાળી લીલી સુન્નાળી આસગાની વાદળી સફેત વીચેરે ગમે તેટ
લા રંગની વસ્તુ પ્રાણીઓ વીચેરે રાખેલુ હોય. અથવા ગમે તેટલા
જુદાજુદા રંગના પોશાકો પહેરીને માણસો બેઠેલાં હોય તે સધળાંના
રંગ બદલાઇ જઈ ફક્ત પીલાજી રંગની છે એમ માત્રમ પડે છે
સિવાય બીજો વિચીત્ર ફેરફાર એ થાય છે કે ત્યાં આગળ બેઠેલા
માણસોમાંથી કેટલાંક વૃદ્ધ, તરણુ યા જાળકો અને કેટલાંક
ખુબ સુરત અગર બદસીકલનાં દુન્યાનાં અગર પુષ્ટ હોય તો પશુ
તે સધળાં ના મેંતો ચહેરો બદલાઇ જઈ જ્યારે કોઇ માણસ મો
તની છેલ્લી ધડીએ જઈ પડે એવું હોય છે ત્યારે તેનો ચહેરો જેવો
લાયંકર લાગે છે એરીને મંડળીના સધળાં માણસો નો ચહેરો પશુ
જાણે તેઓ સધળાં ગરવા પડ્યાં હોય એવો લાયંકર તથા દયાજનક
લાગે છે તેથી સૌ માણસો એક બીજાનો ચહેરો જેમ હસવાગંડી
જાય છે--પરંતુ પોતાની પાસુ એવી સ્થિતિ થયેલી છે એમ ભાગ્યેજ
વિચાર કરે છે આરીને દાર કે જોને આપણે ચિત્કારી કાઢી એ છીએ
તથા મીઠું કે જોને એક સાધારણ ચીજ જાણી એ છીએ તેઓના
સંયોગમાં આવો વિચીત્ર ચમત્કાર રહેતો છે, પરંતુ હવે ભાગ્ય હિંદુ
સ્તાન તારાં તનુજોમાં અજ્ઞાન અને આગસે એવું તો ઘર કરેલું છે
કે તે આવા સહેલા પ્રયોગો શોધી કાઢવાને પશુ આશા શી કરવી,
આ પ્રયોગ રાત્રીના વખતે કરવો અને જો ઉપરકહયા મુજબ ગરોળ
અસર નહિ થાય તો દારમાં થોડુએક વધારે મીઠું ઉમેરવું તથા
રક્તપીમાં એકદમ સધળો સ્પીરીટ નહીં પુરતાં પ્રથમ થોડો નાં-
ખી સળગાવવો પછી જેમ જેમ બળતો જાય તેમતેમ જરૂર પડતો

(૧૧૦) પાવ પલકડી ખખ્ખર નહી કરે કાલકી ખાત;
જીવ ઉપર જમડા બમે, જ્યું તૈતર ઉપર ખાજ;

ઉમેરતા જવું- કારણ એકદમ સધળો પુરવાથી તેસધળોએકી વખતે
સગળી ઉઠી ખલાસ થશે.

ભૂત સાખીત કરી બતાવવું.

એક કાચના વાસણમાં અડધો પોણો તોલો નાઇટ્રેટ ઓફ એમોની
યાના ગાંડા નાંખવા બાદ તેને એક સ્પીરીટના દિવા ઉપર ધરવું-
એટલે તે ગાંડાઓ પોંગળાવા માંડી તેમાંથી એક જાતનો ગ્યાસ
(હવા) નીકળવા માંડશે જેગ્યાસનીકળે તેને એક મોટાં રત્નના કુ-
કકામાં બરીરાખો અને કુકકા સાથે એક મજબુત ઢાંકણાવાળી નળી
જોડીરાખેલી હોવી જોઈએ તથા કુકકામાં ગ્યાસ બરી રહ્યા બાદ
તે નળીના છેડાતુ ઢાંકણુ મજબુત બંધકરી રાખવું જોઈએ એવી રીતેથી
કુકકા ને તૈયાર કરીધા પછી તમે મંડળી આગળ જાહેર કરોકે । મેં
એક ભૂતને વશ કરેલો છે અને તે જે મંડળી નહી માનતી હોય
તો એક માણસના શરીરમાં હું તે ભૂત ઉતારી બતાવું છું મંડળમાંથી
એકાદ માણસ પોતાના શરીરમાં ભૂતનેવા તૈયાર થાય કે તેને પ્રય-
ગ તેના પેટમાંની સધળી હવા બહાર કાઢી નાંખવાને કહો જેવો તે
હવા કાઢી રહેકે તુરત પેલી નળી તેના મોંમાં મૂકી ઢાંકણુ ઉપાડી
નાંખી બહારની હવાને બદલે નળીમાંથી હવાનો દમ લેવાને તેને
કહો-જેવો તે હવાનો દમ લેશે-કે તુરત તેની વરતણુકમાં અગ્નિ-
બ જેવો ફેરફાર માલમ પડશે-પહેલાં જોકે તે ધણા નરમ સ્વભાવ
વાળોહશે તોપણ હવે તેના શરીરમાં જેમ ભૂત બરાબો હોય તેમ
ધડીકમાં હસવા ધડીકમાં રડવા અને ખીજા અનેક પ્રકારના આળા

ચોર ચોર સૌએ કરી ખામ ગયાઓ શોર; (૧૨૨)
નજરે જોઇ ન્યાળતાં, દોડો મન હર મોર,

કરવા માંડશે તથા પોતે જાણે મોટા પહેલવાન મત્ર હે.ય તેમ જીજ્ઞ
ઓતે મારવા દોડશે તથા મોટી મોટી બારેવસ્તુ ઓ ઉઠાવવા મંડી જશે

કવિ માધુકૃત. અજાયબ પ્રયોગ,

ચોર મારી તાત્કાળ મોર જનાવવો-(ગંગાની ખાત્રી કરે)

શુર્જરખંડમાં આવેલા વડરમા નામના એક ગામડામાં-તેની ચોક્કી
કરવા સાર દક્ષિણના ગામમાં જે પાળેલા ફતરા ઓ રાખેલા હતા,
તથા તે ગામની પશ્ચિમની બાજુમાં ૭ અને ૯ મળી ૧૬ ચોક્કીઆતો
રખેવાળી માટે રોક્યાહતા આગામથી થોડેક દૂર પૂર્વની બાજુમાં
દેવિનું મંદિર આવેલું હતું, તેને ચોમેર ફરતો-જોળાકાર વંડો બાંધી
લીધેહતો-વંડાની એક બાજુના ખૂણાપર ત્રિકોણાકાર એક નાનીકુંપ
ડાબાંધીહતી અને તેમાં માધવગર નામનો એક આનંદી આવો મ-
જકુર માતાની સેવાપુજા હમેશાં કરતોહતો, એક વખત ચોમાસાની
રતુમાં મધ્ય રાત્રે ત્રણ બાજોશ ચોરો તે દેવળની ઉત્તરની
બાજુમાંથી ચોરી કરવા ઉતરી આવ્યા, વંડ ઉપરથી ઉતરી દેવળ
માં પેસવા લાગ્યા-જાવાને ખગર પડતાં પોતાનું રક્ષણ કરવા
અસમર્થ હોવાથી-ગામમાં જવા દોડવાને લાગ્યો પણ જે રસ્તે આવોગ
યેજો તે ધણો લાંબો હતો, ચોરોને હાથ અહીં કશું નહીં આવ્યાથી
જીજ્ઞ ટુકે રસ્તેથી ગામમાં દાખલ થઇ બજારમાં વણિકના ઘરમાં
ખાતર ખોદવા મંડી પડ્યા પણ તેમના કમબાગ્યે આવે આવી
ગામ વચ્ચે ચોરો માટેની મોટી બુઝો પાડવા કરવાથી પેલા ફતરા
ઓ દોડી આવ્યા તથા જીજ્ઞ ગમથી ચોક્કીઆતો પણ-મેગા થય

(૧૧૨) કહેતે સો કરને નહીં મુખકે બે લગ્યાડ

કાળે મોઢે હોયજે હજુર કે દરવાર

સાથે ગામ લોકાનાં મોટાં ટાંળાં ગળી ગયાં-પેલા ચોરો પકડાઈ
ગયાથી તેમને ખુબ માર મારવામાં બાકી રાખી નહીં-ગિયારાએને
અંધમૂઆ કરી ત્રણેને બેગા બાંધ્યા અને પછી સત્રનાં ગળી તેના
અહેરા તપાસવા લાગ્યાં-પણ. અફસોસ? શું? તપાસે, અને કોને
જુલે? તગદીર અને તદખીર આગળ ગમે તેવા માણસની ખુદી
શુભ થાય છે, ચોરો ચાલાકીથી ચાલ્યા ગયેલા અને એક પચરંગી
કળાધર મોરનું દર્શન દ્રષ્ટી સામે કરતાં અજાણે પામવા લાગ્યા
પોછેજ માટે એક ટીકીટ મોકલી આપવાથી ઉપરની ખુલાસાવાર-
કૃતી દરેક જણને મક્કત- મોકલી જતાવામાં આવશે આર્યમાન
અંગિકા દેવિ Mrs H. B Sharma સુ. વડસ્મા.

એચ. બી. શર્માકૃત ભવિષ્ય કથન પ્રયોગ.

આ વીસમી સદીમાં વિદ્યા પ્રચાર કેળવણીનો કેટલોક ફેલાવો
થવા પામ્યા છતાં પણ હજુ કેટલાક ભવિષ્ય ભાંખનારા અને ત્રિ-
કાળ દર્શીઓ બેહદ ઉધમે લાગેલા છે, વળી તેનો પ્રચાર અને
વેપાર એટલેતો વધી પડ્યો છે. કે જ્યાં ત્યાં મદાતમા, સીધ, અજ-
ધુત, યોગી, જોષી-જ્યોતીષી, રમત ક્રીડાવાળા પાસા ફેલાવનારા,
ભુવા. તેલીયા, સાંઠ, સમ્પદ અને ફફીરો અને કૃતીમ કિમીયાગરો
-સીંધી સમર્પનારા હાથમાં આવે છે, અને તેમના મોહાંધ પાસ-
માં અજ્ઞાનતાને વશ થયેલાં હજારો મરદો અને લાખો ઓરતો
ફસાઈ પડતાં અને સપડાઈ જતાં જોવામાં આવે છે તથા તેમના
કીધેલા સાહસ કાંમના પસ્તાવાની લાગણી ધરાવતાં નજરે પડે છે,

મન પારદને મારતાં, નમ શીખ્યો મતિહીનાં (૧૧૩)
જન્મ વ્યર્થ તારો ગયો, રહ્યો દીનનો દીન.

આવા અંધ શ્રધાળુઓની પુરતી રીતે જાણમાં આવવા સાર તેમજ તેમનાં રદ્ય ચક્ષુઓ. સતેજ થવા સાર એક સાદો અને સાધારણ પ્રયોગ તેમની દ્રષ્ટી સામે રજુ કરવા આ સ્થળે વ્યાજગી ધાડું છું તે ઉપર તેનો પુરતો વીચાર અને ખ્યાલ સુમળનો કરવાને કદી પણ વિસ્મૃત રહેશે નહીં. જેથી તેઓ તન અને ધનની ખુવારી કરવાના સાહસમાંથી કેટલીક રીતે બચવા પામશે એવી આશા રાખું છું.—મંત્ર,— તંત્ર,—મુઠ્ઠ,—ચોટ,—ગાતા,—મેલડી,—યોગીની,—ચક્ષુ પિસાયણી ભુત,—ઘૈરવ,—વૈતાળ,—રમળ—જ્યોતિષ વીગેરેની દેવી સીદ્ધીની કીચા વીગેરેથી દરેક મહાત્મા રૂપે બની બચિષ્ય કહેનારની પીના કેટલા સુધી ખરી અને સલ હોય છે, તે સ્વમતીની વર્તમાન પરિક્ષાથી સીદ્ધ કરવા પેરમાત્માએ આપણને દિવ્ય ચક્ષુઓ આપેલાં છે સલ અસલ અને સારા સાર સમજવાને વિચાર શક્તિ અને તર્કજ્ઞાન આપેલાં છે. માટે કોઈની પ્રકારે મનથી નિશ્ચય કરી પછીથી તેને તમે આધીન થઈ તન—મન—અને ધન અર્પણ કરો, સ્વાર્થાધિનૈવ પસ્યતિ એ કથનાનું સાર સ્વાર્થી મનુષ્ય કદિ પણ સામાનું બહું ખુર જેઈ શકનાર નથી સમયાનુ—કુળે—તમેને તે વજ્ર પ્રહાર કીધા વિના છોડનાર નથી માટે બંધુઓ? અને બહેનો લગાર તમે ખારીક નજરથી તપાસ કરો તમારા કરતાં તેનામાં શું વધારે સામર્થ્ય અને તાત્પર્ય શક્તિ છે, તે જુઓ, મૃત્યુ આધીન સર્વે પ્રાણી માત્ર છે. સલજ્ઞાન અને ઉપદેશ આપી અજ્ઞાન્તા રૂપી અંધકારને દૂર કરનાર એક જ્ઞાન શિરોમણી ઊંઠ કાર સત્ય સાથી અને પરમ પવિત્ર અભયપદ દાતા ગુરુ છે, બાકી અન્યથા સર્વે તમારા જેવાજ પંચમહા ભુત માંથી

(૧૨૪) પુત્રી ઉપર પેટ બંદને, જગમાં છે ધિક્કાર,
મર્દથઈ શું મહાલે મદમાં, વૃથા ગુમાવે કાળ.

ઉત્પન્ન થયેલા આખરે નાશવંત થનાર જીવાત્મા છે.

કોઈ પણ સમયે જ્યારે તમને ઉપરના સંબંધીનો સમાગમ થાય ત્યારે તે વખતે માત્ર એક- ૧૨૫) સવાસો ની અંદરની કોઈ પણ અમુક સંખ્યા મનમાં ધારી નિશ્ચય કરી ચાલુ વર્તમાન હાલ જાણવા માટે તેની પાસે માગણી કરો ! હવેને કોઈ પણ રીતે આગર કોઈ પણ ક્રિયાથી તે તમોને કહી આપવા શક્તિમાન થાય છે કે નહીં તે જુઓ? જ્યારે તે વર્તમાન ખીના કહેવાને અસમર્થ થાય ત્યારે તેની કહેલી ભવિષ્યની ખીના ઉપર આધાર અને નિશ્ચય રાખવો એ તમારી અગ્રાન્તા અને અણુસમજ શિવાય ખીજી કંઈ કહી શકીશું નહીં વળી જે કદાચ ભવિષ્યમાં ધારેલી સંખ્યા કહી આપવા શક્તિમાન થાય તોપણ માત્ર તેની તર્કમાન શક્તિને ધન્યવાદ આપતાં તેના સદ્ગુણોને અવલોકી તેને તેની યોગ્યતાના પ્રમાણમાં જ માન આપજો . કારણ શર્પ સદાય ઝેરીજ હોય છે. અને તે ક્ષુત્રાતુરહોઈ બક્ષ ધારીને પણ દંશ કરવાને કદીપણ ચુકશે નહીં. મતલબ કે " દુર-જન કાલો નાગ ગોંદીમે ખીઠાના નહીં ચાહીએ " એ નિઃસંદેહ છે.

કેટલાક આ દુનિયાના એવાતો નર પિસાચ હોય છે કે છેવટે સ્વાર્થાંગે પોતાની પુત્રીને પણ આપીદષ્ટ પિતારૂપ બનીને સધળા સ્વાર્થો સાધીલેઈ પછી તેને એ હાલ બનાવતાં જરીક પણ આંચકો ખાતા નથી તેનો એક અજાણે દાખલો હવે પછીના મારા છપાતા પુસ્તકમાં ઇશ્વરેચ્છાએ સમય આવશે તો પ્રસિદ્ધ કરી તેનો કેટલોક લાભ મારા સ્વદેશ પ્રેમી બંધુઓને આપી કૃતાર્થ થઈશ રથળ સંકોચના અભાવે અન્ય પ્રસંગે બોલવું યોગ્યધારી આપણા મુળ વિચારે વિચારી શું.

ખેસન કરદદ કર્મપર, કર નર પૂર્ણ પ્રયત્ન; (૧૧૫)
સાગર મથતાં સુર કરે, ચઢ્યાં ચતુર્દશ રતન.

કર્ણુ પિસાચી તંત્રમાં એકથી એકસોને સુતાવીસ અર્થાત ૧૨૭ લગીની રકમ દાખલ કરેલી છે તેમાંથી કોઇ એક અમુક સંખ્યા તમારી નજરમાં આવે તે મન સાથે નિશ્ચય કરો જે સંખ્યા તમારો આત્મા અને સર્વે વ્યાપક પરમાત્મા સિવાય અન્ય કોઇપણ જીવુ મનુષ્ય જાણુવા પામતું નથી.

હવે તમોને અલ્પ તરફી માત્ર એટલીજ મારા તરફથી આપવાની કે તમોએ જે સંખ્યા નીશ્ચય કરી ધારેલી છે તે સંખ્યા આગળ જતાવેલા સાત નંબરના કોઠાઓ પૈકીમાં, તમારી સંખ્યા કયા કયા નંબરના કોઠાઓમાં આવેલી છે. તે જણાવો ! અગર તેમ જતાવાને તમારૂં મન નહીં માનતું હોયતો તમારી ધારેલી સંખ્યા કયા કયા કોઠામાં નથી તેજ માત્ર જવાબ માટે ટીકીટ મોકલી જણાવો એટલે તમારી ૧૨૭ ની અંદરની ધારેલી મનો વાંચિત અમુક સંખ્યા તમોને મારા પૂર્વના પૂન્યે પ્રાપ્ત થયેલી સત્યપ્રેમી જાનું અગ્નિકાદેવીની પુર્ણ સહાયથી કહી આપવા શક્તિમાન જનીશ અને તે જો તમોને સ્વમ્મતીના તપાસથી સિદ્ધ પાણુ દર્શાય અને તેથી આવા અજ્ઞયેજ પ્રયોગને જાણુવા ઇચ્છા થાય તો માત્ર એકજ આનાની પોષ્ટ ટીકીટ મને મોકલી આપવાંથી મારા મહાન જાગ્યે મળેલી મનોવાંચિત માનુનીના સ્વદેશ હોતાર્થના ખરા પ્રેમની લાગણી ખાતર દરેક જણને આ અદ્ભુત કામની કરામતી કૃતિ મદતજ મોકલી આપીશ.

સુ. વડરમા.

મેજક પ્રોફેસર એચ. જી. શર્મા.

(૧૧૬) તરસ્યો પાણી નવ જીવે, વટસેલું કે સ્વમ્ભઃ;
તેમજ કાર્મી નવ ગણે, ભગની માત અવશ્ય.

એચ. બી. શર્માકૃત કર્ણ પિશાચીતંત્ર પ્રયોગ
કોઠપણ અમુક સંખ્યા ધારવાનો કોઠો.

૧	૧૭	૩૩	૪૯	૬૫	૮૧	૯૭	૧૧૩
૨	૧૮	૩૪	૫૦	૬૬	૮૨	૯૮	૧૧૪
૩	૧૯	૩૫	૫૧	૬૭	૮૩	૯૯	૧૧૫
૪	૨૦	૩૬	૫૨	૬૮	૮૪	૧૦૦	૧૧૬
૫	૨૧	૩૭	૫૩	૬૯	૮૫	૧૦૧	૧૧૭
૬	૨૨	૩૮	૫૪	૭૦	૮૬	૧૦૨	૧૧૮
૭	૨૩	૩૯	૫૫	૭૧	૮૭	૧૦૩	૧૧૯
૮	૨૪	૪૦	૫૬	૭૨	૮૮	૧૦૪	૧૨૦
૯	૨૫	૪૧	૫૭	૭૩	૮૯	૧૦૫	૧૨૧
૧૦	૨૬	૪૨	૫૮	૭૪	૯૦	૧૦૬	૧૨૨
૧૧	૨૭	૪૩	૫૯	૭૫	૯૧	૧૦૭	૧૨૩
૧૨	૨૮	૪૪	૬૦	૭૬	૯૨	૧૦૮	૧૨૪
૧૩	૨૯	૪૫	૬૧	૭૭	૯૩	૧૦૯	૧૨૫
૧૪	૩૦	૪૬	૬૨	૭૮	૯૪	૧૧૦	૧૨૬
૧૫	૩૧	૪૭	૬૩	૭૯	૯૫	૧૧૧	૧૨૭
૧૬	૩૨	૪૮	૬૪	૮૦	૯૬	૧૧૨	

શ્રેષ્ઠ નિરખિ બગ તુજ સગા, હંસ ન ભૂલિશ ચાર; (૧૧૭)
કરણી કેતી એ કરે, તે તું પ્રથમ વિચાર.

કોઠો નંબર ૧ પહેલો.

૧	૧૭	૩૩	૪૯	૬૫	૮૧	૯૭	૧૧૩
૩	૧૯	૩૫	૫૧	૬૭	૮૩	૯૯	૧૧૫
૫	૨૧	૩૭	૫૩	૬૯	૮૫	૧૦૧	૧૧૭
૭	૨૩	૩૯	૫૫	૭૧	૮૭	૧૦૩	૧૧૯
૯	૨૫	૪૧	૫૭	૭૩	૮૯	૧૦૫	૧૨૧
૧૧	૨૭	૪૩	૫૯	૭૫	૯૧	૧૦૭	૧૨૩
૧૩	૨૯	૪૫	૬૧	૭૭	૯૩	૧૦૯	૧૨૫
૧૫	૩૧	૪૭	૬૩	૭૯	૯૫	૧૧૧	૧૨૭

(૧૧૮) જો માયા મકરી મસે, વહે વિષય જળ ધાર;
રે ક્યમ ઉતરે નર પશુ, ભવતરંગિણી પાર.

કોડો નંબર ૨ ખીજો.

૨	૧૮	૩૪	૫૦	૬૬	૮૨	૯૮	૧૧૪
૩	૧૯	૩૫	૫૧	૬૭	૮૩	૯૯	૧૧૫
૬	૨૨	૩૮	૫૪	૭૦	૮૬	૧૦૨	૧૧૮
૭	૨૩	૩૯	૫૫	૭૧	૮૭	૧૦૩	૧૧૯
૧૦	૨૬	૪૨	૫૮	૭૪	૯૦	૧૦૬	૧૨૨
૧૧	૨૭	૪૩	૫૯	૭૫	૯૧	૧૦૭	૧૨૩
૧૪	૩૦	૪૬	૬૨	૭૮	૯૪	૧૧૦	૧૨૬
૧૫	૩૧	૪૭	૬૩	૭૯	૯૫	૧૧૧	૧૨૭

જરા મરણ બાજી ને ધરે, કરે ન કુતિસિત કામ; (૧૧૯)
 ઠરે ધર્મ પથ તવ મજે, અક્ષર પદ અભિરામ.

કોડો નંબર ૩ ત્રીજો.

૪	૨૦	૩૬	૫૨	૬૮	૮૪	૧૦૦	૧૧૬
૫	૨૧	૩૭	૫૩	૬૯	૮૫	૧૦૧	૧૧૭
૬	૨૨	૩૮	૫૪	૭૦	૮૬	૧૦૨	૧૧૮
૭	૨૩	૩૯	૫૫	૭૧	૮૭	૧૦૩	૧૧૯
૧૨	૨૮	૪૪	૬૦	૭૬	૯૨	૧૦૮	૧૨૪
૧૩	૨૯	૪૫	૬૧	૭૭	૯૩	૧૦૯	૧૨૫
૧૪	૩૦	૪૬	૬૨	૭૮	૯૪	૧૧૦	૧૨૬
૧૫	૩૧	૪૭	૬૩	૭૯	૯૫	૧૧૧	૧૨૭

(૧૨૦) વિશ્વાસી થઇ શું રહ્યો ? જગમાં નહિ વિશ્વાસ,
જનની જાત લખવીને, ખગ કમ કરતો વાસ.

કોઠો નંબર ૪ ચોથો.

૮	૨૪	૪૦	૫૬	૭૨	૮૮	૧૦૪	૧૨૦
૯	૨૫	૪૧	૫૭	૭૩	૮૯	૧૦૫	૧૨૧
૧૦	૨૬	૪૨	૫૮	૭૪	૯૦	૧૦૬	૧૨૨
૧૧	૨૭	૪૩	૫૯	૭૫	૯૧	૧૦૭	૧૨૩
૧૨	૨૮	૪૪	૬૦	૭૬	૯૨	૧૦૮	૧૨૪
૧૩	૨૯	૪૫	૬૧	૭૭	૯૩	૧૦૯	૧૨૫
૧૪	૩૦	૪૬	૬૨	૭૮	૯૪	૧૧૦	૧૨૬
૧૫	૩૧	૪૭	૬૩	૭૯	૯૫	૧૧૧	૧૨૭

આપ આપના સ્વાર્થનું, ચહે દુનિયામાં દિલ; (૧૨૧)
શુકલપક્ષ સુજન ચહે, કૃષ્ણ ચહે કુટિલ.

કોડો નંબર ૫ પાંચમો.

૧૬	૨૪	૪૮	૫૬	૮૦	૮૮	૧૧૨	૧૨૦
૭	૨૫	૪૯	૫૭	૮૧	૮૯	૧૧૩	૧૨૧
૧૮	૨૬	૫૦	૫૮	૮૨	૯૦	૧૧૪	૧૨૨
૧૯	૨૭	૫૧	૫૯	૮૩	૯૧	૧૧૫	૧૨૩
૨૦	૨૮	૫૨	૬૦	૮૪	૯૨	૧૧૬	૧૨૪
૨૧	૨૯	૫૩	૬૧	૮૫	૯૩	૧૧૭	૧૨૫
૨૨	૩૦	૫૪	૬૨	૮૬	૯૪	૧૧૮	૧૨૬
૨૩	૩૧	૫૫	૬૩	૮૭	૯૫	૧૧૯	૧૨૭

(૧૨૨) મહિમા જમના તીરનો, જે નવ ગણ્યો પ્રતાપ;
મહિમા જમનાં તીરનો, બલિષ્ઠ કૃપતાં પાપ.

કોઠો નંબર ૬ છઠો.

૩૨	૪૦	૪૮	૫૬	૬૬	૧૦૪	૧૧૨	૧૨૦
૩૩	૪૧	૪૯	૫૭	૬૭	૧૦૫	૧૧૩	૧૨૧
૩૪	૪૨	૫૦	૫૮	૬૮	૧૦૬	૧૧૪	૧૨૨
૩૫	૪૩	૫૧	૫૯	૬૯	૧૦૭	૧૧૫	૧૨૩
૩૬	૪૪	૫૨	૬૦	૧૦૦	૧૦૮	૧૧૬	૧૨૪
૩૭	૪૫	૫૩	૬૧	૧૦૧	૧૦૯	૧૧૭	૧૨૫
૩૮	૪૬	૫૪	૬૨	૧૦૨	૧૧૦	૧૧૮	૧૨૬
૩૯	૪૭	૫૫	૬૩	૧૦૩	૧૧૧	૧૧૯	૧૨૭

અભિમાનથી મૂઠ તું, કુલામશ નહી ઉર;
મિથ્યા બગ બકવાદથી, ગદ્દો ચમશ જર.

(૧૨૩)

કોઠો નંબર ૭ સાતમો.

૬૪	૭૨	૮૦	૮૮	૯૬	૧૦૪	૧૧૨	૧૨૦
૬૫	૭૩	૮૧	૮૯	૯૭	૧૦૫	૧૧૩	૧૨૧
૬૬	૭૪	૮૨	૯૦	૯૮	૧૦૬	૧૧૪	૧૨૨
૬૭	૭૫	૮૩	૯૧	૯૯	૧૦૭	૧૧૫	૧૨૩
૬૮	૭૬	૮૪	૯૨	૧૦૦	૧૦૮	૧૧૬	૧૨૪
૬૯	૭૭	૮૫	૯૩	૧૦૧	૧૦૯	૧૧૭	૧૨૫
૭૦	૭૮	૮૬	૯૪	૧૦૨	૧૧૦	૧૧૮	૧૨૬
૭૧	૭૯	૮૭	૯૫	૧૦૩	૧૧૧	૧૧૯	૧૨૭

(૧૨૫) ઈરિકગાજી જીતપરસ્ત દરકીશીકા કાર નહી,
ધોલ ધપા લાત મુકી આગર દરકાર નહી.

[illegible]

•3ኛኩ 1፻፳፱

રાત્રીની રંબા.

ॐ

મુગલાય મદ્દ.

આભ ઝીલુ એ ધારીને, ધરે ટીંટિડાં પાપ. (૧૨૪)

પડે ચણો કુદી ધણો, ઠીંગન ભાગી જાય.

ગૃહસ્થો અને જાનુજો હું એક અભ્યારી સત્ય સોધક છું.
મારા સાંભળવામાં જે કંઈ આવતું તે એક વખત દ્રષ્ટિ તપાસે
અને જતી અનુભવે મહાન યત્નથી પણ સફળ કરતો કાપડ દેશની
વિલાસવતી વામાઓની અગ્નયન તારીફો મારે કાને શ્રવણ થઈ
હતી. જે કે આ દુનિયાના ધણી તરેહના ઇશ્વરો અને હુત્તરો મેં
હાથ કીધા હતા તો પણ તેથી વધુ પ્રાપ્ત કરવાની આશાએ, જંગા-
જાની પૂર્વ તરફના કાગર દેશમાં જૈવા તૈયાર થયો ધણીક મુસીગતો.
સંકટો અને આપત્તિઓ સહન કરતો સવા સાત માસની લાંબી
મુદતે અને મજલે ત્યાં જઈ પહોંચ્યો અહીંયાં ત્રિચારાજ્ય અને
સ્ત્રિઓનીજ હાકેમી પ્રસરી રહેલી છે આ સ્ત્રીઓ તંત્ર મંત્ર અને
ચોટ ચાત્રાકીમાં ધણીજ બાહોશ અને હેડંગા જેની કદાવર ઉંચી
અને કુર હોય છે, ઘણાક કમનસીબ મરદો તેમના મોહપાસમાં
સપડાઈ જાય છે, એક દીવસ મધ્યરાત્રીના વખતે અદ્રષ્ટ વિધાના
અંજનથી ગુમ પણે નગરચર્યા જેવાની ધંધાથી બહાર નીકળી
પડ્યો જેતાં જેતાં એક ગલીના નાનાસરખા બાગ્ય ભુવનમાં ઉપરના
મુગલાઈ મરદને હાયમાંરી રડવાનો અવાજ તેણીની જોડમાં જેઠેલી
જોરતને પોતાના છુટકારા માટે પ્રાર્થના કરતો જેવામાં આખો સૂ-
ર્યોદય થવા આવતો ગયો તેમ તેમ તેના દુઃખનો વધારો અને જે
હાલ થતો જનતો ગયો, અરેરે, ઘડી પછી હું એક આખો દીન
પશુ રૂપે ખેલ જનીશ. જુઓ ? સામેનું ચિત્ર.

(૧૨૭) દગલખાજ દુનાનમે, ચિત્તા ચોર કમાન;
કપટ પ્રપંચ લગાયકે, લેતહી આખર જન.

[illegible][illegible]

• १३६६ ५५ : १८८०

મારી મહેરદાર માથુક.

તરિયા હઠ શા કામની, નહિ શિયળ શણગાર, (૧૨૬)
 બળ બુધિ રૂપ ગુણતણુ, વિનય વિષ્ણુ અંગાર.

મનોહર કાંતા કરની કોમળ પરંતુ રદયની કઠોર હતી તેણીની એક સખ્ત પ્રતિજ્ઞા હતી અને તે જે પુરી પાડશકે તેનેજ તે વરવા નીશ્ચય રાખતી હતી જેથી ઘણા એક આશાતુર નરો નિરાશા પામતાં પોતાની ધારણા પાર પાડવા અશક્ત થયા હતા અને એક વખત કુદરતી મોહાન્ધે જુરસો ઉત્પન્ન થયો અને તેથી તેજ પળે તે જાનુની પ્રતિજ્ઞા કેવી રીતે પાર પાડવી તે વીશે સનમુખ જમ સ્વાલ કીધો તેણીએ ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે તમારી સ્ત્રી તરીકે હંમેશાં આખી રાત્રી ના સમયે રહી સ્વામી સેવા બજાવીશ તથા તે વખતે જે આજ્ઞાઓ અને ફરમાનો હશે તે દરેક રીતે પુરી પાડવા શક્તિવાન થઈશ પરંતુ દીવશે તો મહારે મરેદરૂપ થવું જોઈશે અને તમારે મારી સ્ત્રી તરીકે બની મારી આજ્ઞાઓ ઉઠાવવી પડશે ? કેમ, હીંમત છે ? મારી ગગજ શક્તિના અભિમાનથી હું મુસ્તાક બનેલો હતો. હમ્મરો જગોએમારા કરામતો ઇશ્મેથી. જેહદકર્તી અને ખ્યાતી મેળવી હતી, જેથી આશા રાખતો હતો કે આ સ્નેહસાગર સુંદરી મારી યુક્તિ અને આજીજીને આધીન થશે. એમધારી તેણીના માતપિતાની પસંદગી મેળવી સર્વે માગણી કબુલ કીધી જેથી આનંદ ખુશાલી સાથે લગ્ન ગાંઠથી બંધાઈ સ્નેહ સબંધ મેળવવા ભાગ્યવાન થયો, જુઓ તે વખતનું સામેના ચિત્રથી અમારૂં દંપતિ જેડું સંવત સતયુગનો છેલ્લો દિવસ

વિદ્યાસધાતી વામા બની, દગોદઢ નિજ કંથ
 પ્રિયા પ્રેમ નિરાશથી, આદ્યો આગળ પથ.

(૧૨૮) નરકીટી નારી થયો ક્યું ન દેશ કથ્યાણુ;
પુરૂષવત્ન કીધાવિના, મળશે ક્યાંથી માન.

કામરૂ દેશની અજાયબ કરામત યાને સ્વપ્ન તરંગ.

મારે મારી પ્રાણપ્રિયા સાથે એટલોતો ગાઢો પ્રેમ અને સ્નેહ
જેડાયો હતો કે એક પળમાત્ર પણ ગમે તેટલી આપત્તિ આવવા
છતાં તેથી દુર રહેવા ઇચ્છા કરતો નહીં હતો પ્રિયાની પિડા કરતાં
મને તેના દુષ્ટ પિતા અને કુર માતા તરફના અસહ્ય સંકટો સહન
કરવાં પડતાં હતાં, મેં કોઈ દીવસ પરાધીન પાણું બોગવ્યું નહીં હતું
જેથી આ એક સ્વતાંત્ર પણના માઝે વિચરનારને એક સ્ત્રીતાજ સુખના
માટે આટલી બધી શુલામળીરી જેની પાસે હંમેશાં નોકર આકર અને
સેવક સ્નેહી તથા મીત્ર મંડળોથી જે સમય આત્મદમાં પસાર થતો
તેને આજે કામરૂ દેશના ત્રિયા રાજની આવી આપત્તિઓ સોળને અ-
સર અને તુળમેતાસીર એ નિયમાનુ સાર કામીની પણ કઠણ રદ્યની
એક તરફ પ્રિયાના અગાધ સ્નેહ સાગરનો વિચાર તો બીજીગમ એક
શોક સાગરના અથાગ જળમાં વડવાનગ અમિતો દાહ બાળી બરમ
કરતો, મારા સાહસથીજ આ નજર કેદ મેળવેલી ત્યાં કોનો દોષ
દષ આશ્રય અને મદદમાટે બોલાવું ધધ્વર કૃપા અને દૈવગતી એજ
આધાર અને વિશ્રામ પ્રેમ પાસમાંથી છુટવાને આખરે છેવટના
ઇલાજની મને ફરજ પડી, મારા મીત્રને એકદમ દોષ જવાબથી તત-
કાજ ઉમો કીધો અને આ કમકમાટ ઉપગ્નવનાર ત્રાસ જનક દેશને
કુઆંમવાસ અને કુત્તલીન સેના ધારી છેવટે પ્રણામ કીધો પ્રિયા વિરહે
દેશો દેશ અને જંગલો જંગલ ભટકવા લાગ્યો ક્ષુધા અને તૃષ્ણાનું
અથાગ દુઃખ જેવા પામ્યો, મોજ શોખ અને એશ આરામ હવે

તુજ ઇચ્છા શા કામની, હરિ ઇચ્છા જળવાન: (૧૨૯)
માટે મૂરખ: નવ થતો, શકટ તળેતો શ્યાન.

તદન ભુક્તીજ ગયો ધડીકમાં પ્રિયાનું ધ્યાન થતું તો રહ્ય કાંમ જવા-
જથી જળવા લાગતું, ધડીકમાં દેખેલા દંડ પ્રહાર દ્રષ્ટિસામે ખડા થ-
વાથી મન ત્યાંથી પવન વેગે પાછુ ફરતું જેથી આખરે આ નિરભય
અરણ્ય સ્થાનને ઇંદ્ર ભુવન સમાન માનવા લાગ્યો, એમ કરતાં સવા
માસ પ્રભુ પ્રાર્થના અને દેવી સ્તુતીમાં જોત જોતાંમાં વહી ગયો,
જોટલે વીતેલી વાત વીસારે પડી, કામ ધંધા અને ઉદ્યોગથી પણ
છેક અધમ સ્થિતિએ આવી પોંચ્યો હતો પરંતુ ઇશ્વર ઇચ્છાએ હરત
કસમતથીજ પૈસો પેદા કરવા શક્તિ ધરાવતો હોવાથી કોઇપણ વિશ્વાસ
ધાતી યા સ્વાર્થાધ ગતુખ્ય મારી પાસેથી તે વિધાનુ હરણુ કરવાને
હંમેશાં અસમર્થ થતું અને પોતાની ધારણામાં છેવટ નિસ્ફળ જતું
આવા અનેક પ્રકારના તરંગોમાં મારા દીવસ નિર્ગમન એક ફકીરી
હાલને પસાર કરતો હતો એવામાં એક ખુશ ખમર વાંચવામાં આવી
કે અંમેરીકાના પ્રખ્યાત ચિકાગો શહેરમાં એક મહાન પ્રદર્શન ભરા-
નારછે, અને તેમાં આખી દુનીયાની પંકાયેલી જુદી જુદી અસંખ્યાત
ચીજોનો મોટો જથ્થો મુકવામાં આવનાર છે તે જોવાને ધણા દેશનાં
એ સુમાર માણસો આવશે, તથા મન પસંદ ચીજો ખરીદ કરશે મને
પણ આ પ્રસંગે લાં જવાની ધણી ઉત્કંઠા થઇ પ્રદર્શનનો વખત
નજીક આવી પોંચ્યો હતો અને જોવાનુ તથા પોચવાનુ સ્થાન સત્તર
સેં કોસ ધણુ દૂર હતું જેથી પગ રસ્તો ના પ્રસંદ કરી આકાશ ગમન
વીધા મને સાધ્ય હોવાથી પવન વેગે વીજળીની ઝડપે સવાત્રણ દીવ-
સના દુકા વખતમાં લાંજઇ પહોંચ્યો પ્રભુજો મારી ધારણા સફળ
કરી અને આ રમ્ય મનોહર દેશને હું જોવા તથા અનુભવવા લાગ્યો

(૧૩૦) નીચ કુલક્ષણ નહી તજે, વગોવશે વળી કુળ;
સદ્ગ કદિ નહી પામશે, આખર ધૂળની ધૂળ,

આ સ્થળે અવસ્ય કહુ છું કે જેણે જન્મ ધરીઆ સુવર્ણમય પ્રદેશનું
અને આરમ્ભ શેહેરનું અવલોકન કરી પ્રદર્શનની અગ્નયણી ઝીંજેનું અ-
વલોકન નથી કીધું તેનો જનગારો વૃથાછે આ પ્રદર્શન ખુબું મુકી જો-
નારાઓ માટે મુદત સાત માસ લગી રાખી હતી સેંકડો દેશનાં હમરો
મનુષ્યો દરરોજ જોવા માટે આવતાં હતાં અને તેમાં જોને જે ઝીંજ
પ્રસંદ પડતી તે તેની યોગ્ય કીર્મત આપી ખરીદી લેતાં હતાં હું નાનપ-
ણથીજ જનાવરો પાળવાનો અને તેમની સાથે ગમત કરવાનો બહુ શોખ
ધરાવતો હોવાથી બીજી કોઇ ઝીંજે પસંદ નહી કરતાં એક વિકાળ આ-
સિટ્ટૂયન Pig હુક્કર શેતાન શિકારી સવાસો પૌંડે અને એક ઇંડીયન
ગુલ્લ ડોગ જે દેશી રમતમાં ધણો પ્રીણુ હતો તે પચાસ પૌંડે તથા
એક જાપાનીસ Female Monkey.(વાંદરી) કે જેની કીર્મત પાંચસો
પૌંડ ઉપરાંત રાખવામાં આવી હતી, આ કીર્મત તેના ગમ્મના પ્રમા-
ણમાં ઘણીજ વધારે હતી કારણ એકે તેને મંગાવવાને અને પાળી રાખી
કેળવવાને તેની પાછળ ઘણું ખર્ચ થઈ ગયું હતું પરંતું આ એક રમુજી
જનનવરને ઘણીક પ્રકારની કસરતો નાચ અને અકલને હેરત પગાડે
જોવા અખતરાઓ કરવાને તાલીમ આપી હતી, વળી તેની ચાલાકી
છટા અને નખરાં જોઇ માફ મન ધાયત્ર થઈ ગયું હતું, તેથી તેને
પણ મેં આખર ખરીદી લીધી આ ત્રણ ઉમદા જનનવરોને લઇને
મારા આવેલાજ માગે પાછું સ્વદેશાગમન કીધું મારી પાસેના આ
ત્રણ પ્રાણીઓનું કરામતી કામ જોવાને સંખ્યાબંધ માણસોની મોટી
ઘમાત્ર પૈસા આપીને આવવા લાગી, જેથી મને થોડા વખતમાં તેની
એક સારી રકમ મળીઆવી તેને ખરીદવાને ઘણાં માણસો મારી

પાછ રાજી નવ રહે, કરીએ કોટી ઉપાય; (૧૩૧)
જ્યું જ્યું સેવા કીજીએ, ત્યું ત્યું રોષે બરાય.

પાસે માગણી કરતાં પરંતુ તે મારી શેખની ખાતર રાખેલાં હોવાથી તે આપવા માટે એ પરવાઈથી તેમની માગણી અસ્વીકાર કરતો. મારી સાથે બાગ્યોદય દેવી નામે સ્ત્રી જનમ્યો ભારથી ગરવા લગીના વખત સુધી હમેશાં પાસે રહેવાને બંધાયેલી હતી, વળી તે એક પણ માત્ર પણ મારથી દૂર થતી નહી, મારી બાગ્ય દેવિના પ્રતાપે અને કામરૂદેશની મારી પ્રિયાની બનાવેલી અનખેય સીદ્ધિની ક્રીયા આ ત્રણ જનનરો ઉપર ચાલુ કીધી. અને તેથી મારા મનો વાંચિછતને સમયે એ ત્રણે જનનરોને ત્રણ સ્ત્રીઓના રૂપમાં બનાવી મારી ગરજ અનુસાર બાગ્ય દેવિની દાસીઓ તરીકે કામ કરાવતો. આ ચારે સ્ત્રીઓ એકજ રૂપ-રંગ અને આકારમાં હોવાથી કોઈ તેમને ઓળખી શકતું નહી, એવીરીતે મારા હવે પછીના દુઃખી દીવસો આનંદમાં ગાળવા લાગ્યો, સુષુ વાંચક ગૃહસ્થો ? ઉપરની આ વાત આપને અસંભવિત લાગતી હશે, પરંતુ જુઓ કે આ મારી પાસેનાં ત્રણે જનનરોનાં ચિત્ર તમારી સમક્ષ રજુ કરું છું એને આ મારી બાગ્ય દેવીના સંયોગથી આ ત્રણે જનનરો ગદલાઈ જઈ ચારે એકજ જાતની સુંદર સુંદરીયો બની રહો છે, તે જુઓ વળી જ્યારે તે બાગ્ય દેવીથી છુટીપડી મારી પાસે આવે છે, ત્યારે તે પોતાના અસલી કમનસીબ જનનવરી રૂપમાં આવી જઈ મારી સેવાની ફરજ અદા કરે છે, મારી એક એવી પ્રતિજ્ઞા છે કે, જ્યાં લગી મારી કામરૂદેશની પ્રાપ્ત થયેલી પ્રિયા પાછી નહોત્ત મળે ત્યાં લગી આ ત્રણે જનનરોને બંને પ્રકારના રૂપમાં કામ કરાવવું ચાલું રાખીશ આ વાતની વધુ ખાતરી માટે તમો મારી ઉપર માત્ર એ આનાની પોષ્ટની ટીકીટા મોકલી

(૧૩૨) ના રાયણ સત્વર ફળે, કરે ઉતાવળ આમ;
નારાયણ સત્વર ફળે, લેતાં મુખથી નામ.

આપણે તો આ રમુજી જોવા લાયક ખેલ ખુલાસા સાથે તમેને
મોકલી આપીશ, જે જોવાથીજ તમારી ખરચેલી કીમત વસૂલ થવા
પામશે; મારા કામરૂ દેશના કરામતી કુટુંબનું શું થયું તેની સવિસ્તર
ગિના હવે પછીના મારા પ્રગટ થનારા પુસ્તકદ્વારા જણાવો કૃતાર્થ
ગનીશ. જે બેહદ અન્યયથીથી હેરત પમાડનાર છે.

મેજક પ્રોફેસર એચ. બી. શર્મા.

સત્ય નારાયણ કથા—અથવા પ્રશ્નોપનિષદ્.

અ+ઉ+મ=ૐ કાર વિષે-અધ્યાય પાંચમો.

સત્ય કામો વાચ-અથર્હનં શૈવ્યઃ સત્ય કામઃ પપ્ર-
ચ્છસ્યો હવૈ તન્ન ગવન્મનુષ્યેલુ પ્રાયણાન્તમો હુકારમભિષ્યાય
તિકતમંવાવસ તેન લોકં જયતીતિ ॥ ૧ ॥

શિવીનો પુત્ર સત્યકામ રૂપિ પ્રસિદ્ધ ગુરૂ પિપ્પલાદ પ્રત્યે
બોધ્યા કે-હે મહર્ષિ મનુષ્ય લોકો મધ્યે જે કોઈ મનુષ્ય મરણ
પર્યંત ઓરમકારનું ધ્યાન કરે છે, તે મનુષ્ય ૐ કારના ધ્યાનથી
પૃથિવ્યાદિ પ્રસિદ્ધ લોકોને વિષે કયા કયા લોકમાં નિશ્ચય પૂર્વક અધિ-
કાર મેળવીને રહે છે? ૧

॥ પિપ્પલા દોવાચ ॥

તસ્મૈ સહોવાચ ॥ ઇતદ્વૈ સત્ય કામ પરિચ્છા પરંચ બ્ર-
હ્મયદોક્ષાર સ્તસ્માદ્દિ જ્ઞાને તેનૈવાયતને નૈકતર મન્વેતિ ॥૨॥

પિપ્પલાદ રૂપિ તે પ્રસિદ્ધ વિષય બોધ્યા કે-હે સત્યકામ, ઓ-
રમકાર પદવાચ્ય જે બ્રહ્મ છે તેની જે પ્રકાર વડે ઉપાસના છે,
એક સાંસારિક સુખ ભોગ પ્રાપ્ત કરનારી, તથા જીજ્ઞ મોક્ષને પ્રાપ્ત

એક ઉંડી પર નિશ્ચય રાખો મત મનકો બરમાઓ; (૧૩૩)
રહ્ય નગરમે કરો ખોજના મત કહી' આવો જાઓ,

કરાવનારી, એવી બે પ્રકારની ઉપાસનાનું નામ પરા તથા અપરા છે, તે બે જાતના જ્ઞાને આપનારી બન્ને ઉપાસના મધ્યે જેવી ઉપાસના મનુષ્ય કરે છે, તેને તેવે પ્રકારે અર્થાત પરાજે પ્રાણી પોષક ચૈતન્યની ઉપાસના કરે છે, તથા અપરાતે અજ્ઞાન અધિકાર જડ પ્રકૃતિના ઉપાસક છે. તેઓને જેવી રીતે ભક્તિ ભાવ હોય છે તે તે પ્રકારને મરણ પછી પ્રાપ્ત થાય છે. ૨

स यधेक कात्रमभि ध्यायीत स तेनैव संवेदितस्तर्णमेव
जगत्यामभि सम्यच्यते । तमृचा मनुष्य लोकमुपन यन्ते
सतत्र तपसा ब्रह्मचर्येण श्रद्धया सम्पन्नो माहिमान मनु
भवति ॥ ૩ ॥

ઓકરકાર નામ વાચ્ય પરમેશ્વરની એક માત્રા અ કારની ઉપાસના જે ભક્તજન કરે છે, તેને અ સ્વર જેમ સધળાં વ્યંજન પદાર્થોમાં વ્યાકેશ્વર છે, એવું ધ્યાન થયે, તે મનુષ્ય ઉત્તમ જ્ઞાન સારી રીતે જાણી કરીને મરણ પછી આ સંસારને વિષે જન્મ પામી સધળાં અશ્વર્ય યુક્ત હોય છે, તે ઋગ્વેદ રૂપી એક યાત્રા ઉત્તમ મનુષ્ય જાતીમાં પ્રાપ્ત કરે છે, તેથી તપશ્ચર્યા, બ્રહ્મચર્ય, તથા શ્રદ્ધા યુક્ત હોઈને પુણ્ય પરમેશ્વરના મહીમાને જાણવા વાળો હોય છે. ૩.

अथवादि द्विमात्रेण मनसिसम्पद्यते सोऽन्तरिक्षं यजुर्भिरु
ज्रीयते स सोमलोकं स सोम लोके वि भूति मनु भूथ
पूनरावर्त्तते ॥ ૪ ॥

બ્યારે બે માત્રા અર્થાત અકાર હકારનું ધ્યાન મનને વિશે ઇશ્વર સર્વ વ્યંજન પદાર્થોમાં અનુસૂત છે એમ મનવડે ઉત્તમ પ્રકારે જાણી

(૧૩૪) કામ ક્રોધ ઝોર લોભ મોહમેં, ચિતમત કલ્પી દસાઓ;
સન્ન્યે ભક્તબનો ઇશ્વર કે, આર્થ્યત્વ કે પાઓ,

ધ્યાનમાં લેછે તે મનુષ્ય મરણ પાદ શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય જન્મીને સમ્પૂર્ણ
ઐશ્વર્યને પ્રાપ્ત હોઇને ઋગ્વેદ યજુર્વેદ ર્ષિ જે માત્રાના જ્ઞાન સમ્પ-
ન્નથી ઉત્તમ યજ્ઞ ક્રિયાનાયોગે તે મનુષ્ય સોમ્ય ગુણ મહાણ કરીને
અંતરિક્ષ અર્થાત ચંદ્રલોક પ્રાપ્ત કરે છે, તેના શ્રેષ્ઠ સુખાનું ભવથી
પુનઃ શ્રેષ્ઠ ભાવના યુક્ત આ સંસારને વિશે જન્મ ધારણ કરી તેનું
સુખ ભોગવે છે. ૪

यः पुनरेतन्त्रि मात्रैणैवो मित्यननेवौ क्षरेण परं पुरुषमभि
ध्यायीत स तेजसि सूर्येसम्पन्न ॥ यथा पादोदर स्त्वच्चा
विनिर्मुच्यत एवं हवं सपाम्पना विनिर्मुक्तः स सामभिरु
न्नीयते ब्रह्म लोकं स एतस्मात् जीवधना त्परांतरपुरिशयं
पुरुष भिक्षते तदेतो श्रेकौ भवतः ॥ ५ ॥

જે મનુષ્ય જે માત્રાનું ધ્યાન કર્યા પછી ફરીને તે ત્રણેય
માત્રા યુક્ત ઓશ્મકાર પદવાન્ય પરમેશ્વર અ કાર ઉ કાર મ કાર
ત્રણે માત્રા મય યથાર્થ અન્તર મય જાણીને ધ્યાન કરે છે, તે મ-
નુષ્ય મણ્ડાન્તર પશ્ચાત અત્યુત્તમ ધ્યાના વસ્થાન્ત સૂર્ય લોક જે
મહાન પ્રકાશ વાળા લોક છે, તેને પ્રાપ્ત થાય છે; તથા જેવી રીતે
સપ્ત પોતાની પુરાણી આગડી છોડીને ઉત્તમ શરીરવાળા થઇ જાયછે,
તે પ્રકારે મનુષ્યો ઓશ્મકારના ધ્યાન વડે સમ્પૂર્ણ પાપોથી છૂટી
જઇને સામવેદદારા પુનઃ બ્રહ્મ લોક અર્થાત પરમાત્મા જે પરમ પુ-
રુષ સંસાર રૂપી દુઃખ સાગરથી પરે છે, તથા દરેક જીવોને વિશે
અનુપ્રવિષ્ટ વર્તમાન પત્તમેશ્વરને દેખે છે; આગલા બેક મંત્રો પણ
એજ વિષયને બાંધે છે.

વિષય ભોગસે જયે રહોસુખ, ધ્વજિઓ વસમે લાઓ; (૧૩૫)
સત્યમાની સત્યકારી હો કર, સત્ય વક્તા બન જાઓ.

તિસ્ત્રો માત્રા મૃત્યુ મૃત્યઃ પ્રયુક્તા અન્યોન્ય સક્તા અનવિ
પ્રયુક્તાઃ ॥ ક્રિયા સુબાહ્યાખ્યન્તર મધ્યમાસુ સમ્યક
પ્રયુક્તાસુ ન કમ્પતેજઃ ॥ ૬ ॥

ઓશ્મકાર શબ્દમાં જોકે, અ, ડ, મ્ જોની ત્રણ માત્રાઓ
એક બીજા સાથે મળેલી હોવાથી એક સમયે ત્રણેયનું ધ્યાન હોઈ
શકે છે, પરંતુ અસાર લગી જીવાત્મા શારિરી છે, આં સુધી ધ્યાન
હોઈ શકે છે, તે ધ્યાનની ક્રિયા બાહ્યાખ્યન્તર દ્વારા સમ્યક્ મધ્યમ
ધ્યાના વસ્થા ગરણ્ય પછી જીવને બુદ્ધિસ્થ રહે છે, મહાન્ત બાદ
ધ્યાન હોતું નથી એટલા માટે ત્રણેય માત્રા મૃત્યુનાળી છે, માટે
ત્રણેય અવસ્થા જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિને વિશે જે યોગિજન ઓશ્મ-
કારના ધ્યાનમાં પ્રયુક્ત છે, એટલે અહરનિષ અંતઃકરણથી ધ્યાન
યોગમાં બુદ્ધિસ્થ જોડાય છે, તે જાની પુરૂષ પોતાના કર્તવ્ય કર્મોથી
બંધ પામતા નથી, અર્થાત વ્યવહારમાં સતત ઉદ્યમી છતાં ધ્યાન
છૂટે નહીં, સારે સમાધિના પરિપૂર્ણ. ફક્ત પામે છે અન્યથા કરવાથી
ફલ ભાગિ હોતા નથી.

ઋષિરેતં યજુર્મિરન્ત રિશ્નં સ સામભિર્યત્તક્તઃ વયોવેદ-
યન્તે તમોઙ્કારેણ વાય તને નાન્વેતિ વિદ્વાન્ ય ત્તચ્છાન્ત-
મજરમમૃતમયં પરં ચૈતિ ॥ ૭ ॥

પૂર્વોક્ત પ્રકારે યોગાભ્યાસ કરનારા વિદ્વાન યોગિજન રૂપેદગ્ધાન
પ્રણિત હોઈને આ પ્રસક્ત મનુષ્ય લોકને વિશે વિચરતો હોવો, યજુ-
વેદ યુક્ત યજ્ઞ દ્વારા અંતરિક્ષ લોકના જ્ઞાનથી અંતઃકરણની શુદ્ધિ
વડે સાગવેદ દ્વારા સૂર્ય સમાન સૌમ્ય ગુણ સમ્પન્ન કવિ હોઈને સા-

(૧૩૬) ગાયત્રીકા અર્થ સહિત પદ, મનકા પ્રેમ બદાઓ,
યોગાભ્યાસકા સાધન કરકે, જીવન મુક્તિ પાઓ.

મવેદના કથન પૂર્વક બ્રહ્માભ્યન્તર પોતાની-કાયા-તનુને પૂર્ણપ્રથમે
ઓરમ્કારમાં પ્રવેશાવે છે, તે વિદ્વાન શાન્ત, અજર, અગર, અભ-
ય, પરંમ લોકને જાણે છે. ૭

આમંત્ર બીજે પ્રકારે એવો અર્થ સૂચવેછે કે-જે ગાણુસ ત્રણ
આશ્રમેને વિષે બ્રહ્મચર્યાશ્રમ, પછી ગૃહસ્થાશ્રમ, બાદ વાનપ્રસ્થાશ્રમને
વિષે યથાવત્ ઓરમ્કારની ત્રણેય માત્રાના ધ્યાનનું ક્રમથી સેવન કરેછે
તે જ્ઞકારવડે ઓરમ્કાર પૂર્વક વિદ્યાના ધ્યાનથી બ્રહ્મચર્યાશ્રમ સેવેછે
તથા જડ બન્નો માત્રાવડે ગૃહસ્થાશ્રમને વિષે યોગ્ય કર્મકાન્ડ કરના-
રા હોઇને વિવાહોત્સવાદિ મંગલકાર્ય કરતા હવા ત્રીજી મ કાર માત્રા
ના મનનપૂર્વક ધ્યાનના નીલ્ધ્યાસનવડે યથાર્થ યોગાભ્યાસિ થયે
વાનપ્રસ્થાશ્રમને સેવેછે, તથા મરણપશ્ચાત્ રૂવેદરૂપિ પ્રથમ માત્રા જ
કારના ધ્યાનવડે રૂવેદ પઠન પાઠન રૂપત્રણિનો જાણુવાવળો શુભે
ચ્છક જન્મીને પ્રથમ આશ્રમનેવિશે અજરાગર મશ્વરનો ધ્યાન પ્રણિ
ત હોયછે, એટલામાટે ને પંચભૂતદ્વારા મનુષ્ય યોનિનેજ પામે છે,
તથા બ્રહ્મચર્યસેવો વિદ્યોપાર્જના કરે છે, તથા ગૃહસ્થાશ્રમને વિશે
એ માત્રાનું ધ્યાન કરતા હવા મરણ પછી પુનઃકર્મ કાન્ડ પ્રતિપાદક
યજુર્વેદ છે તેના જ્ઞાનવડે ગૃહસ્થાશ્રમના મધ્યમ લોકના સુખને ઉ
ત્તમોત્તમ યજ્ઞ કર્મોગાં જોડાઇમોગવે છે, એ પ્રકારે જેઓ ત્રણેય મા
ત્રાના ધ્યાનથી વેદત્રયિના જ્ઞાન યુક્ત ઓરમ્કાર રૂપ સામવેદના સ્વર
જ્ઞાન સહ સત્ય લોકને પ્રાપ્ત હોયછે, ને વાનપ્રસ્થાશ્રમ સેવી અત્યન્ત
વિદ્વાન જ્ઞાનિ જીવાત્મા હોઇ, શાન્ત, અજર, અગર, અમરહિત પરમ
મોક્ષધામ પરમાત્મા છે, તેના અનન્ય સુખમાં જ્યોતિર્મય થમો

વેરભાવકો મનસે ત્યાગો, સગકો ગિત્ર જનાઓ (૧૩૭)
કેવલ સુખ જો પાયા ચાહો, ગુણ ધશ્વરકો ગાઓ.

પરબ્રહ્મને જાણે છે,

હતિ શ્રી પંચમો ડ ધ્યાયઃ

નિષ્પક્ષપાતી નિશ્ચય અને સત્ય સિદ્ધાન્ત.

મુખ્યાર્થ (આર્યપ્રકાશ તા. ૧-૭-૧૯૦૬)

ॐ AUM - ઓ૩મ્ - AMEN

સંસ્કૃત કોષમાં ઓ૩મ્ ની તુલ્ય કોષ અન્ય શબ્દ નથી, તેના જોડે પવિત્ર શબ્દજ્ઞ કોષપણુ બાષામાં હસ્તી ધરાવતો નથી તેના જોડે ગૂઢ આશયવાળો કોષપણુ શબ્દ માનવીનું મસ્તક જોડી શક્યું નથી, તે ખંડન મંડનથી હમેશાં પર છે. સમસ્ત સાંપ્રદાયિકો સામાન્ય રીતે પરસ્પર વિરુદ્ધ હોવા છતાં પણ તેને તેઓ સાર્વજનિક રીતે સ્વિકૃત કરે છે, પ્રત્યેક પ્રાચીન આસ્તિક પુસ્તકના પ્રત્યેક ખંડ કાંન્ડ સર્ગ અને વર્ગના પ્રારંભમાં તે મહા પવિત્ર શબ્દનું ઉચ્ચારણ થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ તે કાઠિના પ્રત્યેક પુસ્તકના મુખ્ય પૃષ્ઠ (ટાઇટલ પેજ) અને મંગળાચરણમાં સૌથી ટોચે આજ એકાક્ષર Monosyllabic) વિરાજમાન થાય છે, અતિ દૂર જાપાનની ધર્મ ક્રિયામાં પણ આ પ્રણવાક્ષર સૌથી પવિત્ર ગણાઇ ઉચ્ચારિત થાય છે.

આ પવિત્રતા, આ મહત્તા અને આ શ્રેષ્ઠતાનું મૂળ શુ હશે ? પ્રશ્ન કુદરતી રીતે ઉપસ્થિત થાય છે, વેદ તથા ઉપનિષદમાં આ એકાક્ષર વારંવાર આવે છે. અને પ્રખ્યાત પ્રાચીન દસમાંનું એક ઉપનિષદ-માન્ડૂક્ય-તો ઓ૩મ્ કાર ઉપર મહાભાષ્ય રૂપજ છે, આર્યો

(૧૩૮) બ્રહ્મણના ધરમાં મણી, મણી પનંગને શીર;
અસ્ત થાય જે દીનમણી, વ્યાપે તુર્ત તિગર.

સકળ કાળમાં પરમાત્માનુ ચીંતન કરતા જે કે હાલ પ્રત્યેક કામના મંગળાચરણમાં, ગૃહોને સંયોગ વિયોગનાં મુહુર્ત જોવામાં આવે છે. પ્રાચીન કાળમાં કાંઈ પણ શુભ કામના મંગળા ચરણમાં કેવળ પરમાત્માનુ નામ હોય તેનું ધ્યાન ધરવામાં આવતું અને તે તે કાળ માટે સદ્યુદ્ધિ સાહસ માટે દ્રઢતા અને સફળતા માટે સહાયતાની પ્રાર્થના કરતા તે શિષ્ટાચાર પ્રમાણે નાટકમાં પણ સુવધાર તેજ મતલબનું મંગળા ચરણ હજી પણ ગાય છે, પરમાત્મા અને તેનું ધ્યાનજ પ્રાચીન કાળના આર્યો કે જેઓ હાલના લોકોના પ્રમાણમાં તેા રૂપીઓ જેવા હતા, તેઓને તેજ સર્વસ્વ હતું. પરમાત્માજ તેમને સર્વસ્વત હતો તેને લીધે તેનાં અનેક નામ તેના ગુણની ભિન્નતા પ્રમાણે પડ્યાં છે. અને એટલા નામની એટલી મોટી સંખ્યા થીજ કાંઈપણ વસ્તુની પ્રાણપ્રિય અને પ્રાણપ્રિયાની પણ સંસ્કૃત ભાષામાં નથી તેનીસ કરોડ દેવતાનો ખોટો વિચાર આ અનેક અસંખ્યતન નામ ઉપરથીજ પેદા થયો હોતો જોઈએ, જેનો ખપ સૌથી વિશેષ તે વિષે સંસોધન પણ સૌથી વિશેષ નામ વિના વિચાર થઈ શકે નહિ, અને નામ જેમ ઉત્તમ તેમ વિચાર ઉત્તમ રીતે થઈ શકે. પરમાત્માના અનેક ગુણ એક શબ્દમાં કેવી રીતે દર્શાવી શકાય કે જ્યાં તેનો સંકલ્પ કરવાનું સરળ થઈ પડે, પરમાત્માથી વર્ષા થાય છે તેથી તેનું નામ ઇંદ્ર પરંતુ તે કાંઈ કેવળ વર્ષાજ નથી આપતો, પ્રકાશ પણ આપે છે તેથી તેનું નામ અગ્નિ પડ્યું. પણ તેટલુજ તે નથી કરતો. ઇંદ્રવણ, અગ્નિ, આદિ પરમાત્માનાં નામો અપૂર્ણ એક દેશી કઠ્ઠી, તેથી તેટલાં નામ થી તેટલોજ અપૂર્ણ વિચાર આવી શકે, કારણ કે શબ્દાર્થ ઉપરજ

ડરવું શાને દિલ વિષે, મરવું એકજવાર; (૧૩૯)
કરવું સુ કૃત પ્રાણીયા, બરવું બારું સાર,

અને પ્રમાણેજ વિચાર સહે છે. વળી અમિ આદિનો ભૌતિક પદાર્થો નાં પણ નામ છે. કે જે દ્વારા પરમાત્મા કાર્ય કરે છે. તેથી તે દ્વિઅર્થી પણ થયાં અને તેથી વિચાર કરતાં ખીજા ભૌતિક અર્થ તરફ પણ મન ધસડાઇ જવાનો સંભવ છે, આ કારણથી પરમાત્માના સકળ ગુણો બહુજ સૂક્ષ્મ અને સંક્ષિપ્ત રીતે આપો આપ દર્શાવી શકાય, અને તેનો ખીજો કાંઇ અર્થજ ના થાય એવા એક નામાજિ ધ્યાનની જરૂર દેખાઇતી છે. આવી અનેક લાયકાત વાળો શબ્દ તે ઓરમ છે. એકજ અક્ષર (ઓ) નો તે અનેકો છે. અને તેમાં પરમાત્માના આત્મા સખંધી સમસ્ત ગુણુ કર્મ સ્વભાવનાં લક્ષણોનો સમાવેશ થાય છે. પૃથ્વીની કોઇપણ ભાષામાં આટલો ટુંકો હોવા છતાં આટલા લાંબા અને બ્યાપક અર્થવાળો કોઇપણ શબ્દ હસતી ધરાવતો નથી. એ ખરૂં છે કે આધુનિક (નાટકના Classical) સંસ્કૃતમાં તેનો ખીજો અર્થ પણ થાય છે. પણ તે તે અક્ષર બહુજ વારંવાર વપરાવાથી થયો છે. સંસ્કૃત મંથકરો ઓમ, હીક, વાર, થાય તે ખરૂં, બલે થાય એવા ઇથ્રેજીમાંના Amen ના અર્થમાં પણ વાપરે છે, હાજલા તરીકે તેજ અર્થમાં ગાલતી માધવમાં ઓમિતિ ઉચ્ચતામ માત્વં આચ્યુ છે, વળી “ શિશુપાળ વધમાં ” (૧-૭૫) માં પણ લખ્યુ છે કે.

“ ઓમિત્યુક્તવત્થ શાંગિજ દ્વિતિ.” તેવીજ રીતે “ સા-
હિત્ય દર્પણ”માં પણ “ આમિન” ના અર્થમાં દ્વિતીય ષ્વેદોમિ-
તિભ્રમઃ એ પ્રમાણે આવે છે, હાલમાં પરમેશ્વરનું નામ ઓરમ ને
અદલે “ રામ ” થી લેવાય છે, અને જરાતરામાં લોકો, રામ રામ

(૧૪૦) ભુલ્યો ભવ કુંપ પડ્યો પામર ગોથાં ખાય;
ભગવતને ભજનાવથી, પુણ્યાં જાણે પાંચ,

કરો (આશાજ ના રાખતા) રામ જોલો થઈ ગયું (નષ્ટ થઈ ગયું) રામ જાણે (કોણ જાણે) એનામાં શું રામ જાણે છે, (શું દમ છે) વીગેરેમાં જૂદે જૂદે અર્થે જોણાય છે, પણ મૂળ રામનો અર્થ રામચંદ્ર અર્થાત્ ભગવાન હતો, તે ઉપરથી જાહુજ સાર્વજનિક રીતે તેનો ઉપયોગ થવાથી તેના મળતા આવતા અર્થોમાં પણ વપરાવા લાગ્યો, એ દેખીતું જ છે. તેવી રીતે ઓરૂમ પણ જાહુજ વારંવાર વપરાતો હોવો જોઈએ, તેથીજ તેના અર્થાત્તર સંસ્કૃત લેખકોના પુસ્તકો અને નાટકોમાં થયેલા એવું અનુમાન કરવું સ્વાભાવિક અને વાસ્તવિક છે ઘણું કરીને તો બાઈબલમાં આવતો **Amen** (આમીન) શબ્દ પણ ઓરૂમનોજ અપભ્રંશ છે અને જે તેમ હોયતો ઇશ્વર સળધી વિચારો આ દેશનાજ યુરોપમાં અને બાઈબલમાં ગયા છે એમ સિદ્ધ થાય છે, હાલમાં કેટલાક ગુજરાતી લેખકો-દાખલા તરીકે કરણધેણાના કર્તા, સ્વર્ગવાસી-રાં નંદશંકર તુળજશંકર-આદિ પુસ્તકની અને તેના પ્રકરણની અંતે ઈંગ્રેજી પુસ્તકોનું અનુકરણ કરીને “આમીન” લખે છે, અસ્તુ તથા સ્તુ એ અર્થમાં તે શબ્દ છે, પણ તેઓને જે ખબર હતે કે બાઈબલનો “આમીન” શબ્દ ઘણું કરીને ઓરૂમનોજ અપભ્રંશ છે, અને કાલીદાસ ભવભૂતિ આદિ સંસ્કૃત લેખકો તેજ અર્થમાં ઓ વાપરે છે, તો તેઓએ આભિનૂતે જાહેરે ઝાં નોજ પ્રયોગ કર્યો હતો. પ્રાચીન સંસ્કૃત પુસ્તકોમાં ઓ પ્રકરણ તથા પુસ્તકની અંતમાં પરમાત્માના અંતિમ સ્મરણના અર્થમાં ઓરૂમિતિ (અંતસૂચક-ઈતિ) યુક્તા, પણ તે માત્ર કંઠાતરી લખવામાં વપરાતા “આપનો સેવક

ન્યમ “નર” “રજ” જે શબ્દમાં અક્ષર એક સમાન; (૧૪૨)
પણ કમ બેદ થકી જુઓ, અર્થ ઉદભવ્યો આન,

જેવો માત્ર ક્રિયાત્મક અને મંગળવાચક અંતિમાશીર્વાદ જેવો થઇ
પડ્યો. અને તેજ અર્થમાં (બલે થાય. વાર) માં આધુનિક અર્થાત્
૧૫૦૦ વર્ષ ઉપર થઈ ગયેલા સંસ્કૃત લેખકોએ તે વાક્યની મધ્યમાં
વાપર્યો છે, અતિ વપરાસથી અર્થાત્તર થાય છે, તે તો કોણુજ ન-
થી જાણતું ? હાલમાં “ વન્દે માતરમ્ ” નો જે અર્થાત્તર થયો છે
તે પ્રસિદ્ધ છે, તે હવે સ્વદેશાભિમાનના ઉદ્દગાર તરીકે અને જાણે
રણ સંભાગ માટે તૈયાર થવાના સૂચક રૂપ વપરાય છે. તેવીજ
રીતે ઓઝમનો અર્થાત્તર પણ થયો, મૂળ Amen આગીનનો
અર્થ પણ ગ્રીક તથા હીબ્રુ (યાહુદી) ભાષામાં પરમેશ્વરજ છે,
તેનો ખીન્ને અર્થ સત્યદ્રઢ એવો છે. અને તે પરમેશ્વર નહોતો
ખીજી કોણ ? મૂળ ઓઝમ્ ગાંધી આગીન થવું અને જાદ હોંદુ
સ્તાનની માફક યુરોપમાં તેનો અર્થ તથાસ્તુ એવો આશીર્વાદાત્મક
હમેશાં અંતમાં વાપરવામાં આવતો હોવાથી થયો ઓમ્ તથા આ-
મીનના અર્થોનાં અર્થાત્તર આર્યવર્ત તથા હરિવર્ષમાં આ પ્રમાણે
એકજ સરખાં થયાં એ થોડું આશ્ચર્યકારક નથી, વિચારથી વાંચો ?

માંડુક્ય ઉપનિષદ પ્રણવની વ્યાખ્યા નોજ જાનેલા છે. તેમાં
કાંઈ પણ નવું ઉમેરવું અશક્ય છે રૂપિઓના કથનો માં આપણે શુંજ
સુધારો કરી શકીએ ? સંધના નું સ્ફુમ તાત્પર્ય એછે કે પ્રણવ ત્રણ
માત્રા જોતો જાન્યોછે ઝડ અને મ્ પ્રથમ જે સ્વર સંયુક્ત થવાથી
સંસ્કૃત સંધિના નિયમ પ્રમાણે ઓ થયો મધ્યમાં ત્રગડો (૩) છે તે
ધણા જૂલથી ૩ (ગુજરાતી હરફ વાંચેછે) પણ વિચાર નથી કરતા કે
સંસ્કૃત લખ્યું હોય તો વચમાં ગુજરાતી હરફ કેમ આવે? અને

(૧૪૨) સર્વ શાસ્ત્રના શોધથી મહેમાન જે સાર;
પંડિત તેને સૌ કહે, જાણે અન્ય ગમાર,

આવે તોપણ સંસ્કૃત હરફના ત્રગડા અને ગુજરાતી રૂની આકૃતિ
માં ફરક મોટો અને સ્પષ્ટ છે પરંતુ જલ્લા જલ્લા આમ વાંચેછે તે
તેઓ છશ્વર વિષયક જાણતમાં કેટલા જવા અજ્ઞાની પ્રાચીન કાળની
અપેક્ષાથી બની ગયા છે તે બતાવે છે, એટલે સુધી કે પરમાત્માનુ
નામ પણ ઉકેલી વાંચી શકતા નથી. એ ત્રગડો છે તેમાત્ર પ્લુતની
નિશાની છે, અને તેનો ઉચ્ચાર કરવાનો નથી, ઓ નો અતિ દીર્ઘ
ઉચ્ચારણ કરવો એટલુંજ તે સૂચવેછે. બીજી રીતે એ ત્રગડાની ખાસ
આવસ્યકતા નથી, હાલ ઓરેમ્ને બદલે વૈષ્ણવોમાં રામ રામ તથા
શૈવોમાં બોમ્-બોમ્ થઇ ગયું છે, અને તે અપભ્રંશ નામ જાણે સ્વ-
તંત્ર રીતે ઉત્પન્ન થયાં હોય તેમ તેની ઉત્પત્તિની ખાસ કથાઓ
કદાપી કાઢીને પ્રચારવામાં આવીછે, પરંતુ એ સાંપ્રદાયિકોની પોત પો-
તાના પંથમાં લોકોને આકર્ષવાની યુક્તિ છે. અને મૂળ જેનો જપ
કરવાનો છે તે તો ઓ જ છે એ ઉપર જે આ પુસ્તકમાં લખાયું
છે, તથા હવે પછી લખીશ તે ઉપરથી સુચ વાંચકો પોતાના રદ્ય
મંદિરમાં ઐક્યતાથી નિષ્પક્ષપાતે નિશ્ચય કરશે-કે આપણે મનુષ્ય
જન્મ પામી. પુખ્ત. ધ્યાન ઉપાસના સેવન અને જપ કોનો કરવાનો
અને કોનો કરવો જોઇએ ? તે વાંચનારની વિચાર શક્તિને સ્વાધીન
સ્વતંત્ર પણે સોપું છું. જે સ્વયં આપો આપ જણાઇ આવશે.

ઉપર પ્રમાણે વિચારથી જોતાં-પૂર્વકાળમાં પરમાત્માનુ જે પવિત્ર
અને શુદ્ધનામ આખા આર્યાવર્તમાં દરેક સ્થળે અને દરેક જગે સં-
પૂર્ણ સત્તાથી પ્રકાશમય હતું, સર્વ પ્રાણીમાત્રના રદ્ય મંદીરમાં અખં-
ડાનંદપણે નિવાસ કરતુ હતું તે નામ આજે આર્યવર્તનાં તનુજે પણ

સદાનંદ પ્રદ સુમતિકર, પૂરણ પરમ હુલાસ; (૧૪૩)
 થયો અતિ આનંદ ઉર, નિરખી ધર્મ પ્રકાશ,

-જેવા જાણવા અને અનુભવવા ઉત્તમ વર્ગનાં તનુજે પણ બેનસીળ
 બનેલાં છે, એનું મુખ્ય કારણ પૌરાણીક પોષકીલાઓનો સ્વાર્થાંચ
 મિથ્યા ઉપદેશ અને અજ્ઞાનતાથી નિશ્ચય કીધેલું અંધ શ્રદ્ધાળુ પર્ણજ
 છે, મારા પેતાના જેવામાં અને અનુભવવામાં એવા સેકડો સમગ્રુ અને
 સદ્યુદ્ધિવાળા મહાશયો આવ્યા છે કે તેઓ ઉપરનું અમુદ્ય નામ
 જાણી શકવાને પણ બે સમજ રહેલા છે તો પછી તેના શુદ્ધ શબ્દો
 અચારનું તથા અર્થનું ભાન માન, અને જ્ઞાન ક્યાંથીજ હોય, પરમાત્મા
 તેમના રદ્ય જીવનમાં શુદ્ધ જ્ઞાન અને વેદાદિક સત શાસ્ત્રના સલ
 ઉપદેશનો પ્રકાશ કરી-કલ્યાણ કરો, અસ્તુ, વાંચો ? આગળ.

તમ ને હણવા આ જુઓ, ગુરુ સમરથ તૈયાર;

તમ ને એ હણતાં બને, અગને દુઃખ ન લગાર.

પ્રણવપટ નંબર ખીજનો અભિપ્રાય

માંગરોત-ધર્મપ્રકાશ. પોષ ૧૯૬૨ પુસ્તકર અંક-૨

મીસીસ. H. B. કાશી-શર્મા તરફથી કાળા ગળમલ ઉપર કા-
 પેલા ફ્રેન્ચ કિનથી બરેલો પ્રણવ ૩૦૦ પટ અગારા તરફ અવલોકનાર્થ
 આવતાં તેનો ઉપકાર, સાથે સ્વીકાર કરતાં અત્યંત આનંદ થાયછે
 આ પટને ચતુર સ્ત્રી વીવીધ રંગના કિનથી પુલ પત્ર, અને કાળીઓ
 વાળી સુંદર વેલ કરેલીછે અને તેની અંદરના ભાગમાં આપત્રને
 યોગ્ય દોહરો અન્ય અક્ષરો, યંત્ર, અંકો, સંવત, તારીખ, અને
 એક પ્રાણી આદી તમામ કાગ ઉત્તમ પ્રકારથી કરવામાં આવેલું છે,
 આર્થ મદિલાઓ આવી હસ્ત કૃત-મનહર કારીગરી કરી દેશની

(૧૪૪) સો ટચનું સોનું તજ, પીતળથી લલચાય;
કીંમત કોડીની થતાં, આખર તે પસ્તાય.

કળા, કેશવતાનું જે દિગ્દર્શન ભારતિય પ્રજા સન્મુખ મૂકવા જે ઉત્સાહ ધારણ કરેછે તેને પ્રત્યેક સજ્જનો એ પ્રોત્સાહન અને ઉત્તેજન અર્પવા જેવું છે, આર્ય જાનુ મીસીસ-એચ-બી-શર્મા પોતાની જાહેર ખજાનામાં જે પ્રસંશા લખે છે તે અક્ષરશઃ ખરી છે અને જાહેર ખજાના જેમ માત્ર મન હરણ કરવા માટે સારા શબ્દોમાં ગુંથી લાલચમાં ઉતારે છે તેવું આ ચિત્ર માટે નથી અમોને આપટ્ટનાં દર્શન પૂર્વે જો કે અનેક શંકાઓ હતી કે-કાંઈક ભરતનું કામ હશે પરંતુ તેજ પટ્ટને જ્યારે અમે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ ત્યારે આગારી સર્વ શંકાનું સ્વતઃ સમાધાન થઈ જાય છે આ પ્રણવપટ્ટ ગૃહ, મંદિર, પૂજા, અને પ્રાર્થના અથવા એવા ખીજા કોઈપણ સ્થળમાં રાખવામાં આવે ત્યાં અલગત અમ્મળી સૌંદર્યતા આપે તેવું છે રાજા, ગઢારાજા, અમીરો, ગૃહસ્થો, અને સામાન્ય વર્ગના સર્વ લોકો યથા શક્તિ ખરીદી શકે તે કારણે બિન બિન પ્રકારની ભરત કળા અને તદ્દનુ સાર ઉપહાર પણ ન્યૂનાધિક રાખવામાં આવેલો છે એકંદરે આવાં ઉત્તમ કાર્ય યોજક નિપૂણ મહિલાઓને ઉત્તેજન આપવા અમો સર્વને બાલામણ કરવા રજા લઈએ છીએ. આ માસિક ધર્મજ્ઞાસુઓ માટે ધણું ઉત્તમ અને બોધ દાયક રાખવા લાયક છે વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૧૧) સવા, પ્રકાશકને લખી મંગાવો ?

આર્યજાનું અંગીકારેવી ઉર્ફે કાશી.

મીસીસ. એચ. બી. શર્મા.

મુ.-વડરમા. પોષ્ટ-ડાંગરવા. ગુજરાત.

પ્રણવપટ્ટ નંબર પહેલાનો નમુનો. (૧૪૫)

રાજતેજ વૃદ્ધિ રહો, ઉદય સૂર્ય સમજાન;

વિજય

પામો.

ભાવનગર માહારાજ શ્રી ભાવસિંહજી
સાહેબ બહાદુર.

ૐ

આર્ય ધર્મ પાલક આટલ, શુરવિર રણધીર;
એંસે નૃપ પદ કમલમે, અરપુ પ્રણવ સધીર,
આર્યજ્ઞાનુ મીસીસ એચ. બી. શર્મા.

અમદાવાદ—તા. ૧-૫-૦૫

નં.

૧

લંલનાકી આશિષ યહ, પુણ્ય કરે ભગવાન.

(૧૪૬) ઉદય થવા આ હિંદો, આર્યસિંહ રાજન
પેરવી કરતા પ્રીતથી, ખરચી તન મન ધન.

આશ્રયદાતા આર્ય નૃપવર્યશ્રીની નામાવળી.

- ૫૦) મહારાવળ શ્રી ભાવસિંહજી સાહેબ બહાદુર
સ્વસ્થાન ભાવનગર—કાઠિયાવાડ.
- ૨૫) મહારાણા શ્રી અજીતસિંહજી સા. બા. ધાંગદ્રા.
- ૨૦) મહારાજ શ્રી કર્નલ સર પ્રતાપસિંહજી સા. બા. ઇડર
- ૨૦) દરબાર શ્રી બાલસિંહજી સાહેબ વઢવાણ.
- ૨૦) કુમાર શ્રી નટવરસિંહજી સાહેબ રાજચરાડી.
- ૧૫) મહારાણા શ્રી મોહનદેવજી સાહેબ બા. ધરમપુર.
- ૧૫) મહારાણા શ્રી જસવતસિંહજી સા. બા. લીંમડી.
- ૧૫) દરબાર શ્રી માનસિંહજી સાહેબ પાલીટાણા.
- ૧૩) મહારાવળ શ્રી પ્રતાપસિંહજી સાહેબ વાંસદા.
- ૧૨) મહારાજ સવાઇ શ્રી ખેગારજી સા. બા. કચ્છ.

અચળ રહી આ ગાદીએ, અધિક આપતું તેજ; (૧૪૭)
પાળો પરજ પ્રીતથી, આશિષ ઉચર એજ.

૧૦) મહારાણા શ્રી જશવતસિંહજી સાહેબ દાંતા,

૧૦) દરબાર શ્રી વખતસિંહજી સાહેબ વળા.

૧૦) દરબાર શ્રી દોલતસિંહજી સાહેબ લીંબોદરા

૧૦) દરબાર શ્રી સુરજમલજી સાહેબ પાટડી.

૧૦) દરબાર શ્રી સુરસિંહજી સાહેબ વીરપુર.

૧૦) દરબાર શ્રી હરીસિંહજી સાહેબ ધ્રોળ.

પ) રાવજી શ્રી તખ્તસિંહજી સાહેબ માણસા.

પ) દરબાર શ્રી વાઘસિંહજી સાહેબ મોરબી.

પ) દરબાર શ્રી બાવાજી રાજ સાહેબ વડીયા.

પ) દરબાર શ્રી કરણસિંહજી સાહેબ લખતર.

પ) કુમાર શ્રી મનુષા દિપસિંહજી રોજકા.

પ) દરબાર શ્રી જલમસિંહજી સાહેબ આંબલીઆરા.

પ) કુમાર શ્રી લાખાજી રાજ સાહેબ રાજકોટ.

પ) વાઘેલા જશવત સિંહજી સરદારસિંહજી મોટીબોર

(૧૪૮) મરૂ પશુ માગુ નહી, અપને તનકે કાજ;
પરમારથ કે કારણે, યાચતન આવે લાજ.

કદરદાન સુજ સદ્ ગ્રહસ્થો.

- ૧૫) મીસ્ત્રી રવીકરણ મગનલાલ અમદાવાદ.
- ૧૦) અમાત્ય શ્રી રમેશચંદ્રદત્ત સાહેબ વડોદરા.
- ૧૦) શાહ છોટાલાલ વાડીલાલ મુંબાઈ.
- ૧૦) ગુલામહુસેન મહમદભાઈ ધડીયાળી મોરબાસી.
- ૧૦) મુખી રવજીભાઈ સવજીભાઈ પોલીસપટેલ વડસ્મા.
- ૫) મોદી ગીરધરદાસ સામળદાસ ધંધુકા.
- ૫) ત્રવાડી દયાશંકર કાળીદાસ વટવા.

અપુર્ણ.

પહેલા અને બીજા નંબરના પ્રભુવટ માટેના ધણી જગો-
એથી ઉત્તમ અભિપ્રાયો અને પ્રસંસા પત્રો સાથે સંતોષજનક
આશ્રયો મળેલાછે તેમજ મળતા આવુ છે જેનો વધુ હેવાલ હવે
પછીના મારા ત્રીજી પ્રગટ થતા પુસ્તકદ્વારા પ્રકાશ કરી, આશ્રયદાતા
આર્ય મહાશયોનો અંતઃકરણથી પ્રીતિ પુર્વક આભાર માનતાં હમેશને
માટે કૃતાર્થ બનીશ.

લી. કૃપાપાત્ર પ્રકાશક.

H. B. Sharma.

તુલ્ય તત્વ સંખ્યા અને, તત્વ તોલ પણ એમ; (૧૪૯)
સાકર ગુંદર સ્વાદમાં, કહો અલગ છે કેમ,

સવિનય નમ્ર અરજ.

પોરબંદર મહારાણા શ્રી જાવસિંહજી. સાં ૧૫૦ ની ઉપર
ૐ પ્રણવપટ નં. ૧ નો તથા તકીયા નં. ૨ સિંહ અને વૃક્ષના
ચીત્રનો તા.-૫-૬-૦૫નો રોજ અને રજીસ્ટર પોંછ પારસલથી સ્વાના
કીધાબાદ પાંચ છ ગાસ લગી પર્ચીસ પત્રોદ્વારા અરજ કરતાં ની-
ચે પ્રમાણેનો પ્રત્યુત્તર મને પ્રાપ્ત થયો,

પોરબંદર સ્ટેટ.

પોરબંદર તા. ૧૨-૧-૦૬

શીકો.

આર્યબાનુ મીસીસ-એચ-બી-શર્મા.

લખવાનું કે તમારા તરફથી જાહેરના વદી ૮ ગુરના લખેલા
કાગળમાં પ્રણવપટ નં. ૧ અને ટકીયા નં. ૨ એ પ્રમાણે બે મા-
સ ઉપર નાગદાર મે. રાણા સાહેબ જહાદુરના નામથી મોકલ્યાનું
લખી છે પણ સદરહુ ચીજો અને આવેલી નથી તેમજ તમે ઉ-
ત્તેજન મળવા માગણી લણી વખતથી કરો છો પણ હાલમાં દુષ્કાળ
સળખે આશ્રય આપવા જની શકે તેમ નથી.

હુકમથી-લી-દાદલાના ઘટીત.

ઉપરનો જવાબ મળવાથી માફ રહ્યું નિસ્તેજ જન્યું અને
તેથી પોષ્ટના ન્યાઈ ખાતા સામે અરજ કરતાં યોગ્ય તપાસ થઈ
નિચે પ્રમાણે મને જવાબ મળ્યો.

નંબર-૩૯૧૨ તા-૧૪-૨-૦૬

મીસીસ-એચ-બી-શર્મા.

આપના કાગળમાં જણાવ્યા પ્રમાણે તપાસ થઈ નિચેની બી-
ના યોગ્ય વ્યવસ્થા માટે મોકલી છે.

નંબર-૧૨૦૦ તા-૧૧-૨-૦૬ નો પોરબંદરના સગ પોષ્ટ

(૧૫૦) અવસર સર આવિગળે તો તે છે ગુણકાંર;

ચોમાસે વૃષ્ટિ સરસ, શીયાળે નહીં સાર,

માસ્તરનો અમલવાદના પોષ્ટ માસ્તર ઉપર જવાળ.

વધારે જણાવવાને વિનંતી કરું છું કે નામદાર રાણા સાહેબ-કે-સી-આઇ-ઇ ના સરનામે એક રજીસ્ટર કર્યા વિનાનો પારસલ-સાતમી-જુન ૧૯૦૫ ના રોજ અત્રે આવેલું હતું અને તે પારસલ માહારાજ સાહેબે, એવી ચીજો લેવાને જે અમલદારને સત્તા આપી છે. તેને બરોજ રીતે પોંચાડવામાં આવ્યું હતું એમ જણાય છે.

ઉપરના જવાળની આવેલી પોષ્ટની અસલ કોપી તા-૧૯-૨-૦૬ ના રોજ પોરબંદર મોકલી આપી પણ આ પુસ્તક પુરું થઇ પ્રકાશ થવાના સમય સુધીમાં કંઇપણ જવાળ મળી શક્યો નથી જેથી આશા રાખું છું કે નામદાર મહારાણા શ્રી મારા એક ઉત્તમ પ્રકારના સમાર્થની આશાથી લેવાયેલા પરિશ્રમની યોગ્ય તપાસ કરી બળવેલી અદ્યક્ષેવા બદલ આભારીને શતોપ જનક જવાળ કૃપાકરી આશો એવી આશા રાખું છું.

લી. આશ્રયાલિલાધિ કૃપાપાત્ર પ્રકાશક.

આભારીની અરજ બીજી.

સોબડા-કુમાર શ્રી મોતીસિંહજી ઉદે પરવતસિંહજી સાં પ્રણવપટ નંબર ૧ નો ટુકડો તા-૪-૧૦-૦૫ આશો શુદ્ધ ૬ ગુરવારના રોજ પોષ્ટ પારસલ રવાના કરીયા બાદ છ માસ લગી ૨૬ પત્રો કુમાર શ્રી ઉપર મોકલતાં એક પણ જવાળ કોઇ પ્રકારનો નહીજ મળવાથી પોષ્ટ ખાતા સામે એક અરજ કરવામાં આવી જેનો તપાસ થઈ નંબર-૪૩૬૩ તા-૨૫-૨-૧૯૦૬ ના જવાળથી કુમારશ્રીને પારસલ પોંચાડવા બદલનો તેમની સહી સાથેનો જવાળ

જાડો જાડાઈ નવ કરે, જાડા ન જોડે જોડા; (૧૫૨)
હીરા મુખસે ના કહે, લાખ અમારા મોલ.

મળ્યો જે નીચે પ્રમાણે છે.

સ્વસ્થાંત્ર ધ્રાંગદરાના પોષ્ટ માસ્તર સાહેબ.

લી-ખવાસ જેમલ માધવજી લખવાનું કે આર્યજ્ઞાનુ કાશી
શ્રી શ્રી શંગીત હારમોનીયમ શિક્ષક તા-૬ અકટોંગર સં. ૧૯૦૫
નું અતરજીટર પારસલ કુમારશ્રી પરગત સિંહજીબાઈના નામનુ અમને
પોંચ્યું છે તા-૨૩-૧-૦૬

કુમાર શ્રી. પ્રજાતસંઘલય સહી-દા: જેમલ માધવ.

હજુ લગી સેવા અમળ્યા બદલ કોષખણ પ્રકારની ફરમાશ
ચમ નથી તો તેનો આશ્રય જનક જવાળા કુમારશ્રી ત્રફથી મળશે.
એવી આશા છે. વધુ ખીના આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૩૭, ૩૮, ૩૯માં
કૃપા સાથે જોવી

નં. ૧૨ વઢવાણ સ્ટેટ હજુર એાફીસ.

આર્યજ્ઞાનુ મીસીસ એચ. બી. કાશી શરમા—અમદાવાદ
તમારો પત્ર અને સાથે ઊં નો ચોત્રપટ ખુદ મહારાજા કાકેર
સાહેબ જાડાદુરને પહોંચેલ છે, અને આશ્રય તરીકે તેની કીંગત ખુદ-
વીદ હજુર ફરમાનથી રા. ૨૦) વીસ તમને ગઈ કાલે મનીઆડરથી
મોકલ્યા છે તે પહોંચેથી લખશે તા. ૨૮-૧૨-૦૫

(ઇંગ્રેજ સહી)—મુખ્ય કાગદાર.

---

(૧૫૨) દાન પાત્રને આપતાં, પ્રતિપળ વધે વિશેષ;
નિયમ શાસ્ત્રનો નકીએ, આપો દાન હમેશ,

સ્વદેશ પ્રેમી આર્ય મહારાય.

શ્રીયુત્-રમેશચન્દ્રદત્ત સાહેબનો અભિપ્રાય.

તમે મળગલનો ફગાલ (મણવપટ) રંગે જે રંગી કનથી
બરેલો નાગદાર દત્ત સાહેબને મોકલેલો મલ્યો છે, તેઓ કીધેલા
કામની કારીગીરીથી ધણા ખુશી થયા છે અને તે બદલ રૂ. ૧૦)
દસ મોકલવા કહ્યા ઉપરથી આજે દસનો મનીઆડર કીધો છે આ-
પણા દેશમાં આ પ્રકારનું બરત કામ થાય છે તે જોઈને દત્ત સાહેબ
ને ધણો આનંદ થાય છે, તે જાણવા લખ્યું છે. તા. ૧૫-૨-૦૬
(ઇમેઇલમાં સહી)

દીવા તા. અંકલેશ્વર—મીસીસ એચ. બી. શરમા.

તમારો પત્ર છાપેલાં ફોર્મ અને પુસ્તક નં. ૨ વીજેરે મફતમાં
છે તે વાંચી અત્યાનંદ થઈ છું આપનો આ શ્રમ ફળદાયી નીવડશે,
આપે આ પુસ્તકો પોતાના ખર્ચથી મોકલાવ્યાં તેથી આભારી થઈ છું
એ સર્વના આહક હું થઈશ તથા બીજા મેળવી તાપીશ. તા, ૬
જુલાઈ ૧૯૦૬

હી. રેવાબા હરીશંકર સહી. ૬. પોતે

બીજા સંખ્યાગ્રંથ આરડો અને અભિપ્રાયો આર્ય બાલીકા-
ઓના મળેલા છે પરંતુ સ્થળ સંકોચે અને પ્રગટ કરી શકવા બન્યું
નથી. વધુ માટે જુઓ ? બાતુ અંબીકાદેવી ચરીત નોવેલ. કી. રૂ. ૨)

હી. પ્રકાશક.

પ્રેમ વસ્તુને પાત્રતો, એકથી ન હોય અધીક; (૧૫૩)
નિયમ નહી સચવાયતો, કેવાશે ધિક ધીક.

પ્રાચીન અને અર્વાચીન રૂઢીની સમાન્તા જોવા ઉત્સુક
સ્વદેશી પ્રેમી આર્ય બંધુઓ અતિ બહેનો મારેજ.
વિશ્વાસી વામાની—વફાદારી.

દીવાનખાનામાં રાખવા લાયક.

ઇચ્છાવર (આર્ય લગ્ન)

૧૯૬૨ વચ્ચાખ શુદી ૧૩ રવી તા. ૬ મે ૧૯૦૬
જેશી માધુરાગ હરીરામ કવીની સુચ પુત્રી શ્રીમતી બાંતુ
અંબીકાદેવીએ માત પિતાની યોજનાઓ પૂર્ણ કરાવી પ્રેમ
પરીક્ષાથી પસંદ કીધેલા પતિ સાથેનો કેમેરાથી પાડેલો
કુળીનેટ સાધજનો જોવા લાયક સુંદર અને મનહર.

દંપતી સાથેનો—ફોટો.

કીર્મત માત્ર એકજ રૂપીઓ પોળેજ વી. પી. ખર્ચ માફ
ખાસ બાનુઓનેજ અડધી કીર્મતથી આપવામાં આવશે,
મુ. વડસ્મા. લી. બાનુનો વિશ્વાસુ
પોષ્ટ ડાંગરવા, પ્રેમ, પાત્ર, પતિ,
પ્રાંત ગુજરાત. એચ. બી. શર્મા.
ધી ઇન્ડીયન જાદુગર ભાગ ૧. ૨. ૩. ના પ્રગટ કર્તા.

કદિ આવે નહી કોયલા, પહેલાં આવી પાન;

ટેક રહેતો ટકી રહી, પામે પુર માન.

દંપતી દેખો દ્રષ્ટીએ, જુદે જુદા દેહ;
પણ તે જરી જુદાં નથી, શુદ્ધ હોય જો સ્તેહ.

મીતીની મીતી તણી, જણ ન હોય જરાય;
રખડે જ્ઞાન સમાન રજ, ફટ ફટ તેને થાય.

(૧૫૪) વચ્ચે રસમયું તુંજ મર્મને, કાણ્ય કરે રસ રાજ;
તજે કાણ્ય તન તુંજ વિના, કેવળ પહિત કાજ.

પ્રકાશક પ્રાર્થના

સ્વદેશપ્રેમી સુદાં બાનુઓ, અને ગુણજ્ઞ ગૃહસ્થો ?

આ પુસ્તક જલદીથી બહાર પડવાને મારો ધ્વજો ઉત્સાહ અને યતન હતો પરંતુ નહીં ધારેલી અડચણો અને અકસ્માત આવી પડેલી આપત્તિઓ સાથે હૃશ્વરી કુદરતના સંયોગોવચ્ચે અટવાવા પામતાં આખરે બાળ્યદેવીની કંઠક કૃપા દ્રષ્ટિએ સુખ દુઃખ અને પ્રેમ વિની નાં સંયોગી વિયોગી સંકટો વદન કરતાં આજે સુદ વાંચકોની સામે આ પુસ્તક રમુ કરતા બાળ્યવાન થાઉં છું તો તેનો સપ્રેમ સ્વિકાર કરતાં યથા યોગ્ય આવકાર આપશો કુદરત, કર્મ, અને પૂરપાર્થ મનુષ્ય જીવન ઉપર પોતાની સત્તા કેવી ચલાવેછે ઉદય અસ્તના સંયોગો પોતાનો પ્રભાવ કેવા નિમીત્તે પ્રકાશ કરેછે તેનો કંઠક સત્યકાલ મારી પોતાની ગુજરેલી મધ્ય જીંદગીની ત્રીયાવસ્થામાં મને મળેલી મન મોહન માશુકના સુંદર ચિત્ર સાથે ચરિત્રમાંનો લગન પ્રસંગનોજ બાગ માત્ર આ સ્થળે યથા સ્થિત વર્ણન કરીએ છે તે ઉપર આપનું ધ્યાન જરૂર આપશો એવી આશા રાખું છું,

મારા માનવંતા શ્રાદ્ધક્રમે આ આધુનીકકાળનું વર્તમાન ચરિત્ર પ્રિય અને બોધ નિય થશે એમ ધારી તે એક જુદા, પુસ્તકમાં નોવેલના રૂપમાં સવિસ્તર હેવાલ સાથે પ્રગટ કરવા મારો યતન આજ છે, જેનું ખર્ચ રહસ્ય અને સત્યસાર હવે પછીના મારા જનવા પામેલા વિચીત્ર સંસ્કારો જે અનુભવ્યા છે, અજમાવ્યા છે તેનુંજ માત્ર સારા મૃત ગૃહજી કરી પ્રગટ કરીશ.

પ્રતિ અનુકુળ પડતી સુસીનતોથી મને આ પુસ્તકનું પુકમેટર તામ્રવાને વિશ્રાંતી વખત નહીં મળવાથી અનેક સ્થળે રહેલા દ્રષ્ટિ દોષો માટે મારા સુદ વાંચકોની કૃપાસાથે માફી આહું છું

લી. સ્વદેશ સેવક-એચ-બી-શર્મા.

પ્રેમ તણા તરવર પરે, ચતૂર ચઢે છે જોડ; (૧૫૫)
રહે અવિચળ એ સ્થળે, ઉતરતાં નથી તેહ,

AUM

ॐ

AMEN

પ્રેમાર્પણ પત્રિકા !

સ્નેહસાગર રહ્યજીવન પ્રેમરત્ન

મારી માનવંતી સુજાપ્રિયા બાનુશ્રી અંબીકાદેવીની
સત્યપ્રેમી પવિત્ર અને સદ્ગુણી સેવામાં.

મુ. પ્રેમ મંદીર.

પડી પાય પ્રિતે પ્રિયા પ્રેમ ગાયુ, રહી સઘસાથી જીવન હિત યાચુ;
અદા સ્નેહસારો સુહાગી સુધારો, નહી યાદ શર્મા ભુજી ટેક ધારો.

દૈવગતિ, પરમાત્મા કૃપા, તમારી ઇચ્છા, અને કવિરાજના હિતમ
વિચારથી અનાયાસે મારા સાથે થયેલા તમારો નેક સંગ્રામ અને
બંધાએલા અખંડ પ્રેમની હંમેશની યાદગીરીના સ્મારણથી એક ટુંક
મુદતમાં બનવા પામેલા તમારા અદ્ય ચરિત્રનું બોધ દાનક બ્યાન
તમારા વિયોગી વખતે તૈયાર કરી આપણા બંનેના ફેરો સાથે તમારી
સેવામાં પતિ બાવે સમર્પિત કરજી તેનો સન્નિધ સ્વીકાર કરી વિચાર
અને વિવેક બુદ્ધિથી ખ્યાલ કરતાં મારા લેવાયેલા પરિશ્રમને સફળ
કરશો. તમે નેકી ટેકી અને વફાદારીથી તમારા પ્રતિવૃત્ત ધર્મની
ફરજ અદા કરતાં આપના સુવિખ્યાત પુન્યપિતા અને ઇચ્છીત
માનેલા પતિના નામને તેમની યોજેલી વાંચનાઓને અનુકુળ થઈ
સ્વદેશોન્નતિ ધર્મની સેવા બળવવા તત્ત મનથી પરિશ્રમ લઈ તમારી

(૬૫૬) નાસ્તિ માર્યા સમો બન્ધુ નાસ્તિ માર્યા સમાગતિ॥
નાસ્તિ માર્યા સમો લોકે સહાયો ધર્મ સંગ્રહે॥

અચળ કીર્તિને સુનીતિથી અગર કરી આર્ય મહિલા મંડળમાં ઉત્તમ
પદ્મીની યોગ્યતા મેળવશે એવી સર્વોત્તમ શુદ્ધ આશાની યાચના ત-
મારી પાસે કરું તે તમારાજ હસ્ત કમલમાં હોવાથી પરીપુર્ણ કરશેજ.

હી. તમારો સદાનો સ્નેહભાગી પ્રેમપાત્ર
વિદ્યામુ પતિ એચ. બી શર્મા.

સ્વયંવર-ઈચ્છાવર-અને દૈવીલગ્ન;

પોતાની મરજી પ્રમાણે પતિને પસંદ કરી પરણવું તે, આશીત
પ્રાચીન કાળમાં ઘણી પ્રચલીત હતી, તેથી જોડું ઘણું સુખી થવું
પસંદગી કરવામાં કોઈ રૂપ ઉપર કોઈ હુંશીઆરી અને શુરવીરતા
પર કોઈ શમર્યા પ્રશ્નના ધાવ પુરા કરી આપવા ઉપર કોઈ રૂપ ગુણ
અને વિદ્વાન વરને શોધી કાઢવા સહપાત્ર ગુરૂદ્વારા ખચર મેળવતી,
અને ગુણદોષની પરીક્ષા લઈ કંન્યા ખુશીથી પોતાના હમેશના સાથી
સાથે પ્રેમ બાંધતી. તે જીંદગી પર્યંત નહીં છુટતાં અચળ રહેતી
અર્વાચીન કાળમાં જેમ માળાપો પોતાની મરજીમાં આવે તેમ પુત્રી-
ઓને ગમે તેવા વરસાથે વરાવી દુઃખી કરેછે તેમ પૂર્વકાળમાં થતું
નહી, યોગ્યવર શોધી કાઢી તેની સાથે પરણવું એ પરણનાર સ્ત્રીનું
કામ છે પરંતુ એટલી યોગ્યતાએ પહોંચવા તેને બાણાવી ઉત્તમગ્તાન
આપવું જોઈએ, અને તેમાં માળાપની સંમતી લેવી જોઈએ માત્ર
પણ તેમને તેમાં વ્યાજબી સહાયતા આપવી એ તેમની ઉત્તમ
કરજ છે,

સહભાવ પ્રતીપનાનાં વચને કાવિહૃદયતા; (૧૫૭)
જંકભારત સુખતાનાં હંતુઃકિન્નામ પૌરુષ,

આ પ્રમાણે પરસ્પરની ઇચ્છાથી જોડાએલ દંપતિ કેવી સુખી થતી તે આપણે તેમના ચરીત્ર ઉપરથી જાણીએ છીએ, તેમનામાં પરસ્પર પ્રેમ અચળ રહેતો, એ પ્રેમ ગમે તેવા સંકટમાં પણ જતો નહી, સૌ સંપીને ચાલતાં અને એક બીજાનાં દુઃખમાં ભાગી થતાં એટલુંજ નહીપણુ દુઃખમાં પણ તણ નહી દેતાં દિલાસો હોંગત અને ધીરજ આપતાં ઘરના વડીલોની મર્યાદા સચવાતી, સ્ત્રીઓ પતિની ખાતર પ્રાણ આપવાને પણ ચૂકતી નહી, સદા તેમને સુખે સુખી અને તેમને દુઃખે દુખી રહેતી જુઓ? સ્ત્રી, દ્રૌપદી. દમયંતી, તામ્રમતી. વીજેરે સતીઓએ પતિ માટે કેટલુ દુઃખ ભોગવ્યું છે, એ બધો પ્રતાપ મરણ માફક પતિને પસંદ કરી સ્વયંવરે અને ઇચ્છાવરે પરણવાનોજ સમજવો, જ્યારથી આર્યાવર્તમાં શાસ્ત્ર અને ધર્મ નિતીની અજ્ઞાનતાએ ચારે તરફ પ્રવેશ કર્યો, અવિદ્યાનો ફેલાવો અને સ્ત્રી કેળવણી પ્રચાર કર્યો તથા કેટલાંક જુદાં રાજ્યોનો ત્રાસ વર્તાવવા માંડ્યો ત્યારથી આ રિવાજ બંધ પડ્યો અને આધુનિક કાળની અજાણગણી રીતો ચાલુ થઈ તેથી ખરો પ્રેમ જતો રહ્યો, દેષ ઇર્ષ્યા અને કુસંગ વધવા લાગ્યો છાન પ્રપંચ અને અણુવિશ્વાસે રહ્યોમાં વાસ કર્યો, હાલમાં ઇશ્વર કૃપાથી નામદાર બ્રીટીશ સરકારનુ દયાળુ અને ન્યાયકારી રાજ્ય થયુંછે જેથી અંડયણ કરતા કશો જુદામ રહ્યો નથી ઠેર ઠેર પુત્ર પુત્રીઓને જ્ઞાન મેળવવા શાળાઓ સ્થપાઈછે માટે તેઓની યોગ્ય ઉમર થતાં સુધી ઉત્તમ શિક્ષણ આપી જ્ઞાન સમ્પાદન કરાવવું જોઈએ જેથી તેઓ પોતાનુ હિત અહિત સમજવાને શક્તિમાન થાય.

(૧૫૮) જનની જનક વશ રહે જાળા, તરણીપતિ આધાર;
 વૃદ્ધ પણામાં પુત્રો પાળે, સ્વતંત્ર નહી કુળનાર,

આ સંસાર સુખ રૂપ જનાવવામાં ઉત્તમ સ્ત્રીની જરૂર છે જે ઉતાવળથી અયોગ્ય ઉમરે લાકડે માંકડું વળગાડી દેવામાં આવે છે તો પુરૂષ અથવા સ્ત્રીનો આખો ભવ જગડે છે, દ્રક્ત એક દિવસના સુખને સાડી શાક જેવી ચીજને પણ તપાસી સાડી હોય તે પસંદ કરવામાં આવે છે ભારે આતો જેની સાથે આખો ભવ ચુમ્મરવો છે તેને પરીક્ષા કરી કેમ પસંદ ન કરવી હાલનો આ જાદું અંધારામાંજ પડ્યું છે, તેથી સંસાર સુખ જેમએ તેવું મળતું નથી પ્રાચીન કાળમાં આયો કુંડ્યાની પરીક્ષા કર્યા પછીજ જે યોગ્ય જણાય તેના સંબંધમાં જોડાતા આગૃહ સંસારમાં પુરૂષ એ ધરતો રાજા છે અને સ્ત્રી એ ધરતો કાર્યબારી છે માટે કાર્યબારી એ રાજાને આધીન રહી તેની વફાદારીથી સેવા કરવી અને તેના હીતમાં કાળજી રાખવી એ તેનો પરમ ધર્મ છે, આત્મોકમાં સ્ત્રીઓનો નિરંતર જન્મ એજ છે કે પ્રાણુ તજવો પડેતો તે તજીને પણ સ્વામીના હિતમાં તત્પર રહેવું એજ સાધવી પતિવ્રતા અને કુળવતીનું ભૂપણ છે, સ્ત્રી સ્વામી સેવાથીજ માત્ર ઇચ્છીત લોકને પામે છે, જેતુ ચીત સ્વામીને પ્રસન્ન કરવામાંજ છે તેજ સ્ત્રી પતિના પુન્યનુ અર્ચક બોગવે છે સ્ત્રીને સ્વામી સેવાથીજ ઉત્તમ ફળ છે, તેને પતિ એજ શુભ ધન છે તેના વડે તે અનેક પ્રકારના વૈભવ ભોગવી શકે છે, તેના વડેજ તેનો શૃંગાર શોભે છે, ને તેના વડે તેનું સૌ ભાગ્ય પણ અખંડ રહે છે. તેના વડેજ તેને પુત્ર રત્ન પ્રાપ્ત થાય છે, ને તેના વડેજ તેને આ લોકમાં સુખ અને પર લોકમાં પરમ સદ્ગતિ મળે છે, પરંતુ મિથ્યા ભિમાની જાની સ્વ-તંત્ર મિજાજે અનિતી અયોગ્યતા અને વિશ્વાસ ધાતી પણ વરતી

ટાળે દુખ પાળે ધર સધળું સંભાળે શુભનાર; (૧૫૬)
પુણ્ય સદાય પ્રભ ઉપગમે, પોષણ કરે આપાર,

એક તુચ્છ ટકાના મિથ્યા યોવન ઉપર મદાન્ધ થઇ પતિને પાયમાલ
જનાવી દુષ્ટ વાંચનાઓ પુરી કરવા ઇચ્છનાર આ લોકમાં અને પર
લોકમાં સતિત્વ અને સાધવિષણના અવિચળ પદને પ્રાપ્ત કરવા
અવસ્ય કમ લાગ્ય જાને છે. અને ધિકાર પાત્ર થાયછે.

આ સંસારમાં પતિએજ શુરતા જેવો સન્માર્ગ જતાવનાર
પિતાના જેવો હિત કરનાર, માતાના જેવી મમતાજનનાર, વિશ્વાસ
લાયક પુણ્ય જીવનદાર અને પ્રાણ સરજો પતિવ્રતાને હમેશાં પ્રિય
છે, આવો અમુલ્ય લાભ આપનારો જે પતિ તેનો સદ્ગુણી અને
નિતીવાન સ્ત્રીએ નિરંતર પ્રિતીપૂર્વક શેવા કરવી મર્યાદા રાખી માન
આપવું અને પુણ્ય ગણવો તેને અપમાન કે તિરસ્કાર આપવો ન-
હી તેમ પોતાના દૈવિ સંસ્કારે જાનેલાં દુષ્ટ માત પિતાઓ તરફથી
પણ અપમાન અપાવાય તેમ કરવું નહીં સત્ય પ્રેમી પવિત્ર સ્ત્રીએ
પતિ તરફથી. તિરસ્કાર થાય. વિયોગ થાય-અપમાન થાય ગાળદેવા-
ય-દુન્દારે બોલાવાય તેની મધ્યમ સ્થિતિથી શ્રીમતાઇની સાચી અને
વૈભવ પુરાં નહીં પાડી શકાય-તો પણ તે પરથી પ્રિતી કદાપી
ઓછી કરતી નહીં. તે બહારથી ઘેર આવે ત્યારે ઉભાં થઈ આસન
અને જળપાન આપી સતકાર કરવો અને તે જે સ્ત્રીને આપે તે
યોગ્ય સ્થળે મુકવી અને માગે ત્યારે હાજર કરતી પરંતુ આજ કા-
લની કુસટાઓ માફક કુતરા-કાંગલા-ઉટ્ટીયા-મંદ મતિયા અને મૂર્ખા
વિગેરે કહી તેને અપમાન અને જોડું લાગે તેમ સ્વપ્નમાં પણ
સંકલ્પ કરવો નહીં-કારણ-સુઘ અને સદ્ગુણી સ્ત્રીનો અવસ્ય શ્રમ-
જી શકે છે કે આપણે તેને જે અપમાન કરીશું ત્યાં કરાવીશું તે

તેના પહેલાંજ આપણે થતા બંધાર્થ ચુક્યાં છીએ એવું વિવેક અને વિચારથી સમજી શકે છે, નિયમસર તેને મનભાવતી રસવંતી રસોષ કરી જમાડવી અને પછી પોતે જમવું પતિના પહેલાં જમવાથી આપણી ગુર્જર કહેવત પ્રમાણે વાગેળનો અવતાર આવે છે અને તેને સૂર્યોદય છતાં અંધકારમાં ઉઘે મસ્તકે જીવવું પડે છે નકામી વાતો કરી કંટાળે નહીં આપતાં પ્રિય અને લાભકારી ઉદ્યોગ-કળા કારીગરી સ્વદેશોત્તર અને સ્વધર્મ સંબંધી વાતો કરી મનરંજન થાય તેમ કરવું કદાપી રિસ કરેતો ધીરજ અને શાન્તીથી સમયાનુકુળ થવું પણ વાદ વિવાદ કરવો નહીં તેમની ભુલ માલગ પડેતો પણ ક્રોધ કરી માત પિતાને જે ગર્વાદથી જણાવી દુઃખી કરવા ઉશ્કેરવાં નહીં પણ વિનય અને નમ્રતા વડે પ્રિતી યુક્ત સમજાવી કહેવું નાહક મિથ્યા ગિમાની ગની મનમાં આવે તેમ બોલવું નહિ વિશ્વાસ આપીને વિશ્વાસ ધાતી કદીપણ તેમના પ્રત્યે થવું નહિ કારણ વિશ્વાસઘાતી મહાપાપી-એ કહેવત ખરીજ છે કારણ કે આપણે જેને વિશ્વાસ આપ્યો તેને હરકોષ પ્રકારથી ઘાત કરી ફસાવીએ તો તેમાં આપણે શું મોટું પ્રસન્ન અને પૂરપાર્થ કર્યું, વિશ્વાસઘાતથી સ્ત્રીને દુર ગતિ થાય છે તેનું મન દુઘાય એવું કાંઈ પણ કામ કરવું નહિ તે સાથે ઉચ્ચેશ્વરે બોલવું નહિ હાશ્ય વિનોદથી આનંદ આપવો વિપત્તીમાં ધીરજ આપી દુઃખમાં ગાગીયણ થવું પોતાની ભુલ થઈ હોયતો નહિ છુપાવતાં કચ્ચુક કરી ક્ષમા માગવી પરંતુ જીવું બોલી છેતરીને છટકી જવું નહીં તેની આગ્રાને આધીન થવું ઇશ્વર ભક્તિ વહેવારીક અને પોતાના શિક્ષણના કાર્યોમાં સદા-

પ્રીત સીતછે આપતિ, ભોગી મન બરમાય; (૧૬૨)

પ્રેમીનીજ પ્રસાદીતે, ખરથી નહીંજ ખવાય.

સહાયતા અને ધ્યાન આપવું તથા નિર્મેળ અંતઃકરણ રાખી વિશ્વાસ
પાત્ર થવું પરંતુ વિશ્વાસ ધાતી થઇ સિદ્ધિ માફક શત્રુઅની સામા
થવું નહિ જે સ્ત્રી પોતાનો ખરો ધર્મ સમજી પતિને કહે છે કે.
ખારા! તમે જે કહેશો તે હું ભાવથી કરીશ કુદરતે એમજ સરજ-
વ્યું છે કે મા આપથી મોટા થવું પણ આખો જન્મારો તો તમારી
સાથેજ ગાળવો છે માટે ખરા સંબંધમાં તમેજ છો તમારી
ખરોખરી કરી શકે તેવો આ દુનિયામાં મને કોઇજ નથી
તમે મને દુઃખ આપો મારા ઉપર અનેક સંકટો આવી પડે તોપણ
હું તમારીજહું જ્યાં સુધી હું તમારી ગાનવંતી અને પ્રિય થઇ
નથી ત્યાંસુધી મારા વચ્ચાલંકાર મારું ઝઢાપણ, મારી ચતુરાઈ, મારાં
રૂપગુણ, મારું સુધરેલાપણ, અને મારી ખુશસુરતી બરેલી, ફાંકડાઇ,
એ સર્વે એક કોડીની કીમતનું છે આવું સમજનારી સુવડ-પ્રેમી
અને પતિને પ્રસન્ન કરનારી જે પતિન હશે તે પતિને કેમ પ્રિય અને
માનીતી નહી થાય, અવશ્ય થાયજ પતિપરાયણ સ્ત્રીએ પતિની રજા
વગર કોઇપણ કાર્ય કરવું નહી-તેમ તેની રજા વગર ક્યાંઇજવું આ-
વવું નહી સુઘ અને સદગુણી સ્ત્રીએ પોતાના લગ્ન થયા અગાઉ
પતિની જેટલી તજવિજ અને ચોકસાઇ કરવી ઘટે તેટલી પરિક્ષાથી
કરવા ચુકવું નહી પણ લગ્ન થયા પછી અને તેને તનમન સ્વાધીન
કરીધા પછી વિયોગી બનાવી કોઇપણ પ્રકારે પતિની પરિક્ષાભેવી એ
તદન બેવકુફનું કામ છે કારણ પછીતો તે રોગીષ્ટ કામી કોધી લેભી
અહંકારી પિસાચ ગહિસાસુર જગ હીનડો ખાયલો વૃદ્ધ મુજો
બહેરો આંધળો લુલો લંગડો કદરૂપોમુઠ મતિમંદ અચતુર ખીકણ

(૧૬૨)   ક્ષમા સખનકુ વશ કરે, ક્ષમા કહા નહી હોય;
ક્ષમા ખડગ જોહિ હસ્તમે, દુરિનન રહે ન કાય.

મૂર્ખાં નિર્દય કપટી દાર્દરીઓ ગાંજળોરીઓ જુગારી અને દહાડામાં
પાંચપાંચ વખત ખાઇ દોરની ગોડે પડ્યો રહી પોતાનું જીવતર વ્યર્થ
ચુમાવતો હોય તોપણ તે ઉપર બાવ રાખી તેની સત્ય પ્રેમથી
સેવા કરવી એજ સ્ત્રીઓનો સનાતન ધર્મ છે અને એજ તેને જીતમ
સુખની પ્રાપ્તી કરાવનાર છે એથી ઉલટી રીતે વર્તનાર સ્ત્રી ગમે તેવી
ખહાદુર હશે તોપણ તે કુત્રટા કુબારજી અને કુહંદીમાંજ ગણાશે.

પતિ પ્રેમ પ્રભાવ મહીમા—મનહર છંદ.

પતિ પ્રેમ કરવાથી, પ્રભુ પ્રેમ પ્રાપ્ત થાય,

પતિને રીઝવવાથી પ્રભુ પોતે રીઝે છે;

અનાદર કરે કદી નિજ નાથ તણે નારો,

તો પ્રભુ તેના પર ખરેખર ખીજે છે.

જે નારી સ્વસ્વાગી સંગે સંપીને સંતોષી ચાલે

તેને આ સંસાર તણા સુખ સારાં મળેછે;

પતિ પદ રતિ અતિ રાખવાથી સુંદરજી,

મળેછે વિશ્વાસ ખાસ કલેશ કપટો ઠળેછે.   ૧.

જે સ્ત્રીમાં એકીનદારી અને પતિપર નિર્મળ ખ્યાર નહિ હોય
તેને સ્ત્રીતું નામ આપવું અણુ ઘટતું છે જેને પોતે પતિ કરી માન્યો
હોય અગર કરવાનું વચન આપ્યું હોય તેને અંતઃકરણથી ચહાવો
તેનેજ પોતાનો ધણી અને મિત્ર સમજવો જીંદગીના અંત સુધી તે
સાથે નિમક હલાલીથી ચાલવું જે સ્ત્રી પોતાના પતિ સાથે નિમક
હસમી કરીને પોતાનું વચન તોડેછે, તેણે પરમેશ્વર સાથે પણ નિમક
હસમી કરીને તેનું વચન તોડ્યું સમજવું પતિ ગમે તેવો કે ગમે

મન મરે માયા મરે, મરમર ગયે શરીર; (૧૬૩)

આશા તૃષ્ણા નવ મરે, કહે ગયે દાસ કળીર.

તેવી સ્થિતિમાં હૈય અગર પાછળથી આવે તોપણ જે પોતે રાજી ખુશીથી અને અક્ષત હુંશીયારીથી માત પિતાની મરજી સંપાદન કરી હજારો મનુષ્યો વચ્ચે વચનથી હસ્ત આપ્યો તન મન અર્પણ કીધું મા ગાપે જેના હાથમાં પોતાનો હાથ ઝાલીને સોંપ્યો તેને સદાકાળ પાળવો, અને તેના હંમેશના સુખ દુઃખના સંબંધમાં સાથી થવું જે સ્ત્રી સારી રીતે એકીન દારીથી ચાલવાની કાશીસ કરેછે તેનેજ પરમ કૃપાળુ પ્રભુ નિરંતર સુખ અને આનંદ આપે છે.

સ્ત્રીએ સ્વામીની સેવા કરવી એ કાંઈ અવ્યક્તીન કાળનો ધર્મ નથી પણ પૂર્વ કાળથીજ ચાલ્યું આવે છે, તેજ એક આર્ય શાસ્ત્રકે આર્ય મહાત્માઓ કહે છે એમ નથી પરંતુ પૃથ્વીનાં સર્વ ધર્મ સાસ્ત્રો અને સર્વ ધર્મના મહાત્માઓએ સુચવેલું છે કે ? ખ્રિસ્તિ ધર્મમાં એક ટેકાણે ઇશુની માતા મરિયમે કહેલું છે કે ! સ્ત્રીઓ ! તમે જેમ પ્રભુને આધિન થાઓએ-તેમજ તમારા પતિના આધિન રહો કેમકે પતિ એ સ્ત્રીનું શિર છે વળી જ્યોત્સ્તિ-પારસી લોકોના ધર્મ ગ્રંથ જંદા વરથામાં કહ્યું છે કે ! અશે ચોરત જે ધણી નેકદાર ! ખુબ શીખેલી તે પોતાના મરદને સરદાર તથા બાદશાહ ગણેછે તેમજ જરમન વિદ્વાન મી. ટેલરે કહ્યું છે કે સ્ત્રીએ પોતાના પતિના તાબે રહેવું આશા એશની મોજ આપવી તેની ચાકરી કરવી. રાજી રાખી માન આપવું અને તેને રીઝવવાના ઉપાયો યોજવા જે સ્ત્રીમાં વફા-રીના જુરસાએ ધર કર્યું હશે અને પતિને ચાહના દેખાડવાના સ્વાદ વિષે મનમાં ખાત્રી રાખતી હશેતો તેને પતિ પોતાની મેળે માન આપશે અપૂર્ણ સ્થળ સંકોચે વધુ બિના ચરીત્રમાં—

(૧૬૪) ક્યાં સુંદર શર્મા વળી, ક્યાં ગમ જીવન હાર;
હરી દશા આધીન થઇ, હાલ ફકીર ફરનાર.

સત્યપ્રેમ અને પવિત્ર પ્રીતીના આબેહુળ ચિતાર.

મારી ત્રીજી જીંદગી અને બાનુ દેવિનો સમાગમ.

પંદર વર્ષનો લાંબો પ્રેમપંથ પસાર કરતાં મારી સત્ય પ્રેમી પવિત્ર પ્રેમદા આર્ય બાનુ કાશીનો સ્વર્ગવાસ થવા પછી મારું સકળ સુખ નષ્ટ થયું ઉમેદ અને આશાઓ સરીતા પ્રવાહમાં તણાવા લાગી સગારનેહી અને મીત્ર બંધુઓ અલગ થવા લાગ્યાં, જેથી માત્ર દશાને આધીન થઇ પ્રથમની જીંદગીને સ્વપ્ન વત દ્રષ્ટીએ નીહાળતાં અઠાવીસ વર્ષની મધ્યવયે પ્રણામ કીધા, વધુ-ચરીત્રમાં, દ્વિતીય જીંદગીના સમારંભે મહારાજ માલવપતિ ભર્તુદરી માફક એક પ્રેમી પ્રેમદા મને પ્રાપ્ત થઇ અને તે કર્મોનુસાર દૈવ ગતિએ એક કળીયુગી પીંગળા અઢી વર્ષના અદ્ય અવસરેજ પ્રકાશમાં આનીપરી આજે સંવત ૧૯૬૨ની મહા શીવરાત્રીનો આનંદોત્સવ હતો, સકળ સૃષ્ટીમાં શંકરની માંગળીક પુખ્ત સ્થળે સ્થળે થઇ રહેલી હતી પરંતુ-
દૈવાધિનં જગતસર્વે દૈવની ગતિને આધીન આપુ જગતછે આજનો દીન કેવો એક કારીધાથી જખમ કર્તો નીવડશે. એ અદ્યજન બવિષ્ય શું જાણી શકે આખી રાત્રી ગાનતાનને પ્રભુ પ્રાર્થનામાં પસાર કીધી. અને દ્વિતીય દીને પ્રાતઃકાળ સૂર્યોદય અને કેટલીક વારે મધ્યાંન કાળ થવા આગ્યો છતાં પણ રહ્ય જેએન સુસ્ત દીલ-ગીરી અને નિસ્તેજ કેમ થયા કરેછે વિચાર વખતમાં મન અમુઝાઇ જોકાં ખાયછે આપત્તિની આગાહીનાં કંઇક શુભ અશુભ ચિન્હો અ-ગાઉથીજ દર્શનિક થવા પામેછે એમ વિચાર કરુંછું એટલામાં ટપાલ

કાળ કપટને કામની કળા શકે નહીં કાપ; (૧૬૫)
જગ જનાઈન કે જનક, બલેને પણ જો હોય.

વાળાએ પોષ્ટ પત્રો આપ્યા એક પછી એક જોતાં વડરમા નામ
વાળા પત્રપર દ્રષ્ટિ પડી પરંતુ લુગડાં ઉતારી વાંચવાનું નામ વાંચી
વિસ્મયતા સાથે કુમારી છુટી જોયી ઝટ ઉઠી અલગ થઈ તે જોવા
લાગ્યો એક વખત વાંચ્યો પણ મન શંકા પાત્ર થયું. દ્વિતીયવાર
છાપ પોષ્ટને અક્ષરો નિહાળતાં મારા મામાના દીકરા મણીલાલ
નથુરામના અક્ષરો મેં જરાજરા જોળખ્યા. જેમાં લખ્યું હતું કે ?

તમારી માતૃશ્રી બાઈ જેઠી શીવરાત્રીની સાંજે સ્વર્ગ વાસી થયાં છે,

માટે વહેજા આવવું આ શબ્દ એક વજ્ર પ્રહાર કરતાં પણ
મહાન વીકટ લાગ્યા કારીધા મસ્તકે પડવા જોવા થયો પણ ધૈર્ય અને
શાન્તિથી સહન કીધો આ વખતે મને વિશ્વાન્તિ આપવાને કાર્ધપણ
મદદગાર હતું નહિ જોયી આત્માને બોધ આપ્યો કે અરે જીવ આ-
પણી પણ આવીજ દશા એક દીન અવસ્ય થવાની છે શામાટે મિથ્યા
શોક અને આકાંદ કરે છે તારી ફરજ મુજબ ઉત્તમ રીતીને અનુસરી
તારી માતૃશ્રીની સદ્ ગતિને અર્થે રસ્તો લઈ પ્રભુ પ્રાર્થના કરી વહે-
વારીક વિચારો પૂર્ણકર આપો દીન શોક સાગરમાં પુરો થયો સંધ્યા
કાળ થવા આવ્યો એટલામાં એક મારો જીનો અને વફાદાર મીત્ર
ખાસ મુંબાઈથી મળવા માટે આવી પહોંચ્યો તેણે મને એકાન્તમાં
લઈ જઈ પ્રતિજ્ઞા આપી સાહસકાંઠ નહીં કરવા માટે બંધન કીધો
અને પોતે જતે તપાસથી મહા પ્રપંચનો ખુલ્લો બેદ વિસ્તારથી કહ્યો
જે મારા દરેક મતને મળતો આવતાં તેણે મીત્ર ધર્મની વફાદારીથી

(૧૬૬) મગ ઇચ્છા સર્વ નાશિત, દૈવ ઇચ્છા પ્રવર્તતે;
રાજ કન્યા રાજ દ્વારે, બાલુ આલણુ બીકુતે.

કીધેલી સેવાને માટે માફી માગવા લાગ્યો આ પ્રપંચી ગુપ્ત બેદ
એટલેતો પ્રકાશ કીધોછે કે વાંચકને એક વખત પીંગળા અને અશ્વ-
પાળની યારીની છટા ભુલાવી દેવા ચુકે નહી જોનો વીસ્તાર એક
મોટા નોવેલનુ રૂપ પકડતું હોવાથી અન્ય પ્રસંગે પુસ્તક દ્વારા પ્રકાશ
કરીશ. અરજી,

પરમાત્માની શું અભયેય કૃતિ છે ક્યાં માતૃ સ્વર્ગ વાસની
ખગર અને ક્યાં અંધારામાં રહેલા પ્રપંચી બેદનો હાલ એકજ દીવશે
આવી મળવો એ કંઈ ઓછું અભયેય પામવા જેવું નથી એક તરફ
અગાધ શોક સાગર તો બીજી તરફ મહાન ક્રોધાગ્નિની પ્રચંદ જ્વાળા
એક આશાની દુનિયાના બટકતા રંક મુસાફરને સહન કરવી પડે છે
આધુનીક અવસ્થામાં જાતે એકલો હોવાથી તેમ પતિન પ્રેમ પ્રકાશ
થવા પામ્યાથી કોઈ મીત્રની મદદ લેવી નિશ્ચય કરી મારા એક વીસવાસુ
મીત્ર કડીવાળા મારતર નારણુજી બાપાલાલની સલાહથી ત્રવાડી જટા-
શંકર નારણુલાલને બોલાવી સર્વે વાતથી જાણીતા કીધા અને મારા
દરેક કાંગમાં તન મનથી મદદ આપવા માગણી કરી તેમને તે સ
પ્રેમ સ્વીકારી અને તે પોતાની પતિન સાથે ગાસીક આઠ રૂપીઆના
અદ્ય પગારે રોકાઈ મારે સર્વ કાંગ માથે ઉપાડી લેવા હોંમત આપી
જેથી બીજે દીવશે અમે બધાં રેલવે ટ્રેન મારફતે ડાંગરવા રોડને
હિતરી સાંજના વડરમે આવી પહોંચ્યાં અને સર્વે સ્નેહી મંડળને
મળી મારી માલોઠી વ્યવસ્થા સધળી મારે સ્વાધીન લીધી મારે મુજ
વતન માણસા હોવાથી બીજે દીને બધાં માણસે જવા રવાના થયાં
એક પખવાડીયા લગી રોકાઈ નાત જાત કટુંગ્ય કપીલાનો સત્કાર

કહો કાશી કહો કાશીગીર, પુરાસાન યુજસત; (૧૬૭)
તુલસી એસે જીવકું પ્રારબ્ધ હી લખ જત.

કરી ઉત્તમ રીતીથી કારજ કીયા કરી સર્વ પાર પાડ્યું અને હોળી-
કાના તહેવારો ત્યાંજ પસાર કરી ફાગણ વદી ૨ જે તમામ મંડળને
વડરમે જવારવાંના કીધાં.

માત્ર હવે હું એકલો ગુપ્ત કાંમની ગોઠવણ અને છુપા બેઠની
શોધ માટે જીજ્ઞે દીવશે મણીલાલ હરીદર નામના છોકરાને સાથે લઈ ગા-
રોગાર અમદાવાદ પોચો સાડા ત્રણ દીવસના ટુકે અરસામાં સંપૂર્ણ
શોધો અને બારીક ખાતમીઓ મેળવી ગ્રહસંગ્રહી સમ્રાજી વ્યવસ્થા સ્વ-
તંત્ર કમળની સોનીની પોળના ધરમાં રાખી મી. નારણજીને બધા-
મણ કરી પુનઃ રેલવે ટ્રેનમાં વડરમે આવી આવેલા મંડળની મુલા-
કાત લીધી અને મારી યોજના પાર પાડવાની મસલતમાં રોકાયો.

વિનાશકાળે વીપરીત બુદ્ધી, એ પ્રમાણે વિનાશ થવાનું હોય
ત્યારે હરેક રીતે વિપરીત કૃત્યોમાંજ કમ લાગ્ય મનુષ્ય પ્રવર્તે છે.
જેમ વાંસવન આપસ આપસમાં ઘસારા અગ્નિ પ્રદિપ્ત કરી સ્વ-
હસ્તેજ નાશ પામે છે, તેવી રીતે ઉદયનાની આજે અવધિ આવી
રહેવાથી કામી કામીની સ્વતંત્ર મીનજે સ્વ સ્વામીને મિથ્યા દંભમાં
લેવા લાગી કે જેના કર્તુકાથી સર્વે રીતે હું જીજ્ઞાસી હોઉં જેનું રદ્ય
મલીન અને વિશ્વાસઘાતી છે તે કદીપણ પેતાના કાર્યમાં પૂર્ણતાયે
પોંચવું એ અસંભવિત છે. ખાડો ખોદે તેજ પડે વિશ્વાસઘાત કરે
તેજ ગરે વિશ્વાસે શિશ્વાસી બનાવી શિરચ્છેદ કરનાર પુરૂષ યા સ્ત્રી
આ જન્યમાંજ એક નીચ કુતરાની હાલત કરતાં પણ અધમ
સ્થિતીએ જની પેતાની ઉજવણ કીર્તિને સ્થામ રંગથી કાળી કરી
આ અવનીમાં હમેશ ને માટે નિંદાંપાત થાય છે, એમ માની સહન-

(૧૬૮) પ્રાણુદાન છે પ્રીતમાં, પુછી કરજો પ્રીત;
પ્રાણુદાન તો સહેલ છે, કઠણ પ્રીતની રીત,

શીલતા અને સંતોષથી તે રાત્રી પસાર કરી દ્વિતીયદીનના પ્રાતઃ
કાળે એટલે ફાગણ વદી ૮ ને રવીવારે સવારે તેનાં નીચ કર્તુકા
તેની દ્રષ્ટિ સામે રજુ કરી સહસ્ર ગણા ક્રીટકારથી હંમેશને માટે
દુર રહેવાને રૂપસત આપી-જેથી સ્યામ મુખે રવાના થઈ. અપૂર્ણ.

ગામમાં પ્લેગ ચાલતો હોવાથી અમારો મુકામ બહારની
બાજીમાં અંબિકા દેવાલયમાં ખાસ રાખવામાં આવેલો હતો જેથી
ગામ સઘળું સુન્યવત અને જંગલ મંગળમય હતું પરંતુ આવા ખેદ-
જનક બનાવથી સર્વત્ર અધોર અરણ્યમય અને અચેતન બાસવા
લાગ્યું અંબિકા દેવાલયમાં હવે ફકીરી હાલતેજ રહેવાનો કમ બાગ્ય
સમય આવી લાગ્યો નિશ્ચિન એક લાયક બાનુ મેળવવાના ઉચાટ
અને ચીંતામાં પડ્યો કારણ મારા મનોવાંચિત વીચારો જે પ્રકાશ-
માં લાવવા બહાર પડેલો તેનો છેડો અહીં આગળ આવી અટકી
પડ્યો, જે સાથે દ્વિતીય જીંદગી પણ પૂર્ણ થઈ.

સત્ય પ્રેમી માતા પીતા અને સ્નેહભાગી પતિવૃતા પતિના
સ્વર્ગવાસી થવાથી આ દુનિયામાં મારો એકલોજ આત્મા સ્વતંત્રપણે
વિચરવાને અને સ્વદેશ સેવા બજાવવાને હયાત રહ્યો, જેથી બચ-
હાર ઉપાધિના મિથ્યા બંધનોની જાળમાં કચરાઈ મરવા ફરતાં એક
વખત પુનઃ પાછું જગત નાટ્યશાળાના રેજ પર આવવા લાગ્યો હતો
ફેકું એવો મનથી નિશ્ચય કરી કેટલાંક વર્તમાન પત્રોમાં પુનર્જન
માટે ખજારો ચાલુ કીધી પંદર દીવસમાંજ ત્રણ ચાર જગેથી તેનો
સ્વિકાર થતાં માગણીઓ આવવા લાગી મનુષ્ય ધારેછે શું ? અને
દેવ કરેછે શું ? તેની ગતી મહાન વિચિત્ર અને અકળ છે રામ

પ્રીતિ કરવી સહેલ ધણી પણ નિભાવતી કઠીણ બહુ; (૧૬૬)
પારો ખાવો સહેલ ધણો પણ પચાવવો કઠીણ બહુ.

નવમીનો દીવસ આજે આવી પોચવાથી હું અને મારો મીત્ર એક-
એક અમદાવાદ જવા અને ત્યાંની કેટલીક ખીના તપાસવા સાર
ઉપડી ગયા અહીં આવી ધરકામની વ્યવસ્થા સંભાળી લઈ સાંજના
કેટલાક મીત્ર મંડળની મુલાકાત લીધી શુદી ૧૦ ના દીને મી. નારણ-
જીની ગામઠી શાળામાં વાતચીત સાર ગયા મારી સઘળી ખીનાથી
તેઓ જાણીતા હતા તેમ કોઈ લાયક ખાનુ મેળવવા માટે તેમને
સુચના અગાઉ આપેલી હોવાથી તેમણેજ વાત સુચરી કે શર્મા,
તમારા લાયક ખાનુએક મારી જાણમાં છે પણ તેના હાલના ચોકસ
ઠેકાણાની મને જીલકુલ ખતર નથી ત્રીજા વર્ષ ઉપર જ્યારે મારી
દાણાની દુકાન કાલુપુર જાગરમાં હતી તે વખતે એ છોકરી ધણી વ-
ખત મારી દુકાન આગળ થઈને રકુલમાં બાણવા જતી આવતી તે
મારા જોવામાં ધણી વખત આવતી એમ વાત કરતા હતા, તેવામાં એક
રાયચંદ નામે કાઠીયાવાડી વણિક કે જે માસ્તરની પ્રથમની દુકાનના વખ-
તમાં સૈયારી હતો તે આવ્યાથી ઉપરની વાતને ગળેનો વધુ ટેકો આપતાં
જણાવ્યું કે તે પ્રેમ દરવાજે અથવા મનસુખરાંગને ત્યાં લાકડાંની
લાઠીમાં નોકર રહે છે જીજે દીવસે તે વાતનો પત્તો મેળવવા વિ-
ચાર રાખી મારા ઉસ્તાદ સુંદરલાલ ની વાજીંત્ર શાળામાં ગૃહસબંધી
વાતચીતથી વિશ્રાંતિ માટે ગયો.

શુદી-૧૧ના સવારમાં રકુલમાં જઈ માસ્તરને મળ્યો. અને
રાયચંદને તપાસ માટે જવાનું કહેતાં મારી રોજ ખોટી થાય માટે
શ.૧ એક હાલ આપો તો જાઉં મેં તે કબુલ કરી માસ્તર નારણ-
જીને રૂપીઓ આપ્યો તેથી રાયચંદ સાથે જટારાંકરને જવા કહાથી

(૧૭૦) ૨૨મી ધ્વજ અતિ હોંશગી, મળ્યો બેશ આધાર;
કારણ મેંતો કાઢીયું, ધશ્વર તવ આભાર.

અંતે જણ્યુ ગયા આખરે સાંજ સુધી રખડતાં ખગર લાવ્યા કે તેતે
મનસુકરામના રાજેલા ઝોડકમોડના બીડમાં પાંચ છ રૂપીઆના
મારીક પમારથી ઘર ખાટલા સાથે ત્યાં રહેછે. આ સાંમળી નીરાસ
પામ્યો. જેથી રાત્રે દશ વાગે ગાડી કરી કલુપુર રેલવેના ઝાંપા બહા-
રની લાડીમાં બને તપાસ માટે ગયો, લાડીના મથુરને પુછતાં
જણાવ્યું કે તે લાલમાં મીરજપુરમાં રહેછે પણ મને મકાનની
ખગર નથી. મારી નવરાશના વળતે તપાસ કરીશ.

ચૈતર શુદ્ધ ૧૨ અને ખાનુ દેવી દર્શન.

સવારમાં મારતર નારણજીને મળતાં વધુ આનંદ જનકની ખગર
આપી કે ગઘ કાલે ગુરૂની સાંજે દેવ દર્શને જતાં તે ઓકરી મને
ધીકાંટા આગળ મોચીને ત્યાં રસ્તીપરે સીવકાવવા આવેલી તેથી તેણીને
જેતાં મેં પુછ્યું કે તમે ક્યાં રહોછો ત્યારે પ્રત્યુત્તરમાં જણાવ્યું કે
અમે મીરજપુરમાં રહોએ છીએ જેથી હું તથા મારતર અંતે મી-
જટાશંકરને નીશાળનું કામ સોંપી મીરજપુર તરફ ગયા આ જીલ્લો
શાહાપુર તરફ જતાં ઘણો મોટો હોવાથી તેમજ મકાનનું ઠેકાણું
માલુમ નહી હોવાથી પતોકેવી રીતે મેળવવો પિતાનું નામ મશહુર
હતું કે જે કવી માધુરામ તરીકેનું માલુમ પડ્યું ધણીક પોંજા અને
મહેલાઓ તપાસ્યા અગીઆરનો સુમાર થવા આવ્યાથી અને મકાન
નો પતો નહી લાગવાથી શ્રમીતસાથે નિરાસ થવા લાગ્યા તોપણ
આનંદના ઉત્સાહમાં તપાસ ચાલુ રાખી નસીંગ નજીક આવેલું
હતું પણ બંધમાં વગર કેમ ખગર પડે એટલામાં એક જણને પુ-

સજન સગ શુભ સરસહે જળ લગ પડ્યો ન કામ; (૧૭૨)
 હેમ હુતાસન પરખશે, પીતળ નીકશે શામ,

છતાં જણાવ્યું કે વાડીવાલ લલુભાઈની ઝોરડીઓની વચલી આલીમાં રહેછે થોડીવારમાં તે કોટડી શોધી કાઢી કવીરાજ ગૃહમાં જમતા હતા જેથી અમે બહાર ખાટલાપર બેઠા થોડીવાર બાદ તેઓ જમી અમારી પાસે વાતચિત સારું મુલાકાત લીધી મહારી આજ સુધીની છંદગીમાં તેમની પ્રથમજ મુલાકાત હોવાથી કાવ્ય નિબંધ અને ધર્મ શાસ્ત્રો વિષે ચર્ચા કરતાં માફ કેટલુંક કામ પદ રચના માટેનું કરી આપવા કહ્યું જે તેમને સ્વિકાર્યું.

મારા મનના તરંગો તેમને જણાવી શક્યો નહી કારણ કેટલીક વાતપરથી કવિપુત્રી દરજીને ત્યાં 'ગોલકું' સીવડાવવા ગયેલ હતાં જમવાનો વખત વિતી ગયેલ હોવાથી તેમની માતૃશ્રી ખાસ બોલાવવા ગયાં, અને અમો વાનો કરવા લાગ્યા પા કલાકના અરસામાં માતાસમ્યે ઘર પ્રત્યે આવતાં અવલોક્યાં તેઓ બાણતાં નથી કે બાવિષ્યનો આ મારો પતિ થશે, પરંતુ મન એક ખીખરે સાક્ષી ભુત દરસાય છેજ આ વખતે વધુ નહી બોલતાં આવતી કાલે આવવા કહી દષ્ટિ મા-ત્રથી દરશન કરી સંતુષ્ટ પામી મનો વાંચનાઓ પૂર્ણ થવા પ્રભુની પાસે પ્રાર્થના કરતો મારતર સાથે ઘર તરફ આવવા જુદા પડ્યા, અને આ ખીના તેમના શેક મનસુખરામ મારફત જણાવરાવવી ધણી સુગમતા બરેલી માલમ પડી જેથી રાયચંદને આજે ખીખરે એક રૂપીઓ આપી મનસુખ રાંગને ખજાર આપવા ફરમાવ્યું તથા જરૂરી કામના પ્રસંગ માટે મી. જટાશંકરને વડરગા રવાના કરીધા સુદી ૧૩ ને શનીવારે સહર્ષ આનંદે કાંમકાજ પરવાની મારા માનવંતા ઉરતાં-દને મળી બે વાગે કવિને ત્યાં એકલોજ વાતચીત માટે ગયો સવા-

(૧૭૨) સજન તુમ દરસન ગિના, શુકે શીકલ શરીર;
પાપી નેન છુપે નંહી, ગરબર આવંત નીર,

રમાં કવિને મનસુખરાંમે પોતાની લાઠીમાં ખોલાવરાવી સુચવેલી વાત વિદીત કીધેલી હોવાથી પોતે કવિએજ તે માટેનો મને લક્ષ સંબંધી અભિપ્રાય પુછ્યો ? જેના પ્રત્યુત્તરમાં મેં ટુંકામાં પતાવ્યું કે આપનો જે સત્ય પ્રેમે અને સુદ્ધ રહ્યે વિચાર હોયતો તે માટેની મારી આશા પ્રર્ણ કરવા ચોકસ નિશ્ચય અને ઉમેદછે કારણ મારી જે આશાઓ પારપાડવાનો શોધમાંહું તે સર્વે આપના સંબંધ અને પ્રભુ કૃપાએ સં-
તોષ કારક નિવડવા પામશે એમ ભવિષ્ય સુચવેછે કવિએ પુત્રીનો અભિપ્રાય પુછી કીધેલો હોવાથી તે વાંત તેમને સપ્રેમે સ્વિકારી જેથી તેમનો અને પરમાત્માનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો આ વખતે કવિપુત્રી નાગોરી શાળામાં પોતાના પ્રેમથી માની કીધેલી માસી દીવાળીને ત્યાં ગયાં હત્યાં જેણે તેમની તથા તેમના માત પિતાને સારો આશ્રય મદદ અને સેવા તનમનથી કીધી હતી.

ચૈતર સુદી ૧૪ લગ્ન કરાવથી ભવિષ્ય બંધન.

આજે કરાવપત્ર કરવાનો હોવાથી બપોરે મી. નારણજીને સાથે લઈ બજારમાંથી એક રૂપીઆવાળા બે સ્ટેમ્પ ખરીદી સીંગરાંમ લઈ કવિને તેડી લાવવા તેમને ઘેર ગયા જેથી તેમને તરફી લેખ મારે ઘેર આવવા મહેરજાની કરી ધણીક ચીજો અને સાહિત્યો જોયા બાદ ખુશી થઈ પાંચ વાગે મુકામે જતાં જણાવ્યું કે રાત્રે આઠ નવ વાગે બંધાંને તેડીને હું આવીશ તેમના ગયા બાદ કવિ પુત્રી તેમજ મીત્રમંડળ પધારનાર હોવાથી-લાઠી લેમ્પ ને ગૃહશ્રંગાર સાહિત્યો દરેક રીતે વ્યવસ્થાથી ગોઠવી કીધી બરાબર મુકરર કરેલા દાંધમે જાનુશી તેમના માતપીતા સાથે આવી પોંચ્યાં તેમજ માસ્તર

સજન ભેટ મિલાપકી મેં ભેજુ કીસકી સાથ; (૧૭૩)
 નેના ખીચ અંતરપડો પ્રાણુ તુગારી પાસ.

નારણુજી તથા શેઠ મનસુખરામ તથા મી. રાયચંદ વિગેરેએ પણ તરફી લઘુ આભારી કીધો અરસપરસ ઠરાવ લખી લઘુ સામસામી પોત પોતાની સહીઓ કરી આપવામાં આવી જેમાં નીચે મુજબની મતલબનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

આજરોજ કવિ માધુરાંમ હરિરાંમ જ્ઞેશીએ પોતાની પુત્રી અંબાતુ લગ્ન એચ. બી. શર્મા સાથે કર્યું છે શર્માએ દેવીને ખસો રૂપીઆના દાગીના કરાવી આપવા તેમના પિતાને લગ્નખર્ચ માટેના રૂપીઆ આગીસ તથા તેમના ઘર ખર્ચના દેવા સંબંધીમાં આપવા રૂપીઆ પોંજોસો તથા ખસો રૂપીઆ તેમના નામ પર પોષ્ટ બેકમાં અગર ગમે તે રીતે કોઈને ત્યાં જામાં રખાવે જે તેમની આખરની વૃદ્ધાવસ્થાના વખતમાં અગર આપત્તિના વખતમાં તેમના નીજાવને સાફ ઉપયોગમાં લેવાતું અંગિકાદેવિનું નામ આજથી આર્યવાનું મીસીસ એચ. બી. કાશ્મી શર્મા તરીકેના નામથી પ્રચાર કરવામાં આવશે તેમજ દેવીશ્રી શર્માનાં મીસીસ તરીકેનું સઘળા કામકાજનું શિક્ષણ મેળવી તેમની પતિ તરીકેની ફરજ વફાદારીથી અદા કરેથો તેમની સઘળા માલ્લી કીના હકદાર અને વારસદાર થવાને અધીકારી છે ઉપર પ્રમાંજોના ચોકસ વિચારો નહી કીધાગાદ મી. રાયચંદ પાસે સવા રૂપીઆની મીઠાઈ રાત્રે મંગાવરાવી આનંદજનક ખુશાલીના પ્રસંગમાં વહેંચવામાં આવી અને થોડીકવાર હારમોનીયમ સાથે ગાનતાન ગમતથી પ્રભુ કૃપાનો આભાર ગાની પાન સોપારી લઈ સર્વે જણે ખુશાલીથી વિદાયગીરી લીધી પરંતુ માફ હૃદય તો તે મનહર માતુની પાછળ બાટકતું થવાથી આખી રાત્રી વિચાર સાગરમાં પુર્ણ કીધી. ખીન

(૧૭૪) કાગા સથ તન ચાખીઓ ચુન ચુન ખાયો માંસ;
દોનેના મતખા કાગા, પિયા મિલનકી આશ.

દીવસે સોગ અને મંગળે કવિશ્રીની મુલાકાત લઇ આવતાં તેમને તંગી હોવાથી રૂ. ૧૦) દસ ખર્ચ માટે માસ્તર રૂપરૂ આપી મારા કામની વ્યવસ્થા કરવા સારૂ વડરમે આવવા સર્વેની રજા માગી.

ચૈત્ર વદી ૨ ને ખુધવારે મારા લેણાદેણાવાળા ગામ વડરમે આવી પોંચ્યો કે જે મારૂ મુસાળ પણ થતું હતું અહીં આવ્યા પાદ ગી. જટારંજરને મળી નાણાં એકઠાં કરવાની તજવીજ અને ખટપટમાં રોકાયો કે જેથી ઇચ્છિત વિચારો કુશળતા સાથે જલદીથી પાર પાડી શકાય અહીં આવ્યા પછી મારા તરફથી કવિશ્રી ઉપર દરરોજ પત્ર દ્વારાએ સ્નેહ યુક્ત સમાચાર જણાવવા ચાલુ રાખ્યા કે જેથી તેમની પ્રસન્નતા અને પ્રેમ કમી થવા નહીં પામે.

ૐ નમસ્તે.

મુ. વડરમા પોસ્ટ ડાંગરવા. ચૈત્રવદી ૩ ખુધ સાંજ પાા

સ્વદેશપ્રેમી આર્ય મહાશય ?

કવિશ્રી માધુરાંમ હરીરાંમ તથા સર્વે સ્નેહીમંડળ.

મુ. અમદાવાદ, મીરજાપુર.

લી. સ્નેહાધીન હરીલાલ જી. શર્માના સવિનય પ્રશ્નાગ, કૃપા પત્ર કુશળતા સાથે પ્રત્યુત્તર પાઠવતા રહેશે બી. આજે સવારની સાતની દ્રેનમાં ત્યાંથી નીકળી અને અગીઆરે ખુશીથી પહોંચ્યોહું અને ખાસ આપણા ધારેલા આનંદજનક શુભકાર્યોના પ્રસંશનીય કામ માટેની તજવીજ માટે રોકાયોહું કુદરતનો નિયમ છે કે જે

કપટી માત્ર ન કીજો, અંત પેઠા યુધ સેત; (૧૭૫)

આગે રાહ જતાયકે, પીછે ધોખા-દેત.

જેને સાચ હૃદયથી પવિત્ર પ્રેમે ચલાય છે તે તેને જાવિષમાં કદીપણ પ્રાપ્ત થાય છે, અદ્ય સમયમાં ક્યાં આપણો નેક સંબંધ અને નિકટનો સહવાસ પ્રભુગતિ વિલક્ષણ છે તેની અપાર શક્તિનો કોઈ બેદ પામી શકતું નથી મારા તેમ આપના જાવિષ્યે આજે સદીમાં કેવારૂં દર્શનીય થવા પામ્યા છે મારા રહ્ય તરંગો અને કલ્પનાઓ-ને વિરાગ પામવાની ક્યાંઈ પણ જગો રહી નહોતી કે જેથી શાંતિ પામી મહાઈ સ્વદેશોન્નતિ કાર્ય આગળ ચલાવવા યત્નવાન થઈ શકુ પરંતુ જાણ્યોદયે તેનું ઉત્તમ સંસકારપણું પરમાત્મા તે નિરવિધને પૂર્ણ કરે, આપે મારા પ્રત્યે કોઈ પ્રકારની જુદાઈ ગણવી નહીં કારણ મારો સાચ પ્રેમ કુદરીને રીતે આપના પ્રત્યે છે મારી યથાશક્તિ અનુશાર દરેક કાર્યમાં મદદગાર અને આશ્રયરૂપ છું હાલમાં પૈસા સંબંધી જરૂરીયાત હોય તો લખશે લખવાથી મનીઝોરડર દા. મોકલાવી આપીશ અગર તો પાંચ સાત દિવસમાં મારી તરફથી ખાસ માણસને વ્યવસ્થા માટે તમારા તરફની તબવીજ સાર મોકલીશ મને ચારે બાજુની બેહદ કામની કિપાધી સંતાપ દુઃખદરૂપ છે કારણકે આજમાનામાં તનના સાથી અને ખરા સલાહકાર વિલોન સુમનરો મળી આવે છે.

સ્વપ્રેમ સ્વભુમી અને સ્વગાતી માટે સ્વર્ગમાં દેવતાઓ પણ ચલાય છે તો મનુષ્યને ચાહના હોય તેમાં શી નવાઈ માટે તેની ઉત્તતીમાંજ આપણે હમેશાં યત્નવાન રહેવું જરૂરનું છે મુરખની શ્રી આપનો સમાગમ અને લાંબો પ્રસંગ એકાંત સમયે શાન્ત રહી અવલોકનથી કલ્પના તરંગો વરાગ પમાડી શકીશું અને તેનો સમય

(૧૭૬) ક્ષણભંજુર આ દેહની, કરવ શું રક્ષાય;
રક્ષણ કર કીર્તિતણું, નામ અમર રહી જાય.

પણ યોગ્ય કાળે પ્રભુ કૃપાથી આવી મળશે સ્નેહસાગરમાં જેમ જેમ
પ્રિતી રૂપી જળની વૃદ્ધિ થતી જાય છે. તેમતેમ સત્ય પ્રેમની રદ્ય
ભિંમિયોની લહેરો સ્વયમ પોતાના પ્રભાવે વહન કરે છે આ જગત
ના વહેવાર રૂપ ઉપાધીઓથી વિરક્ત જુદા પડવાથી અનેક જાતની
આપત્તિ અને સંતાપ સહન કરવા પડે છે માટે સમયાનુ કુળ દરેક
યોજનાઓ આ વિશ્વ નાટ્યશાળામાં આપણે સુત્રધાર રૂપે સહીસલા-
મત પૂર્ણ રીતે લજવી જતાવી મશ્વંત કીર્તિ મેળવવી એજ મનુષ્ય
હૃદયની સાદૃશ્યતા છે. આવતી કાલે કેટલાક પત્રો અને માસિકો
સાથેનું બુકપોષ્ટ રવાના કરીશ પરમાત્મા કૃપાથી જે મનોમુક્તિ
યોજનાઓ પ્રાપ્ત થવા પામી છે તેનોજ સપ્રેમ સ્વિકાર કરવો એજ
નીશ્ચય છે મારા થતા દોશોની ક્ષમા ચહાતાં મારા યોગ્ય કામ કાજ
ખવશે. સુમેષુ કિં જહુના.

સુ. વડરમા.
પોરટ-ડાંગરવા.

લી. આપનો હમેશનો આભારી
હરીલાલ-બી. શર્મા.

કવિરાજ પત્રની નકલ.

ગુરુવાર. તા. ૧૨-૪-૦૬ અમદાવાદ મીરજાપુર.

સદા રાજ્યમાન્ય રાજેશ્રી રત્નેહી શ્રી. ૧૦૮

શ્રી. મી. હરીલાલ બી. શર્મા. યોગ્ય-વડરમા.

વીશેષ લખવાનું કે તમારી કુશળતાનો પત્ર આજરોજ જા
વાગે પોહચ્યો છે તે વાંચીને બધાને ઘણી પ્રીતી ઉપજી છે સર્વ સ-
માચાર અંતઃકરણથી વાંચી વાકેફ થયાં છીએ અમે પરમેશ્વરનો ધણી
ઉપકાર માનીએ છીએ કે તમારા જેવા સુઘ અને વિવેકી એવા સં-

કહેતે સો કરતે નહીં મુખકે બડે લગ્યા; (૧૭૭)
કાને મોઢે હોયમે, હજુર કે દરગાર.

બાધી અગને મળ્યા છો તો હવે તમને ખાત્રીથી લખીએ છીએ કે તમો તમારા આનંદ જનક સુખ કાર્યોના પ્રસંગમાં ઘણા શાંત અનંકરણથી તથા ધીરજથી તજવીજ કરતા રહેજો.

બીજું તમો લખો છો કે અમારું હાલનું અમદાવાદનું રહેણાણ ઠીક નથી તે બ્યાજગી છે વાસ્તે તમને લખવાનું કે તમો બીજી સગવડ ધીરજથી કરી શકો તેની ફીકર નથી, પણ અગને અહીંથી જેમ બને તેમ તાકીદે તમારી પાસે વડરમાં તોડાવી લેવાની તજવીજ તાકીદે કરજો તમારા લખ્યા પ્રમાણે અમારે પણ દસ બાર મહીના તમારી પાસે રહેવામાં હિતજ છે. માટે તમારી મરજી હોય ત્યારે જલદીથી અહીં તોડવા આવો યાતો બદોબસ્ત કરો. અમારે ધર ખરચવા નાંણાંની કાંઈ હાલ જરૂર નથી પણ રેલવેનું ભાડા વીગેરેની તજવીજ કરજો અમારી પાસે જે ઘંટી વીગેરે સામાન છે તે હાલ ત્યાં વડરમે લઈ જવો કે તમારા અહીના માંડવીની પોળના ધરમાં મુકવો તેનો ખુલાસો તમો ન આવો ને માણસ મોકલો તો તે બાબતનો ખુલાસો લખજો એજ.

લી. કવી માધુરામ હરીરામની આશીશ
સેવામાં અંગીકાર કરજો.

પોસ્ટકાર્ડ વડરમાંથી. ચૈતર વદી. ૬તે શનીવાર-૧૪-૪-૦૬
સ્નેહસાગર કવિવર્ય જોશી. માધુરામ હરીરામ તથા શ્રીમતી
બાતુશ્રી તથા સ્નેહી માંડળ વીગેરે. સુ. મીરજાપુર અમદાવાદ.
લી. સ્નેહાધીન શરમાતા સવિનય પ્રણામ કૃપાપત્ર જરૂરથી

(૧૭૮) રાખી હાંમત હોસથી પ્રથમ કરે છે પ્રીત
દગો કરે જે જન પછી, છે પિકાર ખચીત.

લખશો મોકલાવેલ પત્ર તથા યુક પાકીટ મળ્યું હશે ખર્ચ માટેના રૂપીઆની રકમ મેળવવા તજવીજ કરી દીધી છે અને તેનો ચાલુ અકવાડીઆમાં બંદોબસ્ત થઇ જશે માણસામાં પ્લેગ ચાલતો હોવાથી ગામમાં પેસાતું નથી જેથી ત્યાંનો જરૂરી સર સામાન લાવવા માટે તથા પોષ્ટનાં નાણાં ઉપાડવાની અરજી માટે થોડા સમય પછી જઇશ વૈશાક સુદી પક્ષમાં આપણી યોજના પુર્ણ થવા મારી આકાંક્ષા છે દરેક કામની ગોઠવણુ અને બ્યવહારિક બ્યવસ્થા સંસાર રહીને અનુસરી પસાર કરવી જોઇએ.

હીં ૬૬૬. સદાનો કૃતાર્થ.

H. B. S.

ખાતુદેવીના કવરદાર પત્રની નકલ. અમદાવાદ, તા-૨૪-૪-૦૬
પ્રીયવર્ચ મીં એચ બી શર્મા. સાહેબની સેવામાં.

મુ ૦ વડરમા.

આપની દાસી મી. અંબા ઉર્ફે મશીના પ્રણામ સેવામાં અંગીકાર કરશે. વીશેષ આપના તરફથી જે યુક પોષ્ટ મારફતે ભેટ મોકલી તે સહી સન્માન પહોંચી છે તેમાં નીચે મુજબ કામગીરી હતા.

૩ પુસ્તક.

૧ આર્યપ્રકાસ.

૬ છપેલાં કાંડ.

૬ કવર.

૫ નોટ પેપર.

૩ હેન્ડગ્રીસ.

એ રીતે કામગીરી પહોંચ્યા છે. પરમ દીવસે અમે કામગીરી લખ્યો હતો તે પહોંચ્યો કે નહીં તેનો જમાવ લખાણે કામગીરી લખવાની દીલ

સજન તુમ ખીસરે પડો, અંતર ખીસરો નાય; (૧૭૯)
દીલ દરપણુ ખીચ દેખીયે, તો સજન દીસે ગાય.

કરો છો તે ઠીક નથી કરતા, અહીં સરવે ખુશી આનંદમાં છે.

માસ્તર નારણુજી પરમ દીવસે સાંજે આવ્યા હતા, તેમણે આપની તરફ કાગળ લખ્યો છે, તે આ સાથે મોકલ્યો છે જેમ બને તેમ તાકીદથી સગવડ કરશો. એજ વીનંતી.

હીં આપની સદાની દાસી.

અંખા ઉર્ફે કાસીના પ્રણામ. દાં પોતાના.

માસ્તર નારણુજીનો પત્ર આ સાથે આવેલો પરંતુ તે દાખલ કરવો જરૂરનો નથી. કારણ કે તેઓએ મીત્ર ધર્મની સેવા બજાવવામાં અને આ ઉત્તમ કાર્ય ફનેહમંદીથી પુરું થવામાં તેમનો તનમનથી પ્રિશ્રમ અને યત્ન હોવાથી—નેક મહોત્સવની દોસ્તી માટે ફતાર્ય છું. H. B. S.

દેવિઆનુના આવેલા પોષ્ટકાર્ડની નકલ તા. ૧૬-૪-૧૯૦૬ અમદાવાદ.

પ્રીયવર્થ. એચ ખી સરમાની સેવામાં. મું વડસ્મા.

આપની દાસી અંખા યાને કાસીના પ્રણામ સેવામાં અંગીકાર કરશે, વીશેષ લખવાનું કે,

અમોએ ત્રણ કાગળ લખ્યાં તે તમોને પહોંચ્યા કે નહિ તે લખશો, બીજું તમોએ આપેલા પૈસા અમોએ કપડાં બીધાં તેમાં વપરાઈ ગયા છે, તો તમો પૈસા મોકલસો બીજું લખવાનું કે અમારે ધર બદલવાનું છે તે તમો આવસો ત્યારે બદલીશું જેમ બને તેમ ઝટ કરજો. એજ.

(૧૮૦) શેરી મીત્ર સો ગણ્યા, તાળી મીત્ર અનેક;
આપત્તિમાં શિષ્ટે, સો લાખનમાં એક.

લી૦ અંબા-દાશી. ૬૦ પોતાના.

તમ દરસનની છું પ્યારી
તમે ખખરજ લેજો મારી } અહા શુ પ્રેમ અને ઉત્સાહ ?

આ પત્ર વાંચી તરત અમદાવાદ આવશે આ પત્ર મેં મારાં
માતપીતાનાથી છાનું લખ્યું છે.

મારા લાંબા વખતના સળધી અને રનેહી મીત્ર બાંધુ મારતર
નારજીજી બાપાલાલ માસ્તરે પોતાની ધર્મ બાગિની સમાન દેવિ અ-
બાને ગણી તેમને કેવી રીતના સદ્ગોષ્ઠથી અને પ્રેમથી સતોષ ધી-
રજ અને શાન્તિ આપી મીત્રનું દંપતિ જોડું સુખી કરાવવા તનમ-
નથી સ્તુતિપાત્ર જે શ્રમ લીધો છે તેનું યથાર્થ વર્ણન તેમના આવેલા
પત્રથી સુઘ વાંચકોની દ્રષ્ટિતળે મુકું છું. જે પૂર્ણ વાંચી વિચારશે ?

કવરદારા પત્ર અને ટેલીગ્રાફીક આરડર.

અમદાવાદતા. ૧૬ એપ્રિલ સોમવાર ૧૯૦૬

પરમ રનેહી લાઇબ્રી શર્મા તથા જટાશંકર.

અગદવાદથી લી. માસ્તર નારજીજી તથા તમારાં અંબા વી-
ગેરે તા. ૧૪-૪-૦૬ શનીવાર દીવસના ૧૧ વાગતાના અસ્સામાં ત-
મારાં બાનુ તથા તમારાં સાસુ મારે ઘેર આવ્યાં—અમે કાગળ લ-
ખીએ છીએ તે પોચતા નથી તમે કાગળ લખો વીગેરે. ખુશી ખુ-
શાલીની વાત કરી સતોષથી બાર વાગતાના રવાના થયાં.

સાંજના આઠથી દસ વાગતા સુધી મીરજાપુર ગયો સન્નાહ
સતોષથી વાંતચીત કરીધી તમારી તરફનો કાગળ વચાવ્યો પોતાનો
પત્ર કેમ પોહોચ્યો નથી વીગેરેથી સહેજ શીકરમાં ધર જમાલપર

પત્ર વાંચતાં શબ્દની વાગે શુભ ગતોલ; (૧૮૧)
બેદી નાંખે હૃદય તે વદી શકે નહિ બોલ.

બદલાવાનું કહ્યું વીગેરે તેના (અંગા)ના હાથ દસ્તકતથી કાઢ લખ્યું.
તા. ૧૫-૪-૦૬ દીવસતા ૧૧-૧૨ વાગતા સુધી તમારા બાનુ
તથા તમારાં સાસુ મારા મુકામે આવ્યાં આદરભાવ સાથે સલાહ
સંપન્ન અને પ્રેમથી વાતચીત કરતાં પ્રેમથી ઉગરાધ અંતઃકરણ જો-
તાં “હું વરી ચુકી છું.” તેમાં કાંઈ સંસય નથી કેવળ બરાંસો
છે ઇશ્વર મારીને શર્માની સહાય કરે વીગેરે-વાતચીત કરતાં ખરી
ખાત્રી શું એમ કહેતાં પોતાના હાથમાં પહેરેલી વીંટી પણ કચક-
ડાની આપતાં “પ્રેમની પણ કીમત છે કે? અંચવાઈ, મેં કીમત-
ની બેદરકાર કરી અને પુરણ પ્રેમથી લઈ તમારી તરફ મોકલવા ક-
હ્યું ને તેમને કહ્યું કે હવે તમારે કોઈ વાતથી અંતર બાવ કે શર-
મથી દુઃખાવડું નહીં વીંગેરે કહેતાં મારતર મારે સહેજ કપડાં મારા
મનમનનાં કરાવાનો વીચાર છે પણ મારા બાપની દુરગળ સ્થિતિથી
છેક લાચારહું ત્યારે મેં કીધું કે શીકર નહીં હું તમારી મરજી પ્રમા-
ણે પસંદગીની કપડાં કરવાને રૂ. ૫) મોકલી દેવા શર્માને લખ્યું
છેક શર્માતી પણ મલકાતી તમારી ખુશી-એવા શબ્દો કહ્યા. ફરી
મેં કહ્યું કે તમે તમારા હાથથી કાગળ કેમ લખતાં નથી હવે ત-
મારે શંખાવાનું કારણ શું છે. જવાબ. હસ્તે વદને દીધો કે?

માસ્તર સાહેબ સત્યનો હંમેશાં જય થાયછેજ ને થશે—તમે
તો મારી વીંટી દવાત્રી બેઠા કે શું?—ના એ શર્મા તરફ મોકલીશ
અને તેના બદલે તમેને સોનાની વીંટી મળશે તો મને અડધો ભાગ
આપશો કે નહીં. બાનુદેવી પ્રત્યુત્તર.

શર્માતી પણ મલકાતી—તેમાં તમારો ભાગ થેનો તમે હમે-

(૧૮૨) ખરે નપૂણક મન છતાં ચોટે રનેહી સાથ;
પુરૂષ વિશે પુરૂષત્વ છે રહે પછી ક્યમ હાથ.

ને સુખી જોઈ સંતોષ થજો વીગેરે આનંદ અને પ્રેમની વાતોમાં પોતે પોતાના હરફથી લખવાનો જાણે પ્રેમ પોતાનેજ હોય એમ ઇશ્વારા તરીકે બાવથી જણાવ્યું. પ્રેમ તારી બલીહારી છે.

સતના ૮ થી ૯ મીરજનપર તમેને પ્રેમથી પણ શરમાતાં કાગળ લખ્યો પણ આજ સુધી પોચ્યાનો જવાબ નથી છેક ફીકરમાં.

તા. ૧૬ સોમવારના દીવસના ૧૧-૧૨ મારા મુકામ પર તમારાં જાનુ તથા સાસુ છેક દીલગીરમાંને અફસોસમાં તમારાં જીજી છંદ તથા ગજલનો પત્ર મને આપ્યો તેમાં માધુરામની ચીઠી કે મારે વડરમા જવું છે. માટે ૩૧. ૨) મોકલી આપો વીગેરે વાતચીત પણ છેક શીકરમાં-મારા કાગળ કેમ પોચતા નથી તમેએ મને શર્માના મોહમાં છેક ઘેલી કરી મારા હાથ દસ્તકતના બે કાગળ લખેલા શુભ થયા કોઈ દુષ્ટ મને ફસાવવાના માટે પુરુષ તજવીજ સાથે બચંકર કાવતરાં રચવામાં રોકાયેલો છે, પોષ્ટમેનને પણ ફાડેલો છે હવે કાગળ લખવા તે ઠીક નથી હાલ તાર મુકોને; મારા શર્માને બોલાવો. ” અગરતો મને બાડના પૈસા આપો એટલે એકાએક તેમને મળી બેટી મનના ખુશાશા કઈ જેમ બને તેમ તાકીદ કરો ને તમે તમારી ફરજ બજવી અમને આભારી કરો-હાલ વીરહથી ગમે તેટલું નુકશાન થતાં પણ સહન કરવા માશ્મન કયુક્ત કરતું નથી, ઉઠોને ચાલો વીગેરેથી મહાન શીકરમાં તેમને શાંત કરવાને અનેક વાતો કહી પણ માન્યું નહીં છેવટે તાર મુકુલું વીગેરે કહી વીદાય કીધાં છે પણ છેક શીકરમાં છે માટે તમારે આ પત્ર વાંચી એકાએક આ તરફ જો માડી આવે તેમાં આવડું આ પત્ર તમારે તાર સમજવો કેટલાંક

આશાથી આત્મા ટકે તે વિણ ટકે ન લેશ; (૧૮૩)
સફળ થાય તો સુખદા નહીતો દુઃખ હમેશ,

કાવતરાં રચવાવાળા તથા વીધન કરવાવાળા ઉભા થયા છે પોષ્ટ્રમેન પણ હમેશાં. માધવરાગને પુછેછે કે આ શર્માના કાગળ તમારે ત્યાં હમેશાં કેમ આવે છે માટે ક્યાં લખતા નહીં કેટલાક માણસો આ હકીકત બહુ કાવતરાં કરવાને લાગેલા છે તેમાં કેટલાક નારાજ થવાની આશા પણ બાંધી બેઠા છે બહુજી ઉતાવળથી પોતાનો મનસુબો પાર પાડવાના પ્રયાસમાં છે ને તેથી આ તમારી બાતુ છેક ગભરાટમાં આવી ગઈ છે માટે તાકીદે આવો ને તારથી ખબર આપો કે હું આવુંછું વીશેસ હકીકતો રૂબરૂમાં ખુલાશાવાર થશે આજે તમારો કાગળ નથી માધવરાગ તરફનો વાંચ્યો છે. અને તેથી—

તાકીદે આવો— તાકીદે આવો— તાકીદે આવો—

અને આ પ્રેમ ઘેલી થયેલી તમારી પ્રેમદાને લોકોના કાવતરાંથી બચાવો તાકીદે આવો. એજ.

લી. તમારાં બાતુ અને હું માસ્તર-નારણજી.

સ્વદેશ સેવા અને સ્વધર્મ રક્ષણ.

એક આર્ય જાગાને બચાવવા સ્વાત્માર્પણ.

ઉપર પ્રગણેના જાતે પત્રો આવી મળવાથી મહાન ચિન્તાને શીકરમાં આવી પડયો શુક્ર અને કેવી બચવા કરવી તેની બારે મુઝાણ થવા લાગી એક તરફ સ્વધર્મ અને અજાણતુ રક્ષણ તો બીજી બાતુ હાંદગીતો ભોગ અને બચવાર ઉપાધી સંકટ; આ

(૧૮૪) નથી સ્નેહતુ જ્ઞાનતો બાલે હોય વિદ્વાન;
વિષ સગ વિદ્યા તેહની દુખકર દીલ પ્રગાથુ.

જેમાં શું પસંદ કરવું ? એનો નિશ્ચય મારા સુસંવાંચકોની વિચાર શક્તિની મુનસફી ઉપર રાખું છું, પરંતુ તે પૂર્વે આર્યવર્તનાં અર્વાચિન ઇતીહાસીક પુસ્તકો અને મેલાડની જાહેરલાલી એક વખત આ સ્થળે દરેકને વાંચવા બાલામણુ કરું છું; જેથી તમારી શંકાઓ નિવૃત્ત થવા સાથે તમે જો સ્વદેશ પ્રેમી અને સ્વધર્માભિલાષિ હશે તો એક વખત મારા મતને અનુસરતા થયા વીના રહેશો નહિ.

કવિ માધુરાંમે મારો સંબંધ થવા પહેલાં પાંચ સાત માસથી ધણીક માથાકુટો અને ખટપટો કરી પુત્રીના ફાટો વીગેરેથી રાજ્ય સ્થાનોમાં તેમજ મુંબાઈ વીગેરે ધણીક જગોએ કોઇ મોટા શ્રીમંત વર્ગમાં પુત્રી આપવા જોડવણો રચેલી તે મારા સાંબળવામાં તેમજ અમાડના થયેલા લખાણોના ઠરાવો મારા હાથમાં આવી જવાથી માત્રમ પડી, પરંતુ અફસોસ કે ? કવિએ પોતાની પત્નિ સાથે કેટલાક વખતથી ડીઓ જોઈ. V. સદ્ગાએ મેળવેલી હોવાથી ધણીક પૈસાદાર નરો તેમ જ હાદુર પુરષો પણ સામુ જોયા વગરજ વીલે મોંઢે નિરાશાથી પાછા ફરતા, મારા કમ બાગે ચરે! હું મંદમતિ ભુલુછું મારાજ સુભાગ્યે આ અમુલ્ય પ્રેમરત્ન ઇશ્વરેજીએ અકસ્માત આપી પડ્યું હવે જો મંદમતિ માનુનો તે માથે ઉપાડી લીધા વિના ઇલાજ નથી, નહીતો આ દુનિયામાં હાંસી પાત્ર થવા સાથે જાનુ દેવિશ્રીનો સત્ય શ્રાપ મને લાગ્યા વગર રહે નહીં જેથી

સ્વામીશ્રી દયાનંદ સરસ્વતિના સનાતન ધર્મના શુદ્ધ ઉપદેશથી અને આર્યસમાજ બ્રહ્મસમાજ પ્રાર્થના સમાજ આદિ આધુનિક સંસાર સુધારકે ચાલતી સમાજોના મહાન જાહુજળના આધારે હીમત

સરજ ઉગ્યો છાગડે ઢાંક્યો ના ઢંકાય; (૧૮૫)
પ્રભા બધી પૃથ્વી વિશે સહેજે પ્રસરી જાય,

રાખી ખેર ગમે તેમ થાઓ ? જાનુ દેવિશ્રી મારાં પવિત્રપણે અર્ધા-
ગના બની વફાદારીથી આ શર્માનુ નામ વિજ્યવંતપણે પ્રકાશ કરો
યા સ્વચ્છંદી અને સ્વાર્થી બની પોતાનું પાપી પેટ પ્રપંચથી ભરો,
કવિશ્રીનો કૃતાર્થ બની આપત્તિકાળે મદદ આપવા ગરતક સમૃપવા
છતાં આશ્રયદાતા તરીકે ઉત્તેજક બનો યા અપકૃત થમ્મ કૃતદિન બનો
પરંતુ શુદ્ધ ચંદન બળવા છતાં પણ પોતાનો સુવાસ તજશે નહીં.

પરમાત્માને પ્રાર્થના કરી અરજ કરુંછું કેહે દીનબંધુ દયાળ પ્રભુ
તારાજ ખરા આધારે અને વિશ્વાસે આ આપત્તિરૂપી સાહસમાં માર
એક ઉત્તમ જાતીમાં ઉત્પન્ન થયેલી આર્યજાળાને અધમ ત્રિથીમાં
જતી બચાવવા અર્થે પ્રાણાંતે પણ ગીરફતાર થવા હીમત ધરુંછું તે
દેવિના સદ્ગુણો પૂર્ણ કરજો સત્યનો સકાયક શ્રી હરી પ્રભુ છે.

ઉપર પ્રમાણે એકસ નિશ્ચય કરી આજે એક પત્ર સતારના
ટાઇમે પોષ્ટમાં રવાના કર્યો જે સાંજે તેમને મળવા સાથે કંઇક
વિશ્રાંતિ અને ધૈર્ય રહે. અસ્તુ - બહાના વાંચકો વાંચો ? આગળ.

ૐ નમસ્તે.

સત્યમેવજયતે.

૬૪ વડસ્થા. ૧૯૬૨ ચૈત્રવદી ૭ ને મંગળવાર.

સુજ્ઞમહાશય કવિશ્રી માધુરામજી તથા શ્રીમતિ બાનુશ્રી
તેમજ સ્નેહોમંડળ અને મીત્ર વર્ગ વીગેરે સુ. મીરંજપુર.

લી. દર્શના મિલ્કપી હરીલાલ જી. શર્માના સવિનાય પ્રણામ

(૧૮૬)   ધીમે ધીમે રાવતા ધીમે સગ કુચ હોય;
માળી સીંચે સો ગણા રત ખીન ફલ ન હોય.

આપનો તા. ૧૨-૪-૦૬ નો પત્ર તથા માસ્તર નારણજી ત્રક્કનો પ્રેમી પત્ર પોચવાથી આનંદ પામ્યો છું તેવીજ રીતે પ્રસંગાનુસાર તરદી લેવા શ્રમીત થશે ખીન્નુ કવિશ્રીને માલમ થાય જે તમે ટી-કોટ ઉપર નીશાન ચીન્હ કીધેલું હોવાથી પોષ્ટ ખાતાની રૂમએ નાટ-પેડ થઇ પત્ર એક દીવશ મોડો પોહોંચ્યો હતો ખીન્નુ પત્રદ્વારા દર્શા-વેલી ખીના વાંચતાં જણાવેલી યોજના અને પણ ઠીકજ દાજે છે અને તેથી ખુશવારના સવારના દસની ટ્રેનમાં ગી. જટાશંકરને અત્રેથી કેટ-લુંક અર્થ આપી તમારી તરફ વિદાય કરીશ જે તમારી તેજ દીને જે ત્રણ વાગે મુલાકાત લેશે તેમને મળીને જેમ તમારી ઇચ્છા હોય તેમ વ્યવસ્થા કરજો તમારાં ત્યાંનો વધારાનો તમામ સામાન મારા ઘરમાં જોડવજો અને જરૂર પડતો વડસ્મે લાવજો શુદ્ધ સંસારી સાહીલની સંપૂર્ણ ચીજો અહીંઆં પણ સંપૂર્ણ ભરેલી છે ધંરી ખા-ટલો જે દડાં તેમજ વજનદાર ચીજો મારે ત્યાં નાંખાવજો અને તમારી કોટડીનું બાકુ તમામ ચુકતે કરી નાંખજો અહીં આપના આવ્યાબાદ જરૂરી ચીજો લાવવા માટે ખીજો અમદાવાદનો એકાદ ફેરો રહેશે તો જઇ આવીશું આપણા પ્રેમ પત્રથી મારા દુઃખ રદયને ધણીક શાન્તિ અને આનંદ થયો છે પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ મારી રદય વાંચનાઓ અને રાદેશ હિતાઈ યોજેલી મહાન પરિશ્રમની કલ્પનાઓ પૂર્ણ કર-વાને બાઅવંત સમય જે અનાયાસે પ્રાપ્ત કીધો છે તેજ પુનઃ બાગ્યો-દયના શુભ ચિન્હો ઉદભવતાં જણાતાં હોવાથી મને કંઈક પુર્વ જ-ન્મનું બાગ્ય હશે એમ સમજીલું કારણ આવું પ્રાલબ્ધ અને સંચિત યોગ કદિપણ પુરુષાર્થ ચલન કરવા છતાં પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી જેવી

ચંદ્રવદનીને ચાંદની ચતુર પુરૂષ સંભોગ; (૧૮૭)
પુરુષ પુન્ય મેળવે ભાગ્યવંત એ યોગ.

રીતે હું આપને સત્ય પ્રેમથી ચાહું તેવીજ રીતે તમે મને હ'મેશાં સદાને માટે ચાહશો કારણ આ જગતમાં મને અન્ય કોઈ નજીકનું સત્ય પ્રેમી સહોદર નથી કે મારા ભ્રમિત કંપના તરંગોને શાંતિ આપતાં વિરામ પમાડે જેથી કમ ભાગ્ય છું.

મારૂં જાહુળજી જે સમજી પક્ષથી નિર્શીત પણાવાળું હોય તો આપ જેવા સુઘ નરોના સહવાસી પણાના પ્રતાપે એકવાર આખા આર્યાવર્તમાં સુચશ વિજય પતાકાની ધ્વજ ફરકાવી અચળ કિર્તિ સ્વદેશોન્નતિ માટે મેળવવા ઉત્સાહ અને ઉમંગ સાથે દિ'મતવાનહું. પરંતુ લાચાર કે મારી સ્વધર્મ નિષ્ઠ પત્ની સં. ૧૯૫૯ ના જેઠમાં પંદર વર્ષના લાંબા સગાંધે સ્વર્ગા ગમન કીધું અઢી વરસથી આ અધમ કુલટાના બેગુ કઠીન કર્મ જોડાયું જે પસાર કરવામાં મહાન પરિશ્રમ આપત્તિ દુઃખ અને રદય વેદનાઓ વહન કરવી પડીછે.

એક અધમ જાતી સ્વભાવની કુલટાને મારા સહવાસે અને શ્રમે કટલી પદવીએ પોચાકી પરંતુ તેનું આખરે નસીજ “ સોળને અસર ને તુખમે તાસીર ” એ પ્રમાણે પરમાત્માએ તેના સાહસ અને સ્વચ્છંદીપણે એવી અધમાવસ્થાએ મુકી કે તે કદી પણ અસલ સ્થિતિમાં આવી શકે નહીં મારી સત્ય પ્રેમની કાષ્ઠેલી પ્રાર્થના ની દાઝ પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ જાણી અને તેના એક વીશ્વાસ-ઘાતી પ્રપંચનો જદલો પ્રત્યક્ષ આપી મારી આશા સફળ કરી.

સ્થળ સંકોચે વધુ જીના દર્શાવી શકતો નથી તેમ હાલના સમયે અત્યુક્તિતા વગર પરિશ્રમ આપવો તે પણ મને યોગ્ય નથી આધુનીક જમાનો એક વિચીત્ર રૂપે દ્રશ્યમાન થાય છે. દરેક જગે

(૧૮૮) સ્નેહ જતાવા સ્નેહીને પડતી નથી જરૂર;
હૃદય બાવ સમજાય છે ભલે હોય તે દૂર.

સ્વાર્થ, ધર્શા, કુસંપ અને મિથ્યાભિમાન સાથે પ્રપંચ રચના જોઈ-
એ છીએ. અને તેથીજ આપણે હિંદની અધમાવસ્થા અવલોકન ક-
રીએ છીએ પ્રભુ દુષ્ટોથી જ્યાં આપનું અને આવી જવું થમા
પછી બેચાર દીવસના કામ સાડ માણસે જમ આવીશ હાલમાં પ્તે-
ગના કારણથી માણસા તેમ વડરમુ બહાર છે રોગની શાંતિ છે
જેથી અખાત્રીજે અથવા સાતમે ગામ પોતાના સ્વગૃહમાં પ્રવેશ
કરશે જોડે લગ્નક્રિયા યોજના વૈશાક શુદ્ધ ૯ અથવા ૧૩ નો દી-
વસ ૩૫૩ ખુલાસાથી નિશ્ચય કરીશું આપ સુચ છે વધુ લખવા
મારી કલમ અશક્ત છે મારે માટે ચતા પરીશ્રમની માફી આહુહું
જોજ. સુજ્ઞેષુ કિં બહુના. ’’

લી. આપનો સદનો આભારી.

મેચક પ્રોફેસર હરીલાલ બી. શર્મા.

ઉપર પ્રમાણેનો પત્ર પોષ્ટમાં રવાના કરાવી મી. જટાશંકરને
જોનારી કેટલીક વાતચીતથી વાકેફ કરી અમદાવાદ જમ કેવી રીતે
વ્યવસ્થા અને જોડવગુ કરવી તેની સમજ આપી તેઓ તેમની બી-
નાથી અગ્રાહીનાર હતા કારણ તેમને જરૂરી પ્રસંગે અતરે આ-
વતું પડ્યું હતું જેથી ત્યાંનું નામ કામ ઠેકાણું વીગેરે જણાવી મા-
સ્તર નારણજી સાથે મળી દરેક કામ બહુ શાન્ત યોજનાથી પાર
પાડતા અને કવિશ્રીને તથા શ્રીમતિ જાનુકેરીને અડચણ નહીં પડે તેવી
રીતે જોડી “સમીકે કરી આગતા કહી અફી તેડી લાવતા સુચર્યું

જેમ જેમ દરસન તાહર, મમ અતરમાં થાય; (૧૮૯)
તેમ તેમ જ્ઞાના કામની ઉઠે છે દીલ માંય.

જેથો ત્યાં જવા માટેની સઘળા તૈયારી અને તજવોજ કરાવી બીજે
દીને ખુશવારના સવારમાં ખરચ સાફ તેમજ કવિશ્રીને આપવા સા-
ફ રૂપીઆ આપ્યા તથા તે સાથે નિચે પ્રમાણે ખાનુશ્રી દેવિને
નિશ્ચયતા માટે અને ધૈર્ય સંતોષ આપવા સાફનો પત્ર નીચે પ્રમાણે
લખી આપી રવાના કરીધા.

મુ. વડસ્મા.

૧૯૬૨ ચૈતર વદી ૧૦ ને ખુશવાર.

તા. ૧૮-૪-૦૬ મોરનીંગ ટાઇમ જા

પ્રેમરતન.

સુજ

આર્ય બ્રહ્મ બાલિકા.

મુ. રદયભુવન.

શ્રી. સ્નેહાધીન શરમાના સવિનય ધટીટ બંને પત્રો હસ્તકમ-
ળના પ્રાપ્ત થયા છે, વાંચી પૂર્ણાનંદ ગાનતાં નિષ્કળ જીવન ભાગ્ય-
વંત થતું બાવિષ્યે ઉદય પામતું જોઉં છું.

વહાલી વેગે હું વરીશ, વચન નિભાવન કાજ;

સઘ સહાયક થઈ કરીશ, પૂર્ણ વાંચના આજ.

માસ્તર નારણજી ત્રફનો બીજે પત્ર પશુ ખુલાસા વાર મને
ગઈ કાલે એટલે મંગળની સાંજની વખતે મળ્યો છે, ઉછરતી પ્રેમ-
વેલીનાં રદ્ય બેદક કામગી વાક્યો અંતઃકરણને પ્રેમ પાસમાં ભગિત
અતે વિસ્મયતા સાથે અત્યાનંદ અને ઉમંગ આપતાં શોકાગ્નિ વિનાશ
પામે છે પરમકૃપાળુ પરમાત્મા તમારી સવ વાંચનાઓ અવરમ પૂર્ણ

(૧૬૦) સાચી પ્રીત પતંગની, દેહ કરે કુર્યાન;
લેશ વિચાર ન ધાતનો, બમી બમી દે જન.

કરશે માટે હાલનો હવે અદ્ય સમય ધૈર્ય ખંત અને ઉમંગથી પસાર કરશે ગને પણ તે માટે બેહદ કાળજી પરિશ્રમ અને યતન ચાહું છે પ્રિય કાન્તા તમોએ સસ શોધે ધ્વિષ્ટ વિચારે જે સાહસ એક અદ્યમતિ આ દુનિયાના બટકતા રંક મુસાફરને અમુદ્ય જીવન સમર્પિત કરવા જે સ્તુતીપાત્ર પગલું બર્ધુ છે તે માટે કૃતાર્થ છું અને તેથી તમારા એક સત્ય-નેકી-ટેકી-વિચારોને ધન્યવાદ આપતાં મારી જીંદગી પર્યંના મારા સ્વાધીન પણાના આ દુનિયાના સર્વે હકો તમારી સેવામાં સત્ય પ્રેમે સમર્પિત યાને સ્વાધીન કંઈ છું તેનો કૃપા સાથે સ્વિકાર કરતાં મારી અચળ કિર્તિને આ ફાની જગતમાં યસસ્વી પણે વિજયવંત થઇ પ્રકાશીત કરવા અવસ્ય તન મનથી પરિશ્રમ લેશે તેમજ સંસાર સાગરમાં એક મદદગાર રૂપી મીત્ર બની મારા સુખ દુખનાં સદાને માટે ભાગી થશે અથાગ વાર્તાના વિચારો દુકા વખતમાં વિસ્તારી શકુ તેમ નથી, તેવા પ્રસંગો પ્રભુ આપણને આગળ આપશે જેથી વધુ કંટાળો નહીં આપતાં મુખ્ય જરૂરી યિનાઓ ઉપર ધ્યાન આપવા તરદી આપુછું અને તે પ્રમાણે તમો કરશે તમો જેમ બને તેમ અત્રેના નિર્ભય સ્થાને આવવાને બનતી સગવડ કરજો જ-રૂરીઆતી કામો બાકી રહેશે તો ફરીથી તે કરાવી લઇશું.

તમને ખીજે મુકામ રાખી લેવો યોગ્ય લાગેતો તેમ કરજો અમર આપણા ઘરમાં હાલ નંખાવી દઇ બાહુ કમી કરી નાખજો બસે ત્રણસો રૂપિયાની સગવડ કરી ચુક્યો છું અને ખીજી ચાલુ અઠવાડિયામાં થઇ જશે જે માણસને તમારી ત્રદ મોકલુંછું તે મારો ખાસ વિશ્વાસુ અને વફાદાર મીત્ર મારી પાસે હમેશા રહેનાર છે તે-

ચીરાગ નહીં પરવા કરે, બળે ધુનમાં મરત; (૧૯૨)
રાંક પતંગ બળી મરે, પ્રિતમાં પામે અરત.

મની પાસે કોઇ કાંમની ફરમાસ કરવાને તેમ માહીતી મેળવવા અરમ
તેમજ મુઝવણ રાખશે નહીં.

આ સાથે મારી સોનાની વીંટી તમારીપર મોકલાવું છું તે સ-
પ્રમ સ્વિકારી બેશો.

શુભાળી સાડીને સફેદ કીનારવાળી બરેલી ઝીકની કોર સંચા-
માં ચોડાવી લેજો તથા જરૂર પડતી તમામ ચીજો તપાસી ઇચ્છા
પ્રમાણે લાવશો, બાવિધ્યમાં આ સર્વે તમારૂંજ છે હાલના ચાલુ ખ-
ચ્ચ સાફ તમારા પિતાશ્રીને રૂ. ૨૫) પચીશ આપવા મોકલ્યા છે
તથા તમારા ખાનગી કાંમ સાફ વાપરવા રૂ. ૨) તેમને આપેલા છે
તે સંભાળી બેશો.

દરેક પ્રકારની ચીજો તમારા મન પસંદગીની હું મેળવી આ-
પીશ તે માટે કોઇ પ્રકારની શીકર રાખશે નહીં કારણ આજના સુધ-
રેલા જમાનાના મતને મળતો હું છું જો કે આપણું તન-મન-અને
વૃત્તિ એકજ છે તોપણ જગત વહેવાર રૂઢીને અનુસરી આપણે દરેક
કામ પાર પાડવું તેમાંજ આપણી ઉત્તમપણાની સાદૃશ્યતા છે અહીં
આવી જવા પછી જેમ યોજના તેમજ વ્યવસ્થા કરવાની હશે તેમ
કરીશું કોઇ વાતે શીકર ચીનતા મા અકળામણ મુઝવણ રાખશે
નહીં. તમારી સધળી ફરજો બજાવવાને હું શક્તિવાન અને યતનવાન
હુંજ વધુ બિના જટાશંકરની રૂબરૂથી બાણી બેશો એજ.

શ્રી. દર્શનાબિલાષી પ્રેમપાત્ર. એમ. બી. સર્મા,

(૧૯૨) પવન જગાવત આગકું દીપક દેત ખુઝાય;
પ્રકૃતિ મિત્રે મન મિલતહે અનમિલતે નમિલાય,

મી. જટાશંકર પોતાના જાતી અનુભવથી કીધેલી વ્યવસ્થાની હકીકત નીચે પ્રમાણે દરશાવે છે ખુધવારની સવારની દસની ટૂંકમાં ડાંગરવા સ્ટેસનથી જેસી પારવાગે અમદાવાદ સ્ટેસને ઉતર્યો, અને પારોપાર ઇડરીયા ચકલામાં થઇ મીરજાપુરમાં તમારા પતાવેલા ઠે. ઠાણે ખોળતાં સોધી કાઢી વાડીલાલની ઓરડીઓમાં જઇ કવિ મા. ધુરાંગને ૩ ૨૫) પચીસ આપ્યા તથા દેવશ્રીને તથા તેમની માતુશ્રીને ચાર વાગે મકાને આવવાતુ કહી હું માંડવીની પોળમાં તમારે ઘેર જઈ મકાન ઉઘાડી તમામ સાદુસુદુ કર્યું અને માસ્તર નારજીજીને મળ્યો તથા બનેલી વાત કહી. ત્યાર પાદ પાતુશ્રી આવનાર હોવાથી મકાન ખુલ્લું મુકી ઘેર રહ્યો કહેલા ટાઇમે જાનુ તેમની માતુશ્રીની સાથે આવી પોંચ્યાં તેથી તેમને પેટીની કુંચીઓ આપી ઉઘડાવીને સામાન વીગેરે કાઢી આપ્યો તથા વીંટી પત્ર ૩૧. ૨) જે તેમના હાથમાં આપ્યા અને કહ્યું કે આપણે વડરમે જવાનું છે. માટે તાકીદે જોડવજી કરી જેમ જલદી જવાય તેમ કરો. આવતી કાલે તમારો ગૃહસામાન અહીં લેવરાવા માટે આવીશ જેથી તેઓ કપડાં વીગેરે લઈ સાડીને કાર ચોડાવા બગ્ગરમાં થઇ ઘેર ગયાં.

“ ધર વાખરાની વ્યવસ્થા ને સાયબીનો સુમાર ”

જીજી દીવસે બપોરે એટલે ગુરવારે સામાન લેવરાવવા સાડ હું મીરજાપુર ગયો અને તેમની ઓળોનું અવસોકન કરી જોવા લાગ્યો તો ધરવાખરામાં ૧ ધંડી, ૨ ખાટલા, ૩ જોદાં ચાર પાંચ

હેને હાર હીરદે જસે, જીસર જય સજ સુધ; (૧૯૩)
જકો જેસો જાગ્ય હે, ઉપજે તેસો યુધ.

તાંજા પીતળના વાસણુ અથે દેવદારના જોખાંની પરચુરણુ ચીજો નાખવાની જે પેટીઓ વીગેરે હતી પરંતુ તેમની સાથજી તેમજ અલકતનો ખખનો ધણો હતો જેથી તે ઉગાડવાને અને લઈ જવાને ધણી મહેનત પડે તેમ હતું કારણુ કે, તે ખખનો જોટલો કીમતી હતો કે તે સદી સલામત જ્યારે મારા મીત્રને પોંચાહું ત્યારેજ મારી ખખવેલી શેવાથી કૃતાર્થ થયેલો કહેવાઉં.

સુઘ વાંચકો ? આપ વાંચી વીરગય પાગશે કે કવિશ્રીની પાસે આટલી જેસુમાર દોલત શું હતી, લો તેના પ્રત્યુત્તરમાં જોજ કે તે અખુટ દોલતના શણગાર રૂપ દેવિશ્રી પોતેજ હતી કે જેની કીમત કલ્પવાને “નેકી અને વફાદારીથી તેઓ પોતાના પવિત્ર ધર્મનો ફરજ બાંધેલમાં અદા કરશે તો” મારી અદ્ય શક્તિ સુમાર જાંધી સકવા અસમર્થ છે કારણુ કે નેકી તેમજ વફાદારીની આ જગતમાં કીમત જે હદજ છે આ પ્રમાણુ સુધળી ચીજો લઈ જવા માટે જોકે લારી વાળા મજુરને શોધી લાવી ત્યાં આવ્યો તેમના મકાનનું બાહું વીગેરે ચુકાવી દઇ લારી સાથે અને જ્યાં ત્રણ વાગ્યાના અરસામાં માંડવીની પોળમાં સોનીની પોળના મકાને આવ્યાં અને દરેક ચીજો વગેરે કરી ગોઠવી દીધી જીજે દીવસે નીકળવાનું હોવાથી તેઓ જામરમાં જઇ જરૂરી ચીજો લેઈ આવ્યાં. અને આવજી તેમનો સુકાગ તમારે ત્યાં તાપ્પો જીજે દીવસે સુકાગરના સવારમાં વહેલા ઉઠી દાતણુ પાણી કરી સ્નાન કરી પરવારીને સાતની ટૂંનમાં વડરમે આવવા રોસન પર આવ્યાં. સવાનવ વાગે ડાંગરના રોસન ઉતરી જે સ્વારીના ઉંટ કરી અગીયાર વાગે વડરમે આવી પોચતાં દિવ્યદેવી અં.

(૧૯૪) પરધન પત્થર જ્વણશે પર સ્ત્રી માત સમાન;

ધતને પર હર ના મીલે તુલસીદાસ જમાન.

ખીકાના મંદિરમાં આતુદેવિને દરશન કરાવ્યાં બાદ સર્વ સ્ત્રી સંગ
એક બીજાને મળ્યાં અને આનંદ પામ્યાં. ચૈત્ર વદી ૧૨ શુક.

લી. ત્રવાડી જટાશંકર નારણલાલ.

આજે મી. જટાશંકરને ગમે ત્રણ દીવસ થતા આવેલા. પરંતુ
કંઈ જતાય નહીં આવી પોંચતાથી તેમની વસ્ત્રાદિ માફક રાહ જોતાં
સાવરમાં ઉવરાળી સાર જેતરોમાં આવેલાં છાપરાંમાં કેટલીક જગોએ
જવા નીકળ્યો કરતાનું બહુ હોવાથી પાછાં કરતાં બપોરના અગીયારનો
અમલ થતા આવ્યો ગરમી બહુ સખત પડતી હતી, પરંતુ પ્રિયા
આવવાના ઉત્સાહમાં થાક મહેનત અને તૃપાની ખીડા પણ વિસ્મૃત
થઈ ગઈ હતી તથાવ ઉપર થઈ દેવાલયની સમીપમાં આવતાં
બાણુના કુવા ઉપર દ્રષ્ટિ પડી તો એક બાતુ તેમાંથી પાણી જેંચ-
વાના કાંચમાં રોકાઈ હતી અને તેની જોડમાં અવળી પુઠે એક
પુતાન બાળીકા ઉભેલી હતી મનને દેવિની સંકલ્પના થતી હોય તેમ
જણાયા લાગી રહ્ય સંકાસીય થતાં એકદમ તે અહીં આગળ ક્યાંથી
હોય, નજીક આવી જોઉં તો ખરેખર કલ્પના ખરીજ પડી પાણી
જેંચનાર બાતુ મી. જટાશંકરની પત્નિ કે જેને હું મારી સગી જેન
કરતાં અધીક રાખતો હતો તે. ઝાહી નામે પોતે હતી અને દેવિ
તેના પડખે બીજા વાસણમાં પાણી મળતાં હતાં આનંદ પામતો અને
હર્ષિત થતો દેવાલયમાં પ્રવેશ કરતાંજ મી. જટાશંકર અને કવિ શ્રી
સાથે બધાં આની પોંચેલાં હતાં બધાંને આનંદથી મલી વાત

સંપા તુજમે ચાર ગુણુ, રૂપ-ગુણ-રંગ ઓર ખાસ; (૧૯૫)
એક તુજમે અવગુણુ બધો, બ્રહ્મ ન આવે પાસ.

ચીત કરી વીશ્રાન્તિ મેળવી જેથી આજનો દીવસ મી. જટાશંકરના
હિતમ પ્રયાસે મહાન પુશ કારક નિવડવા પામ્યો હતો.

મારાં બધિખ્યાનાં થનારાં માનવતાં સાસુજી રામજીના અગદવા-
દથી આવતાં મીઠાઇ કુટ વીગેરે લાવેલાં તેનો બધાંએ નારતો કરી
લીધા પછી રસોઇ કરાવવી શરૂ કરી. બે વાગ્યાના સુગારમાં દાગ
બાત સાક કંશાર વીગેરે થઇ જવાથી જમી લીધું. આ દેવાલયનું
મહાન ગાંભીરી નજીકમાં હોવાથી ધણી લોકોની આવજમવ વિશ્રાન્તિ
માટે ત્યાં થતી અને તેથી આ જગા એક માણુકચોકના બજાર જે-
વી આનંદકારી બનેલી હતી, તળી ગાંભીરી તલાટી મી. લલુભાઇ
રાયચંદ પ્રાંતિજવાળા વેરાની વસુદાત આવતી હોવાથી અત્રેના દે-
વાલયમાં વસ્તા હતા. ગાંભીરી પોલીસ પટેલ મુખી સ્વજીભાઇ તેમજ
મતાદારો ચોકીયાતો વીગેરે આજ આશ્રમમાં ધણીક વખત ગુજરતા
હતા. મારો મુકામ એક ઓશીસરને લાયકનો ગોઠવેલો હોવાથી તેમજ
હારમોનયમ નરત્રાં વીગેરેથી આજો દીન પ્રભુ પ્રાર્થનાની ગમતમાં
જતો હોવાથી આનંદી અને શોખીન જનો અહીંઆંજ ખેસી રહેવું
પસંદ કરતા, વખતે વખતે કવિરાજ પણુ પેતાના રચેલાં નિબધો
શ્રોતા મંડળને સંભળાવી આનંદમાં વૃદ્ધી કરતા હતાં, એવી રીતે
દરરોજ નાના પ્રકારની રમ્મત ગમ્મતોમાં દીન પસાર થતા, જગત
વહેવારની રૂઢીને અનુસરતાં મારે દેવિત્રી સાથે કોઇ પ્રકારે બોલવા
આલવાનો તેમ વાતચીતનો સંબંધ કરી શકતો નહી, જેથી જરૂરી
પ્રસંગે ચીડી પત્રીદ્વારા એક ખીજને અંતર વિચારો લખી જણાવી
ખુલાસો મેળવી લેતાં, કવિત્રીનો મળજ અને પ્રકૃતિશુદ્ધિન પ્રકાન

(૧૯૬) તન વાડી મન કેવડો પ્રિતી અમૃત વેલ
પ્રેમ પુરુષકે બાગમે, અનળપુત્ર દો નેન.

રનાં મારા અવલોકન કરવામાં સહવાસના પ્રસંગે આવતાં મયાં ખરું
પુછો તો એવી પ્રકૃતિનું હજુ કશી કોઈ મનુષ્ય જગત વહેવારથી
વિરક્ત બનેલુ મારા જોવામાં તેમ અનુભવવામાં આવેલું નહીં હતું
તેમની ખુદ્ધ જ્ઞાન વિચાર ધણાં તીવ્ર અને રહ્ય બેઠક હતા, પરંતુ
એકજ મને પતિત પ્રસંગને અનુસરી જગતથી જુદા અને વિશ્વથી
વિરક્ત બની કોઈ માણસને તેમના સહવાસમાં સાંખી શકતાજ નહીં.
જેથી મારી મુલાકાતે અને પ્રસંગે રહેનારા તેમજ દેવાલયમાં આવ-
તા સધળા મનુષ્યોને સમયાનુકૂળ વાત લેવા ક્ષમા સાથે સુચવી દીધું
મારી ઉપર મામના સધળા મનુષ્યોનો પ્રેમ અને સારો બાપ હતો.
જેથી આ એક નાના સરખા માગડામાં પણ કેટલોક વળત અમી-
રી હાલતે મારો સુખાનુભવ ગાળતો. કારણ અહીંયાં મારી ત્રણ
ચાર હજારની ઉધરાણી તેમજ જમીન ખેતર કુવા વીગેરે ધણા સો-
કાનું મારા કળમ્મ ભોગવટામાં હતું.

સદગુણ અને દુર્ગુણ, સુગંધ અને દુર્ગંધ, પ્રકાશ અને અંધકાર એ
બધાં એકજ જગે એકજ વળતે કોઈ પણ માણસમાં વાસ કરી
શકતાં નથી. મતલબ કે તે એક બીજાનાં નિરૂપી હોવાથી તેનો આ-
બાસ કુદરતી રીતે તેના રહ્યમાં પ્રવેશ થઈ પોતાનો અસલ ગુણ
આખરે પ્રવર્તાવે છે. એ વીશે દરેકને પોતપોતાના જાતી અનુભવ-
ધોજ ખાતરી કરી લેવી. “ જાતી સ્વભાવ ન મુચ્યને. ”

પ્રેમ છુપાયા નહીં છુપે જ્યાં લગી શ્વાસો શ્વાસ; (૧૬૭)
દાગી દુગી નહીં રહે કરતુરીકી ખાસ.

ચૈતર વદી ૧૪ રવી પ્રિયા પ્રાયવેટ પ્રસંગ.

મનમોહીની પાછળ માંડમન ભ્રમિત થયું હતું, જેથી આજે
કોઈ પ્રકારે તેમને ખાનગી રીતે મળી પ્રેમ પ્રસંગ મેળવવા ઉત્સુક
બન્યો ગામ સદ્ગુણ અરણ્યમય એટલે મનુષ્ય વગરનું હોવાથી બ-
ધોરના ટાઇમે ખાસ મારા સ્વગૃહે આ યોજના મેળવવી યોગ્ય
ધારી જેથી સર્વેના જાગી રહ્યા ગાદ ગરમી સખ્ત પડતી હોવાથી
વિશ્રાંતિ માટે આરામ લેવામાં બધાં રોકાય તે સમયે દેવિને ત્યાં
જોલાવવા ધારી “ નીચે પ્રમાણે એક ચીઠ્ઠી લખી;

બહાલી મુજ પ્રિયા—હું તમારાથી રહ્યાનતરની વાત ચીત
કરવાને ખાસ ઉમંગ અને ઈચ્છા રાખું છું પણ અહીંનાં આપણને
એવો યોગ્ય ટાઇમ નથી માટે તમે બધાં આરામ લેવામાં રોકાય
એટલે મી. જટાશંકર સાથે આપણા ગામમાં આવેલા સ્વ ગૃહે પરિ-
શ્રમ લઈ જરૂર પધારશે અને હું હાલ ત્યાં જવાજ માટે નીકળું છું.

લી. તમારો પ્રેમલિલાપી શરમા.

આ પ્રમાણે ચીઠ્ઠી લખી પોહોચાડી અને મી. જટાશંકરને મારી
વાતથી વાકેફ કરી ગુપ્ત પથે દેવાવધમાંથી સાડાચારવાગે છત્રી ઝોદી
પસાર થયો માંડ મકાન અહીંથી અહીંસો કદમ દુર હતું તાપની
ગરમી સખ્ત હતી, પરંતુ તેની દરકાર અત્યારે શાની રાખું કારણ
પ્રિયા પ્રેમ પ્રિતીની અમૃત વૃદ્ધિનો છંટકાવ ચોમેર પ્રસરી રહ્યો હતો
ગાંમ આખું નિર્જન. ત્યાં મહેલામાં કોણ પ્રાણી હોય દાગની
ધાસ્તીની બિચારાઓ પોતાનું ખાસ માની એકલાં ગિથ્યાગિયાની

(૧૯૮) ગંગા યમુના સરસ્વતિ, સાત સમુદ્ર બરપૂર;
તુલસી આનંદકે ગને, બિનરવાતી સખ છુર.

મનુષ્યો સર્વેને ત્યાગી જીવને પ્રિય ગણી પ્રભુ ગતિને અધીન થઇ
દુઃખ અને પીડા પામતાં ક્ષેત્રાલયોમાં તાપ અને પવનની તોફાની
બરતીના મોજાઓમાં અટવાતાં હતાં પણ આ વળતે મારેતો હ-
દયજીવન કે જેને આધારે આ સંસાર સાગર સફળતાથી પૂર્ણ આશાએ
પસાર કરવા નિશ્ચય છે તે સાક્ષાત્ જાગ્ય દેવિ પોતે આવનાર હોવાથી
કાળ દંડને ઓટલો ટાઈમ તેનો પ્રચંડ પ્રહાર નહી કરવા અમો આશા-
તુર દંપતિ સહ વાહન અને સાર્વભૌમીની માફક અરજ કરી કૃપાકરવા
સત્ય પ્રેમથી મારી માગીએ છીએ ધરતું તાણું ચાવીના આશ્રયવડે
ખોલી કચરો વાસીંદુ વાળી સાફ કરી આગ તેમ આંટા મારતો
વિચાર વગળમાં હરતો ફરતો મગ્નતામાં મહાલતો હતો, અડધો
કલાક વહિ ગયો પણ કોઈ આવતું જણાયું નહી જેથી ગોદમાં પાથરી
માઠી બનાવી ઓશીકું નાંખી આરામ લેવા સીમારેટ સળગાવી
ઉપરના મથાળેના દુહાને ઉડા વિચારથી અવલોકન કરતો એકો ગરમી
વધુ હોવાથી જળ પાંન પીડા થવા લાગી પણ પાણી અહીંયાં મળી
શકે તેમ હતું નહી ગને લાવવાનો વિચાર તો સુજેલો પરંતુ દેવિશ્રીને
તરહી તો પડશે પણ તેઓને તે લાવવાનું એક ઉપયોગી સાધન થશે
એમ વિચાર કરુંછું. એટલામાં લાંબી નજરેથી મી. જટાશંકર તથા.
પાછળ જાતુ આવતાં નિહાળવાને ચક્ષુ સતેજ થવા સાથે જાગ્યવાન
બન્યો જોત જોતામાં સાવળીંગા સુંદરી મોસાલે આવી પહોંચ્યાં
માંડવીમાંજ પાણીપાત્ર મુકી ખમચાઇ ત્યાંજ ખડાં રહ્યાં મો. જટા-
શંકર અંદર આવ્યા તેમની સાથે વાત કરતાં દ્રષ્ટિ ધસારતથી
પાછળના પડોશી મોહોદલામાં અમારા ખાંતગી વખતની છુટ મળવા

રોહીના મેળાપમાં આડું આવે નહ;

(૧૬૯)

કાળ સરીખું લાગશે, એમાં નહીં સંદેહ.

સાર આજુ બાજુ ધ્યાન આપવા અને જવા કહ્યું, તેઓ ગયા પછી દેવિ એકલાંજ રહ્યાં અંદર આવવાને અમુકવા લાગ્યાં મેં નિશ્ચય કર્યો કે તેઓ સ્વયંપોતે આવવાને અવશ્ય શર્માયછેજ નેથી જાને ઉઠી તેમનો પતીન કર પકડી આદરમાંન સાથે આસનપર લાવી બેસાડી પણ અમારા અંતેમાંથી પ્રથમ કોણ શબ્દોચ્ચાર કરે એ પણ મહાન મુશ્કેલત વાળો વાંધો આવી પડ્યો જો કે તેઓ બોલવાને વિચીક્ષણુ આલાકને છટાદાર શબ્દો સાથે શર્મ્ય હતાં પણ આ વખત તો કોણ બંધે પોતાને કેમ શર્મીછાયા પડી મુખમુદ્રા ઉપરથી તેમનો બોલવાનો કંઠલાવ જણાયો નહીં પરંતુ હૃદય ઉર્મિયો ઉછળતી માલમ પડતી હતી પ્રેમપાશથી પકડી આલોગન સાથે પૂર્વ વાતની ધરીચર્યા ઉપાડી.

“ મુશ બાનું ” આપને મેળવવા માટે મેં કેટલો પરિશ્રમ અને જોષમ ઉઠાવ્યું છે તે સારી રીતે જાણીએ તો તમો મારી સાથે લગ્ન સમ્બંધથી અંધાર્મ સદાને માટે સુખી કરવાને શો વિચાર અને નિશ્ચય ધારોછો—ત્યારે ઉત્તરમાં કહ્યું કે મારો નિશ્ચય આપ જાણો છો માટે હવે શું પુછો છો હું તમારીજ છું અને સદાને માટે અધશ તે માટે બે ફિકર રહેશે નેથી જાહુ આનંદ પામવા સાથે તેમને ધન્યવાદ આપતાં કૃતાર્થ માનવા લાગ્યો તેમના અભ્યાસ જ્ઞાન અને તેમની ગૃહસ્થીતિ વિશે ઘણી પ્રકારની વાતો કરતાં કહ્યું કે તમારે નાગોરીશાળામાં બાવસાર ગનસુખ તથા દીવાળીના રૂપીઆ અપાવવા માટે તમારો શો મત છે તેના જવાબમાં બોલ્યાં કે તે જાને માંજુસો એ અમારા અડચણના વખતમાં ઘણી મદદ અને સેવા કરી છે મને

(૨૦૦) આપ આપના સ્વાર્થનું ચહે દુનિયામાં દિલ;
શુકલપદ સજ્જન ચહે, કૃષ્ણચહે કુટિલ;

પોતાની પુત્રી સમાનના પ્યારથી આરી જાળહકો પુરી પાડી છે હજી
લગી તેમના સીવડાવેલાં કપડાં હું તથા આરી મા પહેરીયે છીજો,
અમે તેમનાં આભારી છીજો તમે મારા પિતાને પોણાસો રૂપીઆ
આપજો એટલે તેમની મરજી પ્રમાણે દરેકનું મન મનાવશે, જાહ
સારું બહાલી પ્રિયા—એમ કરીશ; વાર ? તમેને અહીંયા રેવું પસંદ
આવશે કે અગદાવાદમાં રાખીયું—તેમાં મારેયું તમે જ્યાં રહેવું
અનુકુળ માનશે ત્યાં મને હમેશાં પસંદજ છે વીગેરે વાર્તાનંદમાં
મેં વધુ જણાવ્યું કે ? રદયજીવન, તમારી આવી ઉત્તમ પ્રકારની
સહયુજીતા વફાદારી અને લાયકીના માટે હમેશાં આધીન છું તમે
મારી પાસે સદાના સાથી તરીકે નિર્ભય રહો તમારા માટે મારું મરતક
આપવાને પણ તૈયાર છું કોઈ વાતની ગમરામણ ત્યા શીકર જીલકુલ
રાખશે નહીં જો કે આપણું અંતર હૃદય એકજ છે પરંતુ આ
જગતના વહેવારમાં એક નાટ્યરૂપી ખેલ આપણે જાનેને પૂર્ણ રીતે
જાજવી જતાવવો પડશે, અને તેમ કિંવાવિના આપણે છુટકારો
પામવા શાયે સંયોગી જાની સ્વતંત્રપણે આનંદ માની સકીયું નહીં
હવે માત્ર દસ જાર દીનની ટુંકી મુદત આવી પોંચી છે તમેને
હારમોનીયમ વગાડવાની અને શીખવાની જાહ હમેદ છે, પરંતુ
લાચાર કે પ્રેમથી પાસે ખેરી જતાવી શકતા દુનિયા રીવાજથી હાલ
અશક્ત છું માટે તમે જામ જટાશંકર પાસે માત્ર સારીમ જુદા
જુદા રૂપનાં પ્રેક્ટીસથી હાથ ખેસારતાં રહો.

જાનુ દેવિને પ્લેઈંગ કાર્ડસ (ગંજીફો) રમવાનો જાહ શોખ હતો અને
તેથી ગગત સાથે જ્ઞાન વધવા તેમજ વિયોગી વખત થતો અટકાવી

કયા દુરજનકી ચાકરી, કયા લોડેરી સાથ; (૨૦૧)
કયા ઈંચેકુ આરસી, કયા બહેરેસે યાત.

રમુજ ગેવત્તા વાંડી, સોડી, રમાત્ર. અને રમતાતા પાનાતા કેટલાક
અજ્ઞયગ જેલો કરી ચતાવતાં આનંદ પાગતા સાથે પ્રિય લાગતાથી
જેવાર ખેલોની માહીતી તેમને હાથ બેસારી આપી રમુજનંદમાં ધડી-
આગમાં જોતાં સવાળે કલાક નિકળી ગયા હતા. પણ જુદા પડ્યા
દીલ થતું નહોતું આખરે ઇલાજ નહીં હોવાથી છોડતું અપરામૃત
પાન અને ચુમ્બન લઈ સત્ત્વ પ્રેમને હાલ લજ્યાડી ગુમ ઢાંકણથી
દાખી રાખતો યોગ્ય ધારી મારા મીત્રને જોલાવવા મારી મેઝીક
સ્ટીકમાં રહેલી (વીસત્ર) સીડી મારવાથી તેઓ આતી મળ્યા અને
તેમની સાથે પાછાં દેવાલયમાં જવા દેવિશ્રીને ગુમ સંકેતે આમાર
સાથે રમ્મ આપી.

મારા માટે એક મિત્રાંતરું મોટું ઘર બાંહે રાખવાનું હોવાથી.
રાખા જેલેંકર મનસુખરાંગના છાપરે તેમનું ઘર ઠરાવવા માટે ત્યાં
ગયો અને વરસના નવ રૂપીયા બાંધું નક્કી કરી સાંજે દેવાલયમાં
આગ્યો. શોભ અને મંગળ આનંદ ગમતા અને વાત ચીત્તામાં પસાર કરતાં

૧૯૬૨ વૈશાખ શુદ્ધ ૨ બુધ પિતાનો કોપ અને

દેવિની દોલમીરી.

આજે બપોરે બધાંના જમી ઉડ્યા પછી દેવાલયની આગસા
ભાગની પડાળીમાં બેસી બીડી પીતો હતો. એવામાં એક અજ્ઞયેગ
હેવાલ મી, જટાશંકરે આતી કલ્લો પાંચ સાત દીનની મારી અગ્ન
વવસ્થાથી કવિરાજ કોપ.૪ ગયેલા હોવાથી વધુ ઉગરો કાઢતાં અમ-
દાવાદ જવાનું ઉટાંગ ઉમુ થયાનું અને દેવિની પશુ મુખમુદા ઉદ્દાસીન

(૨૦૨) સજન તુમારે દેશમે નહી કાગદ કથં દામ;
ચીત તુમારો કહાં ગયો, ભુલે હમારો નામ.

પણા વાળી જણાઈ હું ગમરાયો કે અકશમ્મત આયું ધીજ્ઞ કામનો
મત લેવો વ્યાજખી નહી ધારતાં તેનો ખરો હાલ જાણવા દેવને
પુછવું ઉત્તમ ધારી પેનરીલ પત્ર ગંગાવી નીચે પ્રમાણે ચીઠ્ઠી લખી

“ બહાલી પ્રિયા.—આજે આમ કેમ દેખાય બેવા પામું
હું થું કારણ અને જ્ઞાનો કોપ મારાથી સમજાતો નથી મારી જાણમાં
અને સમજમાં કોઈ પ્રકારનો અપરાધ થવા પામ્યો નથી માટે તરદી
લઈ તુરત જણાવશો.

લી. પ્રેમ પાત્ર તમારો શરમા.

ઉપરની ચીઠ્ઠી મી. જટાશંકર સાથે તેમની પ્રાયવેટ રૂમમાં
પોચાડી જે વાંચી નીચે પ્રમાણેની ચીઠ્ઠી લખી દેવિ પોતે જહાર
જવાને જહાને મારી નજર દ્રષ્ટિમાં દ્રેષ્ટીને આલ્યાં ગયાં તે ઉપાડી
લઈ વાંચતાં વિચારવર્તિ વિમારસી વદને વદ્યાં ?

પ્રિયવર શરમા—ને માલમ થાય કે મારા પિતાએ ધી વગર
કોઈ દીવસ ખાધેલું નથી અને આજે એન ડાહીએ તેમને ધી જોઈ
આપેલું હોવાથી જોડું લાગ્યું છે માટે તેનો ચોક્કસ બંદોબસ્ત કરશો.

લી. આપની હુમેશની દાસી અંબા.

ઉપરની ચીઠ્ઠી વાંચી સત્યાસલનો સાર રદ્યમાં સમજી પુનઃ
જોકે ચીઠ્ઠી કોપ જ્ઞાન્તિ માટે લખી.

પ્રેમ પુષ્પ—ચીઠ્ઠી વાંચી જહુ ખેરીત થાઉં હાલમાં મને

ગન જાણે તો જાને દો, મત જાનેદો શરીર; (૨૦૩)
 ખીન ચઢાઈ કામઠી, ક્યાં લજેગો તીર.

ચારે બાજુની ઉપાધી અને ખટપટ છે ગૃહ કામની વ્યવસ્થામાં
 માફ કોઈ પ્રકારનું ધ્યાન રાખી શક્યો નથી આપને અને પિતાશ્રીને
 ખાવા પીવામાં અડચણ હશે આવતી કાલે અખાતીજથી વરેલી
 ગામમાં જનાર છે જેથી તમોને અનુકૂળતા માટે સંપૂર્ણ સહિયોગી
 બારેલું ધર સ્વતંત્ર પણે રહેવા માટે સોંપીશ જેથી તમો ખીન અ-
 ડચણે રહી શકશો અને પડતી અડચણો દુર થશે.

લી. આપનો રનેહાકિંત શરમા.

ઉપર પ્રમાણે ચીઠી મારી પાસે જોકેલા દેવાસયના પુખ્તરી મા-
 ધવગર બાવાના છોકરા નારણીયા સાથે બહાર જોકેલાં દેવિને પોહોં-
 ચડાવી જે વાંચતાં તે ચીઠીની નીચે લખી જણાવ્યું કે.

“બહુ સાફ ત્યારે તે માટે હું શાન્તિ થાય એમ કરીશ”

ગઈ દાને સાંજે મારો જુનો રોહી વજાહાર મીત્ર. જેથી રા-
 મશંકર સાંકજેશ્વર કે જેમણે મારી પાસે પાંચ સાત વરસ લગી
 કેટલીક જાતના વિષયોનું શિક્ષણ લીધું હતું તે પોતાના ગૃહકામ સાફ
 વઢવાણ ગયેલા ત્યાંથી પાછા ફરતાં અત્રે ખાસ મને મળવા તથા
 પોતાની રંગી પ્રગટ કરેલી મનોહર કાન્તા નામે વાર્તા રૂપી નોવેલોની
 કેટલીક પ્રતો મને આપવા તથા અભિપ્રાય લેવા સાફ રોકાયા હતા,
 જેથી રાત્રે ગાયન ગમત અને પ્રભુ ભક્તિમાં વધુ આનંદ વૃદ્ધિ થવા
 પામી હતી, તેમણે ઉપરની બિના અને કવિ પ્રકૃતિ વિષે ભવિષ્યનો
 હંધક વર્તાવ વિષત્તિ રૂપ નિરડા સુચવ્યો. કે ? તમો સ્વતંત્રપણે

(૨૦૪) ચીંતાની ચતુરાનુ ઘટે, દુઃખસે ઘટે શરીર;
પાપથી ઘટે લક્ષ્મી, કહી ગયે દાસ કપીર.

રહેલા આવી ઉપાધી કેવી રીતે નાશની શકશે ? જે કરોતે વિચારથી કરશે, તે જ બધી પૂર્વ હીરટ્ટી જણાવી જેથી મારા મતને મળતા થતાં બાંધે ! ભારે વિજય કરો ? અર્થે સાધયामિ કિંવા દેહં પાતયामિ — તમારા મનોવાંચિત અર્થો પૂર્ણ થાય છે કિંવા છંદગી જીવન દુઃખમય થાય છે. મનુષ્ય યત્ન ઇશ્વરકૃપા સત્યમેવ જયતે, એમ વાતો કરતા હતા, એવામાં વડસ્વાના સત્ય પરબુરામ જુસાલને પેતાના દેવાનો નિઠાલ કરતા સુરતથી જોડાવેલા. તેમનો રૂ. ૩૫૦) નો નીકાલ રૂ. ૨૦૦) બસોથી વાળી નાંખતા પંચે ઠરાવ કરીને પાણુ તેનો રજીસ્ટર દસ્તાવેજ માગ માણુસે રહેલા હોવાથી તે મંગાવી આપા લગી. રૂપિયા લેતા બંધ રચા, જેથી તુરત ઉત્તામને જોવાની મી. જટારીકરને દસ્તાવેજ લેતા તથા. મી સમશંકરને બંને સાડાત્રણ વાગે માણુસે જતા રવાના થયા.

સાંજના કાપતી દુપા થઈ મારમન નિવૃત્તિ હોવાથી ધણેક ખાનગી વખત સાસુ સસરાજી સાથે સુખ દુઃખ બંને આપત્તિ અડચણો નિષે જીવન્યો જેમાં મને સંતોષ અને આશ્રય જનક ઉદ્ધારો દર્શાવ્યા અખાતીજ સુરવારની સવારમાં ઘર ચીજોનો કેટલોક સામાન ફેરવવા માટે દેરીની તેમનાં માતુ અને એન ડહી વીગેરે લાવ લઈ જ કરતામાં ઉગંગથી પરિચય લેતા સાગ્યાં અને તેમને રહેવા માટેનું ઘર સારી રીતે વ્યવસ્થીત કરી જોઠી દીધું, તથા બપોરે રસોઇ પણ સાસુજીએ સ્વકરને આ નાના વાસ કરેલા ઘરમાં કરી તેથી જગવાનું ત્યાંજ ઠરું, અમારા માટેનું માટે રાખેલું ઘર સાફ સુક થતા લગી તથા. માણુસાનો સરસામાન ખીંતે આવી જતા સુધી. દેવાત્રયમાંજ

ગંગા તીરે ધર કરો, નાહો નીરગળ નીર; (૨૦૫)
 દસ વિના પામો નહોં, કહી ગયે દાસ કપીર.

રહેવાનું હતું, રાત્રે પેટપુગ્ન કીધા પછી નવ વાગે કવિ અને તેમનાં
 પતિનને હવે ત્યાંજ વાસો કરવા કહી. હું દેવિ તથા ડાહીને લઈ દેવા-
 લયમાં હમારી હમેશની જગે ગયાં, ઉનાળાની ગરમીની મોસમ હો-
 વાથી મોટા વિશાળ ખુલ્લા ચોકમાં ઘણાં માણસો પોતપોતાની મરજી
 આવે તેમ હવામાં આરામ લેતાં, મારી આર પાછ પધારી પડાળી
 બહાર ખીણી કરેણુના વૃક્ષ નીચે હતી જેની ડાળીઓ તથા પુષ્પ
 મારા ઉપર છુટકા કરતાં હાથે લઈ શકું તેમ હતાં. ટંડી હવામાં
 ગમતી ગપાટાંની વાતો ચાલી રહેલી હતી તેમાં વળી દેવીએ
 એક છુપુ કૈતકને રમત ઉભી કીધી મારી જગ્યાથી તેમની બેઠક
 સ્ત્રી મંડળમાં ત્રણ આર હાથે દુર હતી જેથી એક કરેણુ પુષ્પ
 લઈ તેમણે અદ્રષ્ટ પણે મારીપર ફેંચું જે મને છાતીપર લાગતાં
 હું ચમક્યો પણ વિચારતાં તેનો ગુપ્ત બેઠ મનથી પારખ્યો; કે
 નાંખનાર દેવી પોતેજ હશે; જેથી મારા માથા ઉપરનાં પાંચ સાત
 ખીજાં પુષ્પો યુક્તિથી તોડી એક પછી એક તેમનાપર ફેંકવાં ચાલુ
 કીધાં, મારાં ત્યાં જતાં પુષ્પો પાછી વધાઈ આપવા આવતાં મન
 પસંદ જગે પડતાં, જ્યારે પુષ્પો ખુટવા લાગ્યાં ત્યારે ડાંખળીઓનો
 ઉપયોગ પ્રેમ વૃક્ષી પ્રહારે કરવા માંડ્યો. આ વખતે કોઈ જગે બ-
 જનની તો કોઈ જગે વાતોની ટૂંક ચાલતી હતી અને વચ્ચે આ
 અમારી અદ્રષ્ટ રમત પોણા કલાક લગી સર્વથી છુપી થતી રહી.
 આખરે સર્વે શ્રમિત જનો નીંદ્રાવશ થયાં પરંતુ મી. જટાશંકર નહોં
 આવી પહોંચવાના વિચારમાં હું શીકર કરવા લાગ્યો. આ વખતે રા-
 ત્રીના અગીઆર થવા આગ્યા હતા, થોડીવાર થતામાં ઉઠતો અ-

(૨૦૬) પ્યારી નજરે નીરખીએ, પણ નહી પ્યાર કરાય;
બધું માણું પણ કોળીએ, એકે નહી ખવાય.

વાજ દેવાલય તરફ આવતો જણાયો અને મી. જટારાંકરે પાછળથીજ આવજા મને જોતાવા કીધો. ગદાર ગયો, હાંપી મળ્યો, હકીકતમાં જણાવ્યું કે ? મેં માણસા ફેંજાર સાં એમ કહે છે કે મી. એચ. પી. શર્માને કેટલું દુઃખ મારીનાંખવાની અદ્વિત કેટલીક જગે ફેલાઈ સાંભળી છે માટે તેમને પ્રત્યક્ષ મારી રૂબરૂ જોયા વગર તમને મ-કાન ઉઠાડવા રમ્મ આપી શકતો નથી. માટે તમને તેડવા સાથે સાંજે માણસેથી જમી અહીં આવવા રાત્રે નીકળી પડ્યો, મેં કહ્યું કંઈ શી-કર નહી આ ઉંટવાળાને અહીંજ રાખો અને આપણે થોડી વાર આરામ લઈ પાછલી રાત્રે જતા નીકળીએ. ઉદવેગથી ઊંચ નહી આ-વવાથી એકજ વિશ્રામે નળ્યો ચીમતી સળગાવી અને ઘડીઆળમાં જોયું તો ડા થયા હતા. જટારાંકરને જગાડ્યા તથા ઉંટ વાળાને તૈયાર થવા સુચવી દીધું. કપડાં પહેરી તૈયાર થયો દેવી નીંદ્રાવશ થ-યેલાં હોવાથી તેમને જગાડવું યોગ્ય નહી પ્યારી નીંચે પ્રમાણે ચીડી ચીમતી પાસે જઈ લાખો.

અંદરની સુઝ પ્રિયા—અકસ્માત જરૂરી કામના પ્રસંગે હું માણસે બેઠું, શીકર કરશે નહીં મારી બનતી ઝડપે સાંજરે પાછો આવીશ, વધુ કામથી શ્રમિત થશે નહી, આ ચીડી પેન્સીલ અને મારી પ્રાયવેટ જોક્સ સાચી તમારા ગજવામાં મુકું તે સંભાળી લેશે નીંદ્રાંધીન હોવાથી જગાડ્યાં નથી.

લી. તમારો સ્નેહાધીન શરમા.

ધસ્કરૂપિ ચિત ચોરને દેખાતો નથિ દ્રષ્ટ; (૨૭૭)
 શુભ રિતે તે હૃદયમાં અતિ ઉપજાવે કષ્ટ.

આ પ્રમાણે તૈયાર કરી પ્રિયા પાસે પ્રાયવેટ રૂમમાં જઈ જોવા લાગ્યો. ગરમીથી મુખ કમળ ખુલ્લું હતું, હસ્ત કમળ મરજી માફક આરામ લેતા હતા, મસ્તક ફણી મ્યુરપીછ માફક વિખસાયેલ પડ્યા હતા, ચીમનીનો લીલા રંગનો પ્રકાશ પડતો હોવાથી મુખમુદ્રા પર એક મુરખો નંખાયતો બાસ આપતો હતો, જગાડવા મન ઉત્સુક અને વ્યાકુળ થતું તો રદ્ય તેમ કરવા ના પાડતું. આ વખતનો સમય ગદાવત્રી અને તામ્રુલમુદ્કતું મને બાન કરાવતો આજે દ્રશ્યમાન તલકાર થયો. દેવીએ પહેરેલા પોલકાના ખીરસામાં ઉપલી ચીને આસ્તેથી મુકી પાછું વળા માંડ્યું પણ ગુલાબી ગૌર માંમે દ્રષ્ટી પડતાં ચીનવૃત્તિ ચમકી અને એક સપ્રેમે મૃદ્યુમ્મન લીધું પણ મન માન્યું નહીં જેથી દ્વીતીયવર તેમ કરવા ધાર્યું પણ રખેતે જાગે તે સંગમવાતું હતું. ખીજવારનીં ધારણા પાર પાડી પણ સહેજ સતેજ થવા સાથે ગાત્રુ ગદત્રી હેવટ વિયોગની નિરાશા સાથે અંતર રદ્યથી આઝા માગી. બહાર નીકળતાં એન ડહીને દેવીની સંભાળ લેવા બાજામણ્ય કરી. જટાશંકર સાથે ઉંટપર સ્વાર થયા. ઉંટ સ્વારીનો મજબુત અને સારી ચાલતો હતો. રાત્રીનો વખત હોવાથી ઉંટવાળો રણુછોડી કરીને મને હમેશનો લાવનાર જાણીતો હતો. તે પણ હાકવા ઉપર ખેડો અને જોસખંધ હાકતો શરૂ કર્યો; કોટે ધુધરા બાંધેલા હોવાથી છુમ છુમ અવાજ આલુ રહ્યો. જોત જોતામાં વેડુ અને પરોઠીયું થતાં અંદરપરે પાંચ ગાઉ પહોંચી ચુક્યા દીક્ષા જંગલ દાતણપાણી એક ફરતા કુવા ઉપર કરી પાછા ઉંટપર સ્વાર થયા અને સાડાસાતના અમલમાં ત્યાંના છાપરામાં દેખાવ દીધો.

(૨૦૮) પ્રીતિનું સુખ દુઃખ તે જાણે અનુભવિ નેહ;

જાણે શું પસુતા પિડા વંઝા સ્ત્રોતે તેહ.

આ ગાગ પણુ પ્લેગના સખત જોરથી જાહારજ હતું. દરગારશ્રીએ
પણુ ખીડમાં તંબુ નંખાવી પડાવ કીધો હતો તેમ અન્ય મનુષ્યો
ગાગની આરે ત્રફ છુટાં છવાયાં છાપરાં જાંધી વસતાં હતાં, ખીન્ન
કોઇને હાલ નહીં મળતાં ખાસ ફોજદારના તંબુ ત્રફ ઉંટને વાળ્યો.
રસ્તામાં બેસારી ઉતરીને તેમની પાસે જતાં તેઓ સામા આબ્યા
સપ્રેમ સલામ કરી કુશળતા અને કામ ધંધા સંબંધી કેટલીક વાતો
કરી. મને જોવાથી તેમને કંઈ વધારે પુછવાનું હતું નહીં જેથી ગા-
રા કામની રજા માગી. ગારા મીત્ર રામશંકરને છાપરે મળી ધોળેશ્વર
મહાદેવમાં જઈ મુકામ કીધો અને ઉંટવાળાને પાછુ જાર વાગે એને
આવવા સુચના કરી રજા આપી અને જાને મીત્રો એક ગાડા વા-
ળાને અને બે મનુષ્યો લઈ ગાગમાં ગયા. મધ્ય ભાગમાં જઈ જોતાં
મહા બયંકર અને વિકાળ બાસતું હતું પણુ હોંમત રાખી દેવીશ્રીના
બાગ્યે ગમે તેમ જતો. ઘર ઉઘાડ્યું અને ઝેરી હવા જાહાર નીકળી
જતા લગી ખુલ્લી હવામાં રોકાયા. જાદ અંદર જઈ પેટી ઉઘાડી
મારી જરૂરી ખુકો દસ્તાવેજો લઈ મી. જટાશંકરને તમામ સામાન
ગાડામાં ઝરાવી દેવાવા કહી મહાદેવમાં ગયો. અગીઆર વાગે પર-
વારી તેમના આબ્યા પછી જઈ લીધું અને ગારા કેટલાક રોડો
મીત્રોની મુલાકાત લઈ મી. જટાશંકરને આવતી કાલે પરોઢીયે ગાડુ
લઈ આવવા કહી ઉંટવાળાને બોલાવેલો તે આની પહોંચ્યાથી સવા
જારે સખત ગરમીમાં વડરમે આવવા અને પ્રિયાને મલવા નીકળી.
પડ્યો-સ્પેશીયલ રસ્તે મેલટ્રેન ઝડપે ઉંટને ઉપાડ્યો પવન બાગ્યે
વધુ ફુકાતો હતો જેથી ગરમી જણાતી નહીં હતી પોણાબે વાગે

મધથી સ્નેહ મધુર છે મધથી કેદિ વિશેષ; (૨૦૬)
પીતાં રહેલ જણાય છે જીવવો મુશ્કેલ;

વડરમાના છાપરાંની મુલાકાત લેતાં દેવાલયે આવ્યો તો બહાર વડ
નોએની શીતળ છાયામાં બાળક અને બાળકીઓ સાથે દેવી રમત
ગમતથી બધાને આનંદ પમાડતાં હતાં તેમણે પોતાની મીઠી અને
પ્રીય જુવાનથી સર્વને પ્રીય અને માનવતાં થઇ પડ્યાં હતાં જેથી
દરેક જણ તેમને પ્રેમથી બોલાવતું, અંદર જઇ ચોડીવાર વિશ્રામ
લીધા પછી રાવળ. પ્રભુરાંગને બોલાવરાવ્યા અને તેઓની પાસેથી
જસો રૂપીઆ કલદાર લઇ તેમનો રજીસ્ટર દસ્તાવેજ રદ કરી તેમને
સ્વાધીન કીધો આજે મણેશ ચતુર્થી હતી સાંજ પડવા આવી હતી
જેથી જગવા જવા પહેલા એક પ્રેમ પત્રીકા પ્રિયાને નીચે પ્રમાણે પાઠવી

જીવનહાર—મળવા માટે મારે મન તલસ્યા કરે છે આજનો
પ્રસંગ સગવડતા જરેલો છે માટે હું આશા રાખું છું કે તમે રાત્રીના
અનુકૂળ ટાઇમે નહીં હુલતાં જરૂર વાતચીત સાર તમારા વિયોગી
પ્રિતમને મળી હૃદય શાન્તિ આપશે.

લી. આજે આપને મળવા ઉત્સુક અને આશાતુર

ઉપર પ્રમાણેની વિનય પત્રીકા મારે હાથેજ ગુમપણે રૂંધી જે
દેવિએ ઉપાડી લીધી વાંચી અને વિચાર હૃદયમાં સમજ્યાં મારે કંઇ
જવાબ માગવાનો હતો નહીં જમવાનો વખત અને દેવાલયની માતાની
આરતી થઇ જવાથી તેઓ આગળથી ઘેર ગયાં અને પાછળથી
મારું જવું થયું તેહેવાર હોવાથી સાસુજીએ દાળ ભાત લાડુ શાક
અને લજ્યાં કીધાં હતાં બધાં આનંદથી જમી રહ્યા બાદ વાતચીત
કરી મઝ કાલની માફક આજે પણ દેવાલયમાં ગયાં અસ્ત યાગત્ર

(૨૧૦) તુળસી ઉત્તમ પ્રકૃતિદા, કદા કરસકત કુસંગ;
ચંદન વિષ બ્યાપે નહી, લિપટે રહત ભુજંગ,

ચંદ્રને પ્રકાશ પડે તો મુગ થવાને માત્ર અડધા કલાકની વાર હતી
મારી કરેણના વૃક્ષ નીચેની આરામ લેવાની જગ્યા ફરવી તેમના
પાપવેટ હોલ સામેની એક ખુણા પર ખાલી પડી રહેતી યોગી
આસનની જગ્યા ઉપર એકસો એકાન્તમાં જઈ સૂતો, અને કેટલાંક
સંગીત ગાયનો મધુર અને મંદ અવાજ બોલાવા લાગ્યો દેવને કી-
ધેલી ફરમાશ તેમના હૃદયમાં રમી રહેલી હોવાથી તેમની શ્રધ્ધામાં
આમ તેમ આજોટતાં અને વિચારમાં વિકળ થતાં હતાં મધ્યરાત્રી
થવા આવ્યાથી નિશાએ અંધકાર મય સાડી ચોમેર પાથરી દીધી
હતી સર્વે નિદ્રાધીન થઈ ગયાં હતાં માત્ર અહીં મને અને ત્યાં
તેમનેજ માત્ર વિયોગ પોતાના ઘાતકી કામે સતાવતો હતો
હાય અને અફસોસના મારા સ્વાલ તેમની કણ્ઠેન્દ્રિયે શ્રવણ
થતા અને તેથી તેમની હીમત અશક્ત અને અધીરી થ-
નતી જતી હતી જેથી હું નિરાશ પામ્યો છેવટનો એક ઈલાજ મેં
કામે લગાડ્યો અને દરવાજા બહાર નિકળી થોડીવાર પછી પાછું
આવવું તે દરગિયાનમાં નસીબે જે બને તે ખરૂં એમ ધારી હું
ઉડ્યો અને અંતર કરતો બહાર નિકળ્યો બાદ થોડી વાર પછી
અંદર આવી મારા આસન પર જવા ગયો આ વખતે મારી શું
અન્યથા અહો પ્રભુ તારી શી કુદરત કૃપા અને પ્રેમની પરીસીમા
મારી ધારણા ખરેજ ખરી પડી બેસતાની સાથેજ મને કંઈ જોઈડું
જોઈડી પડેલું એક દાઢ માથું ભુત જણાવું આસ્તેથી તપાસતાં મારી
માનવંતી માનુનીજ મને ઉજગતા હૃદયે અને ધડકતી હાતીયે હાય
લાગ્યાં તેમને રનેહ યુક્ત પ્રેમાલિંગનથી ધણા પ્રકારની શાન્તિ અને

જોનનરૂપી વરસાદની આવે જ્યારે રેલ; (૨૧૨)

લજ્જનરૂપી ધૂળ તે, ખસી જાય તતજેવ.

ધિરજ આપ્યાં, પ્રેમથી પ્રેમામૃત પીતાં ધણા ધીમા અને મૃદુ અ-
વાજે વાતો કરતાં કહ્યું બહાવી પ્રિયા શીકર ચીંતા નહી રાખો માત્ર
હવે એકજ અઠવાડીઉં વિયોગી છે તમે મારા સહવાસમાં હોવાથી
મને હમેશાં આનંદ છે પ્રભુ આપણા લગ્ન નિર્વિદ્ને પાર પાડી દઈ
મજાઓ પૂર્ણ કરે એજ પ્રાર્થના છે.

પ્રિય શર્મા—હું પણ એજ ઉચાટમાં છું તમોને મારે માટે
બહુજ પરિશ્રમ પડેાચે છે તે માફ કરજો આગળ તો હું તમારી
સદા સુખ દુઃખની જાગીયણુ સાથેજ છું એમ વિનોદી વાતો કરતાં
હું આવું છું એમ કહી અકસગાત મારી પાસેથી ગુપ્તપણે સટકી
ગયાં અને જેન ડાહીના બેગાં જઈ આરાંમ લેવા ગયાં, હવે કોઈ
પ્રકારે મારો ઇલાજ નહી રહેવાથી વિકળ વૃત્તિઓ શાન્ત પામતાં
વિચાર તરંગમાં નિંદ્રાધીન થયો. વૈશાખ શુદ્ધ ૫ ને શનીના સવા-
રમાં અમારો દેવાલયમાંનો સરસામાંન નવા ધરમાં લઈ જવા સાર
કામકાજ કરનાર ચારણની છોકરીને બોલાવવા જાને એનો સામે આ-
વેલાં થોડે દુરના છાપરામાં જઈ તેડી લાવી ચીજ ભાવ વીગેરે ત્યાં
લઈ જવા લાગ્યાં નવ વાગતાંના સુમારમાં મારા બહાદુર બંધુ મી.
જટાશંકર ગાડા સાથે આવી પોઆ તૈથી તે ધર આગળ છોડાવ્યું
આ મકાન મોટું અને વિશાળ હતું દરેક ગૃહસાહીત્યે અનુકુળ રથાંને
ગોઠવી દીધાં અને જમવાનુ પણ અહીંજ કસવ્યું દેવિ તેમની મરજી
પ્રમાણે ધડીકમાં પિતાને ઘેર જતાં તો ધડીકમાં અહીં આવી આખા
મહેલામાં આનંદ આપતાં ફરતા લાગ્યાં માડાવાળાને માડાના રા. ૨)
આપી જમાડી વિદાય કીધો ચાર વાગે મી. જટાશંકર પાસે પેતી-

(૨૧૨) જો જિન્હે પીતુ માલકો, લિયો ન આશિવાંદ;
વ્યર્થ જન્મતાકો ગયો, નર નહિ સોઈ નિસાદ.

માયા નેવું રૂપીયા કલદાર કટાવી તે લખ માધુરાંગને ઘેર ગયો અને ત્યાં જઈ તેમને આ રા. ૬૦) અકે નેવું આપ્યા જે તેમને પતિના પાસે ટૂંકમાં મુકાવરાવ્યા બાદ બહાર આવી વાતો કરવા બેઠા મેં કહ્યું કવિરાજ બાકીના બસો રૂપીયા લગન પછી કરી આપું તો કંઈ હરકત છે; વિચાર કરી જવાબમાં કહ્યું જે ગમે તેમ કરી આ રૂપીયા મને અજાગ મળવા બોધ્યો “ ગુમડું ફાટયું કે વૈદ વેરી ” અને પરણ્યો નાગર પાદશાહ ” હું તમારી પાસે પછીથી માગવાનું શાગાટે રાખું મેં કહ્યું હાલમાં લેણવાળા લોકો તંગીમાં છે અને જો આત્યારે ફેસલા કરીશ તો મને મોટું નુકસાન બસવું પડશે એટલું કહેવા છતાં કોઈ રીતે માન્યું નહીં આગ વાતો કરીએ છીએ એટલામાં એક ચીઠી ઘરમાંથી મારા બેળામાં આવી પડી. આ યુગમાં પ્રેમ કરતાં પૈસાની અપાર લીલા છે.

પ્રિય વરને—માલગ થાય જે રા. ૨૦૦) બસો રોકડા મારા પિતાને હાલ આપી દ્યો મારે ઘરેણાં પછી કરાવજો સાંકળાં કડાં ને ફંદી છે ચીપ ચુડીને ચુની કરાવો બીજું પછી ઉપરની ચીઠી વાંચી વિચાર કર્યો કે હવે કાંઈ છુટકો છે બાલીકાના સત્ય પ્રેમને જાણી તેના ચોતન વિલાસી થવુંજ એમ ધારી મેં કહ્યું બહુ સાફ એક બે દીનમાં તે પણ તજવીજ કરીશ એમ કહી મારે મુકામે આવ્યે અને મી. જટાશંકરને મળી બીજા રૂપીયા ભેગા કરવા તજવીજ કરાવી આજથી દેવિને હવે માત પિતા પાસે તેમને ઘેર સુતાનુ રાખવું પડ્યું જેથી રાત્રે જમીને કવિની પાસે કેટલીક પ્રકારની વાત ચીતો કરવા જઈ આવ્યો.

સહજ શીલ ગુણ સુજનનો ખગતિ કરે નભંગ; (૨૨૩)
 રતન દીપ બુઝાય નહોં, પાપી પવન પ્રસંગ.

શુની ૬ સ્તી. માસ્તર નારજીનું પોષ્ટ ક્યાંડ નીચે પ્રમાણેનું
 આબું. અમદાવાદ તા. ૨૬-૪-૦૬ ગુરૂ પરમસ્નેહી શરમા તથા
 જટાશંકર તથા માધવરામ તથા જાનુઆંગા વીંગેરે તમારૂં ક્યાંડ
 પોચું અતી આનંદથી આભારી થયો છું તમેજો યાદમાં ન
 લીધો પણ અત્રે તમારો પ્રેમ મને હરખત યાદ આવે છે હવે
 આ દિશા વિસ્મૃત થાય એ સ્વભાવિક છે પણ તમેજો સુખી જોઈ
 આનંદ પામીશ માટે તાકીદે ખુશખબર ક્યારે આપશે તે જોવાને
 ખીલકુલ આતુર છું ધશ્વર તમેજો સુખી કરો—અસ્તુ —લી. માસ્તર.

ખપોરે જમ્યાપણી દેવિને નીચે પ્રમાણે એક ચીડી લખીને
 પોંચડાવી. પ્રિયજાનુ—તમારે હાલ જુના દાગીના છે તે આલશે
 કે ખીલ કરાવવા છે તે લખજો તમે અહીં નથી આવતાં તેવા
 માર મન બહુ નિરાશ થાય છે માટે આવિજશો. લી. શર્મા.

કેટલીક વારે ચીડી લઈ હરને મુજે દેવી આવ્યાં અને મારી પાસે
 તે નાંખી અંદર ઓરડામાં ગયાં અને જાણ જટાશંકરને જોલાવા
 લાગ્યાં હારમોનિગમની પેટી અંદરજ રહેતી જેથી કેટલીક વખત
 હાથે માંથાકુટ કરતાં વખતે મી. જટાશંકરને જાણ જાણ કરી પા-
 નાંની તેમ જીજી રમતોની કડાકુટમાં વખત પસાર કરતાં અને તેથી
 કંટાળેનો બેનપણીજો ધણી બનતાથી તેમની સાથે જાળકિડઓમાં
 જાગ લઈ રસુજ મેળવતાં. ચીડી નીચે પ્રમાણે ગળી હતી.

પ્રિયવર--તે મહુમ થાય જે હાલમાં આપને પૈસાની તં-
 માસ હોખતો ચાલુ ધરેયાં હશે તોપણ આલશે મારી માને મેં પૂ.

(૨૧૪) જે નારી નિજ સાથ રહીને આનંદ મેવા ચહે;
તે નારી પતિની રૂડી રતિ વડે, સૌભાગ્યવંતી રહે,

હયું કે. મા હાલમાં ચાલુ ધરેણા હશે તો ચાલશે કે નહીં ત્યારે
એ જોલી કે હા એમને પૈસાની તંગાસ હોયતો ચાલુ ધરેણાં ચા-
લશે પછી કરાવશે એજ. લી. આપની સદાની દાસી.

શુદ્ધ-૬ બીજીને સોમવારને દીવસે જે ત્રણ આસામીઓના
ફેંસલા કરી નાંખવાની તજવીજ કીધી રાજકોટ દરગાહની
તરફથી રા. ૫) પાંચતો આરડર આવ્યો જે દેવિએ સહી કરી
શિવકારી લીધો-શુદ્ધ-૭ મંગળવારે આવડા મમીરજી કીશોરજીને
રૂપીયા એકસો દસના મેણાનો નીકાલ રૂ. ૭૪) થી કીધો અને તેમની
વતીના રૂપીયા શેઠ. ભુલાયાંકળચંદે ચુકાવી આપ્યા આવતી કાલે
ખધાંને અમદાવાદ મોકલવાના હતાં જેથી બપોરે જમ્યા પછી
રા. ૧૦૦) સો કલદાર મી. જટાશંકર પાસે મારી પેટ્ટીમાંથી
કઢાવી રૂમાલે બાંધી જે વાગે કવિને ઘેર જઈ તેમને આપી આવ્યો
જે તેમને ગણી જોઈ તેજ રૂમાલે બાંધી મારી આપેલી ટુંકમાં ચુક્યા
આવતી કાલે અમદાવાદ જઈ વ્યવસ્થા કરી આવવા વીશે વાતચીત કરી
ઘેર આવ્યો સારણાદ દેવિ આર વાગ્યાના સુમારે અત્રે આવ્યાં આ-
વતી કાલે તેમને અમદાવાદ જવાનો ઉમંગ હોવાથી એક મીડી મારી
પાસે નાંખી જેમાં લખ્યું હતું કે. પ્રિયવરને—માલમ થાય જે મને
હાલ ખરચવા માટે રા. ૧૫) પંદર આપજો. પંદરના હોયતો દસ
આપજો બીજું લખવાનું કે “ આપમાંજ મારો જીવ તમારી પાછળ
ફરે છે ” માટે જરૂર શુક્રવારની સાંજે આવીશ. એજ.

લી. આપની સદાની દાસી અંબા.

સાચો રનેહ સ્વનાથનો સમજવો ખીજો જુદો જાણજો; (૨૧૫)
 સેવાનીજ પતિ તણી બલિકરી, મોજો રૂડી માણજો,

આ ચીઠી વાંચી નીચે પ્રમાણે ખીના લખી; પ્રાણ પ્રિય—
 હાલ તમે વધુ રૂપીયા લઈ નકામા ખરચશો છતાં મન પસંદ કાંગ
 અત્યારે થઈ શકશે નહીં આપણા લગ્ન પછી ખાસ આપણુ બંને
 અમદાવાદ જઈશું અને પાંચ સાત દીવસ રોકાઈશું તે વખતે બધી
 સગવડ કરીશું કાઈ પ્રકારે અમુકાશો નહીં. જ્યાં લગી મારા ખો-
 જાયામાં જીવ છે ત્યાં લગી તમારાજ સુખના માટે સેવા બજાવીશ
 જોગ અને તેમ તમારા પ્રિતમના દુઃખનો વિચાર કરી બહેનમાં આવજો
 આપણે બંને જઈશું ત્યારે આનંદથી કાંગ કરતાં આવીશું તથા જરૂરી
 કાંગ પણ અહીં લાવીશું હાલ ત્રણ ચાર માસ તમે મારી પાસે શીક્ષણ
 લેવા અહીંયા આનંદથી પુરા કરો આપણા બંનેના આનંદથી એક
 કુંપડીમાં પણ ઇન્દ્રપુરીનું સુખ મેળવી શકીશું હું તમને ચઢાઉં
 તેવી રીતે મને હમેશાં સત્ય પ્રેમથી હૃદયમાં ચઢાશે લી. તમારો
 સત્ય પ્રેમી દોસ્ત શર્મા આ સાથે રૂ. ૧૦) દસ આપું છું તે સ્વીકારી
 કમીઠાનું સાર વાપરશો, વર્ષશાખ સુદી ૮ બુધવાર આજે જમીને
 અમદાવાદ જવાનું હોવાથી બંને જોએ વહેલાં ઉઠી રસોઈ કરાવી
 લીધી સ્નાન પુજા કરી હું તથા. મી. જટાશંકર જમવા બેઠા હતા
 એટલામાં દો. ઉતાવળાં ઉતાવળાં આવી કહેવા લાગ્યાં કે તમે શું
 રાંધ્યું છે ? ત્યારે ડાહીએ ઉત્તર આપ્યો કે અમે તો દાળ બાતને ઠંસાર
 કરીધો છે જમવું હોય તો બેસો ? ત્યારે કહ્યું કે હા અને પણ જુખ
 લાગ્યાથી જમવાજ આવી છું મારી માએ રોટલીઓ કરી ધીધ
 એપડી ઢાંકીને બાહાર નીકળી એટલામાં બજામામાના ઘરમાં પાજેલી
 ખીલાડી ઝોઝીતી આવી બધી રોટલીઓ લઈને નાસી ગઈ જોયો

(૨૨૬) હંસા આદ્યો સરૌવરે, સરૌવરે મીત્ર જુદાર;
અમ હમતમ મીલના કહીનહે કરમનકા કનવાર.

મારી મા ખીંચ કરવા જેડી છે આ ખીંચાડી માણસોમાં એટલી મળી
મળ હતી કે વખતે કુતરાઓની સામે થતી અને હંગેશાં જમવાની
વખતે સતાવતી જેથી દેવિને દરરોજ માર પછાડ કરતાં ઉપાડીને
બહાર ફેંકીઆવવા પરિશ્રમ લેવો પડતો. સાડા સાત વાગે જમીને
તૈયાર થયાં પાંચ સાત જણુ જનાર હોવાથી પાયદલ ચાલતું પ-
સંદ કીધું મારે પણ બધાંને રોસન લગી ટ્રેનમાં બેસારવા જવાનું
હતું મી. જટાશંકરને અમદાવાદના ખરચ માટે રૂ. ૫૮) અદાવત
આપ્યા તથા સ્પીજ ભાવ લાવવા માટેનું લીસ્ટ કરી આપ્યું બાદ
મકાન બંધ કરી કવિને ઘેર ગયા તેઓ પણ તૈયાર થઈ રહ્યાં હતાં
દેવિએ ખુટ રોકીંગ અને ગુજરાળી ધાવરી સાથે કુલ ખુટાવાળું
કલાકીતનું પોલકું પેરી લીધું તથા માથે એક ગુજાળી રંગની જોઢશ્વી
જોઢી લઈ ડાહી સાથે દેવાલયમાં જઈ દેવિનાં દરસન કરી આગળ
મગ્નતા કહ્યું અને હું જટાશંકર તથા રાજ કવિ, બાઈ માણીકાત્ર મારી
મામી સુરજ તથા કવિ પતિન વીગેરે નિકળ્યાં દેવિને ડગલે ડમલે ત-
રસ લાગતી હોવાથી તેમની માતાએ પાણીનો મોટો લોટો માંથે
ઉપાડીલીધો ભાગોળે બધાં ભેગાં થયાં જેથી આગળ ચાલવા માં-
ડ્યું સવારનો ઠંડીનો વખત હતો શીતળ મંદ મંદ પવન ચોગેર
પ્રસરી રહ્યો હતો. એક પાછળ એક ચાલતાં આગળ વરખડાના
વનની ઘાડી જગ્યામાં પ્રવેશ કીધો આ વખતે વરખડાને પીલુ બહુ
પાડ્યાં હતાં મરીખ લોકો કેટલીક જગે તેને પાડવાને ઝાડપર ચઢી
વીંજુવામાં રોકાયેલાં હતાં આ વખતે દેવિસાક્ષાત એક વન દેવિ
તરીકે બધાંની આગળ નિરમયપણે પીલુડાં વીણતાં ખાતાં અને દોડતાં

ભોગ ગઘ શીરકે મીઝે ધન ગયે શીર આય; (૨૧૭)
પ્રાણુ ગયે શીર શીર મીઝે સો ગઘપન કમ્પુન આય.

પોતાનો પંથ કાપતાં હતાં બુટ પહેરેલા હોવાથી કાંટા વાગવાની દરકાર હતીજ નહીં વખતે પાછળ પડીજતાં તો અમેને પોંચી મળવા દોડવાનો પરિશ્રમ લેવો પડતો અને પાણીની તૃષા લાગતીતો માતાને બુઝોના શોર મચાવી ઉમાં રખાવતાં અને પાણી પીને આગળ ચાલવા માંડતાં એમ કરતાં મઘ માર્ગે આવેલા એક તળાવ અને વિશાળ ખારીના વડ નીચે વિશ્રાંત લેવા જોઈતાં નવ યવા આવ્યા અને હજુ દોઢ માઈલ જવાનું હોવાથી પાછું ચાલવા માડ્યું રોસનપર પોંહોંચ્યા અમદાવાદથી છુટેસો મેત્ર ટ્રેન મહેશાબા તરફ ઉપડી ગયો જેથી અમદાવાદ જવાની ટ્રેન આવવાને માત્ર અડધા કલાકનો વાર હતી જેથી. મી. જટાશંકર પોતે પોણી ચોવીસ આનાની પાંચ ટીકીટો કરાવી લાવ્યા જેથી જ્યાં અંદર ગયાં ટ્રેને વીશલ આપી અને સવારસે તો રોસનમાં આવી પોંચી જ્યાંને અનુકૂળ જગ્યાએ જોસાયો કેટલીક વખત વાતચીત કરતાં ટ્રેન ચાલવા માંડી જેથી જલદીથી કામકાજ પરવારી પાછું આવવા સુચના આપી પ્રિયાને પ્રેમથી પ્રણામ કરી ઉઠાસી ગને આવેલે રસ્તે વિચાર કરતો ૧૨૫ વાગે વડસમે આવી પોંહોંચ્યો અને આખો દીન દીલગીરી અને ઉઠાસીમાં વ્યતિત કરીયો તેનીજ રીતે શુદી-૯ શુદ્ધારનો દીન ગૂઢ સમંધી કામ અને ટપાલ મોકલવાની વ્યવસ્થામાં પુરો કરીયો રાત્રે સ્ત્રી મંડળે એકઠાં મળી લગ્નોત્સવ પ્રસંગ માટેના ગીતો ગાયાં દશમનો ક્ષમ-અને તેથી અગીયારસને શુદ્ધાર થયો લગ્ન દીવસ ન; છક આવેલો હોવાથી તેમના આવવા માટેનો ઉચાર થવા લાગ્યો ખપોરે રાહા જોતાં આવ્યા નહીં હવે સાંજે આવેતો પ્રભુ કૃપા દા

(૨૧૮) નથી વાણી કંઈ નેત્રને પણ કહી આપે વાત;
 નથી પાસ હથિયાર પણ જરૂર કરે છે વાત.

અમી કોઈ નહી જણાયાથી દેવાલયમાં ગાયત્રી દુધ લેવા માટે ગયે
 તો ત્યાં એક પુરુષીયા જોવા ગાણુસ બેઠેલો કોઈ નવીન મુસાફર
 દેખાયો તેની પાસે જઈ બેઠો એટલામાં બાવા માધવગરે કહ્યું કે
 એતો માધવરાંગના બાઈનું છે અને તેઓ અત્યારેજ આવ્યા છે
 તેમની જોડે વાત કરતાં જણાવ્યું કે તેઓ બધાં ગાડીમાં બેઠાં છે
 પણ હાંસલનો માલ હોવાથી પાનસર સ્ટેસને ઉતર્યા હશે હું બહુ
 વિચાર કરતાં વીરમય પામ્યો કે આ કોઈપણ ગુપ્તબેદ હોવો જો-
 ઇએ બધાં ગાણુસો આ તરફના માહિતગાર છે મી. જટાશંકરને
 સ્ટેસનપર તેમ નાકાદાર વીજેરની સાથે જોળખાંણ કરાવી છે હતાં
 આવું આમ આવળું બનવું એ અસંભવિત છે આવેલા મેમાનને સ-
 નમાન સાથે ત્યાંજ મુકામ રાખવા અને બાવાને જરૂરસ લેવા કહી
 ઘેર આવ્યો દીવો જતી કરી ચીંતાતુર વિચારે બેઠો એટલામાંનો,
 દેવિ-ગાહી-તથા-મી. જટાશંકર બે ઉંટ સાથે ચીજબાવ લઈ આવ્યા
 પોત્યાં બધાં ઘરમાં આવી બેઠાં પાણી પીધું પણ મન મગરાયેલું
 અને વિમાસણ વાળું હતું કવિ અને તેમના પત્નિ ક્યાં ? ઉત્તરમાં,
 તેઓ ત્યાં રોકાયેલાં છે આવતી કાલે આવશે થોડીવાર પછી મને
 એકાન્તમાં બોલાવી, જટાશંકરે નીચે પ્રમાણે બીના જણાવી. અમે
 તમામ સરસામાન લઈ ત્રણ વાગે સ્ટેસનપર આવ્યાં તેવામાં અહીં
 આવેલ મનસુખ કે જીમને ઘેર ગઈ કાલે દેવિ સાથે અમે બધાં
 નાગોરી શાળામાં ગયાં હતાં ત્યાં લગ્ન સગંધી વાત કીધેલી હોવા-
 થી તેમના રૂપીઆ મામતા હશે તેથી અમાસ આવવાના વખતે તે
 સ્ટેસનપર આવી પોત્યો, અમેએ ટીકીએ લીધી હતી તેઓ અમારીજ

અધરતણો રસ રદ્યને રામે અધર હમેશ; (૨૧૯)
સત દિવસ તે સાંભરે, એન પડે નહી ભેલ.

ગાડીમાં બેઠા, જેથી કેવા વિચારે માધુરાંગ અને તેમનાં પતિન આ-
વતી કાલે આવીશ એમ કહી વીશીમાં જઈ રોકાયાં. (સેવાનો બદલો.)

આથી હું જટાશંકરને લઈ દેવાલયમાં રાત્રે આઠ વાગે ગયો
અને બહારના કુવાપર બેસી મનમુખને બોલાવ્યા તેઓ મને નામથી
તેમ જ્ઞેવાથી સારી પેઠે ઝાળખતા હતા. તેથી કહ્યું કે બાપ તમે
આ બલામાં ક્યાંથી સપડાયા લગ્ન કર્યું તેતો ઠીક કાધું કે જેથી
આ બ્રાહ્મણ બાળકી યોગ્ય ઠેકાંજે પડી આથી હું ધણો ખુશ થાઉં
પ્રભુ તમારું જોડું કાપમ રાખો આછોકરીને ઠેકાંજે પાડવા અમેએ
ધણી તજવીજ કાપી હતી પરંતુ તેણીના બાપની સુકીર્તિથી ધાર-
લી ધારણાએ નિષ્કળ નીવડી તેના માઆપની મરીબી અવસ્થાને
લીધે ખાવા પીવામાં તથા લુગડાં લત્તામાં અમેએ ખરચ આપ્યું
છે મારી પુત્રી માશક છોડીની જરદાસ રાખી મોઢે માગી ઝમીને પુરી
પાડી છે તમે નહી મળ્યા હોત તો કાણુ જાણુ તે કેવી અપમરિચતીમાં
પડત બાપ દીવાળીયે પણ તેની ગાની સખત માંદગીના વખતમાં
ધણી ચાકરીને સંભાળ લીધી છે ખરચેલા રૂપીઆ છોડીના લગ્ન વ-
ખતે આપવા વિશ્વાસ દીધો છે મને તમારી બાળ મળવાથી અહીં
આવ્યોહું અમારી સાધારણુ અવસ્થા હોવાથી માંથે દેવું કરીને તેમને
ખરચ આપ્યું છે એ લોકો બાપપીને પડી રહેવામાંજ આવી દ-
શાને પ્રાપ્ત થયાં છે દેવિના કહેવાપરથી વિચાર કર્યો કે આગનું દેવું
વ્યાજખી હશેજ જેથી આવતી કાલે સહવારે કંઈક રસ્તો કરી આપી
વીદાય કરવા કહ્યું તેમને દેવાલયમાં મોકલી અમે અને ૧૧ વાગે
ઘેર આવ્યા ત્યારે સ્ત્રીએ બહાર બેઠી ગીત માતી હતી દેવિને અંદર

(૨૨૦) પૃથ્વી કે પાતાળવા આ અદ્ભુત આકાશ;
નથી આપડો પ્રેમનો શોધો ધરિ અભિલાષ.

બેલાવા વાત પુછી ત્યારે કહ્યું કે તેનો હાલ કંઈક રસ્તો કરી રાખ
કરી વિદાય કરો લગ્ન થઈ ગયા પછી મારા પિતા વ્યવસ્થા કરશે.

શુદ્ધી-૧૨—ના સવારમાં મનસુખરાંગને માતામાંથી ઘેર બે-
લાવરાબ્યા અને કહ્યું કે તમેને હાલ પચાસ રૂપિયાની કબુલાત
આપવાનું હું લગ્ન વીત્યા પછી આઠ દસ દીવસ પછી અહીં આવી
માધુરાંગની રૂબરૂ તમારો નીકાલ કરી રૂપિયા લઈ જઈને જઈ
હિપાબ્યા ગણપત શીવરાંગને બોલાવી કુંભાર વણારસી દેવકરણનો
શ. ૨૦૮) નો રજીસ્ટર દસ્તાવેજ શ. ૧૦૧) થી વેચાણ આપી
રૂપિયા તેમને ત્યાં જમે રખાવ્યા અને માધુરાંગ વતીના શ. ૫૦)
આપવાની ચીઠ્ઠી ગણપતરાંગ તરફથી મનસુખરાંગને લખી આપી.

બાદ મનસુખરાંગે દેવિને પોતાની પુત્રી માફક રાખી સહાયતા
આપેલી જઈ તેને પાસે બેસારી ધણી પ્રકારની શીખામણો દીધી
અને કહ્યું કે અહીં આગળ તું સારી રીતેથી રહી ધર ચલાવીશ
તો સુખી થઈશ નહીં તો જીજ્ઞાસુ ઠેકાણે તારો પતો લાગવાનો
નથી અને તારાં માથાપની સ્વાર્થી સલાહો વરતીશ તો દુઃખી અને
હેરાન થવાનો વખત આવશે, માટે તારું ધર છોડી કોઈ પ્રકારે અ-
વળે રસ્તે કિતરીશ નહીં. તેમ આજ કાલના હરાખી કમગત માણ-
સોથી સદા દુર રહી તારા પતિની આજ્ઞા પ્રમાણે વરતજે વીગેરે
ધણી પ્રકારના બેધ દીધા. દેવિએ કહ્યું કે કાકા ? તમે આવો ત્યારે
મારો ફોટો જરૂર લેતા આવજો પછી રાખ ખુશીથી તેઓ અમદા-
વાદ જતા તથા જટાશંકર કવિને તેડવા સાર શ. ૬) લેઈને ખારની
ગાડીમાં અમદાવાદ જતા રવાના થયા તેમના ગયા પછી મેં ઘેર

ધન, વિદ્યા શુભ વંશ જશ, અચળ કિર્તિ પ્રકાશ; (૨૨૨)
 વધુ વર પ્રીતે પાગળે, પામે પરમ ઉદ્ધાસ.

આવી જમી લીધું અમે જાન્યો આજે એકલાં હોવાથી ત્રણ વાગ્યા લગી
 અનેક પ્રેમ પ્રિતી સજાંધી ધણીક વાતો કરી આર વાગે રાવળ લલુ-
 રાંમ શંભુરાંગના જેતરંગે નીકાલ કરી તેમની વતીના રૂા. ૪૦) મુખી
 રવજી રાવજીભાઈ પાસેથી લીધા. સાંજના સાતવાગે જટાશંકર કવિ
 તથા તેમની પત્નિ આવી પોંહોઆં તેમને મળી કેટલીક વાતચીત
 કરી, રાત્રે અહીં તથા ત્યાંનું મકાન વાછટવોશ કરાવ્યું તથા સ્ત્રી
 મંડળમાં જાન્યો આનંદ મય ગીતો ગવાયાં.

વૈશાખ શુદ્ધ ૧૩ રવીવાર તા. ૬ મે ૧૯૦૬

લગનોત્સવનો આનંદજનક દીવસ.

જાન્યો પ્રાતઃકાળ થતાં સોનાનો સૂર્યોદય પ્રકાશ્યો પક્ષીઓ
 આનંદમય શોર મચાવી રહ્યાં ચ્યુરો કળાઓ ચઢાવી તત્ત્વ કરવા
 લાગ્યાં જાગ્યોદયનાં શુભ ચિન્હો ઉદય પામતાં જાસવા લાગ્યાં લગ્ન
 પ્રસંગો ગાગમાં ધણી જગ્યાએ હોવાથી સર્વત્ર મંગલમય અને આ-
 નંદકારી થઈ રહ્યું હતું ગાગ લાંગણજથી શુક્લ આવી નહી પોંહો-
 ચવાના સંભવથી જટાશંકરને ડાંગરવા તથા કડી તરફ ઉંટ લઇ
 રવાના કીધા કવિને ત્યાં માંડવે ધાલવા બાઈ વિશ્વનાથ તથા મણીલાલ
 તથા ગણપતરામ તથા જ્યારાંગ આદિતરાંગ વીગેરે સ્નેહી મંડળનાં
 ગાણુસો ગયાં માંડવો જાંધાઇ રહ્યા પછી સ્ત્રી મંડળોએ આનંદજનક
 ગીતો ગાયાં ત્યાર બાદ ખારેકો વેચી સૌ વેરાઇ ગયાં બહાર ગાંમથી
 બોલાવેલાં સ્નેહી સજાંધીઓ આવી પહોંચ્યાં કામકાજની સધળી તૈયા-
 રીઓ કરાવા માંડી દેવિને તથા મારે એક ખીજાને નહી જોવાનું તથાં નહી

(૨૨૨) પ્રથમ પહેલો સમરીએ, ગવરી પુત્ર ગણેશ;
સમયો તો લક્ષ લાગે, વિદ્યા તણો ઉપદેશ.

મળવાનું આજે બહેવારીક કેદખાનું હતું જેથી તે અમુકતાં હશે તેમ ધારી એક ચીઠ્ઠી લખી છોકરા સાથે મોકલાવી.

પ્રિય પ્રાણુ—આજે આપણે લમ બંધનથી હસ્તમેળાપ થતાં લગી એક જીજ્ઞાસે જોઈ તેમ મળી શકીએ તેમ નથી વિચારના વખતની આજે અવધી આવી રહી છે, માટે આનંદથી મારો મેળાપ થતાં લગીનો વખત પસાર કરજો તમને મળવા આવવા માટેનાજ કામકાજની સખત ખટપટ અને ગોઠવણમાં રોકાયો છું કારણ બંને બાજુની વ્યવસ્થા મારે કરાવવાની છે. જટાશંકર ગાય ગયા છે.

લી. તમારો પવિત્ર કર પકડવાને લાગ્યવાન બનેલો શર્મા.

બપોરે બધાંને જમાડ્યા જાક રાત્રીના કામની જરૂરીયાતો ચીજો ભેગી કરવામાં તથા હજમ-ગાળી-વાગ્નવાળાને આવવા માટે ખજાર આપી બહોળરત કીધો સાંજના ચારે જટાશંકર શુકલને તેડી ચીજ બાવ કીધી લઈ આવ્યા સારા નસીબે સાંગણુજના પણુ બે શુકલ આવી પોહોચ્યા જેથી અહીં આગળ ગણપતિનું સ્થાપન કરાવ્યું તથા કવિને સાં પણુ શુકલ સાથે બે ત્રણ ગાણુસો ગણપતિ સ્થાપન કરાવા ગયા ત્યારે કવિએ કહ્યું કે હું પોતેજ ગણપતિ છું ત્યારે શુકલે કહ્યું કે તમે ગણપતિરૂપ છો તેતો બરોબર છે, પરંતુ વિઠન વિનાશક ગણુ + પતિ=એવા જે હથેર તેમનું કદખીત સ્થાન અહીં આપવું જોઈએ એમ કહી સ્થાપન કીધું અને પાટલો મુકી ચોખાનું અષ્ટ કોણ અને ધંકનો પટલળ શીરળ ઘપ દીપ નૈવેદ્ય ગોઠવી દીધું સાંજના સાત થવા આવ્યા મેળાપને જમાડ્યા જાક

પયમાં જ્યગ સાકર મળે આપે મળા અપાર; (૨૨૩)
સન્નેડ ને સરખી મળી તો મુખ અપરંપાર.

હેલ ત્રાસના બારી અવાજથી મંડળને બેગુ કરવામાં આવ્યું હતું. આવી પીડી કીધી સ્નાનોદકથી સુદ થઇ વસા લંકાર પહેરી સજ થયો, જેવી અહીં તૈયારીઓ તે પ્રભાણે કવિને માંડવે થતીં સુદ વાંચ કે વિચારથી સમગ્ર લેરી સુકલે ગણાયતિની પુખ્ત કરાવી લીધી ગૃહ શાન્તિનો પ્રથમથીજ થઇ ગયેલી હતી મહીલા મંડળ ગીતગાતાં ઉકરડી નુતરી આવ્યું, વરરાજનો વરધોડો. ચડાવી પરણવા જવાની તૈયારીમાં સર્વે સજ થયું ગામના જાણીતા અને માનવંતા કાકાર જીજ્ઞાસ વરસાજને આંધી એક ઘોડી તૈયાર કરી મંગાવરાવી માળીએ આવી હાર-તોરા-પુષ્પ નાખ્યાં કવિને ત્યાંથી આવેલો રૂપી-યો અને શ્રીફળ હાથમાં સ્નેહ યુક્ત સ્વિકારેલો પકડી લીધો ગણપતીને પ્રણામ કરી સદ્ગુરની આશીષ લઈ બહાર નીકળી અશ્વારૂઢ થયો. સ્નેહી મંડળ આગળ ચાલવા માંડયું શોભાગવંતી માનુનીએ રામ-જી દીવો ઝાલ્યો અને સ્ત્રી મંડળે ગીતો ગાવાં શરૂ કીધાં વાજાંત્રે વાળા અને મશાલો વાળાઓને યોગ્ય સ્થળે ચાલવાને આરડર કીધો હતો. બજારમાં થઇ ગામને ટોડે દેવિ કાલીકાને વંદન અને પાળી-યાને પ્રણામ કરી ટકો સોપારી સુકી સાજન મંડળ પાછું વળ્યું. ચંદ્રનો આલ્હાદકારક ખુશનગા ઉજવળ પ્રકાશ જળહળી રહેલો હતો; પાંદુકાના અવાજ અને બપોરીયાંના રંગીન ઉજાસ અનેક રંગે દે-ખાવ દેતો જન બધી કવિને માંડવે પોહોચી. સ્ત્રી મંડળ ગીતોની સામસામી આનંદકારી વૃષ્ટિ કરી શોર મચાવી રહી હતી. સામેયું ચલો કીધામાદ ખાંડ સાકરના પાણી મરજી માફક પાવામાં આવ્યાં વરરાજ તોરણે જઇ ઉભા રહ્યા થોડી વારમાં માનવંતાં સાસુજ કે

(૨૨૪) ધન્ય દીવસ છે આજનો ધન્ય ઘડી પળવાર;
 ઇચ્છીત વરતાં દગપતી આનંદ હર્ષ અપાર,

જે પૂર્વે આપણે ભવિષ્યનાં થનાર વાંચી ગયા છીએ તે આજે નિ-
 શ્ચયતાથી નિર્માણ થતાં જમાવડે પોંખવા માટે આવ્યાં અને બહેવારીક
 રીતે આચારો કરી જોવારણાં લઈ નારીકા જેવી અંદર ગયાં માંડવા
 નીચે પાટલાપર વરરામના બેઠા પછી પાછળ સ્ત્રી મંડળ અને આ-
 બુળાબુળ રોહી મંડળ પાથરેલી જનજગમાં જોઈવાઈ, મયું. ૧૦૧ નો
 ટામગ થવા આવ્યાથી સાસુ સસરાને જોલાવવામાં આવ્યા ગૃહ દી-
 ગપાળોની પુનઃ કરાવ્યા બાદ જામાઝની સનગાન પૂજા વિધી પૂર્વક
 શુક્લે કરાવી તે પ્રમાણે કવિએ અને તેગની પત્નીએ સાથે કીધી.
 ગી. જટાશંકર સાથે ર. ૫૦) પચાસ કવીને આજે પહોંચાડવાવ્યા.

દેવિ પણ અંદર વસ્ત્રાલંકાર સજ્જ તૈયાર થઈ આનંદમાં રાહ-
 નેતાં બેઠાં હતાં શુક્લ તરફથી કન્યા પધરાવાનું ફરમાન થતાં મારી સામે
 અંતરપટ આડું રાખવામાં આવ્યું દેવિને ચાર પાંચ માગાઓ હોવા
 છતાં આ સ્થળે અભાવના કારણે નહીં હોવાથી આ અવસરનું કાંગ
 જાળવવા ઉપાધીયા ગણપતરાંમે કન્યાને લાવીને માહેરામાં પધરાવી.
 વેદીયાઓ ગંગાજાણક અને વેદોચ્ચાર આશીર્વાચનો જોલવા લાગ્યા.

આ સ્થળે સલ્લશોષક રસમ રસીક વાંચકોને વિનંતી કે? કૃપા
 કરી રસીક, રસીકા, નો દંપતિ ફોટો દ્રષ્ટી દર્શનાત્મકનાથે ઉદાર
 શક્તિથી ગંગાવી લેવા ખાસ બાલામણુ છે.

આ પુસ્તક લેનારનેજ પોષ્ટ્ર સાથે આઠ આને મળશે, બુઓ
 પૃષ્ઠ ૧૫૩.

સુજન સુજનને જોઈને, મન સંતોષી થાય; (૨૨૫)
જોઈ ચક્રોરી ચંદ્રને, જ્યમ મનમાં મલકાય.

AUM. ॐ AMEN.

મંગલાષ્ટક યોજક બંધુસમાજ.

સાદુલ વિકીદિત છંદ.

જેના નિર્મળ નામથી રદયના સર્વે મજો ન્હાસતા,
જેના મંગળ ધ્યાનથી રદયમાં આનંદ સૂરો થતા;
જે આ સુંદર વિશ્વતંત્ર ચલવે શાંતિ ભર્યું ઉજવલ,
તે વિશ્વેશ કૃપાલુ આ યુગલને અર્પો સદા મંગલ. ૧.

સર્વે સ્થાન વિષે પ્રકાશ વિગજો જેનો વિકાસી રહ્યો,
જેનો ન્યાય દયા પંથેજ વહતાં શાંતિ બધે રેલતો;
જેનું જ્ઞાન અનંત શક્તિ પ્રગલા જે સન્મતિદાયક,
અર્પો તેજ પવિત્રતામય પ્રભુ આ દ્વંદ્વને મંગલ. ૨.

કેન્મા આ સુકુમાર સુંદર અતી સુશીલ કુતોદ્ભવી,
વિધાનીતિ ગુણોનુ ભૂષણુ ધરી ઝીં ધર્મને જાણુતી;
જાકિત પ્રેમ વિવેક વિનયવતી ચિત્તે વળી નિર્મલ,
ખામીને વર ઇષ્ટ તે અનુભવો સૌભાગ્યનું મંગલ. ૩.

ખાકીનાં પાંચ ચરણ ચરીત્રમાં પ્રગટ થશે.

૩૬૧ અનુસાર અન્ય ક્રિયાઓ કરાવ્યા બાદ કવિ અને તેમની પત્નિ
સમાળાનંદે પોતાના હાથમાં દેવીના જમણા હસ્તનો પવિત્ર કર લઈ

કવિ રઢયોદગાર—ગીતિવૃત્ત.

અરપું પુત્રી આજે, માનવતી મમ લાડકવાઈ;
સ્નેહાનંદે સ્વીકારી, વિજય પામો આશિષ મહારી,

(૨૨૬) પરમેશ્વર પુરણ કરે હૃદય વાંચના આજ્ઞા;
સઘ સહાયક થઈ હરે, નષ્ટ કરે દુઃખ કાળ,

મહારા હસ્તમાં ચંદ્ર, અગ્નિ, વરુણ અને સેકડો સ્ત્રી પુરૂષોના ભસ્ત્ર-
ચેત્રા જન મંડળના સમુદ્ધની સાક્ષીએ સત્ય પ્રેમે સોંપ્યો મેં સપ્રેમે
ગીતિવૃત્ત.

અતી આભારી થૈને, આગ્રા મંગળ મેં શ્વીર ધારી;
આશા પૂરણ કરશે, શ્રીહરી સહાય કૃપાતો સારી,
તેનો સ્નેહ પ્રવૈક સ્વિકાર કીધો અને આ પુત્રી રૂપી રતનના શ્રેષ્ઠ
અને સર્વોત્તમ કન્યાદાનથી મને મહાન આભારી અને સદાને માટે
કૃતાર્થ કીધો જેથી જગત નિયંતા અને તેમનો પૂર્ણ ઉપકાર માનવા
લાગ્યો આ વખતના આનંદ જનક વિષયોનું વર્ણન વિવેચન અને
વિચાર મારી અદ્વયમતિ કલમ દર્શાવવા કવિની કૃપા દ્રષ્ટિ વિના
તદન અસમર્થજ છે. તો પણ ચરીત્રમાં કંઈક ચર્ચાવીશ.

હસ્ત મેળાપ વિધી પૂર્ણ થયા બાદ વધુ વરને સન્નેડે બેસારવામાં
આવ્યાં લગ્ન સંબંધી રીવાજ આપણામાં સંપૂર્ણ રીતે દરેકને જા-
ણીતો હોવાથી વધુ લખી કંટાળો આપવો નહીં ધારતાં માત્ર ટુંકા-
માંજ પતાવ્યું છે નિયમાનુસાર ચોરી કીયા વીગેરે ગા સુધીમાં પૂર્ણ
થઈ ત્યાર બાદ ગણેસ પાસે જઈ છેડા છોડાવી છુટાં કીધાં અને
દમપત્તિ જોડાને તેજ વખતે વાજતે બાજતે વળાવ્યાં રીવાજ મુજબ
શ્રી મંડળ સાથે ગીતો ગવાતાં નીકળી ઘર આગળ આવી ઉજાણું
પુંખાવી લીધા બાદ ગણેશ આગળ બેસારી પુનઃપુજ કરાવ્યા પછી

અબણુ નારીને નર ચતુર, ચતુર અબણુને નાર; (૨૨૭)

મન બેનાં મળતાં નથી, સુખ નવ લહે લગાર.

વિંટી રૂપીયાની રમતમાં પણ દેવિએ જીત મેળવી પ્રણામ કરી
સર્વ સ્તેષી મંડળને મળી વિજય આશીષ લીધી દેવિને આજે સખત
પરિશ્રમ પાંચવાથી થોડીવાર પછી તેમની મા આવી ઘેર તેડી ગયાં
થાક મહેનત અને ઉત્તમગરાથી બધાં શ્રમિત થયેલાં હોવાથી અસ્ત
થતી નીશાયે આરામ લેવામાં પડ્યાં.

સુદ ૧૪ ને સોમવારના સદવારમાં મોડું ઉઠવાને બન્યું ગાંમને
બેસારવાનું હોવાથી હજમ નથુને બોલાવો કહ્યું કે ગાંમમાં દરેક જણને
ત્યાં અત્રે આમંત્રણથી આવવા ખજાર આપી આવ, અહીંનું ગરા-
સીયાની વસ્તિવાળું ગાંમ હોવાથી અશીણ કસુંગાનો રીવાજ વધારે
હતો. નવ સાડા નવના અમલમાં તમામ જાણીતા લોકો ગાંમના ત-
લાટી, મુખી, મતાદારો તેમજ બીજા જાણીતા શુદ્ધસ્થો તેમજ બ્રા-
હ્મણો વીગેરે બરાયા; કવિ પણ અગારી પાસે આવી બેઠા. અશીણ
કસુંગાની ગમત પુરી થયા બાદ કેટલીક વાતચીત કરવાના પ્રસંગમાં
કવિએ પોતાનો રચેલો એક ઇતિહાસીક નીબંધ મોઢે હોવાથી બો-
લવો શરૂ કર્યો જે અત્રે સુઘ વાંચકોની જાણને સાર પ્રગટ કરું.

કવિ માધુકૃત મનહર છંદ. ચતુરનો શણગાર નં. ૧ લો.

સતાવીસ જાર પુજ પાંચને દીવસે બ્યારે,
ત્રણને સુમારે દીન પોહરેક રહ્યો છે;
ભારે મારા મનમાં વીચાર એક આવવાથી,
એની યાદગીરી માટે આ નીબંધ રચ્યો છે.
સાખમતી સામીતીર કમોડ મુકામ ગામે,

(૨૨૮) બહુ બધાવે પુત્રિને, તો શાશ્વી યાનાર;
સદૈવ સુખ પામી કરે, આશિર્વાદ ઉચ્ચાર,

જંગલ મંગલ વાસ મારો સારે બધ્યો છે.
પશુ પ્રભુ દેવ તણો પાડતો ધણોક ગાની,
શુભ તેના ગાવાનો અવ સર બધ્યો છે.
વાંચનાર વરગને પ્રથમ વિનતી મારી,
કૃપા કરી આ નિબંધ પ્રેમથી વંચાવશો.
અરી ખાતરીથી આજ આપને કહું છું યારો,
પુષ્કળ સામાન્ય જ્ઞાન સ્પર્દેશતુ પામશો.
બવાયા ચારણ બાટ કપટી નાટકી કવિ,
ચોના જુઠાં વખાણથી તમો ન કંગાવશો.
આવશો આગળ બધે દ્વાવસો સરવદીસ,
જગાવશો આજસુ અજ્ઞાનતા મીટાવશો.
આજથી આશરે વર્ષ પચાસ પેલાની વાતો,
ગયા શબ્દકાઓમાં આ હોંદને વિતાંણી છે.
ચાળીશ વરસ પર દ્રષ્ટીએ દેખેલુ મેં તે,
આ કવિતા હિંદ ઈતીહાસીક રચાણી છે.
આમાં અતી ઉંડી વાતો ખીલકુલ કહી નથી,
વાજળી વીનેલી વાત વીવેકે વખાંણી છે.
ગપાટક ડંગળતો લગારેખી ગાયાં નથી,
સાચે સાચી ખીના આ નિબંધમાં સમાણી છે.
પ્રથમતા કહું છું હું હિંદના જુલમગારો,
જેઓ ગયા શૈકામાં આ હોંદને સતાતા.
સંધીને સરાઇ જાડમેરા કાઠી ખોદા ખીલ,

નારી તણી શોભા ધણી બણી ઠણી રહી હોય; (૨૨૯)
તેતો સારી નહી દિસે, બણી ગણી નહિ હોય,

મેણું દાકરડાં તણું ધાડાં ધણું ધાતાતા.
લુટકાટ કરી ઝાલી ખીચારાં ગાણુસો ખાન,
બુલમથી જેર કરી લુટી દેશ ખાતાતા.
પિંદારાંના ઘોડેસ્વાર ફરતા દેશ મોખર,
મરેહા સવાર ધાડ પાડું ધણુ ધાતાતા.
વળી વણુઝારાના તાંડાના જેમ વેશધારી,
દગ્ગે કરી મારનાર કાફલાળી આવતા.
ઉત્તર દક્ષણ વચે હોંદનો તમામ ભાગ,
ઉપરના બુલમગારોથી ત્રાસ પાગતો.
ચાળી કેરા મગ જેમ પ્રજા મન ધીર નવું,
વિના વોળાવું કો પરગામ નહી બનવો.
દીકરાની વહુ તણું આણું કરી આવતાંમાં,
બાલોડ બાહા કે ઘોઠા માર બાપ આવતો.

સ્થળ સંક્રાંતિ અપૂર્ણ-પૂરો ચરીત્રમાં થશે.

કવિતો નિબંધ પુરો થયા બાદ સમાજનોએ ધણી-શાળાસી
અને ચેંકસ આપી તેમના તર્ક અને વિચાર બુદ્ધિને ઘન્યવાદ આપ-
વા લાગ્યા. અને વાહ, વાહ, શર્માનાં શાં બાગ્ય છે કે તેમની
ચોગ્યતા અને લાયકીના પ્રમાણમાં લાયકજન સસરા મળ્યા છે. કવિરાજે
ચોતાના આ સમ્બંધથી ધણો સંતોષકારક હેવાલ બેઠેલા મુગ મંડળમાં
ઉપકાર માનતાં જણાવ્યો એટલામાં કેટલાક બેઠેલા સદ્ગૃહસ્થોમાથી
ફરમાશ્વ થઇ કે તમારું વાળ સાથે કંઈ ગાયન ચલાવોતો આનંદ
માં વૃદ્ધી થાય મેં ગૌરક્ષણ વિષે એક ગાયન તૈયાર કરીધેલું હોવાથી

(૨૩૦) દુઃસંગથી મન પુદ્ધિ તે, થયાં પ્રપંચા સક્ત;

બળ નથી માયા જીતવા, ક્યમ કરી ચાય વિરક્ત,

તેની લખેલી નોટ ભાષ વિશ્વનાથ તથા શુક્લ દયાશંકરને વાંચી બો-
લવા માટે આપી અને નરધાં ઉપર ભાષ મણીલાલને બેસારી મેં
હારમોનીયમ ઉપર બેસી નીચેનું ગાયન શરૂ કરીધું

ગૌરક્ષણ ઉપદેશ રાગ હોરી ત્રીતાળ.

અરે કોણ સુરભી ઉગારે, સનાતન ધર્મ રિવકારે. અરે.

ક્ષત્રી તનુજ દનુજ થયા છે, સોલજર સુરભી સંહારે
જીસુર અસુર તનુજ બીખારી, વામીતે શું હીત વિચારે
પશુ ત્રાહી ત્રાહી પુકારે, અરે.

જમન અહીંસા ધર્મ ન જાણે, મોગતિ બાંધી મુગા રહે
વૈરનવ ખાન પાન વિહારી, રાસ રમે દેવ દારે
નારીતે શું કષ્ટ નિવારે, અરે.

ખાખ લગાવી પડ્યા રહે ખાખી, વિલંબ નાગા થયારે
સ્વામિનારાયણ લોભના સીંધુ, અર્થે પામના ઉધારે
શીક્ષા પત્રો હનુએના વિચારે, અરે.

દંડી સન્યાસી દંડ ધરે છે, અર્થ વેદ ન ઉચ્ચારે
ભ્રમ ભ્રમણામાં ભુલી ગયા છે, કાયર થઇ બેઠા કિનારે
ચઢે નહી ગાયત્રી વારે, અરે.

હિંદુમાં પંથો અનેક થયા છે, કહોતે ગણી શકું ક્યારે
ધર્મ ગુરૂ ન વસુધી ધરાંણા, સ્વાર્થોધ સાય ન ધારે
પોખી પ્રપંચ પસારે, અરે.

પ્રિય બંધુ જાણી ચાનક આપું, ધર્મી નહી દુઃખ ધારે
શમા કહે ગૌરક્ષક અનુરાગી, સર્વનું હીત વિચારે
અરે નથી દેશ હમારે, અરે.

કેવા દિસે જિવેક આ, સારો શુ કેવાય;
આશ્ચર્ય એમાં ઉપજે, રહેજેના સમજાય,

(૨૩૧)

આ ગાયનથી સાંભળનારાઓને એક આનંદ આપનારી સ્વ-
ધર્મની સારી લાગણી થઇ ૧૧ નો ટાઇમ થવાથી વખત નહી હોવાથી
જટાશકરને વહેંચવા સાફ ખજારમાંથી ૨૫ શેર. પતાસાં લેઇ આવવાની
ચીઠ્ઠી લખી આપી તે લઇ આવતા દરમીયાન મુખી સ્વજી બાર્ધના
કહેવાથી એક ધર્મિયર સ્તુતિનું ગાયન ચલાવ્યું.

વંદન કરીએ પ્રભુ તુજ ચરણમાં અમે,

મુખને શાન્તી, કાધી છે પ્રભુ, આજ આ સમે. વંદન.

પ્રીતે, રીતે, નીતે, ચીતે. ગગ ધરી હાગ

કાધાં સૌ કાગ, દાસ સૌ નમે,

વંદન.

પતાસાં આવી ગયાથી બેઠેલા મંડળને વહેંચવા સાફ ખાવા
મોહનપંચ તથા મણીલાલ જન્મેને તરફી આપી ખાદ પાન સોપારી
વહેંચી રજા પછી સભા વિસર્જન થઇ જેથી કવિ મારી પાસે પ્રાર્થવટ
રૂમમાં બેસી કોટલીક વાતચીત કરી જમવા માટે ઘેર ગયા આવતી
કાલે અવયોગ હોવાથી શુકલે કહ્યું પહેરાંમણી દેજ પુરત વીગેરે કરી
આજ તેડો લાવોતો સાફ જેથી તે માટેની ખજાર શુકલ સાથે મોક-
લાવી જે તેમને માન્ય રાખતાં સ્વિકારી, અને તૈયાર થઇ આવવા
કહાવ્યું સાંજના ૪૫ વાગે ખાનુદેવીને તેડવા સાફ રનેહી અને મીત્ર
મંડળને બેગાં કરી વાગતે વાહાંત્રે કચી મંડપે ગયા પાથરેલી જાજગમ
બધાં સત્કારથી બેઠાં સ્ત્રી મંડળે ગીતો ગાવા માંડયાં લગન ખરચમાં
૩૧. ૪૦) ચાલીસ આપેલા પણુ જોઇતો સામાન નહી લાવ્યાથી
કચીએ પુરત બદલતા ૩૧. ૧૫) પંદર આપવા સભામાં જાહેર કરી
કૃતાર્થપણું માન્યું પ્રથમના ૩૧. ૭૫) પોણાસો દેવામાં આપવા માટે

(૨૩૨) કથન કથે જગમાં બધા, વિરલાખાસન હાર;
પ્રાંત જગત જાગા સદા, વચન નિજાવનહાર.

લીધેલા તે પશુ માગનારો મનસુખ આંખો ચોળી રહેશે જોમ ધારી
પોતાની પત્ની રામાને પચાસ રૂપીઆની વાળીઓ સોનાની કાંગે
ધાલવા કરાવી લાવ્યા હતા અને જાડીના લુગડાં લતાં વીગેરેના
ખરચમાં ખેરાત કરી દીધા હતા. માત્ર પોષ્ટ બેકમાં પોતાના નામ
પર રૂ. ૧૦૦) સોનારવી લાવ્યા જે આગળ આપતિ કાળમાં ઉપયો-
ગમાં લેવા માટે રોક્યા હતા પણ વાગે કન્યાને બોલાવી વધુવર સન્નેડે
મહેલામાં કુંકુના થાપા દરેક ઘરના જારણે શુકલે દેવરાવ્યા બાદ વાજતે
ગાજતે ગવાતે ગાણે આનંદ હર્ષે રવાના થયાં થોડીવારમાં દેવી પતિ
ગૃહે આવી પહોંચ્યાં ગણપતિ પ્રાર્થના પુજા થયાં પછી ગણેશ ઉ-
ત્થાપન કરીધા અને શુકલને દક્ષણા આપી જેથી તે આશિર્વચન દષ્ટ
રાજી થતા સિધાવ્યા સાયંકાળ અને દીવા બતિ થઈ ગયા બાદ
બધાંએ જમી લીધું. રાત્રે ગાયન ગમત અને દેવીએ સ્ત્રી મંડળો સાથે
વાતચીતમાં વખત પસાર કરી ૧૨ નો ટાઈમ થવાથી નૌદ્રાદેવીની
સેવા બ્રમવવામાં સૌ આરામ લેવામાં પડ્યાં.

સં. ૧૯૬૨ના વૈશાક શુદ્ધ ૧૫ ને મંગળવાર આજે મારી સ્વ-
ર્ગવાસીનો સત્યપ્રેમી પવિત્ર પતિના આર્યજાતુ કાશીનો લગ્ન દીવસ
સં. ૧૯૪૨ ની શાલમાં થયેલો, ઉપરનો માસ અને તિથીનો હતો
તેને આજે મારી ત્રીજી જીંદગીની ત્રીજી પતિના લગ્નનો ત્રીજો
દીવસ દૈવિસંયોગે આવલોકન કરવા સમય આવી ગળ્યો છે આવેલાં
સગા સ્નેહી અને મિત્ર મંડળે બપોરે જમ્યા બાદ જવાનો આમ્રહ
કરવાથી યથાશક્તિ સર્વનો સત્કાર કરી જવા માટે વિદાય ગિરિ
આપી બધાંના રવાના થયા પછી જાતુ સાથેનો પ્રેમ પ્રસંગ.

સ્નેહ વૃદ્ધિ ચહાનારને, નવ કરવાં ત્રણ કામ; (૨૩૩)
વિચાર અર્થ સંબંધને, ગુપ્ત જવું જે ધામ,

વિશ્રાન્તિથી વાતચીત કરવાનો કેટલોક વખત મળ્યો. જેથી હારમો-
નીયમ ઉપર તેમને જેસારી સારીગમની જેગતો જે હાથે તૈયાર ક-
રાળી પણ થાકથી કંટાળી ગયેલ જેથી રમુજ માટે ગંજીકાના જેક્ષોની
રમુજ ચલાવી તેમાં તેમને આનંદ અને આશ્ચર્ય થવાથી પોતાને
શીખવવા માટે હઠ કરી બેઠાં કે મને ગમે તેમ કરી શીખવાડો આ ગુપ્ત
બેઠાનો રહસ્ય કાંઈ એકદમ મેળવી શકાય તેમ નથી તેને શીખ-
વામાં ને જાણવામાં તર્ક જ્ઞાન પુઢી અને સમય સુગઢતાની જરૂર છે
જાનુશીરને તે બાજુતમાં કવિરાજની ઉત્તમ તાલીમથી કોઇ પ્રકારની
બાળી નહતી જેથી મેં કહ્યું પ્રિયા તમે અધિરાં શા માટે
બતો છો મારે તમારા સિવાય કોને બતાવવાનું છે તમારાથી મેં, શું
વધારે પ્રિય ગણ્યું છે, હ્યો જુઓ ? આ સાદા ગંજીકામાંથી કોઇ
પણ જેચી લીધેલું પાનું કોઇ પણ જગ્યાએ પાછું મેળવ્યા છતાં
તેને આવી રીતે કાઢી બતાવવું તે જરાજર યાદ રાખજો બીજો પ્રયોગ
કોઇ પણ અમુક ધારેલી સંખ્યા સાગા માણસને કેવી રીતે કહી
આપવી તેનાં આ છ નંબરનાં પાનાંના ગુપ્ત સંકેત યાદ રાખી તેનો
સરવાળો કરી કહેવાથી જવાબ ચોક્કસ મળશે મેં તમોને પાંચ છ
વખત ખાસ કરી બતાવ્યો છે વાતચીતની ગમતમાં સાંજ પડી
જવા આવી હતી જેથી કવિના અત્રે આવવાથી તેમને લાઇ હું દેવા-
લયમાં ગયો સાંજે મારે ત્યાં જગવાનું હોવાથી પ્રિયા પણ અત્રે
આવેલાં હતાં જમ્યા બાદ હું પ્રાઇવેટ મકાને જવા નિકળ્યો પણ
અફસોસ કે તેમને કીધેલું કથન તેઓ વિરમીત થતાં નિંદ્રાવશ
હોવાથી ઉઠાડી શક્યો નહીં પણ મારા સૈ માગ્યે રાત્રે સવળ જેશંકરને

(૨૩૪) ઝરડી ચાહત ઝરડી છૂટત, ઝર ન હોતો ખ્યારહે;
હર જગા પર દેખો યારો, ઝરસે જેડા ચારહે.

ત્યાં ગરબો હોવાથી સ્ત્રી મંડળ ચક્રે ગાવા સાર બેચુ થયું હતું જે ના શબ્દોના અવાજ શ્રવણ થતાં તેઓ જાગી ઉઠી ગરબે ગાવા આવેલાં છે એવી ખબર મળવાથી હું ખુશ થયો અને ત્યાંથી સ્ત્રી મંડળ વેરાવાથી અત્રે આવી આરામ લીધો.

વૈશાક વદી ૧ યુષ્ઠ ધાર્મિક અને વ્યવહારીક કાર્યોમાં તેઓ સુધરેલી રીતે ચોક્કસ પાયાપર કળવાયેલ હોવાથી વહેમી વિચારોએ તેમના હૃદયમાં વાસ કરીએ નહીં હતો જેથી મારા વિચારો સાથે બધા તેમના દરેક મતો અનુસરતા હોવાથી મારી ધારેલી યોજના ધ્વંષિત રીતે પાર પાડવા આશા રાખવા લાગ્યો બપોર પછી તેમને લક્ષીત છંદનું ગાયન વાજાપર તૈયાર કરાવ્યું દેવિનું જેટલું મન કામ કાજમાં હતું તેથી ચાર ગણું વધારે રમુજ રુમત ગમત ને નકામી માથાકુટોમાં વખત રોકવાનું હતું તર્કશક્તિ સમય સુચકતા ને યાદ દારતી ઘણાં ઉત્તમ હતાં જેથી દરેક કામ તે સહેલથી હાથ જેસારી લેતાં સાંજ પડવાથી પ્રિય શર્મા સાંજે હું જરૂર આવીશ માટે મને મારી મા પાસે જવા રજા આપો મેં તેમને જવા કહ્યાંથી ત્યાં ગયાં, રાત્રે જમીને પાછો આવવા નિકળ્યો પણ તેમણે તો ઉઘડતો બોલે પણ જાગતો ન બોલે, તેમ આડાઇ કરી, મા પાસે ત્યાં રહેવાથી હું દીલગીર થઇ એકલો પાછો આવ્યો પણ મીત્ર મંડળના આવ્યાથી વાજા સાથેની ગગતમાં રાત્રીનો વખત પસાર કરીધો.

 વૈશાખ વદી ૨ ગુરૂ વિલાસો રજની

માસ્તર નારણજીનું પોષ્ટકાર્ડ નીચે પ્રમાણેનું આજે આવ્યું.

પરમ સ્નેહી બાઇ શર્મા તથા જટાશંકર તથા માધવરાંગ તથા

સુખે સુખી દુઃખે દુખી, સ્નેહી સાચાં જોડ; (૨૩૫)
જીવ જોયતો એક પણ, માત્ર જીવનની દેહ.

અખેડ સૌભાગ્યવંતી જાતુશ્રી અંખા વીગેરે જાલગોપાલ અમદાવાદથી
માસ્તર ના ઘડીત તમારું પતું વાંચ્યું છે અતી આનંદ થયો છે
ખુશાલીમાં જોડરાઓને છુટીને વાજાં શાળાની બેઠા લીધી છે વિગેરે
ખીન્તુ ભાઈ હવે સન્નેડ પ્રેમથી પુર જોવા અતીશય આતુર છું
નિર્ભય છો તાકીદે આવો ને સ્નેહી મંડળમાં ખુશાલીથી બેટો એમ
સન્નળી મંડળી આતુર થઈ જોઈ છે—વિ-૩૫૩ મળ્યા શિવાય તમારા
હમારા વીરહઃ દરમીયાનના સમાચાર કે વીચારો લખવાથી શાન્ત
થનાર નથી માટે તમે માત્ર સન્નેડ જટાશંકર સહ દુઃખ મુદત માટે
પણ તાકીદે આવજો વગર વિલંબે ગમે તેમ પણ તમે પોતેતો
આવવા ચુકશો નહી તમારા લખવા મુજબ તમારે આવવાની મુદત
પુરી થઈ છે કુલટા ખુરે હાલે ઉદરને તાળે છે હવે જોઈ શરમાય
છે પરતાય છે. તા.—૮-૫-૦૬

દેવિને કાચુ કોરૂ જાવાની જાહુ આદત હતી હમેશાં તેમને
માટે કાંઈને કાંઈ પણ લેવા માટે પૈસા આપવા પડતા, પ્રસંગોપાત
જાળ હક તેમજ રમુજ હાવ ભાવથી ધારેલા વિચાર પુરા કીધા
સિવાય રહેતાં નથી અને તેથી શિક્ષણ લેવા માટે ખાસ મારે ઠપકો
આપવો પડતો આજે નિચેનુ ગાયન જપોર પછી હારમોનિયમ પર
જય અને પ્રિતીયુક્ત શીખવી તૈયાર કરાવ્યું પિતાજી આ કોપ તમે
શો ક્યો, જોગી વેશ જાપુ શીદને ધર્યો—પુરૂં ગાયન ચરિત્રમાં, ખા-
રેકો પતાસાં વિગેરે વધેલાં પડેલાં હોવાથી તેમાંથી મરજી માફક ખા-
વા સાફ સખિમંડળમાં રમવા માટે જવાની અને પલાયન કરવાની
વિનય અને પ્રેમ યુક્ત એવી પેરવી કરતાં કે મારે આખરે જવા

(૨૩૬) આગથી વેલ વધે અતી, જળ સીંચે સુકાય;
માથા સાટે ફળ મળે, મુખ વિણ તેલ ખવાય.

હા કહેલી પડતી જેથી આજે પણ કહ્યું કે વહાલી પ્રિયા જાઓહો
પણ ગઈ કાલની માફક નારીપાસ નહીં કરાવતાં રાત્રે ત્યાંથી જમીને
આવ્યા બાદ દેવિ પિતા પાસે હોવાથી તેડવા સાથે મી. જટાશંકરને
ત્યાં મોકલ્યા થોડીવારમાં તેઓ સાથે આનંદ હર્ષની રમુજ વાતો જ-
રતાં મારી માનવંતી પ્રિયા આવી પહોંચ્યાં.

તેમની મીઠી બોલી અને મધુર અવાજ હજારો મનુષ્યોમાં
ઓળખી શકાય તેવો હતો આવતાંજ મારી જોડેના રટુલપર બેઠાં
મેં કહ્યું વહાલી પ્રિયા, જે ચાર મિત્રો અભારે જે ઘડી હમેશના
રિવાજ મુજબ ગાયનો ગાવા આવેલા હોવાથી તમારી મરજી હોયતો
કાંઈ ગાયન સાથેની રમુજ કરીએ પણ જો તમે તમારું પેલું મન
પસંદ રમુજ ગાયન નરધાં સાથે ગાઈ વગાડાતો બધાંને રમુજ થાય
તેમને જે સાદી ગતો આવડતી હોવાથી. નરધાં સાથે નીચેનું ગાયન
પોતે ગાઈ આનંદ વૃદ્ધિ કરી.

મેરા કયા મીજેકા મુરગા બીલીને મારારે (૨) હાથી પેહોદા ઘોડે પરજન
મુંબાઈની નોકરીમે પૈસા લાયા તીન (૨) મેરા કયા મીજેકા મુરગા બીલીને મારારે
કુકડુકુ બોલતા બીલીને મારારે (૨) મેરા બડી ફજરમે બોલત બીલીને મારારે
મેરા લાલ કલંગી મુરગા બીલીને મારારે (૨) મેરા વિગેરે વિગેરે વિગેરે.

ત્યાર બાદ મેં હારમોનીયમ પર કેટલાંક ગાયનો ગાઈ વિશ્વના-
થના ગાવાથી ચલાવ્યાં રાત્રીનો અગીયારનો સમય થવા આવ્યાથી
સહાયતામાં રહેજો કહી સર્વેએ રજા લીધી જેથી આ આનંદમુગ્ધનમાં
અમો દંપત્તિજ રજાં બહા, પ્રભુ તારી શી કુદરત મહિમા અને કૃતિ
આજની ખુશનુમા રજની મારા અવિષ્યમાં કંઈ વખતે કુદરતે નિર-

ખુદ દોર દોરાં દિખાતા નહોં;

(૨૩૭)

ગયા વખત ફિર હાથ આતા નહોં.

માણુ કીધી હશે તેના વિચાર સાગરના અનેક તરંગોમાં હું બ્રમણ કરવા લાગ્યો એક વાગ્યા લગી અમોએ ધણી પ્રકારની બાધ્યાવસ્થાથી આજ પર્યતની અરસ પરસ પ્રેમ પ્રિતીના વાતાનંદ સાથે મોજ વિલાસ કરતાં જાગૃત અને છેવટે સ્વપ્નાવસ્થામાં નિદ્રાદેવિએ પોતાના સ્વાધિન કીધાં.

વૈશાખ વદી ૩ ને શુક્ર આજે અગો બપોરે અને જમ્યાં ગરમી હોવાથી કેટલોક ટાઇમ આરામ લેવા દેવિએ પોતે દ્વાર બંધકરી આવી મારી પાસે આવી બેઠાં અને કહેવા લાગ્યાં કે બહાલા શર્મા તમે આટલા બધા કામથી કંટાળતા નથી બે ધડી આરામ લ્યો વધુ પરિશ્રમ નહીં કરો કાંમતો હમેશાં આપણેજ કરવાનું છે હવેનો હું તમારી મદદગાર થઇજ ચુકી છું ને, લ્યો હું આપણા માટે આ ટીનના કપમાં સાકર લીંચીનું સરખત બનાવું છું જે સાંજના ઉપયોગમાં લઇશું કેટલીક પ્રકારની વાતા વિનોદ કરતાં આરામમાં પડ્યાં થોડી વારે મારી આંખ ઉઘડી ગઈ ધડીયાળમાં જોતાં સાડા ત્રણનો ટાઇમ થઇ જવાથી પેલું સરખત ગળી કાઢી બાનુંને કહ્યું પ્રિય કાંતા ઉઠો આપણને બહુ વખત થઇ ગયો છે લ્યો આ ચોખ્ખા પાણીથી મોઢું સ્વચ્છ કરો અને સાવધ થાઓ અમો બંનેએ સરખતનો કપ પુરો કરતાં કહ્યું ચાઓ હવે તમેને નવું ગાયન બતાવવા સાર વાળ ઉપર જઇએ તમે કયું ગાયન પસંદ કરો છો જેથી તેમને નોટ પુકમાંથી જોતાં નીચેનું ગાયન શીખવા ઉમંગથી કહ્યું.

ત્રીતાળી ચોપાઇ—“ સ્વામીનાથ મારા શીરતાજ ” (પુરું ગાયન ત્રીતાળમાં) ગાયન સારો રીતે હાથે બેસાર્યા પછી મેં કહ્યું પ્રિયા

(૨૩૮) પ્રેમ જાણુની આ જુઓ, અજળ અનોખી રીત;
દુશ્મનને અડતું નથી, વિંધે રોહી ચીત,

તમે બંને હાથે તેને વગાડતાં સારી રીતે તૈયાર કરો તથા પાછલીમતો વગાડજો હું તમારા પિતા પાસે જ્ઞાતી સખંધી કામની વ્યવસ્થા માટે કેટલીક ખીનાનો વિચાર જાણુવા જઈશું એમ કહી જા કવિને ત્યાં ગયો અને પુછ્યું કે અહીંના લોકોને તમારા કુળવાડાની ચોકસ પીછાન અને માહિતી આપ્યા વિના તેમનાથી જુદા રહેવું પડશે તેઓ કહેશે કે અહીંના જે માણસો તમારી સાથે ત્યાં આવવા તૈયાર છે તમે કહો તેમ કરીએ જ્યાં લગી તમારી વફાનો નિશ્ચય અહીંયાં નહી કરી આપી શકાય ત્યાં લગી જ્ઞાતી સખંધ જંધ રાખવો પડશે સામુજીએ કહ્યું કે ત્યાં જવાને તેમ મારા પિયર ખુરાલમાં જવાને કંઈ હરકત નથી પરંતુ હાલ ત્યાં ઉઝાડ પડી જવામાં હરકત છે કારણ કે ગયા વૈશાક માસમાં મારો મરનાર છોકરો મળીયો કે જે વીસ જાવીસ વરસનો હતો અને રંગાટી મીલના કારખાનામાં ખાર ચૌદ રૂપિયાની નોકરી કરતો હતો તેનું લગ્ન કરવાનું સાદું આ છોડીના સાટે કીધેલું હતું; સામાવાળા પાસેથી અમેએ રૂપિયા-દોઢસો જસો લીધા છે છોકરો મરવાથી કન્યા લેવાનો હક તુટી ગયો છે અને તેથી જો હાલ આપણે ત્યાં જઈએ અને જાણુતો નાહક આપણને ઉપાધી અને અડચણમાં નાખે માટે જવું હોય તો શુભ પણે તપાસ કરી આવવાને અનુકુળ વખતે જઈશું અમે એમ વાતો કરતાં હતાં તેટલામાં દેવિ પણ અહીં આબ્યાં કવિરાજે કહ્યું કે હાલ જંધી ખટપટ એમને એમ ચાલવાદો અમદાવાદ જંધ આવી કાંમકાજ પરવાર્યો પછી એમ હશે તો નિશ્ચે કરાવી આપીશું હાલમાં વધુ તપાસ માટે આ છોડીના લગ્ન કીધા બાજતનો ઠરાવ હમારી ચોપડીમાં થયેલો અમદાવાદમાં

સૂર્ય ચંદ્રને પવનની, જ્યાં ગતિ નથી લગાર; (૨૩૯)
તે સ્થળ પ્રેમી જન કરે, વિવિધ રીત વિહાર.

પડેલા છે તે જાણે હોયતો મંગાવી લઈએ મેં કહ્યું ઠીક ત્યારે આત્યારે
આપણે અલગ રહી જેમ સંબંધ ચલાવીએ છીએ તેમ ચાલવાયો
કામકાજથી કારેગ થયા પછી તે જાળતની તપાસથી બધાંને ખાતરી
કરાવી આપી અહીંની નાત કરીશું.

રાત્રે જમીને પ્રિયા સાથે અમારા વિલાસ ભુવનવાળા મકાને
આવ્યાં અમારૂં એસવા ઉઠવાનું તથા ઓરીસ કામ કરવાનું તથા મી.
જટાશંકરને ખાસ ઇલાયદુ ખાવા પીવાનું સોંપેલું હોવાથી દીવાળતિની
તેમજ ખીજી વ્યવસ્થા તેમણે કીધી હતી અન્ય મનુષ્યોની માથાકુ-
ટોમાં વખત નહી રોકતાં અમેએ પ્રાઇવેટ પ્રસંગ પ્રિયગાની પ્રિયાને
શુભ સંકેતમાં કહ્યું ચચાચર ચણુ ચગચંધ ચકચરો જેથી તે પ્રમાણે
તેમણે કીધું આવી બે ત્રણ જાતની બોલી વણી સારી ઝડપથી
બોલી તેમ સમજી શકતાં હતાં કારણ પિતાને ત્યાં તેની વધુ વપરાસ
હતી મારી પાસે પલંગપર આવી બેઠા પછી મેં કહ્યું સુર પ્રિયા અહો
તમારૂં નસીબ ક્યાં ક્યાં જવા નિર્માણ થવા પામ્યું છે. તમે હુગરાના
પહાડી પ્રદેશના મૂર્ખ જંગલીઓ સાથે તમારો ભવ કેની રીતે શુભરી
શકત તે ઉપર મને બહુ વિચાર થાય છે શર્મા દૈવની ગતિ બળવાન
છે બનવાનું હોય તેજ બને છે મારા કરતાં મારી મોટી બેન પાર્વતી છે
તે દેખાવમાં રૂપાળી છે પણ તે અબણુ છે પણ મારા પિતાએ વતન
છોડતાં પહેલાં તેને ડીસાથી થોડે દૂરના આમડામાં પરણાવી છે થોડા
વરસપર હું તેને ત્યાં મારો મા સાથે ગઈ હતી. ત્યાંની જમીન અને
માંણસોની બોલી આપણને કંટાળો ઉપજાવે તેવી છે ખાતું પીતું અને
રહેવું પણ ત્યાં બહુ દુઃખ અને આપત્તિ રૂપ છે મારા બાઈ જોડે

(૨૪૦) જુઓ રાત્રીમાં જ્યોતીને, ઉદયવિશે અંધકાર;
તેજ મનુષ્યો પાગીયાં, પૂર્ણ પ્રેમનો પ્યાર,

જ્યારે અમોને મા તાપ લઈ પાંચ છ વરસથી આ ત્રણ ઉતરી આવ્યાં
ત્યારેજ તમારા હાથમાં આવવા પામીને ! બહાલી માહારા હાથમાં
અવતાં પહેલાં જે મુંઝાઈવાલો ઘાટ તમોને અનુકુળ થયો હોતો
રણર ટાયર દોડાવવાને અને મન માનતી મોજશોખ ભોગવવાને ભવિ-
ષ્યમાં ભાગ્યવાંન બનત પરંતુ અફસોસ કે તમારા માટે બેહદ ખરચ
ખટપટ અને પરિશ્રમ લેવાયા છતાં તમારા પિતાના સાહસથી નિષ્ફળ
થવા પામ્યો છે કારણ નાંત બીજા સગાં સખંધ અને વ્યવહાર બંધ
નથી વિરક્ત થઈ તમારો કોમળ કર પકડવાને કોઈ કરોડ પતિ પણ
ભાગ્યેજ જીંદગી જોખમમાં નાખવા તૈયાર થાત આપનો આ શર્મા
સાથે પુર્વનો કંઈક સંસ્કાર અધુરો હશે તેથીજ તમો અને મારી શોધમાં
અકસ્માત પ્રાપ્ત થયાં. મારી મરજી અનુકુળ તમારી પ્રકૃતી અને
રમત ગમત એકજ હોવાથી મારી ગુજરેલી બને જીંદગી અત્યારે તદન
બુલી જઈ એક નવીન જીંદગીનો દ્વારો લેવા આપણે ભાગ્યવાંન
બન્યાં છીએ પ્રાણપ્રિયા તમારા માટે મેં મારી જીંદગી અને જીવનનો
ભોગ આપી દબરો અપવાદો સહન કરી તમારી સેવા બજાવી છે
તમો જ્યાં લગી મારી સત્યપ્રેમે અને પવિત્રપણે આ પૃથ્વીપર પ્રિયા
છો ત્યાં લગી તમારા આધીન રહી દેવિ સમાન સનમાનથી વિશ્વ
વિખ્યાત કરવાને યત્નવાન અને ઉમંગી છું મારો પરિશ્રમ તમે જા-
ણો છો મારી મનો વાંચનાંઓ જે તમે વફાદારીથી એક પતિવ્રત
ધર્મથી પુરી પાડશો તો હું જીવન પર્યંત તમારાથી જુદો નથી તમારા
પુરા વિશ્વાસથીજ મેં મારું મસ્તક તમારા સ્વાધિન કીધું છે તમે
મારી જીવનની દોરીઓ રદ્યના ચક્ષુઓ અને મસ્તકના એક મણી રૂપે

જોનન ઝળે ઝુલતી, પ્રેમ હીચોળા ખાય; (૨૪૧)

વિષ વાણુ વનિતા તણે, કર્મી મળવા ધાય.

મારા અંતરમાં વાસ કરી રહ્યાં છે તમારા પ્રેમ પાસથીજ હું બંધા-
યેલ છું આ જગતમાં સર્વત્ર તમારોજ પ્રેમ અને પ્રિતી નિહાળું છું
તમારા આશ્રયથીજ હું હજારો રથને સહી સલામત વિચરી શકીશ
મહાન કહીણુ કાર્ય પણ પળવારમાં પુરું કરી શકીશ એ નિશ્ચય માનજો
તમારી જુદાઈથી હું ઝુરી મરીશ રખડતો અને બટકતો થઈશ.
માટે પ્રેમવેલી રસીક બાળા આ તમારા વહાલા પ્રિયતમ શરમાને
કદી પણ દરો દર્ષ વિસરશે નહીં અત્યારે જેવાં શુદ્ધ પ્રેમીછો તેવાં-
જ સદા એકજ રંગમાં મારા પ્રત્યે નભાવજો આપણા બંનેનો જ્યાં
લગી સત્ય પ્રેમ હશે ત્યાં લગી કોઈ પણ આ વિશ્વમાં આપણા ઉ-
દય પામતા બલિષ્ઠને અટકાવવા શક્તિવાન નથી. મારા સ્નેહી સાથી
તમને નિંદ્રાદેવી સતાવે છે માટે આરામ લ્યો ? ગમ્મ રજની કરતાં
આજનો આનંદ અધીક વૃદ્ધિ પામતો જેમ પ્રભુનો ઉપકાર માન્યો.

વૈશાક વદી ૪ ને શની મને હમેશાં પરાઈએ પાંચે જગવા-
ની પ્રેક્ષીસ હતી જેથી દેવિને નિંદ્રાધીન મુકી ઉપવસ્ત્ર ઝોરાદી ખા-
લી દ્વાર બંધ કરી દીશા જંગલ જમ્યાવી દેવાલયમાં દાતણપાણી
કરી જા વાગે ઘેર આવ્યો પણ તે રાત્રીના પરિશ્રમથી જાગેલાંજ નહીં
હતાં તેથી મારા ટપાલ કામકાજપર લખવા બેઠો તેમને મોરનાં
ટાંમમાં નારતો કરવાની હમેશની હેખીટ હોવાથી આજે તેમનાં
માતૃશ્રી ગરમ ચાહાતો લોટો બારી પુરીઓ સાથે અહીં આવ્યાં તે-
મણે પુત્રીને જગાડી દાતણપાણી કરવા આપી ઘેર ગયાં કંઈ પા-
ણીએ ચોકમાં સ્નાન કરી શુદ્ધ થઈ ચહા પુરી ખાવા માટે મને
બોલાવ્યો હું તેમની પાસે ગયો મને બેસારી કહે કે મારી બેગા

(૨૪૨) પ્રેમા મૃતનો સ્વાદ તે, વણ્યો ના વણ્યાય;
સાકર સ્વાદ મુગા વડે, શી રીતે કે'વાય.

એસો તોજ હું ખાઇશ તેમની હઠ મારી જાણીતી હતી માટે ના
કહેવાય તો, તેમની ઉદાસી વધતી માટે કહ્યું વ્હાલી દ્યો હું માત્ર
ચાહા પીશ તમે ખાઇલ્યો. મને કહેવા લાગ્યાં કે વાહા! વ્હાલા ?
એમતે થાયકે ? હું તમને ખવરાવું ને તમે મને ખવરાવો આપણે
હવે બંનેના પ્રસંગમાં એમજ રાખીશું કેમ ? તેથી તમેને સાર
લાગશે કે નહી. વાહા! વ્હાલી પ્રિયા. એવી રીતો મને હમેશાં પ-
સંદજ છે એવું સદ્ભાગ્ય ક્યાંથી કે પ્રેમી દંમપતિ હમેશાં પ્રિતીથી
એકબીજાને જોઈને એતો ખરા સંપત્તી એક નિશાની છે.

પ્રિયા તમને યાદતો હશે કે તે દીવસે પ્રથમ મુલાકાતમાં મેં
કહેલું કે જ્યારે આપણે લગ્નના પક્ષીન સ્નેહ ગાંઠથી બંધાયેલું ત્યારેજ
સ્વતંત્ર પણે આપણે સંસારીક સુખનો લ્હાવો મનમાનતો લઇ શ-
કીશું તે પ્રભુએ આજે આપણી ઇચ્છાઓ પુરી કીધી પણ તમે હવે
હારમોનિયમના શિક્ષણમાં વધુ ખાત અને યત્ન દ્યોતો ઠીક કારણ
તમારે તેનું જ્ઞાન અવસ્ય મેળવ્યા સિવાય છુટકો નથી. આત્મા તમને
આત્મારે એક સાર ગાયન શીખવાડું નોટબુકમાંથી નિચેનું ગાયન ચ-
લાવ્યું.—આશાગોડી. સ્વામીની રક્ષા કરજે—“ વધુ-ચરિત્રમાં ” આ
ચાવીઓ કઠણ પડવાથી કંટાળી, ઉઝે જોયું ? નસીમે ચોરડામાં વા-
ળતી પેટી ઉપરજ મોભારે એક મોટા માંખીઓનો (મધપુડો) બેઠે-
લો હતો. હમેશ તેને પાડવાને ખાવા માટે મને માથાકુટ કરાવતાં આ-
જેતો મારે થેલું મદ પાડી ખાવું છે. મમે તેમ કરીને તેને હું પા-
ડીશ ત્યારે શીખશ, પ્રિયા તમે સમજુ થઇ ચાવી શું ગાંઠાઇ કરોછો
એ પંદર સોળ હાથ ઉચુ છે તેને તમે લાંબી વળાથી જો ઉડાડશે

મુરખને મન પ્રેમની, કીંગત કોડી તુલ્ય; (૨૪૩)

પણ જે સમજે તેહને, અતિશે દિસે અમુલ્ય.

તો આપણને અહીં જેસવું ગારે થઇ પડશે, શરમા, તમે જાણોછો ?
જો મને કરડશે નહીં ગમે તેવો વીંછી કરડે છે તોપણ તે મરી જાય
છે તમે કહોતો હું હાથે વતી જોકે જાગ્યું માંખીજો કરી મધ કાઢી
લઈ પણ ત્યાં પોંચી શકું તેમ નથી, બહારી તમેને તો કદાપી તે
ન કરડે પણ કદાપી ઉડે તો ગારે ક્યાં જવું ? તમે તેમ થાય તો
આ પલંગ પરનું ગોદડું જોડીને અંદર પેસીજાજો, વલ્લભા, તમારે
જો મદ જાવું હશે તો આજે વાઘરીને જંગલમાંથી લાવવા કહીશ
તે ગમે ત્યાંથી લઇ આવશે. આપણે તેમનું ધર શા માટે જાગવું
જોઈએ ? આપણા પ્રેમ વચ્ચે જો કોઈ કમજાત વિરોધ અને વિ-
યોગ કરાવે તો તમારો તેમ મારો જીવ કેટલોક દુઃખી થાય; તો
તેમને પણ તેમજ થાય. માટે જાણે આપણે જેમ આ જીવનમાં
આનંદ સુખ ભોગવીએ છીએ તેમ આપણા આશ્રમમાં રહેલી તે
પણ જાણેને મધુસંચય કરે હું પણ આપનો એક મધુકરજ છું ને તમારી
પ્રિતીરસનું પાન કરતાં આનંદ પામું છું. આજે હવે વખત જાય છે
કૃપા સાથે સંગીત રસનું પાન કરો જે તમેને તે રસ આગળ મ-
ધથી પણ વધુ મીઠું થશે—ગીત અપરાધે સોલંકી ચઢ્યો છે. વિગેરે
ગાયન પુરું જેસાડી છા થઇ ગયાથી તેમણે જવા માંડ્યું અને કહ્યું
કે મને ધી કાઢી આપો સુખડી કરાવની છે તેથી ડગામાંથી ડોઢ શેર
ધી કાઢી આપ્યું તે લઈ માતા પાસે જઈ સુખડી જનાવરાવી લાવ્યાં
તેમના આવ્યાથી અમે અહીયાં જમવા બેઠાં તેવામાં મારા જનેવી
મળવા સાર ગાંમ વસાઈથી વ્યાસ નયુરાંગ આવેલા તેમની પાસે
જમીને વાતચીત માટે બેઠો, આવેશ મેગાન તેમના નણદોષ થતા

(૨૪૪) સ્ત્રિઓ સુધરે તોજ ફળ, ઉત્તમ થશે અથાક;
પૃથ્વી સુધરે તોજ ત્યાં, પાકે સારો પાક.

હોવાથી લાજ કાઢી ફરવા માંડ્યું મને ચાંદલા તરીકે ૩. ૨) બે આપ્યા પણ મારાથી નહીં રખાય તેવા હોવાથી ડગલ કરી ૩. ૪) ચાર પાછા આપ્યા એક વાગતાના અરસામાં તેઓએ કુશળતાના સમાચાર લખવાનું કહી રમ માગી જેથી અમોએ ગરમીનો ટાપમ આરામ લેવામાં રોક્યો. સાંજના કવિ અત્રે આવ્યા જેથી દેવેએ તેમના શિષેલાં ગાયન પિતાને ત્રણચાર વગાડી સંજાળાવ્યાં-જેથી રાત્ર થયા અમો જાને માતાના મંદીરમાં ગયા અને આરતીનો વખત ત્યાં પુરો કરી ઘેર આવ્યા આજે મારા પડોશમાં આવતી કાલનું લગ્ન હોવાથી માંડવો નાંખવાની ધાંધુમમાં સ્ત્રીમંડળના ગવાતાં ગીતોમાં તેમને પણ ઉમંગથી ભાગ લીધો કારણ કે પરણનાર બાળીકા તેમની સખિ અને બેનપણી બનેલી હતી. હંમેશના રીવાજ મુજબ આજે પણ અમો જાંનેએ ત્યાંથી જમીને અત્રે આવી આનંદ વિલાસ અને પ્રેમ ચર્ચામાં રાત્રીનો વખત પસાર કાઢ્યો.

વૈશાખ વદી ૫ ને રવી આજે રાવળ બાઇશંકરને ત્યાં તેમની પુત્રી જાઇ જડીનો લગ્ન દીવસ હોવાથી પેથાપુરથી જન આવનાર આજનો આખો દીન ફરવા હરવાને રમત ગમતમાં તેમની પાડોશની સખિના આનંદજનક કામમાં ગાવામાં ભાગ લેતાં પોહોએલા પરિશ્રમથી રાત્રે તાવ અને માથું ચડી આવવાથી ખાતુ દેવીએ ત્યાં માતા પાસે નિંદ્રાસનનો આરામ લીધો.

વૈશાખ વદી ૬ ને શેગ આજે સવારે કવિના મુકામે કેનીશીસ (ગાંબે) તેમને હંમેશાં પાંચ સાત વખત બનાવી એકલાજ પીતા હોવાથી બનતા સુધી કાઢને પણ પાસે બેસારવામાં ભાગ લેતા નહીં

મુશ્ય દોષ જાણ્યા વિના, શક સાથે સંધાય; (૨૪૫)
અંતે જાતાં પ્રેમનાં, ખીજ અવળાં રેખાય.

જેથી મેં મળતા થવા માટે કંઈક ભાગ તેમાં લીધો જાદ અમો જાણ્યો
ચહા પી સુખડીપુરીનો નાસ્તો કીધો ધર્મ બહેવાર અને ન્યાયનિતી સં-
બંધી વિષયો ઉપર ઘણી પ્રકારની વાતો કીધી (વધુવિસ્તાર ચરીત્રમાં)
ચોરી લગનની ક્રિયા વખતે ગાવાને સાર દેવિ ત્યાં ગયાં, અમોને
ત્યાંથી જમવા માટે સત્કાર સાથે આમંત્રણ હતું, કવિ આત્મનિવેદી
તેમ પત્નિ આધારેજ તેમનું જીવન હોવાથી તે વગર જળવગર મ-
ચ્છની, અંદ્રવિના ચક્રોરની, અને કમળવગર ભ્રમરની જેવી ગતિ થાય
છે તેની થઈ પડતી કારણ તેમના અંતર હૃદયના વિચારો અને ધ્વ-
ચ્છીત કાંમકાજના આધારો સાથે સંપુર્ણ હાથપગ તેમને પત્નિજ
હતી મારા આટલા વખતના સંબંધમાં તે જાંનેનો સહવાસ સંબંધ
અને ઐક્યતા (ક્રીમેશન) ગુપ્તસભાને અનુસરતો હોવાથી હું પણ
ભાગ્યે જાણી શકતો કંઈક હાલ જાનુના બોલવા ઉપરજ મારી સત્ય
પ્રેમી અર્ધાંગના હોવાથી પ્રસંગાનુસાર મેળવી શકતો સાંજરે
દેવિ સાથે હું અમારા જીવને આજ્યો અમારે જમવા માટે ઘેર મં-
ગાવરાવેલું હોવાથી અમો દંમપત્તિએ પ્રથમના નિયમાનુસાર જમી
લઈ આનંદ વિલાસના વાર્તાનંદમાં રમણીયરજની પસાર કીધી—

વૈશાખવદી ૭ ને ક્ષયથી ૮ ને મંગળ. તા. ૧૫-મે-૦૬ સુ. વડરગા.

ખાનુની બેવકુફી અને જનકનો જીરુસો.

ડાંગરવા પોષ્ટ માસ્તર પાસે કામ હોવાથી મી. જટાચક્રને
ત્યાં મોકલ્યા પ્રિયા સાથે ચાહાનો નાસ્તો કીધા જાદ હારમોનીયમની
ગતો વગડાવી મારે કવિ સાથે પેથાપુરની આવેલો જાનના ઉતારે

(૨૪૬) ગુણી ગુણ તજે નહી, પાપી તજે ન પાપ;

જળતાં પણ ચંદન કદિ, તજે ન આપ સુવાંસ.

ગાંધગંડળ કસુંબો પીવા સાર ભેગુ થનાર તેથી ત્યાં કવિની પાલણ-
પુર ડીસા ત્રફની પીછાન મળી આવે જોગ ધારી અમો જાને ત્યાં
જવા વિચાર કીધો જેથી જાતુને કહું કે પ્રિયા જપોર માટે શું રં-
ધાવીશું તેમના વિચારથી નિશ્ચય કરી શાક કંસાર ડાહીને કરવા માટે
કહી જાને જણુને વાતો કરતાં મુકી કવિને ત્યાં જઈ તેમને લઈ સ-
માજ ગંડળમાં ગયા અને આવકાર સાથે અંદર ગેઠા કસુંબાપાણી
પુરા થઈ રહ્યા જાદ કાવ્ય અને નિનીશાસ્ત્રના શ્લોકો આવેલા મેઘા-
નોમાંથી જેસી પુરાણી વિજેરે જોડવા તથા તેના ગુજરાતી અર્થો
કરી શ્રોતામંડળને સમજાવવા લાગ્યા. એવામાં એક જેસીએ જણાવ્યું
કે આજકાલ જેટલું પંડીતોનું જ્ઞાન અને સત્કાર છે તેટલો કવિઓ-
નો નથી કારણ તેઓ ગમે તેવા અસહી આધારોથી ઉત્પટાંગ બેઠી
કાઢે છે જેથી આ અમારા કવિરાજનો ગુરુસો ઉભરાયો અને પંચ-
તંત્ર (પંચોપાખ્યાન) કે જેમાં વિષ્ણુ શર્મા પંડીતે રાજનિતીથી
મુર્ખ રાજપુત્રોને શિક્ષણ આપતાં “ડાહો શત્રુ સારો પણ મુર્ખ મિત્ર
કામનો નહી” એ વિષે આવેલી વાંતરની વાત ઉપરથી શીઘ્ર કવિએ
રચી કાઢેલો. માધુકૃત મનહર છંદ જોલવો શરૂ કીધો.

ચતુરના શણગારનો નંખર ર જો.

કાંઈ એક સમયમાં, મેષ્ટ કવિ કાળીદાસ, અંતઃકરણમાં ઉમેદ એવી આવી કે;
આજની રાતેતો, જરા ગમતને મોજ માટે, પવન પાવડી પેરી, પ્રદક્ષીણા કરીએ.
પોહોર રાતને સમે, પવન પાવડી પેરી, પવનને વેગે, પંચ આગે પરવરીયા;
આસરે આધી રાતને સુમારે જ્યાં કાસી આવ્યા, સર્વનગરીભરી નિંદમાં સુતી છે.

જર જમીનને જોડની, ધર્મથી આ દેશ; (૨૪૭)

પરવશ દુષ્ટો હાથમાં, પડી રહ્યો હમ્મેશ.

આપ તણા ઉદરમાં, જરાક ક્ષુધા લાગી, પાસે નહી કાંઈ અન્ન પૈસો તેણી પલે તો;
પણ તોય કાંકતો ઉપાય કરું એમ ધારી, અન્નને માટેતો ચોરી કરવાની છુટીછ.
પણ કોઈ ગરીબનું ચોરવું લાયકનહી, રાનના ખનનામાંથી લાવું જરા ચોરીતો;
એમ કરીને વિચાર રાનના મેહેલે આયા, રાયના ભુવન મહી રાન રાણી સુતાંતો
સુંદર વદન ખેડ શાલ એાદી અંગપર, રાયન રક્ષક એક વાંનરને રાખીઓ;
હાથ માહી દુધારીયું ખડગ ધરેલું હતું, પલંગની આસપાસ ચોકીદાર પેખીઓ.
હત્તા રહી કીરાને પ્રકાશથી ન્યાળી જોયું, મુરખ વાનર પણ હોવાથી અજ્ઞાનીછ;
એની વાત બાણીકે પલંગપર પાટડામાં, અધવચ અધરમાં નાગ લટકાતોતો;
પ્રકાશ હોવાથી સાપ તણા પડછાયો પડે, તેનું પ્રતિબીંબ રાન રાણીપર પડેછ.
ધારીયું વાંનરે ત્યારે સાપ રાન પર ફરે, હાથમાંનું દુધારીયું ખડગ ઉપાડીછ;
પંડીતે વિચાર કર્યો આતો સાપ મુને થશે, કારણ કે આતો પણ નિરબુધ પ્રાણીછ.
કરું છું ને વારતો પ્રહાર રાન પર કરે, અરર આ રાનતો લાળોનો પ્રતિપાલ છે;
વાંનર પછાડી આવી ખડગ છીનાવી લીધું, તેજ તરવારે તેનું શીર છેદ કરીયું.
તરવાર અણીવતી સાપને જી વીંધી પાડયો, કરી કકડાને તેના ઢાલ તળે ઢાંકીઆ;
વિદાય થતાંની વેળા પલંગ આદર પર, વાંનરના રક્તથી શ્લોક અર્ધ લખીયો.
વિવેચી માણસ કહી શત્રુ હોયતો ખીસારો, પણ મુર્ખ મિત્ર કહી નહી સારા કામનો;
આટલો શ્લોક લખી પોતાના આશ્રમે આવ્યા, થોડીવાર પછી રાન ઉંધમાંથી નળીઓ.
વાંનરનો શીર છેદ નજરે નિહાળી જોઈ, વિચિત્ર તરંગ ઉઠયો કપી કોણે મારીઓ;
રાણીને જગાડી ઉઠી જોવા સાડ લાગ્યા ત્યારે, રાનની નજર પડી પલંગની છે આદરે
સુંદર અક્ષરથી લખેલ દીવ્ય લેખ દેખી, રાનએ શ્લોકજોઈ મનમાં વિચારયું;
વાંનર મારનાર તેજ શ્લોક લખાનાર છેજ, ગાટે કરું કચેરી તમામ તેડું પડિતો.
મારાસારા વિશ્વાસુ વાંનરને મારી નાંખ્યો, અને એજોતો અમારી બધી નળીતો;
તરત હુકમ કર્યો પંડીતો હાજર થવા, તરત બધાએ કાશી પંડીત પધારીઆ.
હુકમ સાદર કર્યો કપી મારનાર કોણ, આદર પર અક્ષર લખનાર કોણ છે;
મારો ચોર બતલાવો શ્લોક પુરણ કરો, નહીતો અત્યારથી તમારી રોજ બંધ છે.

(૨૪૮) પંડિતોપિવરં શત્રુ નમુર્ણો હિતકારકા;
વાનરેણં હતો રાજા વિપ્ર ચૌરણ રક્ષતે.

પંડિતે શ્લોક વાંચી શાસ્ત્રનું મન ન કર્યું, પણ આ ગુપ્ત વાત કોઈ નહીં પામીયા; બધાંએ પંડિત મળી રાજને ઉત્તર દીધો, વ્યાસજી તમારા ભારી વર્ધાસન ખાય છે. તેમને હુકમ કરો. આપ ચોર સોધીઆણે, વ્યાસજી આગળ બુદ્ધિ અમારી નાદાસ્તે; પુરોહીત પંડિતને રાજને હુકમ કર્યો, સાંભળીએ ગુરુદેવ પુરોહીત રાયજી. પણ દીનની અંદર તાકીદે તપાસ કરી, વાંનરનો મારનાર નહીં જો વતહડશો; બધાંએ તમારાં જાળખ્યાંને બાયડીશી જે, પીલાની ઘાણીમાં તમ માણસ તેલ પાડ્યાં. જ્યો બધા પોતપોતા ઘેરે તમામ જીવ, પુરોહીત મહારાજ તમે જી પધારીએ; ચોથા દીવસના પ્રભાતમાં તમારી તો વાતો, તસ્કર મારાને જો તમે શોધી કાઢીએ. જરૂર જણાવે તમ ધરનું આવી તો જન્યુ, સઘળું કુટુંબ તમ શુણીએ ચઢાવશાં; ઘણા દીવસથી તમે ખાઈ ખાઈ પોણું કર્યું, જ્યો ચોથે દીન મારો જવાળતો આપજો. કચેરી જારકારા થઈ બધાં જણ ઘેર ગયાં, વ્યાસજીના પેટમાં તો ભારી ફાળ પડીતો એક જી દીવસ ગયો જીજે જી દીવસ થયો, નેતાં જોતાં તી સરો જી દીવસ આશ્ચર્યજી. નિરાશ થયા વ્યાસજી જવાળકાં જડ્યો નહીં, જણીયું જરૂર પ્રભાતે આવી જનીયું; કરો પલાયન હવે પરીવાર ખાડે ખડ્યો, મુઠું લઈ એકલા જ નાસવામાં માણજે.

આપૂર્ણ વધુ યિના સ્થળ સંક્રામે ચરિત્રમાં પૂર્ણ થશે.

એવી રીતે આ મારા સુવર્ણમય સુખી અને રમુજ દિવસો જોઈ જમજાડ સહીત આનંદ વિલાસમાં પ્રિયા પ્રસંગથી ગુજરવા લાગ્યો; અખંડ અવિનાશી પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની પ્રતિમા લઈ સુગ વાંચકોની સામે વિદીત કરું કે અઘાપી લગી જે કંઈ મારાથી લખાયું—જોલાયું અને કહેવાયું છે તે અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે. મતલબ કે—કોઈ પણ પ્રકારનું ઉટપટાંગ યા કલિપત જીના લેશ પણ લીધી નથી તેમ લખશ પણ નહીં એવી ખાત્રી આપી આ ચાલતા રહ્ય.

દુર્જન સજન નવ થશે, કરો હજાર ઉપાય; (૨૪૯)

ધુત પય સિંચો લિમ્બને, પણ આંખો નવ થાય,

ભેદક રહસ્યને અત્રે સ્થળ સંકોચે બંધ કર છું.

લીંઠ સ્વદેશ હિતાર્થે બે શરમા બની લજવી બતાવનાર.

 ચરીત્રનુ ચતુરંગી પોઆમ.

કૃપા કરી બહાર પાડેલાં હેન્ડબીલોપરથી વાંચી વાકેફ થશો ?

મનસુખ પાસેથી મને કેટલાક બાણવા લાયક મળેલા મુદ્દાઓ વધસાખ વદી ૧૦ બાનુ દેવીનો તેની મા સાથેનો ફાટો લખ તેમને પાંચ રૂપીયા ખુશીથી આપ્યા. એક સ્ટેમ્પ દસ્તાવેજ કે જેમાં કાઠી માધુએ ૧૯૬૧ના બાદરવા વદી ૧૨ ની મીતીએ લખી આપેલો—અમદાવાદ ડોસીવાડાની પોળના શા મોતીલાલ નગીનદાસ સરાફને—પોતાની પુત્રી અંબાને પરણાવવા માટેની સંપૂર્ણ સત્તા આપી છે વીગેરે તથા એક ચીડી—કે જેમાં પોતાનું અસલ વતન નામ ઠામ ઠેકાણું સગપણ સગંધ વીગેરેની માહિતી તથા નીચે પોતાની સહી છે.—

એક શ્રીમંત શેઠીયાને પુત્રી પરણાવવા કવીએ

ચડાવેલું પાણી,

મેરખાન મુરંબી સાહેબ.—

વીશેષ વીનંતી કે દસ્તાવેજના ૨૪ શુર પ્રમાણે—અમોએ પણ ખ્રીસ્તી ધર્મ અંગીકાર કરો છે. તે વાત સાચી પરંતુ વીનવું છું કે અમોએ હળુ સુધી તે લોકોમાં ખીલકુલ લેવડ દેવડ તેમ ખાવા પીવા વેવાર રાખેલ નથી અને અમો વેવાર કરવા માગતા પણ નથી. તમો બેલાશક ખુશીથી યોગ્ય વર શોધશો, અહીં ફાટો મોકલ્યો તે જોયો છે, તે લાયક દેખાય છે, અમોએ પ્રથમતાથી વિચાર કરી

(૨૫૦) સૌથી જુડી મલીનતા, તેથી જુડી જૂઠું;
જુડું પુત્રોપર યાયવું, ધીક જનેતા કુખ.

આપને આ જાગત સુપરત કરી છે, ધર્મ આત્માને વાસ્તે છે, જગતમાં તેને કંઈ સખંધ નથી. મુળગીજ ક્ષેત્ર વીગેરે જોવાનું છે તો તે વિશે સંપૂર્ણ જાત્રી કરી આપીશ વાસ્તે વાત પડતી મુદ્દાઓ નહીં તમે જે પ્રમાણે અમને વર્તાવશો, તે પ્રમાણે વરતી, મુ'જાઇ સુધી આવી સર્વને સુજ્ઞ મળે એવી રીતે વર્તીશું આપણુ કામ પાર પડ્યા પછી તમારૂં નામ જીવકુલ જગતમાં પ્રસીદ્ધ થવા દઈશું નહિ.

શા વાસ્તે હીંગત હારોછો, સાડ કરવામાં કંઈ પણ અચકાવું નહીં. પરમેશ્વર સરવેંગી લાજ રાખશે હું કોઈનો તાળેદાર, લાગાર કે દેવાદાર નથી તે નહીં જાણવું એજ. જે તમે ત્રણે જણાંનો ફેટો માંગશો તો પણ આપીશું અથવા અંગાનોજ માગશો તો પણ આપીશું. દસકત-ખુદ કરી માધુરામ જોશીના છે. એવી રીતે આજ લગીના મારા નેક સખંધના સહવાસમાં અનેક કાગળ પત્રો ચીટી પત્રીઓ અને વાતો ચીતોના હાસ્યજનક વિનોદ ? ન્યાય નીતિ નેકી વફાદારી અને યોગ્ય અયોગ્યતાના શુભ અવશુભોનો લાંઝર થવા પામ્યો છે. જે દરેક જણને અવશ્ય વાંચવા અને મનન કરવા યોગ્ય છે એક અનાથ ઉદર કોના આધારથી કેવો કૃતજ્ઞ કોળ યતી તેના આશ્રયદાતાનેજ બક્ષણ કરવા પોતાની પ્રપંચી જાળ પથરાવે છે. તે આ હેતુ આવી પહોંચેલા જે પત્રોપરથી ચતુર જનોને ખ્યાલ કરવા તથા વિદ્વાતાના અમુક્ય જ્ઞાનનો સદ્ઉપયોગ થતો જોઈતો માટેજ દર્શાવુ છું.

અનિષ્ટા દિષ્ટ લાભેઽપિ નગંતિર્જાયતે શુભા | વિષ્ણુ
યત્રાસ્તે વિષસંત્સર્ગોઽમૃતં તદાપિ મૃસ્યે | શર્મા.

દુનંતને શીખ આપતાં, ઉલટો શત્રુ થાય; (૨૫૧)
મર્કટને સુખોષતાં, સુધીનું ઘર બનય.

અશુભ આચરણથી શુભની પ્રાપ્તિ દેખાય તો પણ તેની શુભ
ગતિ થતી નથી. કેમકે જેમાં અનીતિ રૂપી વિષ પડેલું છે એવું
અમૃત પણ મૃત્યુ પમાડે છે. વળી તેજ પંડિત કહે છે કે ?

સૂચી મુલ્કી દુરાચારી, રંઢે પંડિત વાઘની;

અ સામર્થ્યો ગૃહારંભે, સામર્થ્યો ગૃહ મંજને.

આખરે તેમ થવા પામે છે એમ આ લેખ વાંચનાથીજ ખા-
ત્રી બેશે; માટે મારા માનવંતા રસીક વાંચકો ? નીચે નિહાળો,

પુત્રી ઉપર પચાવી પડેલા—કેટલાક માલની યાદી તા. ૩૧
નવેમ્બરે મળેલો રેલ્વે પોષ્ટછાપ ક્વરદ્વારા પત્રની નકલ, વીશેષ
વીનંતી કે આપ સાહેબોની કીરપાથી માન પત્ર (જગામનો માલ)
બક્ષીસ મલયુ છે જેની વીગત નીચે આવેલા કાવ્યપરથી જણાશે.

હરિગીત છંદ.

કોઇને હજે ગાવડીને, કોઇને ભેંસ વિનાર છે;
બેડી બકરી લુડણી વળી કોઇને હથુઆર છે
પણ મારે પાડા બોલડાને ઉટડા ફળનાર છે
અમદાવાદનો ઉપકાર આ ચતૂરનો સણગાર છે. ૧

કોઇનું ખાતે કમાળિયાને કોઇનું બસતાં દૂતરાં,
કોઇનું ખાતે નાગડાંને, કોઇનું ખાતે ભૂતડાં
પણ કવિશ્વરનાર વાઘને પ્રાણી તણે આધાર છે
અમદાવાદનો ઉપકાર આ ચતૂરનો સણગાર છે. ૨
કોઇની કિમત પાછનીને કોઇનો અરધો રૂપિયો

(૨૫૨) રમે પત્ર વાંચી તમે ઉભટો કરતા અર્થ,
રત્ન સમિપ છે પ્રયત્ન આ, રમે જાય નહીં વ્યર્થ.

સવા દોઢ અઢી સામટા એનો ગિચ્ચ અવસોકિયો
સો સવાસો ગાંધિ સર્વે કિંમતો કરનાર છે
અમદાવાદિનો ઇલકાળ આ ચતુરનો શણગાર છે. ૩

કોઇએ આપી પાછડીને કોઇએ જાંડી ઘોતિયાં
કોટ પાટલુન કોઇનાંને કોઇનાં અગોટિયાં
હેમ વીટિ તોડો કડુ માળાનગદ મોહનાર છે
અમદાવાદિનો ઉતાર આ ચતુરનો શણગાર છે. ૪

એડિ જટન ગિંદડી, સાડી ચોળિને ચુંદડી
ખાટપાટને વાટકી મેહેલ પલંગને મુંદરી
સધગા એ વૈભવ હાલમાં ઇશ્વર કૃપાએ અપાર છે
અમદાવાદિનો ઉતાર આ ચતુરનો શણગાર છે. ૫

ધન્ય અમદાવાદિને ને ધન્ય છે આ શેરને
શાળાશ શ્રીમંત શેઠજીને આજ લીલા દહેર છે
ધન્યતાનુ ધામ અમદાવાદમાં તૈયાર છે
અમદાવાદિનો ઉપકાર આ ચતુરનો શણગાર છે. ૬

પુષ્પેને મૌલિક વાક્યોથિ ધણા પ્રેમથી પુખ્તિયો
શાળામિને ધન્યવાદ દેખ દાંતથી તો લાવિયો
પણ હવે આ દાસ અમદાવાદમાં મરનાર છે
અમદાવાદિનો ઉપકાર આ ચતુરનો શણગાર છે. ૭

ગુજરાત કલ્યાણના સેક્રેટરી મેમ્બરો અગ્રેસરો
ધન્ય છે તમ કામને આ દાસનુ પરિક્ષકરો
તદ્વિપ્રાતા સાથમારા કુટુંબની કરનાર છે

પાપથકી પાપી થયો, પાપથી જન્મશ પતાળ; (૨૫૩)
પરમાત્મા પરધામને, પહોંચીશ નહી કામ કાળ.

અમદાવાદિનો ઉસ્તાદ આ ચતુરનો શણગાર છે. ૮

પાપી આ મારો પિંડ છે ને જન્મ પણપાપે થયો,

પાપ કર્મ આચર્યાને પાપમાં ભવ આ ગયો,

માહાન પાપી માધુને વિશ્વાસ (ધાત) નો આધાર છે

અમદાવાદિનો પરતાપ આ ચતુરનો શણગાર છે ૯

તા. ૨૩ નોવેમ્બર ૧૯૦૬ (ગામતુ નામ કામ લખ્યું નથી.)

પત્રનો પ્રત્યુત્તર પદ્મથી ચરીત્રમાં પ્રગટ થશે.

મારા જાપના જાપ અનેલા પૈસાના પિતાનો દેનમાં નાખેશે તા.

૫-૨-૦૭ ને રોજ મળેશે પોષ્ટ કવર દ્વારા પત્રની નકલ તા. ૧-૧-૦૭.

વાહલા પુતર એચ-બી- શર્મા ભેગ-નં. બીએ.

સ્વર્ગ જીવનથી-શીં તારા જાપનો જાપ મનસુખ માધવજીની

સલામ વાંચજો, બીજી દીકરા આપણા તારનાર પ્રભુનો ધણો ઉપ-

કાર માનુ છું કે જેને વચનો તેં લખ્યાં તે તે બધાં પ્રભુએ પાર

ઉતાર્યાં એક પણ તાર વચન ખાંભી નીરૂળ ગયું નથી, માટે તારા

પર હું બહુ પ્રસન્ન છું તેથી આ સાથે તારા લાયક માન પત્ર જે

સરકારના હુકમથી ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ થયું છે તેની ખરી

નકલ તારીપર બીડુ છું (ચરીત્રમાં દાખલ થશે) તે વાંચીને છાતી-

એ લગાવજો તને ગુરુ દક્ષણા શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૩ તા. ૨ અગષ્ટ ૦૬

ના રોજે રાત ૯ ના અમલમાં મારો પ્રીયા રાંગા (દેવાનીમા) ફો-

ટો તૈયાર છે કી ૩ ૦૧) ને હસ્તકે અપાઇ છે ને તે વિષે જીઓ

તથા તેનો ભાઇ તથા નારણજી વીગેરે સાક્ષી છે તો પણ બેટા

તારા લાયક માનપત્ર આજે મારે હાથે બીડુછું તે વાંચીને વાકેફ થજો

(૨૫૪) જાંઘ નહીં જોડ્યા તણો, ગુણ અવગુણ નહીં ભાન;
હું પદ સર્વગતું ધરે, નહિ કવિ, ગદ્યો ભણ્ય,

કાર્તિક વદી ૧૦ તા. ૧૧ નવેમ્બરે આ લેખ પુરો થયો (જગાધનો માલ નં ૨૨૭૭ વાળા મહાનગાંથી ચોરી લઈ જવાથી) કે બાપ પાંચસોનું પાણી કરી પદમણી જોષ પડ્યાં વીણી ખાધાં હોતો જાહુ સાર હવે તમારે તાઢે કાળજે વડસમાના ખાડા અગાડામાં ખાવું પીવું. દીકરા જાદરવા વદી. ૮ તા. ૨૭ ઓગષ્ટ દીવસના ૧૧૧૧ અગીઆરનો અરસો યાદ કરો (દીકરી સાથે જગાધનો) દંપતિ ફાટો નારણજી પાસેથી પડાવી લઈ કુવાડો મારવા સામે થયો) તે તારી જાતે,, તથા માનનારણજી પાસે ઉભા રહીને,, માટે પૂતર હાલ ખુશી-આનંદમાં છે જ્યારે સરકારમાં વાત જાહેર થશે તારે તને હું તુનું દેખાડીશ કે આજ તારી મા જે જેઠી (મારી સાસુ) છે દીકરા દીકરા જગવાનલાલ, પરશુરામ તથા જેઠી તથા જીવી વીજેરે તને દોજખમાં જોલાવે છે, માટે જલદી ફતીયાનો ત્યાગ કરીને એમની પાસે નરક કુંડમાં વેલોજા કેમકે તારા જેવાં બસતાં કુતરાં કમાળીયા હીજડો ઉઠનો બાપ જહાનમમાં ધણું કાગનાં છે, માટે મરી પુરંદેને જીવીશ નહી. (છોકરી ઉપર જગાધનો વારસો લઈ માલીક થવા) દીકરા તારો વાખરો પણ પલે મોકલી આપીશ દીકરા ધીનો કુલ્હો આગાદ રહી ગયો તારા બાગમાંતો ધી ખાવાનું નથી તારા કપાળમાં કાળો ડાંગ છે. દીકરા તારી કુળદેવી અંબીકા દેવીતો પોતાના બહાલા પતીની સેવામાં ચાલતી થઈ અને ધણી સુખી છે પણ અમદાવાદી પાડાઓના કેવાથી તું એક કાળું કુતર છતાં સીંહનું રૂપ ધરે તે તારાં કરમ કુટ્યાં એમાં શક નહીં કારણ તે આ તારા આપના આપને પ્રથમ જોળખ્યો નહી. મનસુખ માધવજીની સલામ.

૬ અતુરના શબ્દમારનો કત્તા કરી દેવીનો આપ મહાન પાપી માધુ.

મક્ષિતં ચાણું માત્રં યત્ કન્યાવિક્રય જંઘનમ્ (૨૫૫)
સ કુલંય ગૃહીતારં નરકં નયતિ ધુવ્રમ.

મારા મુરખમી કવિ હુર્પિઠકૃત કવિત.
પ્રપંચી તણા પ્રપંચ બાંધે કદી ઉડા હોય,
અવનીકે આકાશને ભેદી જાય દુર તે.
બાંધે કદિ પાન સગાન નિરાકાર હોય,
હજાર પ્રકાર છુપુ હોય બરપુર તે.
કાષ્ટ સમયે તે જાહિર થશે જુગતપી,
શાણા જનો સમજે છે વિવેક જરૂર તે;
જેવાં કામ કરે તેવું ક્ષણ ભોગવેછે જન,
જેવું જીજ હોય તેવું થાય છે અંકુર તે.
એક સ્વદેશી પ્રેમી અને સ્વધર્માભિલાષી બંધુ તારકથી
તા. ૮ માર્ચ ૦૭ શુકરવારના રોજે મળેલો પોષ્ટ નોટપેડ પત્ર.

સ્વરગ ભુવનની ભાળ મળી ખરી.

અનાપુર—આબુરોડ પાસે. તા. ૨૪-૨-૦૭.

જાનું રક્ષગણી તથા એચ. જી. શર્મા—મુ. વડસગા.

પ્રજાજંધુ સયાજીવિજય તથા ખુરાલના બ્યાસ રાજરાગ જોઈ-
તા (દેવીનો ગામે) મારફતે કુચાવાડના જોશી માધુરામ હરીરામ
કવી તથા તેની નાની દીકરી અંખીકા દેવીની શોધના રૂ. ૨૫)
છનામ લખેલ પરન્તુ હમેશાં કસાઈને પકાડવવા ઈનામની જરૂર નથી,
તેતો અગારી ફરજ છે માધુને ૧૯૫૪ ની સાલમાં ધર્મ બ્રહ્મચવાથી
કુચાવાડમાંથી તથા અમારી માતીમાંથી ડીસમીસ કરેલ છે જોથી.

(૨૫૬) કન્યા વિત્તં ગ્રહે ધોવૈ, નરકો નિવસે શ્ચિરમ્.
તદુત્પન્નં કલં મુક્તવા પુનઃ ચાણ્ડા લતાં વૃજેત.

તેના સગંધની નાતને જર નથી.

માધુ સીધપુરથી સાત ગાઉને છેટે બાલીસણા ગામે અંબીકા દેવીને પરણાવી ત્યાં રહેલ છે, તમે બાલીસણા પટેલને મળશો તો તમને ખબર આપશે, તેની દેવી અંબા તથા તેની વહુ તેની મોટી દીકરી પાર્વતી મદાર પાસે જાવલ ગામે જોશી ધુણ વકતાને પરણાવેલ તેને ઘેર છે ડીસા રટેસનથી આ ગામ સોળ ગાઉ થાયછે તે નાતુ ગામડું છે અને ફક્ત એકજ બ્રાહ્મણુ ધર છે. માધુરામ ત્યાં રાજ આવળ કરે છે. વધુ ખબર જોઈએ તો પાંચ છ નામ હામ મળેલાં છે તે ઉપર બાળબોધ અક્ષરે પત્ર લખશોતો જવાબ તમને આપશે—

ઉપરના નાતના આગેવાનો ૩૫૩ અનાપુરમાં બેઠે આ પત્ર લખ્યો છે. આ બાબત તમે વધુ તપાસ નહીં કરશો તો તમારી મોટી ખામી ગણાશે માધુને અમારી નાતે દસ નંબરના ઇલકાળ માનપત્ર માં આપ્યા છે ૧ પાખંડી. ૨ જાગડેલ. ૩ તરકટી, ૪ ચંડાળ. ૫ પ્રપંચી ૬ છટેલ. ૭ સેતાન. ૮ અડીયલ. ૯ નગદ. ૧૦ દ્રોહી. ઉપર મુજબ દસ નંબરમાં તાત્યા સાહેબ નાતુબાઈ ચોપેકર ખંભાત ની જ્ઞાના તોડનાર સૈદુબાઈ બારીસ્ટર એટલે બીજેરની કલાસમાં પાસ થવાથી દસ નંબરનો એન્જુએટ મેડલ લોડ કરજન તરફથી મળેલો હોવાથી મહાન પાપી માધુ તેનાં કાળાં કરમ તેનું કાળુ મોં જોવાને અમારી સભાનો કોઇ બ્રાહ્મણુ રાજી નથી—આર્ય સમાજ પ્રંડીત વર્ષ દયાનંદ સરસ્વતીને જોધપુરના રાજમાં ઝેર આપ્યું તેમ માધુએ પણ તમને આપ્યું છે દયાનંદ સ્વામીના ગુજરી જવાથી, ગુણકા બચી પણ તમે તેના કલનો યોગ્ય જાહેલો નહીં આપો

કન્યા વિત્તેન જિવન્તિય નરા પાપ મોહિતાઃ (૨૫૭)
તે નરા નરકં યાન્તિ યાવદા ભૂત સંપ્લવમ્ ॥

નો જીવતાં મૂચા જેવા ગણાશે-માટે પુરતો પ્રયત્ન કરશેજ તમે
 પ્રેક્ષક થઈ માધુચી છેતરાઈ ગયા એ ઘણું દીલગીર થવા જેવું છે,
 હવે મારી કલમ અંધ કરવા રાજ લઉં-એવ.

લી. સ્વદેશ પ્રેમાભિલાષી બંધુ.

પ્રપંચીનો પ્રકાશ કરનાર.

ઉપરના પત્રનો પ્રત્યુત્તર નીચેના શબ્દોમાં પાઠવ્યો.

શ્રીયુત્ત ગદાશય મુ. આંબુરોડની-ગુપ્ત ગુફા આપનો પત્ર મ-
 જ્યો, વાંચ્યો અતી આનંદ પામ્યો છું લીધેલી તરલી માટે મારી
 આહુ છું. હું માધુના પ્રપંચમાં કેમ ફસાયો? તે ટુકામાં સમજવી
 શકું તેમ નથી માટે આ સાથે કેટલુંક પ્રગટ થયેલું બ્યાન તમોને
 બુક પોષ્ટથી મોકલાવું છું તે વાંચી જોવાથી વિદીત થશે, જ્યાં લગી
 મારો ચૈતન્ય આત્મા હયાત છે ત્યાં લગી તેને યોગ્ય ન્યાય મેળવ-
 વા પૂરતો પ્રયત્ન લઈશ, આશા રાખું કે આપનાથી જનનો આશ્રય
 તે માટેનો આપશો.

લી. આલારી શરમા.

સ્વર્ગ ભુવનમાં સતી બાનુ અંબીકા દેવિ.

બાલીસણા બંધુ ત્રદ્ધી પોષ્ટકાર્ડ તા. ૧૮ માર્ચ ૧૯૦૭.

ગદાશય એચ. પી. શર્મા તથા બાનુ રૂદ્ધગણી મુ. અમદાવાદ.

લી. એલ. એલ. પી. જત તમારો પત્ર તથા બુકપોષ્ટ ૧ મને
 મળ્યું છે વાંચી સરવે બીના જાણી છે. તમોએ પુછેલા બુલાસાના
 ઉત્તરમાં લખવાનું કે આ માણસોને અમે સારી રીતે જાણીએ

(૨૫૮) સ્વર્ગ લુપ્ત આ સૃષ્ટિમાં, રાજ્ય વડું શિરતાજ;
મહામુસીબત શોષતાં, મળવા પામ્યું આજ.

છીએ, તથા તમારી બાનુ અંગાને પણ ઓળખીએ છીએ, હાલમાં તેઓ ગુપ્ત સ્થાને રહેતાં ફરે છે, જેથી ચોકસ પતો મળે તમને લખી જણાવીશ તમે પત્રવહેવાર ચાલુ રાખશો, હિંદી તલેસમાતમાં પ્રકાશ થયેલી ખીના જણાવશો, અગાઉ સરનામું બાલીસણા, તાજે પાટણ કરવું ખીજી તમારી બાનુ અંગાનાં લગ્ન ખીજા કોઈ સાથે ૧૯૬૨ ના આશો શુદ્ધ ૧૦ ના દીવસે કીધાં છે તે જાણશો, વળી વિશેષમાં તેના શણગારની બે નકલો મારા હાથમાં આવી છે, તે કોઈ પણ પ્રકારનો ધંધો કરતો નથી—જેથી કોઈની ધાપ મારી આવેશે જણાય છે.

બાલીસણા બંધુ તરફથી મળેલી જાણવા લાયક વધુ ખીના.

પોષ્ટપત્ર પહોંચ્યા તારીખ ૧૨ એપ્રિલ ૧૯૭૭.

પ્રત્યુત્તરમાં જણાવવાનું કે તેનો જમાઈ થયેશે એક જોશી બાવીસ વરસનો ફક્કડ યુવાન છે. જમીન ગરાસદાર નથી હાલમાં તે ૩ ૫) પાંચના પગારથી કાઠીયાવાડમાં રાગલીલા કરવા માટે ગયો છે. તમે કશી શીકર કરશો નહીં હથ્થર ઇચ્છાથી તમારો ચત્ત ફળી-ભુત થશે આ તરફ આવેતો મુસાફર તરીકે આવી મળશો આપને મળવા સાફ આવનાર હતો પરંતુ કેટલાક કારણના લીધે આવી શક્યો નથી વળી પ્લેગના કારણથી તે લોકો ખીજા ગામડામાં રહેવા ગયેલાં છે અનુકૂળ પ્રસંગે તમને ખબર આપીશું તમારું પુક પાકેટ નાયબ ફાજદાર સાહેબને પણ મળ્યું છે. પત્ર ખુલ્લો નહીં લખતાં કવરદ્વારા લખશો, એજ. મારા યોગ્ય કામ સેવા કરમાવશે.

મિત્ર દ્રોહીકતમ્નશ્ચ તથા વિશ્વાસઘાતકઃ ॥ (૨૫૯)

ત્રયસ્તે નરકાં યાન્તિ યાવત્ત્વં દિવાકરૌ ॥

સ્વરગ ભુવનમાં શું ? આવાં સખસો હશે ? ૧૮ એપ્રિલ ૦૭.

વડરમા, એચ. બી. શર્મા તથા મુખી ૨૫૭ સવજ્જલાધ
લી. એલ. એલ. પી. ના યથાયોગ્ય વાંચશો. આપનું કવરદારા પત્ર મળ્યું.
વાંચી સવિસ્તર બીના બાળી પ્રત્યુત્તરમાં જોશી અત્રેનોજ વતની
અને નાત જાતમાં હોવા સાથે ધર્મવ્રષ્ટ નથી, તેના સગાં વહાલાનાં
સાત આઠ ઘર છે, જોશી મગનલાલ કાશીરામનો દીકરો કેશવલાલ
કરીને છે તેજ મહાન કવીશનર માધુનો જગાધ બાવીસ વરસની
ઉમરનો છે તેની પાસેથી માધુએ ૩. ૨૫૦) લીધા છે માધુએ તેની
છોકરીની સગાઈ સાત આઠ વર્ષથી અત્રે કરી હતી જુઓ ? પૃષ્ઠ
૨૩૮ પણ પરણાવતો નહોતો. થોડા વખત ઉપર તેણે અમારાજ
ગામનો ગંધપ (ગંધર્વ) પાલનપુરના દરબારમાં રહે છે તેમને
સીધારસ કરાવતાં પરણાવી છે. પરંતુ તે જાણી એમ નથી જાણતો
કે આ છોકરીને માધુએ “એચ. બી. શર્મા સાથે તા. ૬ મે ૦૬
ના રોજે ઇન્દાવર આર્ય લગ્નથી પરણાવી છે જુઓ પૃષ્ઠ ૨૨૬”
એને તો કુંવારી જાણી છોકરો પરણાવ્યો છે. કારણ માધુ જે વખતે
અત્રે આવ્યો તે વખતે તેણે છોડીનો ઠાઠ છોકરી જેવો કીધો હતો
પગમાં ફલકયાં, ગુલાબી ઘાઘરો અને ઝોઢણી ઓરાડી હતી, તેથી
અમોએ પણ એમજ જાણ્યું હતું કે એ કુંવારી છે પણ અમારા
મનને શક હતો કે છોડી પતિપ્રેમ બાગી થયેલી જણાય છે, બાદ
તમાના પત્રથી તો નક્કીજ થયું કે અમારી કલ્પના ખરી છે, માધુ
અને તેની સ્ત્રી ડોકર ત્રદ તથા કુળવાડ તરફ તેમનાં સગાંને
પ્રહતાં સંભળાય છે પણ નકી નથી તેનો જગાધ તેની છોડીને

(૨૬૦) દુર્જનની સંગત થકી, પગલે પગલે દુઃખ;
પાવક લોહા સંગથી, માર ખાય છે ખમ.

લછને રાગલીલામાં ગયો છે, કારણ કંપની મેનેજર અત્રેનોજ જાહાજ
જાતીનો હોઇ તેની ખાયડી સાથે હોવાથી જાને જણ રાગલીલામાં
સાથે રહે છે. માટે જરૂરી ખીના પ્રસંગે તારથી યા પત્રથી જણા-
વીશ કરી શીઠર સ્મિતા કરવી નહી દ. દેશી જાંધુ.

બહાવા વાંચકો ? ઉપરના આનંદજનક ઉત્તમ લગ્નની ખુશ-
કારક વધાઈ વાંચી તમારી મનઃકાનુસાર મનમાનતી પડેજાણી અને
આશિષ આપતાં કરો, તેની પત્નિ અને તેની પુન્યશાળી પુત્રીને
ધન્યવાદ સાથે સુકોર્મિની પુષ્પવૃષ્ટી કરજો કારણ કે એકજ પુત્રીને
અનેક જગે પૈસા ખાતાં માટે અને પાપી પેટ બરવા માટે પરણા-
વનાર પિતા આવે આર્ય વિરતન નર, વાવ તમારા જોવામાં અને
સાંભળવામાં શોધવા જતાં પચ બાગ્યેજ મળી આવશે, જેનાં
સુસાતન બરેલાં સંખ્યાગંધ સોનેરી કામો તમે સરીવમાંજ જોઈ
થકશો. જેની યાદગીરી માટે આ પુસ્તકમાં જનતી નીચેની સુચ-
વાયેલી કહેવત.

 લઘવાડો ગાશનો કે લચડવાનો રણતુર.

જે કોઈ જરાજર મોઠની ટીકીટ સાથે લખી જણાવશે તે દરેકને પૃષ્ઠ
૧૩૧ મે આવેશે અખચેજ કરાગતનો ખેલ મફત મોકલવામાં આવશે.
દેવિનો માનવનો ઇત્તકાજ દોપિત થનો હોવાથી હવે પછીની જાન-
વા પામતી ખીનામાં તે કમી કરી લખવામાં આવશે.

ચિન્તા મનકર આવરી, લગ ગયો કારી ધાવ; (૨૬૨)
જગલગ ઘટમે પ્રાણુદે, તગ તક પત્ર પઠાવ.

મારી પ્રિયાને લખાયેલા સંખ્યા અંધ પત્રોમાંથી આ છેલ્લો પત્ર
બહાલી વલ્લભા બાનુ અંગ્રીકા દેવો.

મુ. તમારા માતૃપિતા સાથે પસાર થયેલા સ્વર્ગ ભુવનમાં.

સી. તમારો વિશ્વાસુ સ્નેહાધિન પ્રેમ પાત્ર શરમા કે જેને
તમારા પિતા વાધ કરીએ એક પોષ્ટ પત્રમાં જમજોન્ડ જમાઇ, ખી-
ન્નમાં મદિલાપુર અને ત્રીજામાં મન્ડીયન ડોંગ, કલ્પી લખ્યાથી.
તમારી ઇચ્છાનુસાર પસંદ કરી પરજીલા પતિના પ્રણામ વાંચશો.
વીશેષ બહાલીની વધામણી આજ ધણી લાંગી મુક્તે શ્રવણ કરતાં
કંઈક શોકાનંદ, હર્ષાનંદ, હાસ્યાનંદ અને તે સાથે પુર્ણાનંદમાં સુલ-
તાન બનતાં તમારા પતિવ્રત પ્રેમને ધન્યવાદ આપુ છું. કારણ હવે
તેથી વધુ આપવા જેવું કંઈ મારી પાસે રાખી ગયાં નથી. ખીજી
તમે મને સ્વાર્થાંધતાથી તજી દઈ કઠોર બની આજ્ઞાં ગયાં પરંતુ
આ તમારો પ્રીયતર વિજ્ઞાપ અને વિરોગ સાગરમાં ઝુરી મરતાં પણ
તમારી નેકી ટેકી અને વફાદારીના નહીં વિસ્મૃત થાય તેના અપાર
સદ્ગુણોનું ગાન કરવાને આ દેહાત્મા હયાત છે ત્યાં લગી કદિ પણ
વિસરશે નહીં; અફસોમ તમે મહાન પાત્રીની પુત્રી પણ આખરે
સોજને અસર અને તુળમે તારીર એ નિયમાનું સાર બન્યાં, તમારા
લખેલા છાતા પોષ્ટ પત્રથી 'જુઓ પૃષ્ઠ ૧૮૦' હું નહોતો ધારતો
કે તમે એક પતિને પ્રેમ પાત્ર નિર્માણ કરી તે પ્રેમ ખીજને પૈસા
માટે વેચશો, આજ લગી આવી વર્તી કોઈપણ સાધવી બાનુએ
આવું કનિષ્ઠ કામ કીધું નથી અને કરશે પણ નહીંજ તમે સિંહની
સ્વારીથી પણ વેચે પત્તાપત્ર થયાં પરંતુ આ તમારા તનમન ધન

(૨૬૨) માતા યદિ વિષંદયાત્ વિક્રીણાતી પિતાપુત્રી ॥
રાજા હરતિ સર્વસ્વં તન્નકા પરિ વેદના ॥

અર્પણ કરી ખુવાર થયેલા ખાનિંદ મનુષ્ય મહિલાપુરે પાતાળની
પેરવી કરી આખરે સ્વર્ગ ભુવનમાંથી શોધી કાઢવા કૃતેહમંદી મેળવી
છે, આશા રાખું છું કે તમે એક વખત આ રાજ્યના નેકન્યાસન
આગળ તમારે સુકીર્તિ સંયુક્ત ઉજવણ મુખતું મને પ્રત્યક્ષ દર્શન
કરાવ્યા સિવાય આકાશ ભૂવન તરફ સીધાવશો નહીજ.

પ્રીયા આ પતિના પ્રાપ્ત થયા પહેલાં તમારા માતૃ પિતા સાથે
તમારો હાલ કેવો હતો. તે કહેવાની કંઈ જરૂર નથી. કારણુ તે બિના
આખું અમદાવાદ અને તેથી વધુ બિના તમારી દિનતાની મનસુખ
તથા તમારી માફી દીવાળી જાણે છે, કે જેણીએ તમારી સેવા અને
ખરદાસ લેવા માટે ખરચમાં જાડી રાખી નથી તેઓ પણ તમારી
અને તમારા મા જાપના નામની છાતી કુટી રહે છે વળી તમારો
મારી સાથેનો સંયોગ થવા પછીજ તમારા જાપનો ચતુરનો શણ-
ગાર આ પૃથ્વીપર જન્મ લઈ પ્રકાશ થવા પામ્યો છે, આશ્ચર્ય પામવા
જેવું છે કે તમારા પિતાને દારૂના અને બ્યભિચાર નિષેધના ઉપદેશ-
માં બીજા માગતાં ન બરાયું ત્યારે પાડા બોકડા અને ઉંટડાને ફલાતી
દોહવા લાગ્યો. પરંતુ આખી આજગનાં સર્વ માણસોતો માદી (ના-
રી જતીથી) દુધ મેળવે છે પણ વાધ કવીતો નરજતીને ફળાવે છે
અને તેથી આ સ્થળે જે કોઈ નરજતી દોહવાથી શુ ફળ આપે છે,
કે જેનું પાન કરવા કવિજ સમર્થ છે, તેનો જવાબ લખી મોકલના
રને નરમાદા જોડાનો ખેલ મદત મોકલવામાં આવશે,

૫૯ ૨૨૬ મે થયેલી પ્રિય બાનુ દેવી. તમોએ પત્ર દારૂથી
તેમજ રૂપ પ્રસંગથી મારી પાસેનો તમારી મા સાથેનો ફોટો

છખી છખીથી જોધને, રહે દીલ રાજ રોજ; (૨૬૩)
તન મન ધન અર્પણ કરી, માણે રૂડી મોજ.

(છખી) મેળવવાને કેટલો પ્રયત્ન અને યુક્તિઓ કીધી છે પરંતુ આ તમારો આજીવિય વિશ્વાસુ થઈ પડેલો ભ્રતાર તે આખી શક્યો નથી. જે ગાટે મારી ગાયું છું કારણ કે તમારી ઉછરતી વયમાંજ તમારા હૃદયમાં લોભી લાલચુ અને લગાડ પશુના શ્રેષ્ઠ સદ્ગુણોએ વાસ કીધેલો હોવાથી. મેં જ્યોતીષ વિદ્યાના જોરે આગાહી વર્તિ હતી કે આપની આખરે હવાઈ મુસાફરી થશેજ અને તેથી મને કાષ્ઠ આ દુનિયામાં તમારા દેહરતુ દર્શન કરવા માગેતો મારે પાંચસેની પદમણી ગાટે શું જતાવતું. તથા તમારી સુવિખ્યાતિની સુગંધ મૃત્યુ લોકમાં ઉડાવવાને માટેજ તેને મારા વિચાર લુપ્તમાં ઉપરના દુહાતુ હમેશાં અવસોકન કરતો અને તમારા પરમ દિવસે આવવાની રાહ જોતો મારો ચોથી જીંદગીની બાજ્ય દેવી સાથે તે પછીના સુખી અને આનંદી દિવાસો સ્વદેશ સેવામાં ગુજરે છું. અસ્તુ અપૂર્ણ આ પુસ્તક આપને માટેનું નહીં હોવાથી સ્થળ સંક્રાંતિ કંઈ પણ લખી શક્યો નથી પરંતુ ખાસ તમારા સત્ય પ્રેમની યાદગીરીના સ્મરણથી એક ધ-લાયદુ ચરીત રચી આ વિશ્વમાં વિખ્યાત થવા મારી દ્રરજ બજાવતો જઈશ દુકામાં તમે જો એકજ પિતાથી આ આર્થા વર્તની પવિત્ર શ્રૂમિકામાં ઉત્પન્ન થવા સાથે, મન, વચન, અને કાયાથી કીધેલું કીચિંત પણ પાળતાં હશે તો આ પ્રકાશ પત્રિકા વાંચી તુરત પ્રત્યુત્તર આપતાં આવી મળવા સિવાય રહેશે નહીં નહીતો તમે જો મને કનવેલું ખર્ચ અને પચોંચાડેલું નુકસાન બરી આપવા તમારા માત પિતા સાથે આ તથા પરબવમાં હમેશને ગાટે જવાબદાર છો.

સા. ૬ મે ૧૯૦૭

લો. લાલ લલ્લુ લખનૌનો લહેરી.

(૨૬૪) વિધવાની વહારે ચઢી, કરે પરમારથ કાળ;
અનાથને દે આશરો, સ્વદેશ સેવા આળ.

બાળ વિધવા બાળ રક્ષમણીનું પુનર્લગ્ન.

મુળાધ આર્યપ્રકાશ તા. ૨૩ ડીસેમ્બર ૧૯૦૬ પુસ્તક ૩ અંક ૪૯ બર્ય આર્ય સમાજના સભાસદ રા નાથુભાઈ ઇચ્છારામ વૈ-
સ્ય તા. ૧૯ મીના પત્રમાં લખી જણાવે છે કે બર્ય તાલુકાના કવીઠા ગામના રેહેનાર બોરસદા બ્રાહ્મણ ડાહ્યારામ ઉદયશંકરની પુત્રી નામે રક્ષમણી ઉમર વર્ષ ૧૮ ની વિધવા અમારે આશ્રિત હતી. તેનું પુનર્લગ્ન તા. ૧૫ ડીસેમ્બર ૦૬ ના રોજ સાંજના પાં વાગે ગાયકવાડી રાજ્યના કડી પ્રાંતના મહેસાણા તાલુકાના વડરમા ગામે જેજીકપ્રોટેસ્ટન્ટ એચ. બી. શર્મા ઉમર વર્ષ ૩૪ નાની સાથે એજ ગામના પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થો બ્રાહ્મણો, રજપુતો, વૈશ્યો તથા કેટલીક સ્ત્રીઓ મળી આશરે ૨૦૦-૨૫૦ મનુષ્યોની સમક્ષ બર્ય આર્ય સમાજ તરફથી વેદોક્ત વિધી અનુસાર કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રમા-
વ ધણોજ ઉત્તમ પડ્યો હતો. એ રાજ્યના કડી પ્રાંતમાં આવું લઘુ પ્રથમજ થયું છે સુનેહભાંગ નહી થતા ગાટે પોલીસ પાર્ટીનો ધણો સારો જાંદોજરત હતો, લગ્ન પ્રસંગે અજમેર અનાથાશ્રયને રૂ ૨૫) બર્ય સમાજને રૂ ૧૦) મુળાધ વેદપ્રચાર ફંડમાં રૂ ૩) હરદાર મુરકુળમાં રૂ ૨) તથા અમદાવાદ વિધવાવિવાહોત્તેજક ફંડમાં રૂ ૨) મળી રૂ ૪૨) બેતાળીસ ઉપરોક્ત. મહાશય તરફથી બેટ તરીકે મોકલાવરાવી આપવા ગાટે અમેને મળ્યા છે બર્ય આર્ય સમાજ તરફથી ચોખરચમે મોકલાવી આપવામાં આવેલા છે, વધુ પિના ગાટે જુઓ ? પુનર્લગ્ન પદ્ધતિ દર્શક. કી૦ ચાર આના.

પુનર્લભ અટકાવ કર્યાથી, અનેક અધરમ થાય; (૨૬૫)
જેમ નદી જળ ખાંધ કર્યાથી, જે તે રસ્તે જાય.

પ્રજ્વલપટ નંબર ૧ પહેલાનો અભિપ્રાય તા. ૨૮-૧-૦૭

ભરૂચ આર્ય સમાજ તરફથી.

અત્રેની આર્ય સમાજના સુર સમાસદ મહાશય નાયુભાઈ
ધરમરામ વૈશ્ય મારફતે એક અનાથ આશ્રમ માતિની યાજ્ઞવલ્કયા
ખાઈ રક્ષમણીનું વડમાનિવાસી શ્રાયુત એ. બી. શર્મા સાથે આર્ય-
માહુસાર પુનર્લભ ૧૯૬૩ ના માગશર વદી ૦)) તા. ૧૫-૧૨-૦૭
ના રોજ થયું તેની ખુસાહીમાં મહાશય એચ. બી. શર્મા તરફથી
દાખાગખમલ ઉપર કાપેલા ફ્રેન્ચ રંગબેરંગી ઉત્તમી કુલપત્ર તથા
સુંદર વેતની બોરડરી બરેલો ચોખ્ખો દોહરા સાથેનો અંતર્લેખિકા
પત્ર તથા સંવત વીજેરેથી સુશોભિત ઉત્તમ પ્રકારના બરતકામના
નમુનાનો ઉર્મી નો પ્રજ્વલપટ આપના તથા બાનુ રક્ષમણીના નામવા-
લા ભરૂચ આર્યસમાજ નિવમંડળને બેટ તરીકે આપવામાં આવ્યો
તે સાબાર પૂર્વક સ્વિકારવામાં આવ્યો છે અને તે સાથે ધન્યવાદ
આપવામાં આવે છે કે શ્રાયુત નાયુભાઈ તથા આપ આના પુનર્લ-
ભના હિમાયતી થઈ અનાથ અરક્ષક વિધવાઓની વડારે ચઢી તેઓને
મદદ કરતા રહેશે અને તેઓની આશ્વિષ સેશે. અસ્તુ

પ્રજ્વલપટની કારીગીરી તથા ભરત કામનો સુંદર નમુનો
સ્વદેશી કળા કૌશલ્યનું જે દિગ્દર્શન આપા સર્વોત્તમ પ્રજ્વલ પટો.
હું ચીવપટો તકીયા ટેબલકલાથો આદિ બનાવી બહાર પાડો છે
તથા આર્ય મહિલાઓને શીખવવા તેમજ ઉત્તેજન આપવા, તન મ-
નથી પ્રયાસ કરે છે અને તેમ કરી દેશની કારીગરીને તેમજ સ્વધર્મની
ઉત્તિ અર્થે પણ એક રીતે ઉત્તેજન આપો છે એ જોઈ અમેને

(૨૬૬) જાહેર થાણું જગતમાં સહવિધાને સાહી;
દયા, દાન દ્રવ્યતા ક્ષમા, જે ઇચ્છે સુખ ભાષ.

બેહદ આનંદ થાય છે. આપ આપના સુકાર્યોમાં દરેક રીતે ક્ષેત્ર મે-
ળવો એજ અમારી જગત નિયંતા પ્રત્યે પ્રાર્થના છે. કૃત્યલક્ષ.

લી. લવદિય. Hargivan J. Varma.

વાઇસ પ્રેસીડન્ટ અને મંત્રી આર્ય સમાજ ભરૂચ.

ગાજણા ઠાકોર સાહેબનું પોષ્ટ કાર્ડ તા. ૨૦-૨-૦૭

સૌભાગ્યવંતાં મહાશયા બાનુશ્રી રૂક્મણી.

તમારા તરફથી જારત કાગથી તૈયાર કીધેલો પ્રણવપટ્ર મને
પહોંચ્યો છે, જેમાં પોતાના હસ્તને શોભાતું યોગ્ય કામ કીધું છે. તે
જોઈ ખુશી થાઉં છું આવાં કામને અવશ્ય ઉત્તેજન આપવું જરૂરનું છે
સદગાતા ચુકે નહીં સહવિધાનુ બાન (હોંદી તલેસગાત પૃષ્ઠ ૭)
આ દુહો વાંચતાં તે વિશે લખવાનું કે મારા વડીલોના વખતનું દેવું
છે અને અમારા સ્ટેટ ઉપર હાલ જમ્તી છે. તોપણ એપ્રીલ પછી
નીમતોડ મલજથી બનતી જોગવાઈએ તમોને યોગ્ય ધનાય મોકલાવી
આપીશ, આર્ય બાનુઓ જે વિદ્વાન છે તેઓતો સતી ચરીત્ર વાંચી
સતીત્વ ધારણ કરી પ્રકૃતિપુરુષ સુખી ઓળખવાને ભાગ્યવાન થશે
પણ અમણ અને ગામડાની બાનુઓ સુધરે એવા પ્રયોગ (તપ)
કરી તેનું ફલ પરાંપકાર્યે સમર્પણ કરવા મન ઉપર લેશો એજ.

લી. શુભેચ્છક હીમત સંમળ. ગાજણા દરબાર.

ખર બાંધો ઘોડાસરે, ઉમ્મર આખી જય; (૨૬૭)
 લોટ, ભૂક લક્ષણ તણ, કદી ન અશ્વ ગણાય.

સ્વદેશ સેવા બળવવા માટેની ઉમદાતક.

પરોપકારાય સતાં વિમુતયઃ પરોપકારને માટેજ આ
 કારીર છે, એવો નિશ્ચય જાણી સદ્ગુણતા વિદ્વાન અને સુઘ્ન ગૃહસ્થોએ
 આ મારા સ્તુતી પાત્ર પ્રયાસને પૂર્ણ કરાવવા બનતો આશ્રય અને
 મદદ આપી કૃતાર્થ કરશે, એવી આશા રાખું.

મને ત્રીજી જીંદગીનો સખત ફટકો કારીધા એવો તો લાગ્યો
 છે કે જન માલની ખુવારી થવા છતાં છેવટે પ્રભુની પૂર્ણ કૃપાથી
 બચવા પામી આજે એથી જીંદગીના ઉદય પામતા દેખાવથી. સ્વદેશ
 સેવા બળવવાનો અમુક્ય દહાવો લેવા મારાથી બનતા પરિશ્રમે શરૂ
 કરું છું. મારી શક્તિ નહીં હોવા છતાં પણ આ એક ક્ષત્રી દુનિ-
 યામાં રખડતા રંક મુસાફરે એક વિકાસ વાઘ અને વાઘજૂનો શિકાર
 કરવામાં જે ફત્તેહમંદ થઈ બહાર પડ્યો છે. તે સ્વદેશ પ્રેમી બધુ-
 જોના પ્રતાપેજ પાર પડી શક્યો છે.

જો કદાપિ, આ મહાન્ કવિજનર વાઘ, કે જે, પતિ અને
 પુત્રીની મદદથી વિશ્વાસ ધાતમાં ફસાવી પાડી અણ માહિતગાર નિર-
 અપરાધી પ્રાણીઓને પાયમાલ બનાવી મારી નાંખવા યતનવાન છે,
 તે જો મારા સપાટાના સંગ્રામમાં નહીં આવવા પામ્યો હોત તો,
 કેટલાકને જોણે પોતાની પ્રપંચી જાળથી ખુવાર કીધા છે, અને કેટ-
 લાકને કરી શક્ત તેનો ખરો ખ્યાલ આ પુસ્તકમાં આવેલા વિષ-
 યોના વિવેચનથીજ સુઘ્ન વાંચકો વિચારી લેશે, હાલમાં કેટલાકે
 વખતથી આ વાઘ તેની પતિ અને પુત્રી સાથે પૈસા પ્રાપ્ત કરવા
 ખસાર થમ્મ ગયો છે, તોપણ મારી ત્રણેસગાતીક સજીવન દોરીથી

(૨૬૮) ખાવે જર પુત્રોનો જાપ, ચાપ સૂતાનો આપિત આપ;
અનીતિનો જર તેને નડે, મૂને નરકમાં નિશ્ચે પડે.

તેને જોવા તો સમજ ગુની દીવો છે કે આ દુનિયાના કેદ પશુ
જાગમાં તે છુપાઈ રહેવા પામે તેમ નથી; પરંતુ કાચાર છું કે? મને
આવી પડેલી અનેક આપત્તિઓ અને અડચણોથી કામ ઉદ્યોગ નહી
થઈ શકવાથી તેમ પૈસાની પાપમાત્રી જનનાથી તેને જીતવા અશક્ત
છું અને તેથી આશા રાખું છું કે મારા સ્વદેશ પ્રેમી અને સ્વર્ધર્મા
મિત્રાથી સુમ ગંધુઓ મને તન મનથી આ સ્વદેશોત્તત્તિના પરમાર્થિક
શુભ કાર્યમાં જનતી મદદ આપતા આશ્રયદાતા તરીકે પછાત પડશે
નહી, આ દેહકાય બંધુર છે, અનિત્ય છે, કાય જાતમાં શું થશે
તેનો નિશ્ચય નથી જાળના પુદ્ગલ પુદ્ગલ ગાદક લય થતાં કિચિંત માત્ર
પશુ વાર લાગતી નથી, આવું નજરે નિહાળવા છતાં પણ સ્વાર્થાધ
મનુષ્ય અધર્મમાં ફસાતો જાય છે, અને જુદા પ્રપંચ અનીતિ કરી
પામી પેટને માટે માત્ર ધનનેજ ધૂતવા ધાતો ફરે તે, પણ નથી
સમજતો કે માથા ઉપર ઉદય અસ્તનું કાળ ચક્ર કેવું ફરી
રહ્યું છે, એક સભ્ય દર્શક આર્ય મહાશય વૈરાગ્ય શતકમાં કહ્યું છે?

હસન્તિ પૃથ્વીર્નૃપતે નરાણાં, હસન્તિ માર્યાપતિ રક્ષિતાયાં;

હસન્તિ લક્ષ્મી ધન સંચિતાયાં, હસન્તિ કાલો મમવૈંઘ રાજં.

રાજાઓ પૃથ્વીને માટે જ્યારે યુદ્ધ કરે છે, ત્યારે તેમને દલદલ કરતા
જોઈ પૃથ્વી હસે છે કે હું કોઈની સાથે ગમ્મ નથી અને જવાની
પશુ નથી. જાર્યા રક્ષય કર્તા પતિને જોઈ હસે છે કે, હું તેની સા-
ચની કદિ પણ રહી શકતાની નથી, રહું તો આપથી અને જાઉં તો
સમા જાપથી. કંજુસને જમીનમાં ધન દાટતો જોઈ લક્ષ્મી તેની
સુખાઈ જોઈ હસે છે કે, આ દારેકું દ્રવ્ય ભોગવવાને જાગ્યવાન

કાચર થાવું નહી કદી, કરવાને શુભ દાગ; (૨૬૯)
નિપુણ થાવું નિધા નિધે, રહે અનનિમાં નામ

કાણુ હશે, વૈધને સંજ્ઞાન કાયા કરતો જોઇ કાળ હસે છે કે, બ્યારે
હું મારા સંહાર ચક્રમાં નાંખીશ ત્યારે તેનું કંઈ પણ આલી શકાતું
નથી, માટે મનુષ્ય જન્મ પામી હમેશાં શુભ કાર્યો કરવા યત્નવાન
થવું એ દરેકની ઉત્તમ દ્રશ્ય છે.

- વરસો સધળાં વહી ગયાં, પાણી પેઠ તમાગ;
દાગ દામ દિગત થકી, કર કરને શુભ દાગ. ૧.
- પરતાપશ પાછળ થકી, કળાજે રાખ લગામ;
દાણુ બાંધુર આ દેહ છે, કર કરને—એ કુંક. ૨.
- ધાર્યું તુજ થશે નહી, કરને અનિયમ નામ;
મુતા છતાં પણ જીવતો, કર કરને ૩.
- ક્યાંથી આવ્યો જાણશ ક્યાં, વિચાર આડે જામ;
પર કારજ કરજે બાહું, કર કરને ૪.
- જાળપણું યોગન પણું, ધડપણુ આવ્યું આમ;
દીન પાણી પેઠે ગયા, કર કરને ૫.
- સ્વભાવ રાખીશ જો ભલો, પ્રસિદ્ધ ગામો ગામ;
મન વિચાર મને રહે, કર કરને ૬.
- ઉત્તર વર્તિ રાખીને, પરમારથ કર દાગ;
બાલાધ ભે જગમાં ભલી, કર કરને ૭.
- કંજુસાધ દીવ ધરી, સંધરી રાખ્યો દાગ;
તે છે શા તુજ કામનો, કર કરને ૮.
- દાન દયા ધર ચિત્તમાં, મનમાં રાખી દામ;
ભલા કામથી કહે ભલો, કર કરને ૯.

(૨૭૦) તારન તરન તિગર હરન

ૐ

સિગર્થ સદ્ગુરુદેવઃ

અશ્વરન શરન અબાયકરન

કિતમ ગુર પદ સેન.

કરતું ધાર્યું તેહ કર, મૂકી મનની મામ,

નહીતો રહેશે ઓરનો, કર કરને૦

૧૦.

દુઃખ સધળાં વિદારશે, જગપતિ અબીરાગ;

ઢાલ ધરી ધીરજ તણી, કર કરને૦

૧૧.

સંપતિ સારી આપજો, અર્જ સુણી પ્રભુ આજ;

વિદ્યા શૌર્ય સુસંપદો, દેશ સુધારા કાજ.

૧૨.

આયોની સેવા શી ? કવિત, જુઓ ? પૃષ્ઠ ૧૨૭.

સુગંધ કરતુરી આગે, આવલકો પુષ્પ કહાં,

સાગર કે આગે ગાગર, વારિ બરી જેસીકે,

કુંજરખલ આગે કીડી, ખલકો પ્રમાનકેતો

રવિ તેજ આગે કાચ, પુજ તેજ તેસીકે,

કાગ થેનુ આગે કહાં, કુકરી કરેગી ગર્વ,

કૌરતૌલકે આગે કહાં, કૌડી ખડી કરીકે,

ગંગાજલ આગે કુંપ, જલકો પ્રભાવ કેતો

(ૐ) પૂર્ણ બ્રહ્મ સેવા આગે, સેવા સગ એસીકે

રાગ, જનમ્યો તે વૃથા જનમ્યો. (ભરથરી)

જનમ્યો જગમાં તે વૃથા જનમ્યો, જેને પુરણુ બ્રહ્મ પિછાન નહી, ટેક.

જે સુખ પુરણુ બ્રહ્મ વિશે રહ્યું, તે સુખ જગત વિશેજ નહી. જન૦

બ્રહ્મતણું જે જ્ઞાન અલોકિક, તે શુચ્છ જ્ઞાન વર્ણજ નહી. જનમ્યો૦

એક નિરંજન રસ અતિ માતો, તે રસમાં તું ઝીલ્યોજ નહી. જન૦

અમૃતગય ઓરમ્ કારતુ વારી, તે તણુ પાન કીધુંજ નહી. જનમ્યો૦

એક વિદ્યાનંદ અંતરયામી, તે તણુ જ્ઞાન લીધુંજ નહી. જનમ્યો૦

નિદ્યા કેરાં જાગ્યકી, યજ્ઞ મેળવતા કાજ; (૨૭૧)

અગ્નિ બરમાવશે, કેમ થશે પ્રખ્યાત.

મન સમગ્ર લે સુરખ મોટા, નામમાં ચિત વળ્યુંજ નહી. જનમ્યો
નામ વિના નર શું લઈ જશે, કારણ હોઈ શક્યુંજ નહી જનમ્યો
જન્મ અકારણ ધીરજ હોરો, અજ શું જાત થયોજ નહી. જન
આર્ય લજનમાળા રચનાર. વૈદ્ય ધીરજરામ. સુરત.

THE LORD "GOD"—AUM IS
HIGH UN TO ALL THEM
THAT CALL UPON HIM.
BOMBAY-THE ARYA PRAKASH.

VOL 3 SUNDAY 9 DECEMBER 1906 NO 37.

ઓઽમ્ ભૂર્ભુવ સ્વઃ તત્સવિતુર્વરેણ્યમ } ૧૫મો પૃષ્ઠ,
મર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ ધિયોયોનઃ પ્રચોદયાત્ } ૧૯, ૧૩૭.

This is a mantra of the Yajur Veda in which the almighty God teaches mankind a beautiful prayer, which for beauty, perspicuity of language and the deep love it breathes is unrivalled. The literal translation is as follows. He who is the creator of the universe, the supporter of all things, master of all, pervading all, inmate of hearts, diffuser of light and indestructible, happy and the bestower of all kinds of felicity, Pure and purifier, enlightenek of all souls, may

(૨૯૨) ઉગે ત્યાં વાવે નહીં, વાવે જ્યાં જડ જાય;
શર્મા કાર્ય એવાં થકી; પરમારથ શું થાય,

---

we worship Him (the mighty one) who guides our wisdom towards truth and protects us from evil.

Every word of this beautiful prayer is a treasure and needs pages for full description. Maharishi Vyaśa, Manu and Swami Shankaracharya have written comprehensive commentaries on this mantra; for the sake of brevity we shall simply note down only a few salient points of its excellency.

First the word *Aum* means the creator, supporter and the master of all. This word plainly teaches us that the creator, supporter and the lord of the whole universe is one almighty God and no one else. To know him must be the chief aim of mankind. The word *Bhu* means possessor of unlimited knowledge pervading all, inmate of the heart, i. e. he has the knowledge of each atom of the world, to him nothing is secret, who has bestowed the Vedas the books of true knowledge for the guidance of mankind, who has no body and who is not confined in one place, who is free from corporeal attributes i. e. the length,

જે જેને અભ્યાસ નહી, તે તેને નહીં સ્વાદ; (૨૭૩)
 અંધા આગળ આનહુ, ગહેરા આગળ નાદ,

breadth and the depth, who is free from ignorance, weakness and deception. He pervades all but none pervades Him.

The 3rd word *Bhuva* declares that all the stars, sun, the moon, planets, and satellites reflect the light bestowed by Him, and under His guidance pursue their systematic course; His impartial justice mates out rewards and punishment according to the deeds of every individual, and he does not favor any particular being but bestows equal blessings on all. His laws are immutable and no one has the power to oppose His commands.

Then again in this mantra the word *blu* has a deep meaning. What is the dearest thing to every man? One's Soul. The mantra teaches us to love God more than our souls. Other religions have paradises and heavens full of sensuous delights as the rewards of good deeds, but the Vedic mukti or salvation is the true knowledge of God, and this knowledge frees a man from all sorts of sins and his soul attains that spiritual happiness which is the true Mukti or salvation.

(૨૭૪) બુદ્ધિ વીણુ આ જગતમાં, થતાં હોત જો કાજ;
વાધ વર ને વાંદરાં, કરત જગતમાં રાજ,

આર્ય સમાજથી અજ્ઞાત મહાશયો માટે ખાસ,
દયાનન્દાચાર્ય અજમેર માસીક પત્ર માર્ય ૧૯૦૭ અંક ૫ મો.

ઉપરના અનાચાર્યમાં નિવાસ કરતાં મેં તેમાં શાં શાં શુભ
ક્તિઓ જોયાં તેનું દુકામાં બજન જરૂરી જોશે.

રાગ—ગણે જુદાઈ પ્રાણ, ખને શીઠ અનબાણ.

દેખો “આર્ય સમાજ” ક્યા ક્યા કીન્હાહે કાજ,

સજે ઉત્તમ હૈ સાજ, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૧

કન્યાશાલા કહીંજરી, કહીં શુર કુલ હે બારી,

કહીં કોલેજકી તૈયારી, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૨

ચુનકે દીનોકી ટેર. કીન્કી ઇસિતે ન દેર,

ખોલા દીનાલખ અજમેર, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૩

સંન્ધ્યા કરના જતાયા, જલિ વૈશ્યગી શિખાયા,

પત્ર્ય યજોમે લગાયા, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૪

શ્રી સ્વામી દયાનન્દ, કાટે દુઃખો કે કન્દ,

દીન્હા સત્પકો મનાનન્દ, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૫

લાલા લાજ પતિરાય, દીન્હા સરવસ્વ લગાય;

રહે તુમકો જગાય, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૬

તન મન દીજે લગાય, કીજે ઈંસકી સદાય;

જસોં કાર્ય જનખાય, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૭

વૈર બાપ દીજે છોડ, સસ ધર્મ લીજે દોડ;

કહે “તુલસી” કર જોડ, કહો ઝોમ્ ઝોમ્ ઝોમ્. ૮

લી૦ અન્નયાત્રગની આગારી—ખાનુ રૂક્મણી.

સીધ સાધકના સંગથી, સુતા જની સાચીત; (૨૭૫)
ઉઠાઉગીર ઉગદા જની, કરવા કૃત્ય વિપરીત,

વિશ્વાસઘાતનુ વિચીત્ર વાખ્યાન યાને મહાન પાપી માધુનો
અસરકારક હેવાલ અથવા અમતકારીક ચોથો તલ્લેસમાત.

ખાનુ અખીકા દેવી ચરીત્ર નોવેલ કી. ૩. ૨) બે.

આ દુનિયાના દરેક લાગના દરેક સુધરેલા યા જંગલી જમા-
નામાં વસતી દરેક પ્રજામાં દરેક કોમમાં અને દરેક સંસારમાં ઉજ્જ્વા
સફેત જમનો હોવાજ નોંધએ, આવા સંસાર સુધારાના નર પિશાચો
અતુરારમાં ચાલાક પંચમાં પ્રખ્યાત સમાજમાં શ્યાણા, અને દેખાવમાં
દાનસ્તા તથા જાણીતા છતાં સંસાર સુખના કીડા લોકોના સુખી ધ-
રમાં ખાતર પાડનારા નિરદોશોના સુખી સંસારનું સત્યાનાશ વાળનારા
—તમોથી ખુદા જચાવે, આવા જાહોશ જગજગતોની બે માલુમ સુ-
રંગથી આજ સુખીમાં કેટલાંક કુટુમ્બો અને ઘરો તેમના નાગની
છાતી અને કપાળ કુટ્ટી બેઠાં હશે કેટલાંક કુટુમ્બો પોતાની ઇજ્જત
જાળવવા તેઓથી સદાને માટે દૂર જઈ વસ્યાં હશે અને કેટલાંકો
એતો ઝેરના ઢાકા ભરી પોતાની જાંદગીની કહાણી ઉમર છેવટનો
પડો નાંખ્યો હશે, “ પણ જરા વિચારી જુઓ કે? આ સંસારી
પ્રપંચનો ખેત્ર આજના સુધરેલા જમાનાનો એક ખરો ખનવા પામે-
લો આબેહુલ ચિતાર છે. જેવી રીતે દરિયાનાં માણી ભરતીના જો-
શમાં અટકાવેલાં અટકી શકતાં નથી, પણ ભરતી સમી ગયા પછી
જ્યારે જોટ થાયછે ત્યારે ભરતીના તુફાની માણીથી થયેલી બેહદ
ખરાળી માલમ પડે છે, તેવી રીતે નિરદોશ અને ભોળાં મનુષ્યો
સંસાર સુરંગના સડા બાગ્યેજ પિછાની શકે છે, આ ચિતાર જુઓ ?
વાંચો ? અને પછી દૂર અનદેશીથી દરીઆફત કરી કોઈની સેતાન

(૨૭૬) શો પિતાનો પ્રેમછે, શી જ્ઞાન ગરદાશ,
શી સેવા છે સાધવી, સુજો વાંચો ખાસ.

સખસને તમારા કુટુંબ સાથે બેઠાતાં કેમ અટકાવતો, તે તમે
આપોઆપ સમજી શકશો.

આ ચરીત્ર વારતા મેં મારા પોતાનાજ માટે લખી છે એમ
સમજવું નહીં પરંતુ આજે હિંદુસ્તાનમાં વસતી સરવેકોમ ઇમેજ
ચુધારાની નકલ કરવા ઘસડાતી ચાલી છે, અને તેથી આ વારતા
દરેક વર્ગની સામાન્ય પ્રગ્નના લાભ માટેજ લખાઈ છે સંસારની કા-
ળી જાણુ ઉપર અજવાળું નાંખવા માટે જેમ જને તેમ સાદી સાફ
અને ખુલાસાવાર વિના પ્રકાશમાં લાવવા લેખકે પુરતું ધ્યાન અને
સંભાળ રાખી સ્વદેશ સેવા જમવી છે પુસ્તકનું ૬૬ રૌપ્ય સોળ
પેજ આશ્વરે વીસ ફરગા ઇરપ પાનાનું થવા ઉપરાંત દંપતિનો વુઝ
બ્લાકફોટો અને પાકાપુકા સાથે સોનેરી નામ સહીત જાંધારી તૈયાર
કરાવવામાં આવશે. શુભ્રઆદક સુમસજ્જનો આ પુસ્તકને જનને
આશ્રય આપવા મહેરજાની કરશે, અગાઉથી આદક થઈ આશ્રય
આપનાર સ્વદેશ પ્રેમાભિલાસી જંધુઓનાં મુગારક નામોની ટીપ દા-
ખત્ર કરવામાં આવશે, આ પુસ્તક કેવું અને કેટલું ઉપયોગી થવા
સાથે પ્રજા પ્રિય થશે. તેનો વધુ પુરાવો જોવા માટે આજ પુસ્તકમાં
અપાયેલા સ્વરૂપ સારાંશખીજ માલમ પડતા સિવાય રહેશે નહીં
સરનમુ— જ્ઞાનુ રૂક્મણી મીસીસ. એચ. બી. શર્મા.

દરેક વર્ગનાં સ્ત્રી પુરુષોને વાંચવા લાયક સંગપુરબ્ધ વારતા
નામે વેલાતનાં કાલાં મેઠાં કી. રૂ. ૨) જે જે તેના પ્રગટ કર્તા
તરફથી ભેટ તરીકે મળતા પામ્યું છે. કે જેમાં જેઓનાં કાલાં કર-
તુકથી સેકડોના સંસારની ખરાબી અને ખુશારી થઈ છે, જેઓએ

ળની શકે કર તેટલું, પર ઉપકારી કાગ; (૨૯૭)
સદા રહેજે સસગાં, થવા અવિચળ નામ,

નીરદોશના ધરગાં ગાહેતમ અને મુસીબત ફેલાવ્યાં છે, જેઓના
ઝેરો પરાક્રમોથી કંઈક નીરદોશનારો ઝેરના ફાકા બરી સદાની શાન્તીમાં
જમ સુની છે, તેમાં એ કાલાં મેઢાંની છાંદગીના હેવાલનુ આ પુસ્ત-
ક વાંચવાની એટલાજ માટે આજ કરવામાં આવેછે કે તે વાંચી
કાલાં મેઢાંઓની સંગતથી દુર રહેવાને તેમને યની આવે.

ઠેકાણું—ડૉ. દી. જીવ. પટેલ. ગીલ્ડર સ્ટ્રીટ—તારદેવ-મુંબાઇ.

દેશ મનહર.

પર ઉપકારી કાગ કેટકેટલાં ગણાય;
તન મન ધન થકી જેહ કંઈ થાય છે
બાતથી ન યને તેવાં લાભો કર કરે થાય;
તેમાં પણ કૃત્યપર માટેજ કહેવાય છે,

આંગળીઓથી યતાવચા માટેનું
પણ ઉગદા ફળ શું નથી.

પાંચસેની ઈનામ. પદમણી.

મફત	યાનુ અગિકાદેવી ચરીત્ર	મફત
ફોટો	નોવેલ કી. ૩. ૨) બે.	સાથે.

પૃથ્વીપતિ યાને ખસક ખાવિંદના અવિનાશી નામનો—નંબર ૧ નો

(૨૭૮) તશ્વર સરૌવર સંતનન, ચોથા વરસે મેહ;
પરમારથ કે કારણે, ચારે ધરીઓ દેહ,

પ્રણવપટ તેગજ ઉર્દુ ચિત્રપટ સ્વિકાર કરી શકનાર, કોઇ પણ ગુણ
આહક કદરદાન, કૃપાવંત અને સુમ સહમાતા રાજ, મહારાજ,
અમીર, અમલદાર, શ્રીમન્ત સદ્ગૃહસ્થ વર્ગમાંના, આર્ય (હિંદુ)
મોહોમેદન (મુસલમાન) પારસી તેગજ યુરોપીયન, વિગેરાદિકમાંનું—
માનવંતુ સુખારક નાગ મને ચોકસ પૂરા પત્તા સાથેનું, જે કોઇ ઉ-
દ્યોગી ઉત્સાહી અને ઉમંગી મહાશય લખી જણાવશે, તે દરેકને
મારો મોકલાવેલો ચિત્રપટ સ્વિકાર થઇ યોગ્ય આશ્રય, મળી જ-
વાથી ઉપરનું જોવા જણાવા અને વાંચવા લાયક પુસ્તક ખાસ બેટ
તરીકે ખીન પોષ્ટેજથી મફતજ મોકલી આપવામાં આવશે, આંગ-
ળીની આગસથી અમુદ્ય અવસર એણે કોણ જવા દેશે ?

આર્યમાનુ રૂક્મણી-ને સરનામે લખવું.

સન ૧૯૦૮ની સાલમાં છપાવી જહાર પાડવામાં આવશે
પુન લંગ્ગ પદ્ધતિ દર્શક કીમત ચાર આના

यथानाम तथा गुणाः संपूर्णं वीगतवारं हेवासे साधे आ
પુસ્તક એક નોવલના રૂપમાં સંસાર સુધારાર્થે પ્રજા પ્રિય થતા ઉપ-
યોગી ત્રિપયો લખાવા ઉપરાંત અર્વાચીન અને આધુનિક કાળની રૂ-
ઢીના થયેલા ફેરફારો પ્રગટ કરવામાં આવશે, આશા રાખુ છું કે સ્વ-
દેશ પ્રેમી બાંધુઓ આ પુસ્તકને યોગ્ય આશ્રય આપી મારો શ્રમ
સફળ કરશે.

આર્યમાનુ રૂક્મણી. મીસીસ. એચ બી. શર્મા.

મુ. વડરગા પોષ્ટ ડાંગરવા અથવા અમદાવાદ નવતાડ.

કાન્તા શી કાધી કૃતિ, ધન્ય ધન્ય તારી જાત; (૨૬૯)
નેકી કાધી નામની, થઇ જગમાં વિખ્યાત,

એક વહાદાર વાગાની બહાદુરી બરેલું અજયેગ ચરીત.

 મનોહર કાન્તા. છપાઇ બહાર પડ્યું છે.

કીમત ચોખ્ખેજ વી. પી. ખર્ચ સાથે રૂપીઓ એક.

આ પુસ્તકમાં એક કલ્પિત સંસાર ઉભો કરી તેનો તાદ્રસ્ય
જાવ અને નિતિયુક્ત રચનાઓ કરી સદગુણતામય બાષણોથી પ્રેક્ષક
જનોની રસ વૃત્તિને આનંદમાં નિગમ કરી ભવિષ્યનો સંસાર સુખ-
મય કરાવવા માટે વર્તમાનનું વાસ્તવિક અવલોકન આપી ભવિષ્ય
તુલના કરાવી છે, સદાચારનો વિજ્ય, સત્ય પ્રેમ અને પવિત્ર પ્યાર-
નો પ્રમાણિકતા પતિભક્તિ અને શીયળ સંરક્ષણ સાહસની સખ-
કામણ. નિમાજ પડતાં મરીદ કાટે વળગી, સેવાનો બદલો, મોતનો
મેળાવ, છેવટનો અંત, અંતનો સાથી, ખરો વિશ્વાસ, અકસ્માત
આશ્રય અને મોતમાંથી બચાવ, દંપત્તિના ખરા સુખનો ચિતાર સ-
મજાવે હોય, શુદ્ધ પ્રેમનું અલોકીક દર્શન કરવું હોયતો આ મનરંજ-
ન પુસ્તક મંગાવી લેવા નીચેના એડ્રેસે લખો,

વડરમા-પોષ્ટ ડાંગરવા }
આર્યબાનુ-રૂક્મણી. }

માણસા-મહીકાંદા.
મી. આર. એસ. જોશી.

(૨૮૦) ગગનને ગગનો આતુરી, તીનો વિદ્યા સહેલ;
કાગ દહન ગન વશ કરન, ગગન ચઢન મુશ્કેલ,

પુરા ખખર, વાંચો, પુરા ખખર.

સંગિત શે ખીન જાનુઓ માટેજ.

હારમોનીયમ શીખવાનો ખાસ ઉત્તમ સગવડ
માત્ર સ્વદેશ હિતાર્થે સ્થાનિક જાનુઓને મુકામે આવ-
વાથી એડમીસન (દાખલ ફી) માત્ર રૂ. ૧૧ સવા લગ્ન મફત
શીખવામાં આવશે પરંતુ પોતાના મુકામે અગર બહાર ગામ
ખાતે જોલાવવા ઇચ્છા રાખનારે મારા ખર્ચ પૂરતો થોડો પ-
માર આપવો કયુલ થવાથી મને લાયક જણાતા સ્થાનોમાં
આવી મારી માનવંતી સુગ્ર ખેંડોનોજ એક સંગિત રહસ્યની
મનોવેશક આયુત્તમ પ્રસાદીનો કંષક અદ્ય લાગ મારી
શક્ત્યાનુસાર સમર્પિત કરી તનગનથી સેવા જગતી હમેશની
વાદગીરી માટે કૃતાર્થ જનોશ. વધુ માટે જુઓ ? પૃષ્ઠ-૯૦,
૯૨, ૯૭

આર્યજાનુ રૂક્મણી-મીસીસઝ એચ. બી. શર્મા.

સ્ત્રી. સંગિત હારમોનીયમ શિક્ષક

વડસ્મા-પોષ્ટ ડાંગરવા - } અમદાવાદ-નવતાડ.
પ્રાંત-ગુજરાત. } આનંદ ભુવન થીયેટર પાસે.

સર્વે સંગિત વિદ્યા ઉપર ખ્યાર રાખનારા શૈળીન ગૃહસ્થોને ધણી ખુશી સાથે જણાવાને હીંમતથી જાહેર કર્યું કે મારા ધણા લાંબા વખતના સંગિત જ્ઞાનના અનુભવથી, વાજીત્રોમાં આજ કાલ હારમોનીયમોનો શૈળીન વર્ગમાં વધુ ઉપયોગ થતો જોઈ. તેને દેશી જનાવટમાં તૈયાર કરી સ્વદેશ પ્રેમી બંધુઓની સેવામાં મુકવાને કેટલાંક વરસથી મારી જગ્યાસા ઉત્પન્ન થયેલી હતી અને છેવટે તેને ચોક્કસ સારા પાયામાં લાવવાને ધણો યત્ન અને પરિશ્રમ કરતાં આજે પરમાત્મા કૃપાથી તે કામ સંતોષ કારક નીવડવા પામ્યું અને વિદેશીય હારમોનીયા કરતાં-ધણાં ટકાઉ મજબુત અવાજમાં મધુર અને કીમતમાં પણ ધણાં કી કાયત થઈ પડવાથી-આ ફેદ્દીંગ હારમોનીયમો-ગૃહસ્થ વર્ગમાં, રાજ્ય રજવાડામાં-નાટકશાળાઓમાં તેમજ વધુ ઉપયોગમાં થતા સ્થાનકોમાં રાખવા લાયક મનપસંદ જણાયાં છે. વળી સાધારણ વર્ગમાં તેનો વધુ ફેલાવો કરવાના હેતુથી યોગ્ય જનમીનગીરીથી બાટે આપવાની પણ વ્યવસ્થા રાખનાંમાં આવી છે. કોઈ જાતનાં જગડેલાં વાજીત્રો જેવાંકે પીયાનો ઓરગન, હારમોનીયા, કોન સરટીના એકોરડીન. તાઉસ. દીક્કરખા, સતાર વીગેરે વ્યાજમાં કીમતથી સુધારી આપનામાં તથા દુરસ્ત કરી આપનામાં આવશે તથા મન પસંદ કામ ઓડરથી જનાવી આપનામાં આવશે જેને માટે યુરોપીયન તથા પારસી ગૃહસ્થોમાંથી ધણાંક ઉત્તમ સરટીરીક્ટો મળેલાં છે, તે સિવાય ચાલુ વખતમાં વપરાતાં દરેક વાજીત્રો ધણીજ રહેલી અને સુગમ રીતીથી. તાલ સુરના સંપૂર્ણ જ્ઞાન સાથે યોગ્ય ફીથી શીખવનામાં આવશે વધુ ખુશાસો ર-જાઈ મળીને અથવા નોચેને સરનામે પત્ર વહેવારથી મેળવવો.

પરદેશી-સુંદરલાલ-ગીરધરલાલ
દરેક જાતનાં વાજીત્રો-વેચનાર દુરસ્ત કરનાર અને શીખવનાર

જાદુઘ ચમત્કારો માટેની ચાવીઓ?

મેથુકોટલ એન્ડકપ-હુકમીગ્લાસ પાટલી. ૩ ૫)

ધીપ્રોકન પેમેટ-રકાળી બાગીને આખી કરવી ૩ ૮)

ચોળીડીયન્ટસ બોલ-હુકની ગોળો ૩ ૫)

હુકમીસ્ટેન્ડ-પાનાઓનુ પોતાની મેજે બહાર પડવું ૩ ૫)

ધીએન ઓઝો સ્ટીપલ બોક્ષ-કુબેરનો બંડાર-૩ ૧૦)

ધીમેથુકરકલ-ગવિષ્યજાણુનાર જોપરી-૩ ૧૦)

તલેસ માતીક ફાનસ અને અદભુત કરંડીઓ-૩ ૧૦)

ઠલરટીકસ-દાર દુધ બેગા કરી જુદાં પાડવાં-૩ ૧૦)

તલેસમાતીક વિચીત્ર હેડ કેદ કરવાનુ પાટીયું ૩ ૧૫)

શીકારેની જાગમાંથી સટકી જવું-૩ ૫)

રોગડ હાડકા કેપ-બેદ બારેલી કરામતો ટોપી-૩ ૧૦)

ટીકસવીથ હેન્ડ કરચીફ-૩માલને હવામાં ઘુમ કરવો-૩ ૫)

સજીવન બાહી અને અદભુત છત્રી-૩ ૧૫)

તરવાર પર અદ્ધર લટકતો સેતાન સીંદ-૩ ૨૫)

હાફમેડી અડધી કાપેલી ગાયન ગાતી પરી-૩ ૩૫)

અધર પરી યાને જાનુ અંગીકા દેવીનો હવામાં તરતો દેખાવ

મેસમેરીઝમથી આકર્ષણ વિદ્યાનો અજ્ઞયેગ પ્રયોગ-૩ ૭૫)

કોટની બેડી ૩ ૧૦) હાથની બેડી ૩ ૨૫) પગની બેડી ૩ ૫૦)

પ્રેફેસર-એચ-ગી-શર્માનુ પચરંગી પેપરનુ ખાણુ-૩ ૫)

વધુ વાત ચીતના વીગતનાર વીવેચન વાસ્તે

ખાસ.એચ.બી.શર્માના નામથી હુમેશાં લખવું યા મળવું.

બધ્યા ધણું યુરોપ જઇ, બન્યા બહુ વિદ્વાન; (૨૮૩)
તે પણ સાર્થક શું કર્યું, થયું ન દેશ કલ્યાણ,

અમદાવાદ ગુજરાત કલ્પના અગ્રેસરો તેમજ હિંદના
સુવિખ્યાત વકિલો અને બહાદુર બારિસ્ટરો પ્રત્યે પ્રાર્થના

આ પુસ્તકમાં અપાયેલા મારા અસાધારણ વૃતાન્તથીજ આપને
વિદીત થયા વિના નહીં રહ્યું હશે કે' આ સ્વદેશ સેવક તદ્દન
નિર્દોષ હોવા સાથે એક કૃતમ્મ અને કાફર કવિના વિશ્વાસ ધાતમાં
ફસાયેલો છે, અને તેથી દેશદાઝની લાગણી ધરાવનાર કોઇપણ આર્યવિર,
હિંદીશ રાજ્યના નિષ્પક્ષપાતી ન્યાયાસન આગળ મુક્ત કરાવો. મને
મારી ત્રોજી જીંદગીની સ્વર્ગ લુવનમાં ગુમ થયેલી પ્રેમી પ્રિયા પાછી
પ્રાપ્ત કરાવશે, કિંવા, મને મળેલું નુકશાન પાછું અપાવશે, તેનો
હમેશ લગીનો કૃત થઈ થઇ મારી યથાશક્તિ સેવા જન્યવતાં તેમનો
તન મનથી આમારી જાનીશ, દીલગીર છું કે? મને ઈન્ડિયનલૉ વિશે
પૂરી માહિતી નહીં હોવાથી તેમજ તે કામના અધિકારની યોગ્ય ડીગ્રી
નહીં પસાર કરવાથી મને મારા સ્વદેશ પ્રેમી જંદુઓની મદદ આશ્રય
આપત્તિ કાળે માગવાની જરૂર પડી છે, આશા રાખું કે તેઓ પૈસા
પ્રાપ્ત કરવાના અનેક પ્રસંગો મેળવી શકશે-પરંતુ આ એક સ્વદેશ
સેવા જન્યવવાનો કીમતી લાભ પોતાના માનવતા હસ્તકમાં લઇ યોગ્ય
ઇલાજ પુર્ણ કરાવવા પછાત પડશે નહીં, વધુ વિગતવાર સાથેના
સંઘળા આધારે આપનો અસીલ પુરા પાડવા શક્તિવાન છે,

લી૦ સ્વદેશાભિમાનીઓનો દાસાનુ દાસ. એચ. બી. શરમા
આતુર્ય બુદ્ધિથી તર્કજ્ઞાનનુ બાહોશી બરેલું જળ અન્નભાવવા, દરેક
સુઝ વાંચકોને આ પુસ્તકમાં અપાયેલા પ્રયોગોથી પરિક્ષા કરી જોવા
ખાસ વિનંતી છે.

(૨૮૪) જગમાં છે જન જીવે, નદી સુવેગે ધાર;
તન ગન ધન ગગ વાપરે, કરતા પર કિપકાર

 વર્તમાન પત્રાધિકારીઓ અને માસીકા-
ધ્યક્ષોને વિનંતી.

કે જેઓ સ્વદેશ હિતાર્થેજ પોતાનો યત્ન અને ઉદ્યોગ ચાલુ રાખી, પરોપકારી અને પરમાર્થીક કાર્યોમાં પોતાનો કસાપેલી કલમ ન્યાય નીતિથી સત્યદર્શક સુપર્યેજ આ આર્યાવર્તમાં ચલાવતા ચાલુ છે તેઓએ કૃપા કરી આ પુસ્તકનું યથાર્થ અવલોકન અવકાશના પ્રસંગે યોગ્ય સ્થળે પ્રકાશમાં લાવવા વિસ્મૃત થશેજ નહીં-

પ્રખુવ, ચીવપટ સમાજોચનાર્થે મંગાવવા ઇચ્છા રાખનારે પોતાના પત્ર સાથે ચોકસ નામ હામ લખી જણાવ્યાથી ભેટ તરીકે, મફત ગનાવી આપી-ગોકલવામાં આવશે

 આ સરસોતમ સદોપયોગી સદૈવ સેવનીય સુપુસ્તક.

જેઓને કદરદાન કૃપાવંત અને પરોપકારી સુઘ સંજ્ઞન સમગ્ર ગોકલી આપવામાં આવ્યું છે, તેઓએ કૃપા કરી સપ્રેમે સ્વિકારી લેતાં ઇચ્છાનુસાર યોગ્ય ગદ્યો પુસ્તકની કીમતના પ્રમાણમાં કોષપણ રીતે પાછો વાળી આપવા માટે કદિપણ પોતાની ઉદાર વૃત્તિવાળું સખી મદ્દપણ આ એક દિન અગળા સામે સ્વપ્ને પણ છુપાવવાને-કૃપણતા વાપરશે નહીં, એવો ન્યાય નીતિ અને ધર્મશાસ્ત્રોના સપ્રમાણોથી મને દ્રઢ નિશ્ચય અને અંતઃકરણથી પુર્ણ વિશ્વાસ છે,

લી. કદરદાન અને કૃપાવંતોની-કૃપાવાત
આશ્રયાનિદાપી-આર્યજાનુ રક્ષમણી.

દુષ્ટ બુદ્ધિના દુરજનો, પરસુખ દેખી દુખાય; (૨૮૫)
પરજવાસો આકડો, વરસા સમે સુકાય,

આપ્તના મહાત્માની પ્રસાદી, બુદ્ધિઓનો અદ્ભુત ચમત્કાર

અમર ટોનીક પીલસ—નળગાઇનો શત્રુ, શક્તિનો મિત્ર,
ગુણમાં અજળ, સ્ત્રી પુરુષોના ગુપ્ત ભાગોની નળગાઇ દુર કરી,
સર્વ દરદો નાશ કરી, ભુળ વધારી એક કુસ્તી કરનાર પહેલવાન
બનાવે છે. પરેછની જરૂર નથી. કિં. શીશી ૧ ના ૩. ૧-૪-૦

હુરસ મસાની દવાને થંડો મલમ—શા ગાટે પીડાવેછો
કુક્ત આગારી સયાત્રાય રૂપીયાની એક શીશી લેઇ સાથે ચાર આનાની
ખાવાની દવા લેઇ ગમે તેવા જુના દરસ—મસાના દરદથી વગર
અગને સહેલાઇથી મુક્ત થાય. પરેછની તો જરૂર નથી.

પોખ્ખે દરાજનો મલમ—દરાજ, ખરજવું, ફાદતા, ચાંદા
ખીલ ને આગડીના સર્વ રોગનો ખાત્રીથી નાશ થાય છે. અગનનું
નામ નહીં. અજગાવો, કિં. શીશી તથા ડાળી એકના આના ચાર.

કાનના દરદોનું અકસીર તેલ—કાન પાકવો, બેહેરાપણું,
રસી વહેવી, ચરકા સર્વનો ખાત્રીથી જડમુગ નાશ થાય છે. કિં.
શીશી ૧ ના આના છ.

મુચના—આ સિવાય તમામ જ્વનની દવા ગળે છે. સર્વનું
પોસ્ટેજ જુદું પડશે. પત્રથી સર્વ ખુલાસો થશે.

વૈધનાજ કાશીદાસ ગુલામવાલા

પ્રાપરાઇટર-ચોકશી. કે. એન, એન્ડ કંપની.

શુભેશ્વર તળાવ સામે-અગિયાર કાર્મસી—મુંબાઈ.

(૨૮૬) લક્ષ્મી કહે હું નીતનવી, પુર ન કીસડી આશ;
કીતને ઝુર ઝુર મર ગયે, કીતને ગયે નીરાશ,

આખા હિંદુસ્તાન ઉપરાંત સિંધોન, બરમા, ચીન, આફ્રિકા અને
છેક લંડન સુધી ફતેહગંદ થયેલ

બે ઉત્તમ ઔષધો

મદન મંજરી.

લોહિને સુધારે છે, વીર્યને વધારી પટ કરે છે. જ્ઞાનતંતુઓને
સતેજ કરે છે, મૂત્રાશય અને વીર્યાશય સંબંધી નવા તેજજ શુભાં
દરદો સારાં કરે છે; બંધ કુષ્ટનો નાશ કરી દસ્ત સાફ લાવે છે,
યાદશક્તિને તાજ કરે છે, પેશાબ અને સ્વપ્નામાં જતી ધાતુને બાંધ
કરે છે, અને ટુંકામાં ધાતુવિકારના તમામ રોગોનો નાશ કરી નષ્ટ
થયેલ પુરુષત્વ પાછું બક્ષે છે. દીંમત ગોળી ૪૦ નો ૩. ૧) એક.

નપુંસકત્વારી ઘૂત.

આ ઘૂતના લેપથી અજ્ઞાનતાને લીધે કરેલ અનેક કુકર્મોથી
થયેલ શુભ્ત ભાગની શિથિલતા, વક્ત નસોની કમજોરી ઇત્યાદિ
તમામ નપુંસકત્વ દોષ દુર થઇ પરીપુર્ણ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

કીં ૦ તોલા ૨ ની ડગિ ૧ નો ૩. ૧-૦-૦

મોટું કેટલોગ મફત. દરેક દવાઓનું પોસ્ટેજ શુદ્ધ

રાજવર્ધિ નારાયણજી કેશવજી.

આયુર્વેદોદય ઔષધાલય-જામનગર (કાઠિયાવાડ)

બ્રેચ ઓફીસ નં. ૧ મુંગામ-નંબર ૨૮૫, કાલ્યાદેવીરોડ

સાધન સુંદર શરીરનું, સુખદાયક સગળ્યઃ (૨૮૭)
 “રોયલ ટોનીક પીલ્સ” છે, વિધિવિધમાં વખણાય,

રજીસ્ટર નંબર ૧૮૦ વાળી તપાસી લેજો,
 રોયલ ટોનીક પીલ્સ.

ધાતુંને પુષ્ટ કરી તાકાત આપનારી શુદ્ધ વનસ્પતીની ગોળીઓ.

મગજને પુષ્ટી, બદનને તંનદુસ્તી, અશક્ત થયેલાં સ્ત્રીપુરુષોને માટે ખાસ હલાજ. કેશર, કરતુરી, અંગર વીગેરે દેશી વનસ્પતીની બનેલી “રોયલ ટોનીક પીલ્સ” દરેક પ્રકારની નબળાઈને દુર કરી સ્વપ્નામાં પીશાયમાં જતીધાતુ બંધ કરી વીર્ય વીકારના ગુપ્ત દરદો ગટાડી ગયેલી મરદાષ પાછી બક્ષેછે. પાચનશક્તી વધારી, અવયવોને તાકાત આપી શરીરનું પોષણ કરેછે એટલુંજ નહીં પણ ફક્ત ત્રણ દીવસમાં પોતાની અદ્યુત શક્તી આબેહુલ બતાવેછે, વળી સ્ત્રીઓ નીચમીત શ્રાવનેચટ-કાવી ગર્ભસ્થાનને સુધારી તંનદુસ્તી બક્ષેછે. દવાઓનું કેટલગ મંગાવા થી મફત મોકલવામાં આવશે. કી. ૩૦ ગોળીની ખાટલીનો રૂ. ૧-૪-૦

ટ્રીફસાલા. લોહી સુધારનારી દવા.

ગરમીથી અથવા પાણીની મેલવણથી દવા કે રસાયણ ખાવાથી લોહીનો બગાડો થઈ, શરીરે ફેડા, આંધા વગેરે નીકળી આમડી આખરે આગડી કાળી પડી શરીરે ડાઘા પડી જાય છે તેને માટે આ “ટ્રીફસોલા” કાંઈપણ નુકશાન વગર ચમત્કારિક ગુણ કરેછે. તેમજ આગડીનાં સરવે દરદો, ગટાડી બગડેલું લોહી સુધારી વધારો કરવાને બહુ અસરકારક નીવડેલી છે અને સંધીના, સાંધા તથા કમરનો દુખાવો, જઠરાગ્નિનું બંધ પડવું, કંઠગાળ, ગળાનાં દરદો વગેરે દુર કરી નબળી પડેલી જીંદગીને સુધારી તંનદુસ્તી બક્ષેછે. કી. ખાટલીના રૂ. ૨-૮-૦.

ગોવીંદજી દામોદરની કું

જથાબંધ તથા છુટક વેચનાર.—નવી હુલુમાન ગલી સુબઈ.

(૨૮૮) જનુની જણેનો ભાગ્યવંત, ગતજલિયો ગુણવંત;
ભાગ્યવંત કે હારો, લાખો ખડે ગુણવંત,

કેટલાક કૃપાવર્યશ્રી રાજ્યપતિઓ આશ્રય મોકલાવી આપતાં
હરમાન કરે છે કે ? પ્રથમ ખગર આપી મંજુરી મેળાને માનપત્ર
(રાજ્યમેટ) મોકલી આપવી. જેના પ્રત્યુત્તરમાં વિનંતિ સાથે અરજકે ?
કવિત.

સિતા જે ન સતિ હોતે, પતિ હી એ માનત કોન,
પ્રભુપતિ ન હોતો, પ્રભુ કોન કરોત,
શેષ ન હોતે ધરા, શિષ્યે ન ધારત કોન,
ધરાજો ન હોતી જગ, ધર્મ કોન ધારોત,
મેઘપતિ ન હોતે તો, મેઘગદ્દિ દેવેકોન,
દિનકર નવ હોત કદિ, તિગર કોન હરોત,
હમારે તો પાંહિ સલ, અસાર સંસાર માંહે,
સૃષ્ટીમેં ન દાતા હોત, યાચક કોનયાચોત,

ગતવળ કે ? હવેપર કદિ આશાતુર જોને સમીપ યોગાવવા આગં-
ગ્રહ કરવું નથી, કમળભ્રમરની દરબાર રાખવું નથી, દીપકને પતંગની કંઈ પરવા
નથી, ચંદ્ર ચક્રોની આશા રાખતો નથી, મેઘને ચાતકની કંઈ ગરજ નથી,
ગોળસંકર મક્ષિકાઓને પોતાનો મધૂર રસ ગ્રહણ કરવા કહોતી નથી. આશ્રક
ભાવિકોને કદિએ સંભારનાર નથી, પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા પોતાના નામનુ
સ્મરણ કરાવવાને ક્રમશઃ કરતોજ નથી તેમ ભાગ્યવંતો ગુણીજનને પોતાની
ગરજથી. ગુણાનુવાદનુ ગાન કરવા પરિશ્રમ આપતા નથી. છતાં તેઓ કુદરતી
પ્રેમના આહર્ષભૂથીજ ઉપરના યાચકો તેના કદરવંત દાતા પ્રત્યે પોતાના
ગુણની (કામની) યોગ્ય કદર થશે એમ ધારી અવશ્ય જવા ચલ, ઉમંગ અને
હત્સાદુથી હુમેશાં આશા રાખેજ.

હીં ગુણ ગ્રાહકોની આશ્રયાભિલાસી-કૃપાપાત્ર.
આર્યમાનુ-૩૬મણીં મીસીસ એચ. બી. શર્મા.

दान दया द्रढता दरस, दुख दारिद्र दलनार (२८६)
दिल दातार दमाम द्युति, दिर्घ आयु दरबार.

दिव्य देह धारी, द्रढ देवांशी दरबारश्री.

दुनियामां देखाता देदिप्यमान दरबारमां दयालु दिलना
दमामदार दरज्जाथी द्रश्यमान दाखला दलीलोथी
देशनी दयाजनक दशानु दिगदर्शन दिर्घ द्रष्टीथी
दर्शनिक द्रष्टान्तोने दरपले दिलसोजीमां दोरी
द्विपान्तर देश देशावरना द्वारमां
दिगविजयी दुंदभीथी, दिनदासनी दाद दयालु दिलेदेतां
दुष्ट दुष्मनोनी द्वेषादि द्रष्टी दयावी, दिव्य दैवतथी
दुग्धा दमो द्रोह दुख दारिद्र दिनता
दिलगिरी दरेकने दळी दाटी,

देश देविनुं दुध दिपावता

दोलतमंद दानेशमंद दीलावर दोस्तोथी दिपता दरबारश्री.

दिर्घायु दिर्घायु दिर्घायुस्तु.

द० देशाभिमानिओनी दासानुदास.

देवी रुक्षमणीना

दंडवत.

પ્રણવપટ નંબર પહેલાનો નમુનો ઓળો.

સીલ્લર જ્યુબીલીના આનંદજનક પ્રસંગે સમાર્પિત કરેલો.

વિજય

પામો.

ને

૨

મહારાજા

*

સરકાર

ધરિજ

ઓ ૩ મ્

શ્રીમત

શ્રી

સ, યાજ્ઞીરાવ, ગાયકવાડ

વડોદરા રાજ્ય.

आर्यावृत्त गीति.

सदय हृदय गुण गणवर,
नराधिप नरेन्द्र लायकछो;
प्रजापाल हित कारक,
सयाजीराव सुबुधगुणी नायकछो.
कृपापात्र वानु, रुक्षमणी शर्मा.

वडस्मा — अमदावाद.

(૨૯૨) અસ્થિરં જીવિતં લોકે, અસ્થિરં ધનયોવને ॥
અસ્થિરા પુત્ર દ્વારાશ્ચ, ધર્મ કીર્તિ દ્વયંસ્થિરં ॥

આશ્રય દાતા આર્ય નૃપ વર્યશ્રી-સાંધણ પૃષ્ઠ ૧૪૬

* શ્રીમંત સરકાર મહારાજ સાહેબ જહાદુર-ખડોદ.

૧૫) મહારાણા શ્રી ભાવસિંહજી-સાં જાં પોરખંદર.

૧૫) મહારાણા શ્રી હનસિંહજી-સાં જાં નાંદોદ.

૧૫) મહારાણા શ્રી જ્ઞેશવર સિંહજી-સાં જાં સોંચ,

૧૦) મહાનવજી શ્રી કુતોદ સિંહજી-સાં જાં છોટાકોટપુર,

૧૦) મહારાજ શ્રી કેશરી સિંહજી-સાં જાં શીરોહી,

૧૦) દરબાર શ્રી ખાચર જોદાઆલા-સાં જાં જસદણ,

૧૦) દરબાર શ્રી અલય સિંહજી-સાં થરાદ,

૧૦) ઠાકોર શ્રી મુલવાનજી-સાહેબ, કોટડા સંગાણી.

૧૦) ઠાકોર શ્રી જીજીભાઈ વરસાજી-વડરમાં

૮) પરમાર શ્રી હરી સિંહજી-સાં મુળી દરબાર.

૮) દરબાર શ્રી હીંગત સિંહજી-સાં માજણા.

૬) રાવ શ્રી દીપસિંહજી સાહેબ-માલપુર.

* દરબાર શ્રી અગર સિંહજી-સાં ગાંધ.

* દરબાર શ્રી દાદા સાહેબ ધોડાસર.

*આશ્રય આપેર ફરમાન નહીં આવી પહોંચવાથી દાખલ કર-
વાને જાની શક્યું નથી જેથી હવે પછીના પ્રગટ થનાર પુસ્તકમાં
જો મળેલો સહર્ષ સંતોષ જાહેર કરીશ.

ઉર્દુ ચીત્રપટ નંબર ૧ પહેલાનો નમુનો ત્રીજો. (૨૯૩)

હજાર સાલ હોવાત હજારત, હજુરખી હિગર કરો,

વિજય * પામો.

નં. ૧
ખાંડવા. ખાનસાહેબ રત્નેહદીન ખાનહ.
૧

યા ખુદા અયવા યા અક્ષી
ઉર્દુ હરફથી ભરાવાય છે.

અહલાહ રસુલ આખાદીમે,
હરદમ રાખો હજુર;
દિન દિન ચઢતી ચહુ દીસે,
નેક બઢો નિત્ય નૂર.

હુવાગીર ખાનુ રૂક્મણી રામા.

તા. ૧-૧-૦૭.

વડસ્મા * અમદાવાદ.

અહલાહ આપ આગાહ રાખો, ખેર કરો ખાવિંદ ખુદા;

ચહેર કરો મહેમુદ મોરા, શાન્તિનો રખિયો સદા,

મુરાદ આપકી ધસી યુગમે, અહલાહ અકબર ખર કરો.

(૨૯૪) તન અપના નાપાક હયે, હાડ માંસ ઝોર આમ
અમ્હા હયે આ જયગો, ગલા કિરીકે કામ,

આશ્રય આર્ડર પત્રિકા, સાંવણ પૃષ્ઠ ૬૦, ૧૫૨
ખાંટવા; માનાવદર સ્ટેટ-કાઠીયાવાડ-તા. ૨૧-૧-૦૭

ખાનુ ૩૬મણી-મીસીસ. એચ-બી-શર્મા,

જત તમારા કાગળ તથા “યાચતી” ભેટ પોસ્ટ પારસલથી મને પહોંચી
છે, તમને તેનો બદલો જરૂર મળશે, હું વધારે કંઈ નથી કહી શકતો, પણ એ-
ટાજ વખતમાં તમને લુકીશ નહી, હું હિંદુસ્તાનની યુસાફરીએ હતો, તેથી
કાગળમાં દીલ થઈ છે માટે માફી ચાહું,

(ઇંગ્રેજીમાં પોતાની સહી) ચીફ, ઓફ, માનાવદર સ્ટેટ,

પુનાદરા સ્ટેટ મહીકાંઠા-તા ૨૩ જાનેવારી ૦૭

ખાનુ. ૩૬મણી-મીસીસ એચ. બી. શર્મા જત તમારો ચાચકી ચીત્રપટ
તથા પત્રો પહોંચ્યાછે, અમારા પિતાશ્રી અભયસિંહજી સ્વર્ગવાસ થયાછે, પણ
તેમની આજ્ઞાનુ સાર તમારા મોકલાવેલા ભરત કાંમ બદલે રૂ. ૧૦) દસનુ
આજે મનીઆડરથી ઈનામ મોકલ્યું છે તે પહોંચશે,

લીંબી મીયાં શ્રી શીવસિંહજી.

કોટડા સાંગાણી તા. ૧૮ મે ૦૭, ખાનુ ૩૬મણી, શર્મા.

મોકલાવેલા મનીઆડરની પહોંચ મોકલાવશે તમારા ઉત્તમ વિચારો
અને સ્વદેશ હુત્તર ઉદ્યોગની ખીલવણીપરના પ્રેમભાવથી ધણુ ખુશી થવા જેવુંછે.

(સહી) હજુર ચેકેટરી-કોટડા સાંગાણી સ્ટેટ.

ખંખાત હજુર ઓફીસ નં ૧૩ તા-૧-૧૧-૦૬

ખાનુ અંબીકા દેવી-મીસીસ એચ-બી શર્મા, મુ-વડસ્મા વિશેષ લખ-
વાનું કે-તમારો ચાચલીનો પટ પહોંચ્યો હતો પણ તે અહીં નિરૂપયોગી
હોવાથી રજીસ્ટર પોષ્ટ પારસલથી પાછો મોકલ્યો છે તે પહોંચશે

(સહી ઇંગ્રેજીમાં)

દીવાન સાહેબવતી,

અંદ્ર સૂર્યકી જ્યોતસી, બહે તુમ્હારી તેજ; (૨૬૫)
શોભે સાદસ સત્યતા, સુખ સંપતકી સેજ.

આશ્રય દાતા, કદરદાન, કૃપાવંતો,

* ખાન શ્રી ફનેહદીન ખાનજી સાહેબ ખાંટવા.

૧૦) દીવાન સાહેબ શેર મહમદ ખાનજી સાહેબ પાલનપુર.

૧૦) મીયાં શ્રી અબય સિંહજી સાહેબ—પુનાદરા.

૧૭) મીયાં શ્રી સુરસિંહજી સાહેબ—ખડાવ.

૫) મીયાં શ્રી મોટા મીયાં સાહેબ—ડાલા.

૫) નવાળ સર અહેમદ ખાનજી સાહેબ બહાદુર—જંજીરા.

* નવાળસર રસુલખાનજી સાહેબ બહાદુર,—જુનાગઢ.

† નવાજસર નજરઅલી ખાનજી સાહેબ બહાદુર—સચીન.

કુઆશ્રય ફરમાન હવે પછીના પુસ્તકમાં પ્રગટ થશે.

કુઆ આત્ર પઠનુ પોષ્ટ પારસલ પહોંચતા માટેની અરજ રજીષ્ટર પત્ર.
તા.-૮-૨-૦૭ નં ૭૧ થી મોકલાવેલી, પરંતુ કંઈ જવાબ મળી શક્યો
નથી, કૃપા કરી આવિષેનો યોગ્ય તપાસ થઈ આ બારીને ફરમાન મળશે.

† પોષ્ટ પારસલથી મોકલાવેલો આત્ર પઠ તપાસ કરાવતાં નહીં પહોંચ-
વાનુ ફરમાન નામદાર નવાળ સાહેબ તરફથી મળવાથી પોષ્ટ ખાતામાં
તપાસને સારૂ બે માસથી અરજ કરવામાં આવેલી છે, જેનો યોગ્ય તપાસ
થવો ચાહુ છે, એવો જવાબ મળેલો છે, છતાં પણ જે બવિબ્યમાં આશા
રાખેલો શ્રમ નિરાશા પમાડશે તો, બીજવાર તેને નવીન રીતેથી તૈયાર કરી
નામદારની સેવા બજાવી કૃતાર્થ થઈશ રજીષ્ટર પત્રો કરતાં સાદા પત્રો પર
પણ બારીક ધ્યાન અપાતું જેઈ આ સ્ટેટને માટે બેહદ આનંદ પામુ છું અને
તેથી તેમાં રાજ્ય વ્યવસ્થા પણ ધણા ઉત્તમ પ્રકારની હશે એવો નિશ્ચય માનું છું.

(૨૯૬) લીમ્બ કટુતા નવ તન્ને, ખટરસ તન્ને ન આગ,
જો હામદી જરદી તન્ને, તો અવશુણુ તન્ને ગુલામ.

નં. ૨, ૩, ના ગુણુ આહુક ગુણુજા ગુહરથો-સાધણુ પૃષ્ઠ ૧૪૮.

૫) રા. રા. રણજોડલાલ નરોતમદાસ. આલ જોન્જનીયર અમદાવાદ

૫) રા. રણજોડલાલ અમૃતરામ દેસાઇ-વડોદરા.

૫) વિપ્લુધર વણુરીધર દેસાઇ-પાટણુ.

૫) શા. અમથાભાઇ કેવળદાસ. પામ્છા-કડી.

૫) શેઠ. લુકમાનજી કરીમજી કુરનાગલા-સીસોન.

૫) પદાણુ બાલેખાન અલીખાનજી-પોરબંદર.

૫) પીરોજશા સોરાળજી ડામવર ટોચુ-અહાદેશ.

* ૧૧) શા. તીરથદાસ માધવદાસ. કલોથ મરચાંટ-શીઠારપુર.

૧૧) મહાશય કોઠારી હંસરાજ ઉમરાવતી-ખાનદેશ.

૧૧) નરસી વસંતયા, માહોમ કર્ટમ રોડ-મુંબાઈ.

આ ત્રીજા નંબરનો પ્રણવ મારી ત્રીજી જાંદગીની પ્રિયા બાનુદેવીને અમદાવાદ માંડવની પોળમાં સોનીની પોળના મકાનમાં ભરત કામનું શિક્ષણ આપતાં તૈયાર કરાવી મોકલાવી આપ્યા બાદ અમેને કેટલીક પ્રકારની અગવડતા હોવાથી મીત્ર મંડળને લગતો તસવ પ્રસંગની મીજબાની આપી કવિ અને તેની પત્નીને ત્યાં તેનો શબ્દગાર છપાવતો મુકી માત્ર ઘરનાર સોંપી બાનુ સાથે અમે બંને બડરમે આવી રહેવા લાગ્યાં અહીં તેણીને સંગીત અને કેળવણી શિક્ષણ આપતાં ત્યાંના મારા સ્નેહી પાડોસીયો સાથે, તેનું ધાર્યું નહીં બનવાથી વિરોધ કરી નં. ૨૨૭૭ વાળા મકાનમાં રહેવા ગયો, અહીં આગળ સીટી ચીફકોન્સ્ટેબલે પુત્રી પરણાવ્યા બદલ રૂપરૂ જોલાવી તપાસ અને ખાત્રી લીધી, કેટલાક વખત પછી માત્ર ત્યાં જવાથી વર્તમાનપત્રોની બજારોથી તેમજ બીજા આધારોથી તેમને સાગીતી કરી આપવામાં આવેલી છે. પૃષ્ઠ ૨૧૫ ના દેવીના મામા બળારામ તા. ૧૩ મે ૦૭ ના રોજ બાહીસણે જઈ ભત્રી તપાસથી વધુ શોધ લઈઆવ્યા કે બાનુ બીજા ઘણી સાથે રામલીલા કરવા ગઈ છે અને ખીરતી ઠવી પત્ની સાથે શબ્દગારનો ઉપદેશ કરવા ઉપડયો છે.

નિત ઉઠી દરબારમાં, ધણીના ધક્કા ખાય; (૨૯૭)
કેઈ દીન હોર સમુદ્રની, દાળદરહી મીટ જાય,

સમુદ્રમાં નાંખવા ચોગ્ય, સવૈયા,

પુત કપુત કુવડાણ નાર, લડાક પટોશી, લાલવન સાળો.
ભ્રાત અદેખીઓ લંપટ ખોલીત, લોચીયો મીત, અતીત છુતારો;
ચાકર ચોર નીશાનક દોર, સાહેબ સુગ દીવાન કુદારો,
કતી ગંગ કહે સુત શાહ આકબર, ખારકુ બાંધ સમુદ્રમે ડારો,

પાપ ઘટવાનો સુગમ માર્ગ, કવીત.

જ્ઞાન ઘટે જડ મુડથી સંગત, ધ્યાન ધરે ખીન ધીરજ આયે,
માન ઘટે મુખસે ડહું માગત, ચાર ઘટે નીત પરધેર જાયે;
પ્રીત ઘટે ખુરા ખોલથી સંગત, રીત ઘટે મુખ નીચ નગાયે,
ઉદગ સખ્યો દારિદ્ર ઘટે આલી પાપ ઘટે ગુણ ગોનીંદ આયે.

આહારી આર્ય અખળાની અરજ.

ગોંડળ, ૦ ૦ ૦ ૦ કટોસણ, ૦ ૦ ૦ ૦ સોખડા,

મહારાજશ્રી, ૦ ૦ ૦ દરબારશ્રી, ૦ ૦ ૦ કુમારશ્રી,

સાહેબ ઉપર ૧૮૬૩ના મહારાજાશ્રીના શુભ પ્રસંગ ઉપર
છઠી વખતે પ્રણવપટ જનાની પોષ્ટ પારસલથી સેવામાં સનર્પિત
કીધા બાદ જે ૨૭૭૮૨ પત્રો દ્વારા અને પચીસ પોષ્ટ કવરો દ્વારા
કેટલીક અરજો મોકલાવતાં આ પુસ્તક પ્રકાશ થમ બહાર પડતા
સુધીમાં વર્ષાદ માફક ફરમાન રાહ જોતાં કંઈપણ પ્રત્યુત્તર મળી
શક્યો નથી. આશા રાખું કે ? અર્ય, મહેનત, અને હિમંગી યતન
થી સેવાયેતો મારો સ્વસ્થ પરિશ્રમ અભિષ્યમાં. ભાગ્યવંત સ્થપતિ શ્રી
પ્રત્યેનો નિશાદ જવા પામશે નહીં; જુઓ પૃષ્ઠ-૩૭, ૧૫૧.

લી૦ પ્રત્યુત્તરાતુર આશ્રયાભિલાષી.

કૃપાપાત્ર-ખાનુ રૂક્મણી.

(૨૯૮) છે જગમાં જન જીવતો નહીં મૂવેલો ધાર;

તન મન ધન જાન વાપરે, કરતા પર ઉપકાર,

લાઠી સ્ટેટ પોષ્ટ કાર્ડ-તા. ૨૦-૨-૦૬

તમારા તરફથી ગરત કામનો નમુનો પ્રભુવપટ નાગદાર ઠાકોર સાહેબ સુરસિંહજીના નામનો આવેલો પરંતુ ઠાકોર સાહેબ રાત ૧૯૦૦ની સાતમાં ગુજરી ગયેલ છે અને તેઓ સાહેબના પાટની કુમાર શ્રી, રાજકોટ, રાજકુમાર કોલેજમાં અભ્યાસ કરે છે જેથી તે કામ યાદ આપવા માટે તેમને મોકલી આપવામાં આવેલ છે.

સહી. લાઠી સ્ટેટ કારભારી.

પોળો સ્ટેટ પોષ્ટ કાર્ડ-ઘોડાદર તા-૨૬-૧૨-૦૬

તમારા ઠાગળો તેમજ પ્રભુવપટ વીગેરે મરહુમ દરબાર મહારાવ શ્રી પૃથ્વીસિંહજી સાહેબના નામ પર આવેલ છે પરંતુ તેઓ સાહેબ એક વરસ થયાં કેલાસ વાસી થયા છે, છતાં તે જાળવત તમે તપાસ કર્યા વગર તરુદી દેવોછો અને આપોછો; ભેટ નકામી અહીં પડી છે, જરૂર હોય તો પાછી બે અરીંગ પોષ્ટથી મોકલી દેવામાં આવે.

સહી. પોળો સ્ટેટ કારભારી.

ખરોપકારી, પુરુષાર્થી અને પ્રાવખ્યવાન પુરુષોના સ્વર્ગ ગમન. કીધા પછી થી પશુ કેટલાક કાળ સુધી તેમની અચળ કીર્તિ આ વિશ્વમાં સુવિખ્યાતીથી વિચરેલી હોયજેન અને તેથી જે મારો ઉપરનાં મુખારક નામો પ્રત્યે શ્રમ લેવાયેલો છે, તેનો જાની શક્તો યોગ્ય જાહેરો જાળવેલી સેવા જાહેર વર્તમાન સ્ટેટાધિકારીઓ યોગ્ય જાણાયતો મોકલાવી આપી કૃતાર્થ કરશે કિંવા ખરચ, મહેનત અને ઉમંગી યત્નથી આશ્રયની આશાએ મોકલાવેલું કામ મને પાછું મોકલાવી આપી આભારી કરશે એવી આશા રાખું કે જેથી મને મળેલું નુકસાન કોઇ બી રીતના જીન યત્નથી મેળવી શકવાને વ્યવસ્થા કરી શકું.

સર્વે પદં હસ્તિ પદે નિમગ્નં.

લી. સ્વદેશ પ્રેમાભિલાષી-આનુ. રૂક્મણી

નિંદાથી સજ્જન કદિ, ગનમાં થાયન ગ્લાન; (રૂદ્ર)
મનપર ચંદ્ર ધરે નહિ, બસે ધણું પણ સ્થાન,

આથી લોક મને શું કહેશે ? H. M. P.

પ્રિય વાંચક મહાશયો, આપ આ વિષયને ઉલટ પાલટ વાંચી જોઈ સહેજ વિચાર છોડ્યા વિના તદ્દન હસી કાઢતા નહી, આ વિષય વાંચી વિચાર કરવાનો છે. ભારત વર્ષને અવનતિના ઉંડા ખાડામાં ઉતારનાર આજ વિષય છે. તેને માટે શોકનાં પિંદુનો પ્રવાહ ચલાવવાનો છે. તેને માટે આપણને આપણી જાતને, અને આપણા પુરુષાર્થને શરમાવવા જેવું છે, તેને માટે આપણે જીવતા મુદ્દાવતજ છીએ, જોગ માનવું અયોગ્ય કહેવાશે નહીં, કારણ આપણે ઉપજાવ્યને વળગી રહી, આપણી આર્થ ભૂમિને લાંછન લગાડી અધોમુખે અશ્રુપાત કરાવીએ છીએ. હરકોઈ કાર્ય કરવા જતાં “લોકો મને શું કહેશે” એ તુચ્છ વિચારોત્તુજ પ્રથમ આપણા મનમાં રજુરણ થવાથી આપણે તે કરવા શક્તિવાન થતા નથી અને તે ન કરવાથી આપણને જે જે આપત્તિઓ વેઠવી પડે છે તેનો ખ્યાલ દરેક વિદ્વાનો, દેશ સુધારકો, અને સ્વદેશાભિમાનીઓએ કરવાનો છે, શું સન્માર્ગનું અહણ કરતાં પણ એવા નિર્માલ્ય વિચારો રાખવા જોઈએ, કે લોક મને શું કહેશે, નહીં, નહીં. તે વિચારો એ આપણા મગજમાં ધણા વખતથી ઉંડાં મૂળ ધાગેલાં છે. કે જેથી લોકના ડરથી આપણે કાર્ય કરતાં અટકી પડીએ છીએ. મહાનવિર પુરુષોનાં જીવન ચરીત્ર વાંચી વિચાર કરીશું તો જ્ઞાત થવાય છે કે જે જે વિદ્વાનોએ દેશને માટે પોતાના સ્વાર્થની તથા પ્રાણની પણ દરકાર કરી નથી. તેઓએ કદાપિ ઉપરોક્ત દાખલાને માન આપી ધરના

(૩૦૦) સાહેબ કે દરબાર મેં, સાચેકું સીર પાવ;
જુડો તમાચા ખાયમા, કયા રંકે કયા રાવ,

ખુણામાં મુપકની માફક સંતાઇ પેઠા નથી, તેજોએ કવચિત પણ
લોકોના ડરથી ગભરાઇ પોતાના સત્ય વિચારોને અમલમાં નહીં લા-
વવા સંકલ્પ સરખો પણ કયો બેવામાં આવતો નથી. તેજો તે
દ્રુત એમજ સમજતા કે નિન્દન્તુ નીતિ નિપુણઃ લોકો હમોને
ગમે તેમ કહો દ્રેષીઓ તરફથી ગમે તેવાં સંકટો આવે, તો પણ
હમો સત્ય કર્તવ્ય કરતાં કદાપિ પાછા હઠીશું નહીં, દ્રેષીઓને બાળ-
વા માટે તેમની પાસે તેમનો દ્રેષપી અગ્નિ બસ છે, હાંમતવાન
પુરુષો લોકે બચને દુર કરી, અડગ પણે કાર્ય કર્યા જવાથી તેમાં
ફતેહ પામેલા છે, તેજો પોતાની જાતને પોતાની માતૃભૂમિને ઉંચે
ચડાવવા માટે જાગ્યશાળી બન્યા છે, પણ અશ્વસોસ કે આપણા
પૂર્વજો મહાન મહાન કાર્યો કરી જવા છતાં આપણે ઉપલા વાક્યને
વગળી રહી લોક લજ્જાથી સતકાર્યો કરવાની તિલાંજલી આપી છે,
દેખતા છતાં કુતામાં પડીએ છીએ, મનુષ્ય છતાં પશુવત થવાની
આકાંક્ષા કરીએ છીએ, આપણે જાણીએ છીએ કે ફલાણુ કર્તવ્ય
કરવાથી આપણને અને આપણી ભાવિ પ્રબને તથા દેશને લાભ થશે,
તથાપિ તે કરી શકતા નથી અને જોમાં હાની છે; તથાપિ લોકોમાં
પ્રથમ સાફ દેખાવા જેવું છે, તે કરતાં લગાર પણ અચકતા નથી
અને હાની કારક છતાં કંઈપણ વિચાર કયા વગર તે કરે છે, અરે
ભારતી આને કેવા મનુષ્યો કે સમજ્યા છતાં પણ પોતાના મનસ્વિ
વિચારોને આધિન થઇ પોતાને તથા દેશને નુકસાન પોચાડે છે, સ-
ત્યકાર્ય કરવામાં લોકોના અપવાદથી ડરવા જેવું કંઈ નથી, જે કાર્ય
કરવામાં આપણને તથા અન્યને લાભ થવાનો સંભવ છે તો તે

બરતે અપની જનની તણ, પ્રહેલાદ તળ્યો પિતુરાજ; (૩૦૨)
વિનિક્ષણ અધુ તળ્યો, સત્ય ટેક એક કાજ,

કરવુજ જોઈએ તેના સંબંધમાં રાજર્ષિ બાતુદરી કહે છે કે.

प्रारम्भ्यते नखलु विघ्न भयेन नीचैः प्रारम्भ्य विघ्न विहीता
विरमन्ति मध्याः ॥ विघ्नगुनः पुनरपि प्रतिहन्य मानाः

પ્રારમ્ભ્ય ચોક્તમજનાન પરિત્યજન્તિ ॥ મતક્ષયકે નીચ પુ-
રુષો વિઘ્નના બાયથી કાર્યારંભ કરતાજ નથી, મધ્યમ પુરુષો આરંભ
કરે છે પણ તે કાર્યમાં વિઘ્ન આવવાથી છોડી દે છે, અને ઉત્તમ
પુરુષો તો કાર્યનો આરંભ કરીને તેમાં વારંવાર વિઘ્ન પડવાથી પણ
તે કાર્યને છોડતા નથી અર્થાત વખતો વખત વિઘ્ન આવે તો તેની
નિવૃત્તિનો ઉપાય કરે છે, અહાહા! શું બોધ દાયક વચન ઉક્ત રાજ-
ર્ષિએ કહી આપણને ઉપદેશ કર્યો છે, આપણાં ધર્મ શાસ્ત્રો પણ
પોકારી પોકારી કહે છે કે સત્યનુ પ્રહણ અને અસત્યનો ત્યાગ ક-
રવામાં કોઈ તરફની પણ દરકાર કરવી નહી, અર્થાત સત્યનુ અવશ્ય
પ્રહણ કરી તે પ્રમાણે ચાલવા પ્રવર્ત થવું, લોકોપવાદનો બય રાખ્યો
હોતો જાપાનીસોએ પોતાના જાપાન દેશને સર્વોપરી અવસ્થાએ
હુંક વખતમાં પહોંચાડ્યો છે, તે પોતાની ઉત્તિ કેવી રીતે કરી શકત ?

વેદધર્મોદ્ધારક સ્વામી દયાનાંદ સરસ્વતીએ વિરૂદ્ધ પક્ષથી ડરી જોડી
લાલચોથી મોહીત થઈ સત્ય પ્રકાશ કરવામાં પાછી પાતી કરી હોત.
તો આજે જે સત્ય વૈદિક ધર્મનો ડોકો ચોગર દમ પ્રસરી લોકોના હૃદયમાં
વેદના સત્ય અર્થો સમજાવવામાં તથા પોતાની પ્રાચીન વિદ્યાનાં રહસ્યો
પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યાં છે, તે કદાપિ આવવાનો સંભવ હતો ? હકી-
કત રાય, રાજા રામ મોહનરાય, લાલા લજપતરાય કરસનદાસ, રાણા
પ્રતાપ, શિવાજી આદિ મહાન વીરો, કે જેઓનાં જીવન ચરીત્ર વાંચતાં

(૩૦૨) અહારી, બાસની આળસુ, લંપટ હરામી હોય;
પરંતુ જે નવ દાઝનો, ચારી ન કરશે કાંચ,

આપણાં રોમાંચ ઉમાં થાય છે, તેજોએ બચથી સત્યને વિસારી
મુઠ્યું હોત તો વર્તમાન કિશિંત જ્ઞાન આપણને પ્રાપ્ત થયું છે તે
થાત ? કદાપિ નહી, તેથી સિદ્ધ થાય છે કે હાલમાં જે લોકોમાં ક-
હેણી છે કે લોક વિરુદ્ધ ન કરાણિયં ન ચરણિયં એ જાયલા
હોયકારાઓની છે, અસત્ય કાર્ય કરવામાંજ ફક્ત લોકોનો તથા પરમા-
ત્માનો બચ રાખવો જોઈએ, સત્ય પ્રથમનો લોકોને રચવું નથી,
તેથી વિરુદ્ધ થાય છે, પણ સમય જતાં જ્યારે સત્યના પ્રતિગિ-
ળનો આભાસ તેમને થાય છે, ત્યારે તેઓ ખરેખરે રહસ્ય સમજી તે-
નેજ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છે છે, માટે સત્ય કહેવામાં અને તેનો અમલ
કરવામાં પ્રાણુ જાય, શરીરના ટુકડે ટુકડા થઈ જાય, અનેક વિદ્ય
આવી પડે. તો પણ આખું જન્મના રૂપી સત્ય કાર્યોનોજ અવસ્ય
પ્રારંભ કરવો, અને આર્થાવર્ત દેશને હાલમાં આપણે જે કલંકથી
દોષિત કરેલ છે, તેને દૂર કરી પૂર્વ જેવો સંપૂર્ણ જાહેર જલાલીના
ઉત્તમ શિખરે પહોંચાડવા દરેક પોતાથી જનનો પ્રયાસ અવસ્ય કરવો
જરૂરનો છે, એટલું કહી આ પુસ્તકની પૂર્ણ હુતી માની મારા ઉદ્દ-
ભવતા કલ્પના તરજોને વિરાગ આપનાં સમાપ્ત કરું છું કારણુ હવે
મારે સ્વર્ગભુવનની સંપૂર્ણ બાળ મેળવવાનું મહાન મુસીબત વાળું
કઠીણ કાર્ય માથે ઉઠાવી મુસાફરીએ નીકળવાનો ચત્ત જારી છે અને
તેથી મન માનવો આનંદ મારા રસિક વાંચકોને, પરમાત્મા કૃપા હશે
તો ચરીત્રમાં મારા જનતા પ્રયાસે અર્પણ કરવા ભુલીશ નહી.

લી, ચરીત્રની મુખ્ય નાયીકાનો નાયક-એક આર્ય

આંખ ઉઘાડકે દેખતુ પ્યારે, મનમે કરી વિચાર; (૩૦૩)
જીસ દુનિયાસે નેહ લગાયા, વડનો હે દિન ચાર.

સત્યો પદેશ ભજન

રાગ, તુળસી કૃત રામાયણની ચોપાઇનો.

પ્રભુ પ્રિતમ જીસને વિસાર, હાય જન્મ અગોલ ગિગાડ.
ધન દોલત માત્ર ખજના, વડનો અન્તકો હોવે ગિગાના;
સત્ય ધર્મકો નાહી વિચાર, બુદ્ધા ફિરતાહે મુઘ્ઘ ગુમાર.
બુઢે મોહમે તન મન દીના, નાહી ભજન પ્રભુકા કીના;
પુત્ર પૌત્ર ઓર પરિવાર, કોઇન સંગ ચલન હારા.
બ્રાતુ ભાવન પ્રીતિ પરસ્પર, કપટ છલ હે બરામન અંદર;
કુચ્છલી કિયાન પર ઉપકાર, ખોટે કર્મોકા ત્રિયા મળાર.
તેરા ભોજન ઓર જવાની, દલતા જાવે જ્યો કુવેકા પાની;
મીઠી નીંદમે પાવ પસારા, ચિડીયાં ચુગ મઘ ખેત તુઢારા.
ધોળે જાજકે દાગ ફૈજાએ, નિષય ભોગ કે ચૈન ઉડાએ;
પુન્ય દાનસે રહાહે ન્યારા, એસે પુરુષકો હો શિકાર,
જો જો શસ્ત્ર, વેદ વખાને, મૂર્ખ ઉલટાહી ઉરકો જનને;
સમય જોયા હે ખેલમે સારા, સતસંગસે કીયા કિનારા.
જોસેં જીતેગે તૂ અગિમાની, ટીકા રેતકા જ્યો ખીચ જાની;
ક્યોંન ગુણ્ય ઓર કર્મ સુધારા, માનુષ્ય જન્મ નહી વારંચાર.
તેરે કર્મ હે નાવ સમાના, જીસગે બૈકા હૈતુ અનજના;
ગહરી નદિયા હૈ દૂર કિનારા, કોઇ દમમે તૂ ડૂગન હારા.
ગંગારાગ તું જાગરે બાઈ, કુચ્છ કરવે નેક કરાઈ;
સંગ જાય નહી સુત દારા, સત ધર્મહી દેગા સહારા.

રામ નામકી લૂટ હયે, લૂટ શકે તો લૂટ;

આંતકાળ પસતાયગા, જળ તન જાવે છુટ.

(૩૦૪) રાગ ઝરણે બૈડકે, સગકા મુગરા લેત;
જેસી જીનકી આકરી, તેસા કિનક દેત.

કર્તાની કુદરત. રાગ હોરી.

પ્રભુને કેસી રેલ ચલાઈ.
તનકી ગાડી જલકા ઝેન્જન, કોષકી આગ લગાઈ;
પાની અપાર ઉદરહે બારી, મનકા વેગ લે જાઈ.
આસકી સીટી જાનઈ. પ્રભુને
નાડી તાર સગ જગર દેનેકો, દસો દાર દૈતાઈ;
હિન્દ્રો કા દસ જાને રટેસન, જાનકી ઘંટી સુનાઈ.
ધર્મકી ક્ષેપ લગાઈ. પ્રભુને
ઉત્તમ ગદ્યગ અધમ તીનહે, દરજે ધનકે જાઈ;
કર્મો કર્મ કા દીકીટ જટતહે, પાપ પુન્ય પહુચાઈ.
સુનો તુમ કાન લગાઈ. પ્રભુને
જીવાત્મા બૈઠે હે ઈરમે, નિકટ અપના દિખલાઈ;
દેખનહારા વહ જગદીશ્વર, જીસને વહ રેલ જનાઈ.
ઠહે શર્મો સગઝાઈ. પ્રભુને

આર્ય સંગીત પુખ્યાવળી.

❧ સદ્ગુણા સખ્સોનાં સુવર્ણમય સુવાક્યો ?

No. 1. જે રાજા પાસે માણસો જઈ શકતાં નથી, તે રાજા પાસે સત્ય પણ જઈ શકતું નથી, જેઓ તેના આધારપત્રો લાભ લે છે, તેઓ તેની આંખો કંધાડે એવા સધળા લોકોને તેઓ વગેરવાને અથવા તેા દૂર કરાવવાને હમેશાં મહેલા હોય છે.—**ટેલીમેકસ.**

No. 2. આપણું રક્ષણ કરી પશ્ચાચિપતિ સિંહ હોય પણ તે જે હાંધણ-સી હોય તેા શા કામને. તે કરતાં જગતે અને બારેના કુતરે વધુ કામને છે. તેમ ચપળતા વગરના ગુણી માણસ પ્રતિષ્ઠા પામતો નથી. **મેશિન્ટન ઇન્ફિઝ.**

No. 3. જે મૃત્યુ સર્વેથી અંતર હોત તેા, મદ્દાન પાપીઆને મૃત્યુ ધણે લાભ દાયક સોદો થઈ પડત, કેમકે તેઓ પોતાના સરીરથી મૃત્યુ થાત, પણ તે સાથે પોતાના પાપી દુત્યો અને અધમ આત્મા પણ મુક્ત થાત અને તેથી તેવીઆને તે બિહદ સુખ કારક થઈ પડત.—**સોક્રેટીસ.**

No. 4. બરથી જન્મેલાના કપાજમાં શીંગ હોતું નથી, અને કુપથી જન્મેલાના હાથમાં કમળ હોતું નથી, પણ વાક્યદ્રષ્ટી બાલુથીજ તેની જાત અને કુળનું પ્રમાણ થાય છે.—**શલ્યગારશતક કાર્તુદરી.**

No. 5. જેણે આપણા ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખ્યો હોય, તેનો આપણેજ ખાત કરીએ, તેમાં શું મોટું પરાક્રમ કીધું. અર્થાત તેના જેવો મદ્દાન પાપી આ વિશ્વમાં કયો કમળત કપત દશે.—**વાઘ કાવ્ય.**

No. 6. છવાતમા જેવું કરે તથા આવરે તેવોજ થાય છે. અર્થાત પુન્ય કર્મે પુન્યવાન અને ઘેર પાપ કર્મે મદ્દાન પાપીજ થાય છે.—**પૃહ્લદાદ્યુક્ય.**

No. 7. જે વૈશ્વવ છતાં પરોપકાર કરતો નથી, તેનું તે દ્રવ્ય નથી. કેમકે તૃણમય દૃતિમ પુરુષ પર અર્થેજ બાન્ય રક્ષા કરે છે.—**સ્તરંગધર.**

No. 8. પ્રિયવાદ સદિત દાન હાર્દ સદિત જ્ઞાન ક્ષમાયુક્ત શૌર્ય તથા પ-રોપકાર સદિત ધન, એ ચાર શ્રેષ્ઠ ગુણો મનુષ્યને ધણા હલમ છે.—**વિરનુશર્મા.**

No. 9. ગાય, બ્રાહ્મણ, અળવા અને અનાથ બાળકને આપ્રય આપી વ-હારે મદ્દવામાં પાછી પાની કરતાર હમેશાં પોતાના સખી મદ્દપણને લાંબન અર્થાત એમ લગાડે છે.—**ઉદેપુર રાણા રાજસિંહ.**

લી. પ્રકાશક બાનુ. રૂક્ષમણી.

